

fia Ouetana sanctorum martyrum corpora, Eulogii scilicet, Lucretii, & Eulaliæ
 virginis, sancti Pelagii martyris, & Vincentii martyris & abbatis, & sancti Iuliani
 pontificis, & corpus Regis Casti qui Ouetanam fundauit ecclesiã. Crux ibi quoq;
 conspicitur ab angelis condita, atq; vna de sex hydriis in quibus dominus aquam
 conuertit in vinum. Cæsaraugusta felicissima ciuitas Mariæ virginis, quæ Pila-
 ria cognominatur, multis decorata miraculis insignis est, & quotidie sanctissime
 colitur, cuius ecclesiam diuus Iacobus inchoauit, & populus Cæsaraugustanus ab-
 soluit, magnisq; retribus instituit, quæ nunc assidue multis sacrificiis & orationi-
 bus deuotissimis frequentatur. De cuius miraculis & altissimo mysterio multa scri-
 10 pta fuerunt, quæ nunc in eo templo diligentissime seruantur. In monte quem
 Serratum vocant, apud Barcinonem, beatæ Mariæ virginis assidue miracula mul-
 ta diuinaq; mysteria summa cum veneratione celeberrima cantat ecclesia. Do-
 mus est in altissimo monte sita, & in amœnissima conualle, & altissimis rupibus ad-
 hærens, & a multis non solum Hispaniæ populis, sed etiam ab externis gentibus &
 peregrinis frequentata, quæ supra se & in altioribus locis montisq; iugis domun-
 culas & ædiculas habet, in quibus viri religiosissimi Deo seruientes solitariam vi-
 tam agunt, qui se adeuntibus sermocinantur, & sanctissime consulunt. Hæc præter-
 ea domus quamuis parua, cubicula tamen habet & hospitia in quibus Reges, Du-
 ces, Marchiones, Comites, & equites separatim recipiuntur. Huius autem san-
 20 ctissimæ religionis & deuotissimæ domus ordinem diuinaq; mysteria multaq; mi-
 racula, quæ magno indigent volumine, causa breuitatis omittimus, quoniam sunt
 ab aliis autoribus commemorata. Daroca felicissima ciuitas non immerito suis
 corporalibus gaudet, in quibus hostiam quam sacerdos inter sacrificandum con-
 secrauerat, & superuenientibus hostibus inuolutam panniculo candido sub lapi-
 de reposuerat, inuenit in carnem conuersam, & panniculo adhærentem, cum vi-
 30 trix a prælio reuertisset. Quæ quidem res admirabilis & pro magno celebrata mi-
 raculo, fecit urbem Darocam felicem & memorabilem. Mentesa quoq; quam
 Iænem vocant, vna de primariis Bæticæ prouinciæ ciuitatibus, Christi sudario,
 quam dicimus alio nomine Veronicam, non immerito gloriatur. Hoc enim san-
 ctissimo munere donata ciuitas illa est admodum felix, est admodum diues, & vi-
 sitatur a multis, & maxime colitur. Cæterum sudarium hoc qui diligenter intuentur,
 40 cuius sit coloris discernere minime possunt, tanta inest ei diuinitas & colo-
 rum varietas. Apud Aucam urbem quam Burgensem nunc appellant, templū
 est ordinis sancti Augustini venerabile, magnæ deuotionis, in quo Christi saluato-
 ris imaginem crucifixam adorauimus, quæ a Nicodemo facta perhibetur. Hanc
 imaginem inuenisse mercatorem quendam commemorant in arca maris flucti-
 bus agitata. Cuius imaginis inuocato numine multos infirmos conualuisse nobis
 affirmarunt plures homines fide digni. In oppido nomine Baluaneda domus
 est ordinis sancti Benedicti, vbi vir sanctus Athanasius habitum religionis accepit.
 In qua quidē domo, sicut & in Compostella, Iubileum celebratur quolibet septen-
 50 nio, quo Christianis confessis & pœnitentibus omnia peccata dimittuntur. In
 iugo montis altissimi, quam rupem Gallicam vocant, ædes est sacra deigenitrici
 dicata, quæ propter magna dei opera summa veneratione colitur, & a multis Hi-
 spaniæ populis & peregrinantibus frequentatur, & a pluribus etiam Salmanticæ
 studentibus. In antiquissima ciuitate quam sancti Dominici Calciatensis vul-
 60 gus appellat, gallum vidimus & gallinam, qui dum vixerūt, cuius coloris fuissent,
 ignoramus: postea vero cum iugulati fuissent & assi, candidissimi reuixerunt, ma-
 gnam Dei potentiam summumq; miraculum referentes. Cuius rei veritas & ratio
 sic se habet. Vir quidam probus & amicus Dei, & vxor eius optima mulier cum fi-
 70 lio adolescentulo magnæ probitatis, ad sanctum Iacobum Compostellam profi-
 ciscentes, in hanc urbem itineris labore defessi ingrediuntur, & quiescendi gratia
 restiterunt in domo cuiusdam qui adultam filiam habebat. Quæ cum adolescentē
 pulchra facie vidisset, eius amore capta est. Et cum iuuenis ab ea requisitus atq; ve-
 80 xatus, eius voto repugnasset, amorem conuertit in odiū, & ei nocere cupiens, tem-
 pore quo discedere volebant, eius cucullo craterā sui patris clam reposuit. Cumq;

peregrini mane discessissent, exclamauit puella coram parentibus crateram sibi fuisse subreptam. Quod audiens Prætor satellites confestim misit, vt peregrinos reducerent. Qui cum venissent, puella conscia sui sceleris accessit ad iuuenem, & crateram eruit e cucullo. Quapropter comperto delicto, iuuenis in campū productus iniqua sententia & sine culpa laqueo suspensus est, miseriq; parentes cū filium deplorassent, postea discedentes Compostellam peruenerunt. Vbi solutis votis & Deo gratias agentes, subinde redeuntes ad locum peruenerunt, vbi filius erat suspensus, & mater multis perfusa lachrymis ad filium accessit, multum desuadente marito. Cumq; filium suspiceret, dixit ei filius, Mater mea noli flere super me, ego enim viuus sum, quoniam virgo Dei genitrix & sanctus Iacobus me sustinent & seruant incolumen. Vade charissima mater ad iudicem qui me falso condemnauit, & dic ei me viuere propter innocentiam meam, vt me liberari iubeat, tibiq; restituat. Properat sollicita mater, & præ nimio gaudio flens vberius, prætorem conuenit in mensa sedentem, qui gallum & gallinam ascos scindere volebat, Prætor, inquit, filius meus viuuit, iube solui obsecro. Quod cum audisset prætor, existimans eam quod dicebat propter amorem maternum somniasse, respondit subridens, Quid hoc est bona mulier? Ne fallaris. sic enim viuuit filius tuus, vt viuunt hæc aues. Et vix hoc dixerat, cum gallus & gallina saltauerunt in mensa, statimq; gallus cantauit. Quod cum prætor vidisset, attonitus continuo egreditur, vocat sacerdotes, & ciues proficiscuntur ad iuuenem suspensum, & inuenerunt incolumem valdeq; lætantem, & parentibus restitunt, domumq; reuersi gallum capiunt & gallinam, & in ecclesiam transferunt magna solennitate. Quæ ibi clausæ, res admirabiles & Dei potentiam testificantur obseruantur, vbi septennio viuunt. hunc enim terminum Deus illis instituit, & in fine septennii antequam moriantur, pullū relinquunt & pullam sui coloris & magnitudinis, & hoc fit in ea ecclesia quolibet septennio. Magnæ quoq; admirationis est, quod omnes per hanc urbem transeuntes peregrini, qui sunt innumerabiles, galli huius & gallinæ plumam capiunt, & nunquam illis plumæ deficiunt. Hoc ego testor, propterea quod vidi & interfui, plumamq; mecum fero. Apud oppidum Olianam quod est in ripa Sicoris, & distat ab Ilerda passuum millia circiter quadraginta, domus est Mariæ virginis Castiluedrensis in alto loco posita, ad quam domum singulis annis in Martio mense, diebus Veneris, ex insula fluminis tria lumina cærulei coloris ascendunt, & ecclesiam per fenestras ingressa, lampades accendunt, & subinde descendunt ad eundem locum vnde venerant, ibiq; ab insipientium oculis euanescent. Quæ res admirabilis a populis illius regionis & viris fide dignis affirmatur. Sunt in Hispania præterea Carthusianorum domus magnæ venerationis, numero tredecim, quarum antiquissima est Scaladei apud Tarraconem, Porta cæli Valentiniæ diocesis, Paularia diocesis Toletanæ, Beata Maria de Couis apud Hispalim, Mons hilaris Barcinonensis diocesis, Vallis Christi Segobricensis, Miraflores apud urbem Burgensem, domus Aniaga Palentine diocesis, domus Xericia diocesis Gaditanæ, domus beatæ Mariæ de Fontibus Oscensis diocesis, domus apud urbem Granatam, quæ nostris temporibus instituta fuit a principibus catholicis, & domus Nazareni diocesis Maioricensis. Hæc itaq; sunt deuotissimi Christiani, quæ vidimus in Hispania loca religionis memorabilia & domus insignes propter diuina mysteria & opera sanctissima, multaq; miracula quæ Deus in illis ostendit, quarum principia, causas, & historias, cæterasq; res prætermittimus propter multitudinem magnitudinemq;. Quisquis igitur omnia plene scire voluerit, quærat a sacerdotibus qui domos quas memorauimus, diligentissime colunt, & omnia mysteria callent.

LVCII MARINEI SICV-
LI DE REBVS HISPANIÆ
LIBER SEXTVS.

De primis Hispaniæ & aliarum regionum cultoribus.

NUNC autem de primis Hispaniæ & aliarum prouinciarum cultoribus scripturus, lectores admoneo, vt ea quæ dixero non ex meo capite deprompta fuisse putent, sed ab aliis & non indoctis scriptoribus apud quos latius diffusa sunt, accepta. Scribunt itaque Iosephus & Berosus, quibus diuus Hieronymus & Eusebius assentiuntur, Tubalem quintogenitum Iapheti filii Noæ, primum Hispaniæ Regem fuisse. Idem Berosus asserit Noam cognomen-
ro Ianum, ex Phœnicia in Hispaniam traiecisse, qui Tubali nepoti suo ex Iapheto filio colonias duas reliquit de suo nomine dictas Noelas & Noeglas, quas Plinius Noegas & Noelas appellauit. Tubal itaque primus Hispaniæ Rex fuisse perhibetur. Quod vt clarius fiat, quædam nobis altius repetenda sunt, quibus non Hispaniæ solum, sed aliarum quoque terrarum primus cultus demonstrabitur. Iaphet igitur
20 Noë filius, vt docet Genesis, cui pater Noe benedicens ait, Dilatet dominus deus domum filiorum tuorum: in Europam profectus filios septem progeniuit, quorum e duobus septem quoque nepotes habuit. Filii autem Gomer, Magog, Meder, Iauan, Tubal, Mosochoc, & Thyras fuere, qui regionem quæ a Tauro & Amano montibus incipit, & per Asiam vsque Tanaim flumen protenditur, coluere. Ex quibus Gomer primus Iani filius in Europa Gomoritas instituit, quos deinde Græci Galatas appellarunt. Magog autem in Scythiam veniens de se Magogas forma-
uit, quos Græci dixere Scythas, a quibus & Gothia & Scythia regiones dictæ fue-
re. Meder vero seu Medeus Medorum gentes instituit, e quibus Media regio no-
men accepit, quæ inter Persiam & Assyriam sita est, quæ tamen a quibusdam Me-
do Medusæ filio nuncupata existimatur. Iauan insuper Ionibus, id est Græcis, no-
men dedit, vnde Ionium mare dicitur, & Ionia Græcorum tellus, quam tamen Vi-
30 truuus ab Ionio nomen accepisse refert Atheniensium duce. Tubal autem condidit Hispanos, vt supra dictum est. Ante cuius aduentum in Hispaniam neminem venisse præter eius auum Noam, multi pro certo habent. Cæterum quoniam de primis Hispaniæ cultoribus loquimur, aliarum quoque prouinciarum cultus initia referre non ab opere nostro alienum ducimus. Mosochoc itaque Cappadoces instituit, qui Cappadociam regionem vocarunt, quam postea Cæsaream dixerunt Romani. Denique Thyras vltimus Iani filius Tyrefes condidit, a quibus Thracia nomen accepit. Nunc autem quoniam diximus quas regiones & gentes septem
40 Iani filii coluerunt, quas etiam nepotes instituerunt, breuiter explicabimus. Ascannes enim Gomeris filius & Iani nepos instituit Sarmatas, qui nunc in Scythia Meotidos paludis profundum incolunt. Quæ quidem regio, teste Lucio Floro, tenuis est & inutilis, ac infelicitibus arboribus & barbarie plena, adeo vt pene pacem & humanitatis cultum non intelligant, nostris præsertim temporibus Lutherianam hæresin sectamque nefandissimam colentes. Hanc enim prouinciam plures mecum Bohemiam esse opinantur. Raphas autem secundus Gomeris filius Riphæos, qui Paphlagonos appellantur, & Troianos condidit: vnde regio Paphlagonia dicitur. Hi autem, vt Cornelius inquit, olim in Italiam transierunt, a quibus Enei, id est, Venetidi dicti fuerunt, & prouincia Venetia nomen accepit. Tergoma quoque, siue Ti-
50 gram, Gomeris filius tertius, vt Iosephus narrat, informauit Tygrameos, quos Græci Phryges vocarunt, qui deinde a Dardano Iouis & Electræ filio Dardani dicti fuerunt: postea vero Troiani a Troe Dardani filio. Fuit præterea & Elifas Iauæ filius, qui Elifais imperauit, qui nunc Æolia a Græcis denominantur, & a quibus etiam insula in freto Siculo Æolia dicitur. Fuit & secundus Iauæ filius nomine Tarsis, qui Tarsos populos in Asia condidit, qui quondam Cilices dicti fuerunt, vnde

regio Cilicia nominatur. Multa præterea commemorare possemus, quæ causa breuitatis omittimus, vt ad inceptum redeamus. Ab his autem & eorû successoribus, Augustino referente, linguæ & gentes fere omnes institutæ fuere. Nam a Cethi Iauæ filio Cypri cognominati sunt, & a Rhadami eiusdem filio Rhodii. Vocauit etiã Assur Assyrios, & Heber Hebræos, & Mersa Merseos, qui deinde dicti sunt Ægyptii ab Ægypto fratre Danai, vt testis est Eusebius. Sed ad Tubalem redeo, cui filius successit Iberus, de cuius nomine amnis Iberus, vt quidã volunt, nomen accepit, & Iberia dicitur Hispania. Post Iberum autem Iubalda Rex tertius Hispaniæ suscepit imperium, a quo Iubalda mons nomen accepit, teste Beroso, quem Ptolemæus vel eius scriptores pro Iubalda Iubedam scripserunt, & Mauri barbaræ linguæ Zibaltar appellant. Iubaldæ vero Brygum successisse narrat Berosus, quem Aramei Castellanum significare dicunt, & Brygola castellum in alto loco positum. Quapropter Brygum Regem nonnulli dictum putant, vel quod in vexillo castellum gerebat, vt Berosus asserit, vel quod in Hispania castella multa fundauerit, quibus suum nomen indidit, quod etiam Ptolemæus comprobare videtur. Hinc itaq; sunt in Hispania nomina quædam, quæ terminantur in bryga, vt Lacobryga, Mirobryga, & alia plura, de quibus alio loco scripsimus. Quintum Hispaniæ Regem Tagum fuisse memoriæ Berosus prodidit, a quo Tagus amnis in Hispania dictus, vt idem Berosus ait, pisculentus & aureis arenis diues, vt alio loco diximus. Post autem Tagum Bætus Hispanis imperauit, vt quidam scribunt, a quo Bætis fluuius & Bætica 20 prouincia, hoc est patria fœlix & beata, vt quidam scripserunt. Quam magnus etiã Homerus Elysios campos, vt alio loco scripsimus, appellauit, teste Strabone. Hebræi vero Bætum a Behin dictum putant, quod interpretatur a Hieronymo locus vitæ meæ, id est, optatæ fœlicitatis, quæ cuiq; vitæ locus est & campus Elysius. Cæterum Bæto Geryon in Hispaniæ principatu successisse fertur, qui tyrannidem, vt Berosus scripsit, exercuit. Fuit autem Geryon Aphri generis, cuius nomen aduenã significare dicunt. Hic teste Beroso, ex Mauritania traiecit in Hispaniam quam sibi parere coegit, cui Græco cognomento fuit Chryseus, & Latino Aureus: propterea quod (vt scribit Berosus & Diodorus Siculus) a magnis diuitiis nomē assumpsit. A quo, ni fallor, Geryone domus in Hispania antiquissima cognomen accepit, quæ 30 nunc Gironia dicitur. Moriens autem Geryon tres reliquit filios quos trigeminos Geryones appellarunt, propterea quod (vt alio loco scripsimus) vnanimis fuerunt, summaq; concordia vixerunt, quos, vt aiunt, Hercules Libyus Osiridis filius cõtra se venientes campestri certamine sustulit. Hercules autē victoria potitus ex Hispania discedens, Hispalum Hispaniæ regno præfecit, de cuius nomine Hispalim & Hispaniam dictã fuisse quidam volūt. Quibus assentitur Toletanus antistes Rhodoricus insignis historicus. Hunc autē Hispalum Herculis filium fuisse memorat. Siquidem Hispanus & Iliberia eius filia, nepotes Herculis a scriptoribus Hispanis referuntur. Hispalo autem mortuo regnum suscepit Hispaniæ, nepos Herculis cui nomen erat Hispanus, a quo Hispalim urbem & Hispaniam nominatam fuisse nonnulli volunt. Hercules autem cum in Italia res memorabiles gessisset, & magnis laboribus functus esset, vt Berosus est autor, in Hispaniam rediit, vbi nepos eius Hispanus imperabat. Quo mortuo Hercules ipse, quamuis admodum senex, Hispaniæ regnũ suscepit, ibiq; paulo post e vita discessit apud Gades: vbi Gaditani templum in eius memoriam condiderunt. Quod Pomponius Mela, Suetonius Tranquillus & Berosus affirmant. Rhodoricus Archiepiscopus Toletanus Herculem scribit in Hispaniam Atlantem secum duxisse, quem Berosus non Maurum, sed Italum fuisse narrat, cui frater erat Hesperus, vt scribit Iginus, quem Libyus Hercules sibi successorem reliquit, quem postea Atlas eius frater ab Hispania pellens, in Italiam fugere compulit, vt scribit Iginus. Quapropter Hispaniam & Italiam 50 Hesperias ab Hespero Rege dictas affirmant. Atlas itaque Hespero fratre pulso regnare cœpit in Hispania, quem Berosus Atlantem Italum Kytim nominauit. Qui cum Sicorum filium Hispaniæ Regem instituisset, in Siciliam primum, deinde in Italiam traiecit, vt Hetrusca refert historia. Itaque successit Atlantii filius nomine Sicorus, vt Berosus asserit, a quo Sicorim flumen dictum fuisse

fuisse opinantur. Sicoro vero Sicanus filius successit, vrait Berofus, a quo Siculis & Italis nomen inditum est clarissimum, quod a poetis & scriptoribus maxime celebratur. Successit autem Sicano Siceleus, qui Siculis, vt Dionysius Halicarnaseus meminit, nomen dedit. Defuncto autem Siceleo Lusus eius filius in Hispania regnavit, a quo Lusitaniam dictam esse nonnulli contendunt, & multas etiam colonias in Hispaniam traductas. Reliquit autem Lusus Hispaniæ Regem Siculū. Cæterum sciendum est Hispanos olim nō Reges proprios, sed duces habuisse, vt Trogius scribit: ideoq; Sicorus, Sicanus, Siceleus & Siculus, non Reges, sed Duces dicebantur. Habuit autem Siculus successorem Testam, qui, vt quidam scribunt, ex Libya fuit oriundus in Tritonide patria Mineræ, & urbē Testam condidit in litore maris apud Valentia, de cuius nomine Ptolemæus populos propinquos Contestanos appellauit. Post Testam vero Romus Hispanis, vt quidam volunt, imperauit, qui Valentiam urbem clarissimam condidit, & de nomine suo Romam vocauit, quam postea, sicut alio loco diximus, Romani nominis significatione seruata, Valentiam dixerūt. Regnavit in Hispania post Romum Palatous, qui Valentia domiciliū habuisse fertur. Quam quidem rem populi Valentia propinqui qui Palatoui nominantur, vero similem faciunt, & etiam domus equitum Valentinorū qui Palatoui dicebantur, & nunc Mompalai dicuntur. Palatou Cacus Celtiber, vt quidam scribunt, ab Hispania propulit, qui victoriā consequutus, vt aiunt, Caco mōti nomen dedit: quem tamen montem Martialis non Cacam, sed Canum vocat. Quidam vero dicunt Palatoum victum a Caco fuisse, propterea quod adolescens nondum militarem disciplinam perceperat. Cæterum Cacus Vulcani filius existimabatur, quoniam primus in Hispania ferrum inuenit, & arma cōficere docuit, quem victum ab Hercule fuisse poetæ fabulantur. Sunt etiam qui dicunt Cacam a Palatoo qui ætate firmiori arma resumpserat, profligatum in Italiam fugisse: quo pulso Palatous Hispaniæ regnum recuperauit. Caco autem sublato successit Erythrus in Hispania, qui nouum ab Erythreis coloniis nomē accepit, qui, teste Plinio, a mari rubro venientes in Hispaniam Erythram insulam coluerūt. Deniq; post Erythrum in Hispaniæ regno successisse fertur Mellicola, qui proprio suo nomine Gargoris dicebatur, & Mellicola cognomen accepit, vt quidam scribunt, quoniam primus Hispanos vsum mellis edocuit. Hic nepotem ex filia habuit nomine Habidem, de cuius aduersa fortuna cæterisq; rebus quas gessit, Iustinus meminit. Hi sunt itaq; quos memorauimus antiquos Hispaniæ Reges, de quibus autores multi plenius conscripserunt. Cæterum post prænominatos Reges vsq; ad tempora Carthaginensium & Romanorum, qui successerint, alios in Hispania principes non reperio. Verum enimvero Carthaginenses & Romani pro Hispaniæ dominio magna bella gesserunt, in quibus tandem victis & expulsis Carthaginensibus Hispaniam Romani sibi prouinciam fecerunt, eamq; tenuerunt vsq; ad Gothorum aduentum, de quibus nobis hoc loco scribendum est.

40 *De Gothorum aduentu in Hispaniam.*

HA CTENVS Hispaniæ gentis originem breuiter explicauimus, nūc autem vt Gothorum aduentum in Hispaniam referamus, pauca prius repeterē necesse est, quibus historia multo facilius intelligetur. Cum itaq; Carthaginenses Gaditanis consanguineis suis cum Hispanis bellum gerentib. auxilio venissent, victis hostibus Hispaniæ partem tenuere, quam postea per Amilcarem & eius generum Asdrubalē, ac postremo per Hannibalem pene totam occuparunt. Deinde vero Carthaginensibus bello Romanorum occupatis, Romani missis in Hispaniam Scipionibus, primo Pœnos prouincia expulerunt, & postea cum ipsis Hispanis grauissima bella gesserunt per ducentos annos; hoc est a primis Scipionibus vsq; ad Augustum Cæsarem: tametsi non continue, vt scribit Florus, sed vt causæ lacecessuerant, nec initio cum Hispanis, sed cum Pœnis in Hispania. Primi autem Scipiones, vt idem Florus meminit, per Pyrenæum iugum Hannonem, Asdrubalemq; fratrem Hannibalis cæcidere, captaq; eo imperu fuisset Hispania, nisi illi occubissent. Quibus Africanus successit, qui statim capta Carthagine Hispaniam stipendiariā Romanis fecit, omnemq; ultra citraq; Iberum amnem imperio subiecit, primusq; Ro-

manorum victor ad Gades & Oceani orā peruenit. Celtiberos primus prælio fre-
 git Marcus Cato Censorinus, deinde Gracchus pater Gracchorum eos urbium e-
 uersione multauit. Deniq; sæpe deficientibus, Numantia ciuitas eorum bellum
 annos quatuordecim sustinuit: victoq; per Megaram fortissimum ducem Roma-
 norum exercitu, Pompeium aggressi fœdus maluere, cum debellare potuissent.
 Hostiliū deinde Mancinum fregere. cum hoc quoq; fœdus maluere contenti ar-
 morum manubiis, cum ad internicionem sœuire potuissent, sed fœderis ignomi-
 nia deditus Hostilius fuit. Postremo Scipio minor urbem euertit, cum sese suaq;
 omnia, Saguntinorum more, igni tradidissent. Sed de Numantia scribemus alio
 loco. Beticam Fabius Maximus consul oppresserat, sed a successore Pompilio vio-
 lata victoria est, qui conficiendæ rei cupidus fractum ducem per fraudem & infi-
 dias & domesticos percussores aggressus est. Turdulos Metellus Macedonicus vi-
 cit, Vaccæos Lucullus. De quibus Scipio posterior singulari certamine prouoca-
 tus, opima retulit spolia. Lusitanos vero & omnis Callicæ populos Decius Bru-
 tus latius domuit, simul formidatum militibus Obluionis fluiuium transmisit vsq;
 ad vltimum Occidentem. Eos autem Viriatus erexit, qui annos quatuordecim cū
 Populo Romano varia victoria pugnauit. Cuius ea virtus & abstinentia fuit, vt
 consulares exercitus cum sæpe vicisset, tantis rebus gestis, non armorum, non ve-
 stis cultum, non deniq; victum mutauerit, sed, vt scribit Florus, in eo habitu, quo
 primum bellum cœperat, perseuerauerit, vt quiuis gregarius miles ipso imperato-
 re opulentior videretur. Tumultuantes etiam Hispanos Marcus Iunius Siluius pa-
 cauit. Deniq; omnes occasione belli Sertoriani per Lucium Metellum & Pom-
 peium Magnum in deditioem accepti fuere. Postea autem prorogato Pompeio
 in quinquennium imperio attriti sunt, & ab Augusto tandem Cantaber omnium
 vltimus subiugatus est vna cum reliqua Hispania in prouinciæ formam reducta,
 eoq; modo per prætores administrata, vsq; ad Honorii principis tempora. Quibus
 temporibus primum Vandali & Alani, mox Gothi, postremo Mauri diuersis cla-
 dibus Hispaniam diripuerunt. Vandali siquidem Bæticæ partem occupauere, quæ
 adhuc ab Hispanis Vandalia, corruptoq; vocabulo Vandalusia dicitur. Cæterum
 Vandali paucis annis in Hispania commorati, post a Gothis expulsi in Aphricam
 traiecerunt. Gothi autem & Alani qui hodie Cathalani dicuntur, in Hispania con-
 sederunt, de quibus, & eorum rebus gestis, ac de patria vnde venerint, summatim
 dicemus. Gothorum varia genera traduntur. Cornelius Tacitus in historia Ger-
 manica Gothinos Gothos appellat, & inter Germanos ponit. Cui assentire vide-
 tur Ablaius Gothus, qui suum genus ex insula maris Germanici prodire com-
 memorat. Extat & Hollandiæ nomen insulæ. Spartianus autem in vita Cæsarum
 Getas eos esse dicit, quorū trecenta millia Claudius secundus princeps apud Mar-
 tinopolim in Mœsia prælio deleuit. Procopius vero Græcus autor, qui sub Iustini-
 ano scripsit historiam, dicit Gothos & Visigothos, Vandalos & Alanos vno Sar-
 matarum nomine appellari, eandemq; esse nationem, tantum ducibus quorū no-
 mina acceperere discretos, homines albos esse, coma flaua, magnis oculis, eisdemq;
 penitus legibus, secta Ariana, & lingua Gothica. Idem scribit famam esse, primum
 Gothos ex Cimmericis qui ad Tanaim habitabant, venisse, iuuenes quosdam ve-
 nando ceruamq; insequendo fluiuium traiecisse, qui reuersi deinde suis agrum
 optimum se vidisse renunciarunt. Illi autem armis freti cum exercitu ad Istrum vs-
 que vincendo peruenerunt, qui postea cum Romano Imperatore fœdus inierunt,
 demum in Italiam primum, & deinde in Hispaniam penetrarunt. In hanc ille sen-
 tentiam scripsit. Raphael vero Volaterranus homo nostri sæculi doctissimus Go-
 thos esse Cimbro existimauit, qui olim a Mario victi fuere, & ex Germanico ma-
 riprodeuntes, Visigothosq; dictos, id est, Occidentales: Ostrogothos autem Ori-
 entales eos esse, quos Florus dicit ex reliquiis Marianæ victoriæ ad Mæotidem
 consedisse. Ex quo nomen & gens Gothorum inter Tartaros in eadem hodie
 parte conspicitur. Hi sunt qui duce Theodorico postremo venerunt. Recte au-
 tem vtrique Sarmatæ dicuntur, a Græcis autem Sauromatæ, quod ita barbaras
 eas omnis Germanis vicinas nationes vocet antiquitas. Inter quos Cimmericos
 Homerus

Homerus ponit, a nobis Cimbro appellatos. His itaque de causis Gothos Getas esse qui longe in Ponto habitant, verisimile non fuerit. Sed res quas Gothi gesserint in Italia, non minus vere quam ornate scriptas a Raphaele Volaterrano, breuiter exponemus. Gothi itaque tempore Valentis principis ad Danubii ripam iuxta Mœsiam ea conditione confedere, vt non vltra procederent, & vna omnes Christiani fierent. Valens itaque missis ad eos Arianis quorum sectæ se addixerant, totam gentem eo dogmate pollutam reddidit. Post aliquot vero annos, cū gens barbara non posset a maleficio contineri, coactus Valens aduersus eos proficisci, superatus est & interfectus. Qua victoria illi elati Constantinopolim cum exercitu cōfestim petiere, & cum Dominica quæ Valentis fuerat coniux, muliere sapiētissima, pecunia transegerunt, ac domum pacati se receperūt. Quos Gratianus qui tūc Orientis imperio successerat, reprimere cupiēs, nec esset bello satis idoneus, Theodosiū ex Hispania accersit, qui pluribus postea præliis cū eis commissis, postremo pacem fecit. Qua fretus Atanaricus Rex eorum, Constantinopolim vrbis visendæ studio profectus, honorificeq; a Theodosio exceptus, ibidem paucis post diebus morbo extinctus est. Quapropter Gothi Rege carentes Theodosio tunc militare cœperūt: sed fraude Stiliconis, vt dicitur, eos Italiā inuadere cupientis exautorati, Rege Alarico creato e Balthorū nobili familia, Pannonias & Illyricū occupantes incommodis omnibus affecerunt anno salutis quadringentesimo septimo, cōiun-

20 atiq; cum Radagaso altero Gothorum Rege, de inuadenda Italia cogitarunt. Radagasus itaque primū ingressus ad Apenninum circa Fesulas cōfedit, vbi locorum angustiis ac montium asperitate fameq; oppressus, a Stilicone cū toto exercitu superatur & capitur. Alaricus Rex alter subsequutus in agro Rauennate occurrentē cū copiis Stiliconem habuit. Qui cum triennio bellum cū eis duceret potius quam gereret, iussu Honorii pacem fecit hac conditione, vt in Galliæ parte cōsistere possent. Post aliquot deinde annos Stilico contra fœdus Gothos in Gallia per Saulem Hebræum in die Paschæ incautos, & ex religione resistere nō audentes, adoritur. Postero vero die Alaricus Saulem cū toto exercitu insectatus sustulit. Deinde Stiliconi ab Honorio auxilium petenti missus est successor, qui eum ob temeritatem

30 quam gesserat, obruncauit. Alaricus rebus fœliciter successis, in Italiam hostiliter ingressus omnia ferro igniq; vastas, vrbem nemine defensam facile occupat, anno quadringentesimo duodecimo, vrbis autem conditæ millesimo cētesimo quarto. Iussitq; primū confugientes ad sacras ædes esse saluos, inde magna ciuiū facta strage, post diem tertium discessit, ac per Campaniam iter faciens populabundus, apud Cosentiam ciuitatē morbo correptus interiit. Cui successit Ataulphus, qui & ipse vrbē ingressus, si quid erat reliqui, diripuit, rapta insuper Placidia Honorii sorore, cuius nuptias discedēs apud forū Cornelii celebrauit. Cuius cōsortio dicitur barbari pectus delinitū, vt nō ea patraret quæ sœuiter in Romanos cogitauerat. In animum enim suum induxerat Romā Gothiam vocare. Itaque Italia relicta in Galliā

40 se recepit. Quē postea Theodosius iunior bello petens cōpulit, vt relicta Narbone & omni Galliā in Hispaniā confugeret. Vbi breui deinde tēpore a suis interfectus est, ppter ea quod vrbi Romæ pepercisset. Cui Segericus succedēs, & ipse quoq; quod pacem cū Imperatore fecisset, a suis necatur. Vallias post hunc regnū suscipiens, fœdus cum eodem iniuit, vt ei sedes apud Tolosam in Gallia darentur, Placidiamq; viduatam remisit, aduersus insuper & alios Barbaros qui Hispaniam occupauerant, opes & auxilium pollicitus. His itaque fretus Honorius Constantinum ducem aduersus Alanos & Vandalos misit, qui totam Hispaniā præter Cantabros vastauerāt, & quanquā fusi fugatiq; apud Emeritam fuissent, paulo post vires redintegrabant. Itaque vno tempore Gothi, Alani, Vandali Hispaniā possidebant. Valliæ extincto Rhodoricus successit, qui inito cum Aetio fœdere Valentiniani principis duce in campis Catalaunicis in Gallia contra Attilam Hunnorum Regem e Pannonia Italiam petentem in prælio occubuit. Cui Turismundus filius successit, qui ab Aetio in Hispaniam ad regnum paternū remissus, paulo post a Theodorico fratre interficitur. Re postremo Romā ad Augustū deducta, Gothi rursus excitati cū tertiā agri partem in Italia peterēt, Orestes Augustuli pater minime cōsentiens,

eis ad Ticinum occurrens in prælio occubuit. Odoacer eius miles vir Italicus Gothorum simul & Herulorum auxiliis, ut ait Procopius, fugato Augustulo & omnino nobilitate, Romam inuadit, tenuitque annos quatuordecim, donec Theodoricus Rex a Gothis appellatus, amicitia Zenonis principis fretus, a quo etiã statua honoratus fuerat, petit vrbis Romæ imperium, si Odoacrẽ expelli ab eo cõtingeret. Quo impetrato in Italiam cũ maxima manu ingressus, eundem ad Aquileiam occurrentem prælio superauit. Ille Romã reuertens ac claufas portas offendens Rauennam petiit, quam breui tempore per Theodorici obsidionem relinquere coactus est. Specie deinde concordia inuitatus ab eodem ad cenã, contra iusiurandum interficitur. Theodoricus post hæc tota potitus Italia Romã pacificus adiit, templisq; ac rebus aliis cũ omnium gratia restitutis, Rauennã reuertitur, quam sibi regiam delegerat, eaq; animi magnitudine simul & mansuetudine fuit, ut nemini Barbarus videretur, quippe qui Germanum præfulem Ticinensem virum sanctissimum in Burgundiam cum pecunia ad redimendos captiuos miserat, aliaq; opera pietatis obiuerat. Quo vita functo eius filia Amalafunta cum paruo filio Atalarico regnum administrauit, adhibito Theodoro propinquo, cuius opera mox interfecta est, ipseq; solus regno potitur. Missus interim Bellisari⁹ a Iustiano in Italiam cum exercitu ad vlciscendam Amalafuntam cum filio, ac Romam tyrannide Gothorum liberandam, Theodorum interfectum offendens vrbem capit. Gothi itaq; tanto priuati imperio, qui ad eam diem annos quadraginta octo regnauerat, in Italia triginta octo sub Theodorico, octo sub Amalafunta & filio, duosque sub Theodoro, Vēctigem Regē suffecerunt, non regio sane genere, sed p̄bata militia, qui Amalafuntæ filiam Theodorici neptem in matrimoniũ duxerat. Hic ad vrbis obsidionem cum duobus millibus proficiscitur, ac primum molis Hadrianæ ambitum cingit, mox Portuense castrum, vnde comneatus p̄hibebat, aquæ ductus quatuordecim rupit. Quare Bellisarius intus pistrina in Tiberi constituit, qui mos adhuc durat. Liberium Pont. q. Gothis fauere videbatur, in exilium misit suffecto Vigilio. Cumq; diu resisteret ac multis Vēctigem præliis peteret, profligatũ ad extremum cum toto exercitu cepit, ac Cõstantinopolim in triumphũ duxit. Creatis post eum Ildebaldo, deinde Alarico Regibus, ad postremũ Totila regnũ accepit, cuius pater Tauriscis regnabat. qui cũ Bellisario variis præliis congregiens, victor tandem vrbem cepit, ac euestigio Pelagium Pontificem ad Iustinianum Constantinopolim oratorem de pace mittit. Qui rediens retulit Imperatorẽ nihil aliud respondisse, quã se Italiae res semel Bellisario delegasse, cum eo transigeret. Et Totila furiosus tertiam murorũ partem vrbis disiecit, Capitolium incendit, omniaq; diripuit, ex quo Dei flagellum cognominatus est. Hunc Totilã Procopius magnis extollit laudibus, ut liberalitate aliisq; animi virtutibus præditum, cum tamẽ alii crudelem ac singulari arrogancia virum taxauerint. Duces plures sub se habuit, inter quos Barbatia princeps nominatur. Postquam Bellisarius ab vrbe discessit, eam recepit, moenibus edificisq; refecit, portas restituit earum clauibus Imperatori missis, Totilam vrbem repetẽtem ac vi magna obsidentem repulit. Verum cum apud portũ postea in valetudinem incideret, resq; paulatim rursus amitteretur, omni studio per Antoninam vxorẽ reditum a Iustiano impetrauit, atq; item quinq; post annos quam venerat reuersus, Diogenem cum tribus millibus Romæ præsidio dimisit, qui Totilæ furorẽ non expectans Centumcellas aufugit. Ille rursus vrbem ingressus mitius se gessit, multaq; a se prius vastata restituit. quod fama est diui Benedicti contigisse beneficio, qui incognitum Totilam iuxta cœnobium eius prætereuntem placauerit. Iuuit etiam Pelagii Pontificis occurrentis cũ sago & lachrymis aspectus venerabilis. Ea tempestate plures Iustiani duces per Italiã diuisi magnis viribus resistebãt, ut scribit Procopius, Ioannes circa vrbem tutandã, Iustinus Florentiam, Constantinus Rauennam, Cyprianus Perusiam, Bessas Spolerũ, Mundus Illyricum tuebatur, vbi post Salonas receptas multasq; de Gothis victorias ad extremũ periit. Germanus postremo Iustiani patruelis in Italiã missus & ipse breuiter interficitur. Deinde Conon q. Anconæ præfuit, itẽ Vitalianus Bellisarii fratris filius post annos nouẽ quã Totila vrbem secũdo ingressus est, cũ Narsete, iuuantibusq;

busq; Longobardis apud Brixellum prælio congressus interficitur. Narfes interea qui Bellisario successerat, urbem iterum recuperarat: deinde Teiam post Totilam regnantem in Apuliam confectatus prælio interfecit. Atq; ita demum post annos octodecim Gothorum bello finis impositus, qui ab initio regni Theodorici Italiæ annos septuaginta duos tenuerunt, anno salutis quingentesimo sexagesimo secundo. Pax deinde Gothis data, ac volentes permitti circa Padum remanere, qui tamen non contenti sæpe Francorum auxilia quaesivere, ut Agathias qui post Procopium scripsit, testatur, ac omnem eorum postquam regno Italiæ sunt eieci, prosequitur historiam. Ego vero Raphaelem Volaterranum sequutus cum tantum quid in Hispania Gothi gesserint, ab initio scribere proposuerim, mihi necesse fuit hæc altius explicare, ut eorum in ea res gestæ melius apparerent. Nam Theodoricus quem supra diximus in prælio Hunnorum cecidisse, tris reliquit filios, Thurismundum, Theodoricum, & Henricum. Thurismundus vlciscendi patris Hunnosq; bello persequendi cupidus, Actio prohibente destitit, & in Hispaniã ad regnum paternum rediit, qui post annos tris a Theodorico fratre interficitur. Henricus vero alius frater regno Hispaniæ succedens ad annos octodecim tenuit, leges primus scriptas Gothis tradidit, sedente Simplicio & imperante Leone primo, filiumq; hæredem reliquit Alaricum secundum, qui ex concessione & hæreditate patris Theodorici Tolose in Gallia regnum obtinuit, ubi sedem constituit. Inde postea expulsus a Clodoveo Francorum Rege prælio ingenti, amissis omnibus quæ in Gallia possidebat, in Hispaniã se recepit, ubi regnavit annos sedecim, interfectus demum a Childeberto Francorum Rege, quod Clotildem coniugem eius sororem Arianæ sectæ repugnantem male tractaret. Post hunc Tenda annos septendecim. Quo a suis trucidato Theodogofilius annos sedecim, qui ob libidinem in matronas interficitur. Agla annos novem. Hic adversus Cordubam bellum sumpsit, in quo eius filius fuit interfectus, nec multo post ipsemet a suis apud Emeritam. Atanagildus annos viginti duos, & ipse apud Toletum interfectus. Lenogildus cum Luiba fratre, & postea solus annos quadraginta sex regni fines dilatauit. Cantabria devicta & Andecam Regem Suevorum e Callectia expulit, cuius maiores annos centum septuaginta septem in ea parte regnaverant, & filium Hermogildum quod a secta parentum abhorreret, ac Childeberti Francorum Regis orthodoxi filiam duxisset in matrimonium, bello persequutus, & in potestatem redactum supplicio affecit, quem pro martyre colunt, anno salutis quingentesimo septuagesimo secundo, circiter fere tempora Gregorii primi. Recaredus alter filius fratri similis, vir Christianissimus, concilium Toleti celebravit, ubi Arianam sectam improbavit a Leandro & Fulgentio præsulibus rite ab incunabulis in fide institutus, cum Francis bellum gessit, ex eisq; quadraginta millia in campis Catalaunicis interfecit. Post hunc Luiba a successore Veterico interficitur. Gundamidus deinde regnavit annos viginti octo, Vascones domuit, Romanorum exercitum fugavit, decessit Toleti. Sisebatus orthodoxus fuisse dicitur, præterea Iudæos omnes expulisse, adversus Romanos & Africam feliciter dimicasse. Quo fautore permotus Isidorus præsul Hispalensis concilium habuit contra Acephalorum sectam. Recaredus secundus huic successit, deinde Suitilla in bello exercitatus, quo duce usus est olim Sisebatus Rex in propulsando Romanorum exercitu, primusq; (ut ait Lucas Tudensis) Hispaniæ monarchiam est assecutus. Deinde successit Sisenandus, Suitilla secundus, Tulgas, Bidesuindus: & Recensuindus imperavit Rex optimus annos viginti tres, cuius tempora D. Illefonus præsul Toletanus illustravit. Bamba Rex omni bonitate præditus ab Heringio successore propinatus memoriam amisit, regniq; deinde administratione prohibitus, se cœnobio addixit, in quo vixit annos septem, cum prius octo regnasset: dum tamē sensus viguit, res præclaras ac indignas tali calamitate gessit, primū Vascones, deinde Nemausenses rebelles, præterea Narbonenses perdomuit, ducem quoq; Bitteresem in Gallia res Gothorum infestantem superavit, Saracenorum naues ducentas sexaginta Hispaniæ littus primum applicantes magna vi animi, classe ingenti obviam missa, partim cepit, partim depressit, postremo Toleti conciliū celebravit. Heringius annos tredecim. Egicam generum successorem reliquit, qui annos quatuordecim regnavit,

Faillam ducem Tudensem, vt eius vxore potiretur, interfecit, Vitizam filium ei ciuitati præfecit, qui postea regno successit vir admodū facinorosus. Nam Theodebertum Recensuindi Regis filium, paruum olim relictum, cui regnum debebatur, oculis priuauit. At ille diuina benignitate ac prouidentia, ducta nihilominus vxore, Rhodoricum genuit, qui postea regno successit, auxilioque Pelagii patru Vitizam vna cum filiis captum Cordubæ relegauit.

LVCII MARINEI SICVLI LI DE REBUS HISPANIÆ LIBER SEPTIMVS.

De aduentu Maurorum in Hispaniam.

DARIA Gothicæ gētis & origine rebusq; gestis breuiter enarratis, Maurorum aduentum in Hispaniam summatim quoque referemus. Rhodoricus itaq; vt supra dictum est, Theodeberto successit, qui cum triennio totius Hispaniæ principatum tenuisset, eius subinde perniciofa libido Gothorum non tam generi, quam nomini regnoque pacifico finem attulit. Nam cum virginem cuiusdam Iuliani filiam, qui tunc temporis Tingitanæ prouinciæ præerat, vitiaffet, dolor ingens & opportunitas loci puellæ patrem ad ultionem stimularunt. Qui propter filiæ suæ dedecus & iniuriam sibi illatam, Rhodoricum Regem perdere cupiens, ex Africa numerosos euocauit exercitus. Qui anno salutis septingentesimo decimo quarto, vel (vt alii scripserunt) sexcentesimo decimo septimo, duce Muza misso a Miramolino tunc eorum Rege per Calpes angustias ingressi, triginta mensium spacio Hispaniam pene totam occuparunt, præter quosdam Asturiæ populos, Vascones, & Cantabros locorum natura munitos, & nonnullos Aragoniæ nobiles, & Cæsaraugustæ ciuitatis equites, qui suæ salutis causa, & Christiani nominis atq; conseruandæ catholicæ fidei gratia, res sacras & sanctorum reliquias deferentes ad Pyrenæos montes confugerunt. De quibus & Aragoniæ Regibus alio loco scripturi sumus. In præliis autem quæ biennio per Hispaniam gesta fuerunt, ad septingenta hominum millia vtrinq; caesa fuisse dicuntur. Rex autem Rhodoricus, cum Santius eius fratris filius quem cum parte copiarum hostibus obuiam præmiserat, occubisset, ipse quoque cum reliquis copiis ad oppidum Xericium hostibus occurrens extinctus est, & eius exercitus profligatus ac pene deletus. Mauri autem tanto breuiter imperio potiti, cum late ferro igniq; omnia vastassent, Hispaniæ regna inter se plura sedesq; sibi constituere. Primum enim Cordubæ, quod Abeniliberti regnum dixerunt, alterū apud Hispalim, tertium apud Carthaginē nouam, quæ vsq; ad Ferdinandi tertii Regis tempora tenuerūt. Hic enim anno millesimo ducentesimo decimo sexto, Toledo, Corduba, multisq; aliis recuperatis locis, Mauros regnis ex magna parte deiectos expulit, qui Granatam ac Malacham ciuitates quæ prius sub Cordubæ regno fuerant, sese receperunt, & vsq; ad ætatem nostram tenere: vnde tandem Dei benignitate ac Ferdinandi Regis & Hisabellæ Reginæ virtute nuper expulsæ fuerē. Sed de hoc Granatensi bello alias. Nunc ad Regum successores redeo. Pelagius itaq; Rhodorico fratris filio successit. Is ab initio vbi Theodebertum patrem occulis multatum vidit, furorem Vitizæ fugiens in Cantabriam se contulit, ibiq; latuit, vbi magno fuit adiumento rebus collapsis. Nam post cladem illam Hispanis a Mauris illatam, cum his qui supererant exercitus profligati, in Asturiam se recepit. Astures enim, & Vaccei, & Callici montibus & natura loci muniti, tantum incolumes, vt supra diximus, remanserant, Legionemque imprimis capta annos ibi triginta quibus regnauit, bellum gerēs, & indies oppida plura recuperans, paulatim effecit vt afflicta gens aliquantulum respirare videretur. Hanc sedem posteri Castellam

stellam veterem vocauerunt ad differentiam nouæ quæ circa Toletum fuerat, & Lusitaniam prouinciam. Sic enim Hispani regiam & munitum locum appellant. Dictique deinde non Gothorum, sed Hispaniæ siue Castellæ Reges, qui magna virtute res patrias quotidie recuperare studebant. Phaula Pelagio patri succedens cum annis duobus imperasset, inter venandum morsus ab urso perijt. Hic quoniã virili prole carebat, Alfonso Petri Cantabriæ Ducis filium Regem instituit de genere Gothorum, qui Pelagii filiam in matrimonium duxerat. Qui non immerito Catholici cognomen accepit, propterea quod Ariana secta relicta qua Gothi omnes infecti erant, celebrato concilio, catholicam fidem Christianamque religionem sequebatur, & oppida multa templaque Christianis restituerat & magnis donis ornauerat. Regnavit autem annos vnde viginti, Froilamque filium reliquit, qui Mauris aduersus Callicos bellum gerentibus occurrit, & eorum millia quinquaginta cecidit, & Vascones tumultuantes in officio continuit. Hic cum annos duodecim regno præfuisset, ab Aurelio fratre occisus est. Aurelius autem post necem fratris regnum sibi occupavit, qui non ultra sextum annum superuixit, a quo nihil memoratu dignum gestum fuisse legimus, præter seruorum in dominos conspiracy repressam. Aurelio deinde mortuo, Silo gener Alfonso Catholici regnum suscepit, quod annos octo gubernavit, pacemque cum Mauris ignominiosam fecit, quibus tamen foedus ruptum bello fortissime restitit, Callicosque rebellantes compescuit. Post autem Silonis obitum Magaretus Alfonso Catholici filius nothus, quem alii Mauregatum vocant, auxilio Maurorum regnum usurpat. Quapropter degenerans, Mauris ex foedere magnum virginum numerum quotannis pro tributo mittebat. Hic demum vitam agens haud satis honestam, paucis annis apud Astures moritur. Cui Veremundus Alfonso Catholici nepos ex Bilmarao filio successit, cum diaconus & sacris initiatus esset. Qui facti postea poenitens, uxorem quam duxerat, religionem ingressa, ipse quoque se religioni destinavit, & regnum Alfonso consobrino gubernandum reliquit, superstitibus Ramiro & Garsia filiis admodum paruulis. Alphonsus autem cognomine Castus, Alfonso Catholici ex Froila filio nepos, cognominis causam est affectus, propterea quod vir fuerit religiosissimus, & uxorem quam duxit, nunquam attigerit. Fuit etiam Rex multis victoriis gloriosissimus, & Ouetensisque civitatum basilicas construxit, & simul donis locupletavit. Ceterum cum a Carolo Magno per legatos auxilia peteret, Hispanorum procerum indignationem excitavit, qui passim dicebant Hispanos mori melius esse, quam Gallis subiici, aut per eos incolumes esse. Itaque coactus est rem frustra per eosdem legatos detrectare, quando quidem ille cum Rolando cæterisque ducibus & magnis copiis Pyrenæum montem iam superasset. Ex quo magnas in Hispania strages hostium magnaque facinora fecit, ut in Gallorum historia & Caroli vita continetur. Verum enimvero Rhodoricus Toletanus Antistes negat hæc omnino vera esse, sed dumtaxat Gallos in primam Vasconum regionem ingressos, & inde in Galliam confestim redire coactos. Hoc Alfonso regnante, in Ouetensi templo fama est crucem auream sine humano artifice factam, repente comparuisse, quam Rex, qui eam primus aspexit, sacerdotibus ostendit, & religiofissime seruari iussit. Quo e vita migrante, regnum Ramiro Veremundi filio maiori restitutum est, quod ille pari potestate cum Garsia fratre quem ipse vultu ob eius virtutes illustres ad regnum vocauerat, summa concordia administravit. Cui aduersus Mauros bellum gerenti diuus Iacobus non dubitanter apparuit. Illo enim prælio & multa hostium millia perierunt, & plures Ramirus suo regno ciuitates addixit. Normandorum præterea classem ingentem Callicæ littoribus appulsum, nauibus septuaginta succensis, repulit. Mauros insuper apud Calagurrii viciniam oppido ipso in suam potestatem redacto. In quo prælio apparuisse ei dicitur sanctum Iacobum in albo equo pugnantem. Moriens autem filium Ordonium Regem instituit, qui Vascones iterum tumultuantes compescuit. Vnde reuertens in Lusitaniam prouinciam, Mauros late cuncta vastantes offendit, quos prælio commisso cum Muzæ eorum duce confregit, & Muzæ filium apud Toletum in deditionem cum oppido recepit. Regnavit annos decem, qui moriens quinque filios reliquit: Alfonso, Veremundum, Nunnium, Ordonium, & Froilam. Ex quibus Alphonsus

tertius cognomento Magnus patri successit anno octingentesimo octogesimo tertio, qui de Mauris sæpe gloriose triumphauit, & Cohimbriam Viseumq; Lusitanie prouinciæ ciuitates recuperauit. Vascones præterea Nauarroq; qui tunc a Mauris acriter oppugnabantur, ab obsidione liberauit. Hunc etiã Alphonsum (vt scribit Archiepiscopus Toletanus) templum sancti Iacobi primum excitasse legimus, & Ouetenſe metropoliticum cõstituisse, ad quem Ioannes octauus Pontifex scripsisse dicitur hoc modo: *Ioannes seruus seruorum Dei Alphonso Hispania Regi Christianissimo salutem & benedictionem.* Ex cuius scripti autoritate Hispaniæ Regem in primis orthodoxum existimant. Sub hoc autem Rege militasse dicitur Bernardus cognomento Carpius. Huic Alphonso successit Garſias, qui patrias virtutes imitatus aduersus Mauros sæpenumero strenuissime pugnavit. De quibus inclytam victoriam consequutus, Ayolam Maurorum Regem captum reduxit, cuius spolia Ouetenſis ecclesiæ tholo suspendit, vbi nũc & ipse iacet sepultus. Huic frater successit Ordonius secundus, quem pater Alphonſus antea Callecix prouinciæ præfecerat. Hic etiam sapienti consilio & multa rei militaris scientia maxime pollens a Bætica & Lusitania prouincia Mauros omnes fugauit, qui etiam templũ Legionis magnis ædificiis ac multis donis ornauit: tamen postremo contra Mauros infœliciter dimicauit, captis in prælio multis Christianis & nonnullis Episcopis, inter quos Asturicensis etiam martyrium passus est iussu Abderẽ Maurorũ Regis. Quapropter posthæc Ordonius quatuor Castellæ Comites qui bellum illud detrectauerant, iussos ad se venire & incolumes fore pollicitus, necari iussit. Quam ob rem atq; perfidiã Castellani qui tunc erant in Legionem tumultuantes, constitutis inter se magistratibus ac iudicibus, rem suam ipsi administrabant. Regnavit hic annos septem. Cui Froila secundus, alter Ordonii frater, & Alphonſi Magni filius vltimus successit. Qui cum multos Hispaniæ nobiles sustulisset, nota crudelitatis est accusatus, de quo nihil aliud memorabile scriptum fuisse legimus. Qui lepre correptus morbo, mortem obiit acerbam. Reliquit aut filios quatuor, Alphonsum, Ramirũ, Ordonium, & Froilam, ex quibus ei successit Alphonſus quartus. Qui religionem ingrediens Ramiro fratri regnum demandauit: postea vero facti pœnitens & religionem aspernatus, cum regnum a Ramiro fratre repeteret, & sibi habere conaretur, ab ipso fratre Ramiro luminibus extinctus est. Quam ille subinde crudelitatem cuius eum pœnitebat, pietate constructi a se templi pensauit, vbi eum honorifice tumulauit. Postea autem aduersus Areffam Maurorum Regem quo cũ Fernandus Hyuariensis & Iacobus Nunnus Comites conspirauerant, fortissime dimicauit. quo expugnato, Comites cepit, quos amicis petentibus cõdonauit. Successit Ramiro Sanctius cognomento Craſſus, qui portentosa obesitate fuisse dicitur, & valetudini contraria. Quapropter pace facta cum Abderamo Maurorũ Rege medicinæ perito, vt ab eo curaretur, Cordubam profectus est. Interea vero domi per eius absentiam, Ordonius cognomento Malus, filius illius Alphonſi cui lumina adempta fuisse diximus, auxilio procerum regnũ inuadit, quod Sanctius iam amissum auxilio Abderami Maurorum Regis recuperauit. Qui præterea Fernandum Castellæ Comitem eiusq; successores a iurisdictione Regis Legionensis imperpetuum immunes esse voluit. Decessit autem anno salutis circiter 1122. vel (vt alii scripsere) 928. & regni sui vndecimo. Cui successit Ramirus admodum puer. Quo tempore Normandi ad littus Callecum cum classe valida applicuere, quibus Comes Fernandus Gonſalus fortissime restitit. Mauri quoq; rupta pace quã cum Ramiro puero fecerant, omnia populabãtur. Quapropter Calleci cõtempta Regis ætate, Veremundum Regis Ordonii filium apud Compostellã Regem sibi declararunt. Contra quẽ Ramirus progressus, prælio commisso vtrinq; sine victoria discesserũt. Almanzor etiam Maurorum Rex cum exercitu numeroso aduersus Hispanos acriter pugnans, a Fernando Gonſalo Comite magna virtute repulsus est. Veremundus secundus Ordonii filius auxilio Garſiæ Fernandi Castellæ Comitis, aduersus Almanzorẽ proficiscitur, prælioq; primo victor discessit. Mox aut Maurus redintegratis viribus & magna collecta manu, Veremundũ ad Asturũ montes cum sanctorum reliquiis effugere compulit. Qui deinde Legionẽ oppugnauit, &

murorum

murorum partem diruit, & cum expugnare non potuisset, in Lusitaniã discessit, ubi multa loca vastauit. Vnde profectus in Galleciam prouinciã, Compostellanã basilicã euertit: tametsi D. Iacobi sacellum attingere non est ausus, territus, ut ferunt, quodam fulgore diuinitus apparente. Cui bello dysenteria morbo correptus finem dedit. Post hæc autem Veremundus & Gasias coniunctis copiis magnã Almanzori cladẽ intulere. Quapropter ille animi dolore consternatus, paulo post e vita decessit. Veremundus autem hac victoriã elatus cum domũ reuertetur, superbe nimis ac crudeliter erga omnes se habuit, & Compostellanũ Ouetensemq; præfules in carcerem coniecit. Cæterũ Ouetensem paulo post, viso portento quodam admonitũs, liberauit, facinusq; suũ detestatus aliis compesauit officijs, quippe qui S. Iacob loca sacra quæ ab hostibus diruta fuerant, restituit. Quo mortuo Alfonsus quintus eius filius adolescens regno successit, tenuitq; annos triginta septem, qui sororem Tiresiam Abdalæ Mauro Toleti Regi collocauit, ut ei contra Cordubæ Regẽ præstaret auxilium. Verũ enim uero Tiresia virgo sancta, infidelis viri nuptias congressumq; detrectauit. Quæ quanquã sæpe precibus, sæpe minis vexata fuisset, mox tamen eo extincto liberata, sese Deo in cœnobio perpetuo dicauit. Alfonsus autem interea dum Viseum Lusitaniæ oppidũ quod Maurorum tunc erat, obsidet, sagitta percussus interiit. Veremundus tertius Alfonsi filius deinde sine liberis anno regni quarto decessit, ideoq; ad Fernandũ eius sororiũ regnum deductum est. Is Sancti Maioris Castellæ Comitis filius fuit, qui Sanctiam filiam Alfonsi Legionis, sororem Veremundi supra dicti in matrimoniũ duxerat. Ex quo Legionis regnum iure vxoris hæreditario assecutus, primus omnium utriq; tenuit regnum, qui Rex Castellæ fuit appellatus anno millesimo decimo septimo. Nam vsq; ad hũc diem Castilla per Comites regebatur. Mortuo autem Gasia qui contra Mauros fortiter pugnans occubuit, Veremundus Nauarræ regnũ & Lusitaniæ prouinciæ partem recuperauit. Regnauit annos quadrãginta. Cuius tẽpore Rhodoricus Viuarius cognomẽto Cidus, dux exercitus inuictissimus, in Hispania maxime claruit, cuius res in clyte gestẽ maxime celebrantur, de quibus magna circũfertur historia, & nos alio loco scripsimus. Qui, sicut & Mendosiæ domus equites, a Castellæ Comitibus genus & originem duxit. Fernandus igitur, ut ad rẽ redeamus, cum quadrãginta annos regnasset, a vita discedẽs Sanctiũ & Alfonsũ filios reliquit. Alfonsus autem a fratre Sanctio pulsus, Toletum ad Regẽ Maurorũ se recepit, ubi tam diu permansit, donec eo mortuo a populis ad regni successiõẽ reuocatus est. Qui non prius a Mauro dimissus est, quam iureiurando affirmauerit se perpetuo in eius amicitia permãsurum. Quod ille minime seruauit, sed inito regno, statim Toletum, Mauro Rege fugato, recepit, Mezclita (sic enim Mauri templum vocant) ei tantum concessa, quam postea Bernardus Episcopus & regina aduentẽs ea loca ingressi, Mauris expulsis, diuæ genitrici consecrarũt. Quamobrem Mauri legatos questum iniurias ad Alfonsũ Regem miserunt. Qui vehementer iratus iurauit se sine vlla venia in suos animaduersurum, nec precibus vllius assensurum. Illi vero præsentientes, astu pœnam vitauere, filia Regis obuiam missa quã Rex plurimum diligebat, ut ea deprecatrice veniã impetrarẽt: tametsi eos a morte nõ tam sua quam puellæ prudentia liberauit. Quæ a Rege qui iurauerat se non facturum quod a filia supplicaretur, non vitam quidem Reginæ & aliorũ, sed mortẽ a patre petiuit. Rex itaque delusus a filia & iureiurando solutus, omnibus pepercit. Hoc autem tempore Mauri cum magnis copiis e Carthagine per Hispaniã discurrentes, omnia vastabant. Quibus obuiam missus Infans cum septem Comitibus, apud oppidum quod Alcazar de Consuegra vulgo dicitur, omnes ad vnum interfecti fuere: a quibus occisis adhuc locus ille septem Comitum nuncupatur. Quam ob causam Rex hoc animis mollitiẽ nimia corruptis accidisse cognoscens, Toleti balnea & omnes illecebras quas Mauri voluptatis causa cõstituerat, sustulit, & populos ad pristinã virtutẽ seueritatemq; reducere cõnatus est: qui præterea post hæc Toletanã Burgensemq; basilicã multis donis ornauit, & Vrracam filiam Raimundo Barcinonenũ Comiti collocauit, ex qua ille Alphonsum septimũ pgenuit, qui ei successit in regnum, cuius mater post Raimundi mortem nupsit Alphonso

Aragonæ Regi. Qui quoniam vir fuit sacrilegus & iniustus, in ærumnis, & sine liberis obiit mortem. Alphonfus autem de quo nunc loquimur, cū regnasset annos quadraginta tres, sine virili prole decessit. Huic autem successit Alphonfus septimus, e filia nepos, qui iterū regna diuisit, Castellam Sanctio, & Legionem Fernando filiis tribuēs, Beatricemq; filiam Ludouico septimo Francorū Regi collocauit. Qui D. Iacobi templum salutatum veniens, a socero magnificentissime apud Burgensem ciuitatem fuit exceptus, Toletiq; eius gratia conuentus est habitus, vbi legitimum genus Beatricis vxoris quæ prius notha putabatur, declaratū est. Hic autem Alphonfus potentissimus omnium Regum qui ante se fuerant, habitus est. Quapropter Imperator Hispaniarū fuit appellatus, qui Cordubam, Abderam, quæ nūc Almeria dicitur, & Baionā recepit. Quæ loca cū adiret, in itinere sub arbore quadam subito excessit. Cui successit Sanctius tertius eius filius, cognomento Desideratus, propterea quod intempesta nocte & immatura morte decedēs, propter eius egregios mores & in omnes iustitiā desideratus a populis omnibus fuerit, qui Ferdinandum fratrem Regem Legionis ab eo dissidentē ceperat, atq; rursus in regnū restituerat. Vxorem duxerat Blancam Garfiæ Nauarræ Regis filiam, ex qua Alphonsum octauum genuit. Fernandus autem secundus apud Legionem regnauit, qui Alphonsum sui fratris filium puerulum suo iuri regnoq; subiicere sacramento fidei conatus est. Quod animaduertens Nunius vnus e tutoribus, infantulū in arce præsidioq; collocatum ab iniuria & iniustitia patruī defendit. Fernandus vero cū regnasset annos triginta vnū, e vita migravit. Alphonfus autem cognomento Bonus, ex Helionora Ricardi Regis Angliæ filia prolem magnam progenuit, Henricum scilicet qui post eum regnauit, Blancam quæ Gallorum Regi nupsit, ex qua diuus Ludouicus fuit genitus, Berengariam quæ Alphonso Regi Legionis, ex qua Fernandus tertius, Hieracam quæ Portugalliæ, & Helionoram quæ Aragoniæ Reginæ fuere. Alphonfus autem cum semel aduerso Marte cōtra Mauros pugnasset, subinde tamen instaurato prælio iterū congressus, hostes magnis cladibus affecit, cæsis fere ducētis millibus, vbi crux ei e cælo apparuisse dicitur. Quo tēpore Rhodoricum præfulem Toletanum Romam misit ad impetrandas in expeditionē cōtra Mauros collationes. Regnauit hic princeps annos quadraginta quatuor, qui decessit anno millesimo centesimo sexagesimo. Cui successit Alphonfus nonus, Fernandi Regis Legionis filius, qui regnū gubernauit annos viginti octo. Successit huic Henricus Alphonfi octauī Regis Castellæ filius, admodum puer, qui impulsore Aluaro Comite tutore suo consobrinā eius Portugalliæ Regis filiam sine consensu Pontificis in matrimoniū duxit, quod ab Innocentio tertio postea dissolutū est. Cui propter eius ætatem admodū puerilem regnum Berengaria soror administrabat. Ipse autem puer cum in vrbe Palantia inter ludendū cū pueris tegulæ ictū capite excepisset, extinctus est anno secūdo quam regnare cœperat. Cui successit Ferdinandus tertius Berengariæ sororis filius, omnium Hispaniæ Regū fœlicissimus atq; potentissimus, quippe qui post multas clades Mauris illatas, Hispaniā fere totā restituit, Hispali, Corduba, Vandalia, & Bætica ex magna parte recuperatis: qui & Mauros omnes qui supererāt, in angulum quendā Bæticię prouincię quæ Granatę regnum nunc appellant, conclusit. De cuius rebus fortissime gestis multi copiose scripserunt, & Rhodoricus Archiepiscopus Toletanus magnā confecit historiam. Huius etiā Regis auxilio, vt Cosentinus refert, Iacobus Rex Aragoniæ Baleares insulas, fugatis hostibus, recepit. Fuerūt huic ex Beatrice Germanorum Imperatoris, vel (vt alii dicunt) Brabantix ducis filia, filii numero sex, scilicet Alphonfus, Federicus, Emanuelus, Philippus, Sanctius, & Hēricus. Ex Ioanna præterea vxore secunda Ludouicum & Helionoram progenuit. Ferdinādo autē anno millesimo ducētesimo sexagesimo secūdo successit Alphōsus decimus, vel (vt alii scripserūt) nonus, qui Violantā Iacobi Aragoniæ Regis filiam duxit vxorē. Qua propter sterilitatem dimissa, liberorū desiderio per legatos Daciæ Regis filiā nomine Christianā formaq; præstantem in matrimonium petiit. Quod Daciæ Rex cū Regis Alphonfi legatos audisset, cōditionem non renuit, sed filiā suā Christianā Alphonso Hispaniæ Regi destinavit, quam, mediantibus legatis, celebrato coniugio multis comita-

comitatam viris illustribus in Hispaniam ad Alphonsum misit. Quæ cum venisset, interim violanta ex Alphonso Rege pepererat. Quæ res Alphonso Regi fuit maximo pudori. Quod cū Philippus eius frater animaduertisset, qui tunc erat Abbas Vallisoleti, & de caucis rubeis, simul & Archiepiscopus Hispalensis, relicto sacerdotio Christianam Daciæ Regis filiam duxit vxorem: quibus Alphonfus Rex immensa munera tribuit: tametsi rem hanc alii aliter scripserint. Et Violantam quæ filium pepererat, habuit multo chariorem, quæ postea multos alios peperit filios: Fernandum qui Blancham diui Lodouici filiam duxit vxorem, cuiq; pater fuit superstes, Sanctium qui postea regnauit, Ioannem, Iacobum, Petrum, Berégarium, & Helionoram: & ex concubina Beatricæ, quæ nupsit Alphonso Portugalliæ Regi & Dionysium peperit. Ex his autem filiis Ioannes multa cõtra Mauros bella fortissime gessit, qui Margaritam Marchionis Montis Ferrati filiã duxit vxorem. Sed ad Alphonsum redeo, cuius domi forisque multa præclare gesta memorantur, qui leges a maioribus in Hispania conditas, immensum opus, in septem digessit volumina, quæ Partitas appellant: edidit, aliorum tamen ingenio, historiam orbis quam generalem Hispani vocant, Canones item in Astrologia, quos tabulas nominant Alphonsinas, vnde Astrologi magni cognomẽ est adeptus. Prædicatur præter hæc liberalitas publica que eius munificentia, quippe qui in Fernandi & Blanchæ nuptiis congiarium populo dedit, pauperes omnes vestibus viritim donauit, Imperatorem præterea Constantinopolitanum a Soldano captum ingenti ære collato redemit: tametsi foris non æqua fœlicitate res gessit. Siquidem Maurus Granatæ Rex rupto cum eo fœdere, Murciæ loca quædam, & Xericium oppidum post longam obsidionem cepit. In quo bello pulcherrimum facinus Gartix Gometi Carrilli qui arci præerat, memoratur. Hic enim extremam expectans ruinam, ac solus interfectis cæteris resistens, in hostes ruit, stragemq; circa se fecit, aliquandiu irruptionem impetumq; moratus. Tãdem viuus captus, ob fortitudinem venia donatus est, & ad Alphõsum remissus incolumis. O facinus memorabile & magnis laudibus excolendum! quod quidem meminisse debent omnes & imitari qui officium rei militaris exercēt, quando quidem viri qui sunt in prælio fortes, ab hostibus etiam diliguntur. Habuit præterea Rex Alphonfus regni sui proceres rebellantes, ac cum Granatæ Rege conspirantes. Cuius discordiæ causa fuit diminuta regni iurisdicctio, propterea quod Dionysium ex filia nepotem Portugalliæ Regem, qui antea Castellæ Regi suberat, a tributo & vectigali immunem fecerat, illis in consilio reclamantibus. Dum autem de Federici secundi abrogatione ageretur, delectus ipse Imperator a magna Electorum parte, in Germaniam profectus est. Verũ spe frustratus, paulo post rediit nihilo meliora domi offendens, morte filii Ferdinandi dela Cerda comperta. Reges quoq; Granatæ per ipsius absentia occasione magna Bæticæ prouinciæ incommoda intulere, qui Sanctium Aragoniæ Infantem, præsulem Toletanum, Nuniumq; de Lara interfecerant. Sanctius etiam eius filius secundo loco genitus, occupato regno patrem venientẽ exclusit. Quapropter Hispali subsistens ex animi dolore decessit. Sanctius itaq; quartus Alphonfi filius regnauit annos vndecim, qui contra Mauros fœliciter dimicauit, quibus Tarifam, quondam Carteiam vocatam, ademit. Regem de Phez Machometum appellatũ, ac Benerizaph ex Africa contra Hispaniam maxima classe soluentes, per Benedictum Zachariæ Hispaniæ maris præfectum bello nauali superauit. Sæuus natura fuisse traditur, in disciplina præsertim militari minima de causa milites plectebat, qui apud Pacem Iuliam quatuor hominum millia trucidari iussit, propterea quod in tumultu quodam exorto, Alphonsum fratris filium Regem appellauissent. Fernandus quartus, Sãctii filius, anno millesimo ducẽtesimo nonagesimo quinto, extincto patre puer in genitricis tutela remansit, cuius prudentia multa euasit pericula. Nam cum Alfonso dela Cerda qui se Castellæ Regem dictabat, ac Regibus Nauarræ, Portugalliæ, & Aragoniæ grauia bella per legatos gessit. Sed & huius mulieris non minor religio narratur. Quæ quidem, diuendita lautiorẽ supellectile, vt egentibus subueniret, ipsa fictilibus frugique victu & abstinentia singulari semper vivebatur. Cœnobio septẽ egregia construxit. Fernandus igitur dum per ætatẽ

licuit, ex Constantia Portugallię Regis filia Alfonso genuit vndecimum qui Castellę regno successit, & Helionoram quam Alfonso Aragonię Regi locauit. Zeliā oppidū ex Mauris recepit. Delatoribus aures faciles præbuisse dicitur. Quare duos nobiles viros e familia Carutial, vel (vt ego arbitror) Caruaial, necari sola suspicione iussit. Regnavit annos quindecim. Cuius filius Alfonso anno millesimo trecētesimo decimo aduersus Mauros, Almohacem, Machometum, & Hynzeph, Reges Bellamarini & Granatę foeliciter dimicauit, recuperatis oppidis Alcala de Bencayre, quam nunc Regalem appellant. Gonsaluū Martinū Calatrauę magistrum, virum maximum & de Hispania benemeritum, leuibus de caulis interfici iussit. Ipse vero cum oppida Sarant & Zibatar obsidere cœpisset, pestilentia castra passim inuadēte excessit, superstitē filio Petro. In ea obsidione res mira, & Scæuolę Romani exempli æmula cōtigisse narratur. Siquidem Maurus quidam patriā cæde Regis liberaturus, ex oppido egressus, gladio clam sub veste abdito, per inimicorum castra ad Hispanię Regem contendit. Quem captū, vbi res detecta & gladius manifestatus, Rex hominis virtutem & audaciā admiratus remisit incolumem. Qui vt domum peruenit, sui Regis iram vitare non potuit, quoniam clam eo rem fuit aggressus, ideoq; statim necatus est. Regnavit Alfonso hic annos quadraginta, cum res multas præclare gessisset. Potitus enim aduersus Mauros victoria triumphali, omnia Maurorum templa & maleficiorum domos religioni Christianę consecrauit. Quo mortuo filius eius Petrus regno successit, qui nota crudelitatis accusatur a multis. Cuius res gestas, & quęcunq; fecerit dum regno præfuit, si quis legere cupiat, quęrat ab aliis, a quibus latius scripta sunt, quandoquidem de eius vita & moribus magna circumfertur historia. Eum tandem frater eius Henricus occidit, ad quem post Petri necem plures Hispanię viri nobiles quibus Petrus magno timori fuerat, congratulatum conuenerunt, eumq; Regem salutauere. Quos Henricus iam Rex appellatus humanitate ac liberalitate singulari sibi deuinxit. Qui ex Ioanna cōiuge Ioannem filium progenuit, & Helionoram filiam quę fuit Nauarrę Regina. Cæterum cum regnasset Henricus annos octo, diem suum clausit vltimum, qui iacet sepultus in oppido sancti Dominici Calciatensis. Cui successit Ioannes filius, qui ex Helionora Petri Aragonię Regis filia suscepit Henricum tertium regni sui successorem, & Ferdinādum qui postea fuit Rex Aragonię. Henricus autem etsi minus prospera corporis valetudine fuit, animi tamen sapientia cæterisque virtutibus satis pollens & illustris fuisse memoratur, qui Catherinam Anglam Clocestriensis Ducis filiam vxorem duxit, ex qua post Mariam & Catherinam filias, illi tandem natus est Ioannes cognomento secundus. De cuius rebus gestis & vita, satis longa circumfertur historia, & nos quoq; breui narratione, quę necessaria erant, alio loco scripsimus. Hic Rex Mariam patruī sui filiam in matrimonium duxit. Quę cum ex eo filias duas quę teneris annis e vita migrarunt, & Henricum peperisset, aliquanto post e vita discessit. Hac itaq; defuncta, Ioannes vxorē duxit Helisabellam Ioannis Portugallię Regis ex Ioanne filio neptem. Ex hac autem vxore secunda progenuit Alfonso qui adolescens obiit, de cuius morte alibi scripsimus, & Hisabellam Reginam catholicā. De cuius rebus gestis cum Ferdinando simul Rege catholico magnum volumen impleuimus. Ioannes denique cum Castellę regno annos prope quinquaginta præfuisset, moriens Henricum filium Regem instituit, de cuius vita rebusque gestis historia legitur, & nos alio loco mentionem fecimus. Quo tandem sine liberis moriente, Castellę regnum ad Hisabellam sororem eius iure deuenit, quę nupsit Ferdinando Sicilię Regi & Aragonię principi, qui paulo post in Aragonię regno patri successit. Qui diuina prouidentia matrimonio coniuncti, res gesserunt admirabiles & opera sanctissima, de quibus historiam magnam confecimus. Cuius breuem summam huic operi adiiciemus, vbi de Regibus Portugallię, Aragonię, & Nauarrę, res quę nobis memoratu dignę videntur, more nostro perstrinxerimus. Cæterum Reges Nauarrę cum Regibus Aragonię comprehenduntur, quoniam sub vnus Regis imperio fuerunt, & postea diuini. Quomodo autem diuincti fuere, scribemus alio loco.

De Regibus Portugallie.

PORTUGALLIÆ regnum circiter annum millesimum centesimum decimum
 hoc modo cœpit. Henricus quidã Loringië Comes, vir in bello fortissimus, e
 Gallia veniens, magnas aduersus Mauros res gessit, pro quibus Alphonfus sextus
 Castellæ Rex permotus filiã suã notham nomine Tireliam ei matrimonio col-
 locauit, & Callecix partem quæ in regno Portugallix continetur, nomine dotis
 assignauit. Ex eo postea matrimonio natus est Alphonfus, qui primus Portugallix
 Rex fuit appellatus, primus qui Vlixbonam a Mauris recepit: quorum quinque si-
 mul Regibus vno prælio superatis, quinque scutorum insigne, facti monumentum,
 10 posteris reliquit: tamen decus hoc in matrem crudelitate scœdauit, quam propter
 ea quod post viri mortem nupserat, in vincula cõiecit, nec vt eam dimitteret, per
 legarum a Pontifice missum compelli vilo modo nec interdicto potuit. Quapro-
 pter materna in eum maledictio atque imprecatio, causa fuit vt ab hostibus capere-
 tur. De quo nihil vltra legimus, neque quis fuerit finis eius compertum habemus.
 Huic continenter ex ordine successores vsque ad ætatem nostrã fuerunt, qui sequun-
 tur. Siquidem post Alphonsum Sanctius, Alphonfus secundus, Sanctius secundus
 cognomento Capella, Alphonfus tertius, Dionysius qui fuit et filia nepos Alphon-
 si decimi Regis Castellæ, a quo impetrauit ab omni vectigali immunitatem, quo-
 20 niã prius Portugallix Reges Castellæ Regibus subiiciebantur, Alphonfus quar-
 tus, Petrus Fernandus, Ioannes Nothus ex ordine ac religione militari vocatus ad
 regnũ, vir magnanimus, ciuitatem Septensem Mauris in prælio victis recepit. Fœ-
 lix præterea pulchra prole sex filiorum, inter quos Eduardus, Fernandus, Ioannes,
 Petrus, Henricus, & Eduardus alter fuere. Fernandum vitæ abstinentia pariter &
 religione inter beatos retulerunt, quippe qui a Mauris in prælio captus ea patientia
 in cõstodia mansit apud eos, vt molæ, ea enim viuere cogebatur, cũ famulo quoque
 per se sufficiente, suas partes obiret. Ioanni filix duæ tantum fuere, quarum altera
 Alphonso, altera Fernando ex fratre Eduardo filiis locatę fuerunt. Petrus alterum
 Petrum Aragonum Regem progenuit, qui sine successore decessit, & Ioannẽ Re-
 30 gem item Cypri, tertium vero Iacobum, qui sanctis moribus fama que virtutum cõ-
 spicua tempore Pii secundi Pontificis Florentië decessit, vbi sepultus iacet. Henri-
 cus Infans in Atlantico mari primus nouas reperit insulas. Eduardus autẽ Rex na-
 tu maior Fernandum genuit, & Alphonsum quintũ, qui post patrem regnauit, qui
 Zeliam, Tingem, & Alcazar Africæ ciuitates armis expugnatas Portugallix regno
 adiecit. Ex sororibus autem alteram Ioanni Castellæ Regi, & alteram Helionoram
 Federico tertio Imperatori collocauit. Qui post confectas nuptias in Germania,
 subinde Romam venerunt, vbi a Nicolao summo Pontifice magnis honoribus ex-
 cepti, & imperii corona donati fuere. Hinc quoque Neapolim diuertentes, ab Al-
 40 phonso Rege magnanimo, quẽ Helionora arctissimo consanguinitatis gradu cõ-
 tingebat, summis honoribus, magnis ludis, variisque spectaculis celebrati fuerunt. Si-
 militer & a Venetis excepti fuere. Ex Helionora autem Maximilianus Cæsar ge-
 nitus est, Imperator foris domique præclarus, literis & omni genere virtutis excel-
 lens, & ingeniorum fautor & cultor maximus. Ioannes Alphonso patri successit,
 cuius filius Alphonfus, qui Hisabellam Castellæ Regũ Catholicorum filiam vxorẽ
 duxerat, lapsu currentis equi infeliciter extinctus est. Quapropter Ioannes pater
 eius sine liberis decessit. Cui successit Emanuel ex prole regia genitus, & eidẽ Re-
 gi Ioanni cognationis arctissimo vinculo coniunctus, qui vxorẽ duxit Hisabel-
 lam Regum Catholicorum filiam viduatam. Quæ cũ Cæsaraugustæ Michaelem
 50 filium peperisset, subinde magno dolore partus obiit mortẽ. Cuius item filius Mi-
 chael obiit Granatæ, cum nondum annos duos compleuisset. Cæterum Catholici
 Principes ad retinendum Emanuelis Portugallix Regis affinitatem, ei Mariam fi-
 liam missis legatis in matrimonium dederunt, quæ Ioannem peperit, qui nunc est
 Portugallix Rex. Peperit & Ludouicum, Ferdinandum, Alphonsum qui nunc est
 Portugallix Cardinalis, Henricũ, Eduardum. Peperit & Hisabellam quæ Carolo
 nupsit Imperatori & Hispaniæ Regi, ex qua Carolo mox filius natus est nomine

Philippus in oppido Pincia, quod Vallisoletum vocant, anno millesimo quingentesimo vigesimo sexto, die Martis, decimo Kalendas Iunias, cum ingēti lætitia totius Hispaniæ. Eo siquidem nato non Pinciæ solum vbi natus est, sed etiam in omnibus Hispaniæ populis, magni ludi variaq; spectacula celebrata fuere. Peperit etiã filiam nomine Beatricem, quam dux Saboianus duxit vxorem. Sed reuertor ad Emanuelem, qui post obitum Mariæ Helionoram duxit vxorem Philippi Regis filiam, quæ filiam peperit, & post Emanuelis obitū Francisco nupsit Gallorū Regi. Ioannes autem Rex Portugalliæ Catherinam Philippi Regis filiam duxit vxorem.

LVCII MARINEI SICVLI DE REBVS HISPANIÆ

LIBER OCTAVVS.

De Regibus Aragoniæ.

AMIRVS ex Gothica stirpe genitus, vt quidam scripserūt, primus Aragoniæ regni titulis insignitus perhibetur. De quo priusquam scribam, quædam summatim dicere mihi necessarium videtur, quæ lectoribus, vt arbitror, neq; superflua, neq; ingrata videbuntur. Anno itaq; Christianæ salutis, vt alio loco scripsimus, septingentesimo decimo quarto, Mauris Hispaniam vastantibus, cum nonnulli regni Castellæ nobiles ad Asturiæ & Cantabriæ montes se contulissent, Aragoniæ quoq; plures equites ad Pyrenæos montes aufugerunt. Vbi vir probus nomine Ioannes in quadam spelunca coniuncta rupi quæ Penna dicebatur, ædiculam sibi velut eremum construxerat, & sancto Ioanni Baptistæ dedicauerat, ibiq; solus vixit, & vitam finiuit. Ad hanc autem ædiculam in montibus abditam Cæsar Augustanus eques vita probus, cui Votus erat nomen, quum venationibus operam daret, ceruumq; insequeretur, deuenit, in quam sentibus & arbutis ense præcisus ingressus est, vbi corpus Eremitæ, quod in sepulchro apud altare iacebat, aspexit. Quo viso vehementer admiratus diu cogitabundus propius accessit, & literas in altari ferreo stilo sculptas legit in hanc sententiam: *Ego Ioannes huius ædiculæ conditor & primus habitator, velut in eremo Deo seruire cupiens, hanc ecclesiam paruumque sacellum erexi, sancto quoque Ioanni Baptistæ consecraui, in qua vixi diutius, & nunc mortuus in Domino requiesco.* Hæc citaque cum legisset Votus vir Christianissimus multis perfusus lachrymis sæpe Deo gratias agēs, Eremitæ corpus humo cooperuit, & Cæsar Augustam reuersus bona sua vendidit omnia, quorum præcium Christianis pauperibus erogauit. Quod cum frater eius, qui Felix dicebatur, animaduertisset, idem fecit, & vterque lætantes ad ædiculam sese contulerunt, vbi continue Deo seruientes sanctissime vixerunt. Quorum sapientissimis consiliis Christiani qui ad eos propter famam sanctitatis conueniebant, animati, anno Christianæ salutis septingentesimo trigesimo Garciam Ximenium de genere Gothorum virum strenuum sibi ducem & capitaneum generalē cōtra Mauros elegerunt. Cuius res gestas per breui narratione referemus.

De Garzia Ximenio Duce primo Christianorum contra Mauros.

CARSIAS igitur Ximenius Christianorum Dux electus licet paucorum viribus (erant enim numero circiter sexcenti) Christianæ tamen religionis amore vehementer accensus, Mauros a montis Pyrenæi confinibus, & aliis locis propinquis armis expulit, & loca multa breui tempore recuperauit, qui deinde multis ad eum ppter victoriæ famam conuenientibus, magnam quoq; Nauarræ provinciæ partē, fugatis Mauris, Christianis restituit. Postremo vero mortuis Voto & Felice fratri-

fratribus viris admodum sanctis & solenniter consecutis, in honorem sancti Ioannis ecclesiam paruulam quam supra demonstrauius, ampliauit: ibiq; vita functus anno domini septingentesimo septuagesimo octauo sepelitur, filio Garfia Ennico superstitite. Gerebat autem Garfias Ximenius in vexillis & armis arborem viridem, & super eam crucem rubram in croceo campo.

De Garfia Ennico Duce secundo.

10 **G**ARSIAS Ennicus post mortem patris nō minus Christianæ religionis cultor, quam acer & strenuus in armis, Mauros Christiani nominis hostes infestissimos persequens, Pompilonem primariam Nauarræ ciuitatē, multaq; oppida breui spacio temporis ab hostium sæuitia liberauit, & ad Christi cultum reduxit. Sub idem tempus vir quidam res mirabiles expertus, & in armorum certaminibus fortis, cui Asnar erat nomen, cum Christianis quibusdam viris præclaris, & tuendæ Christianæ fidei percupidis, Aragonium flumen traiciens, castella & oppida multa, Iaccamq; ciuitatem, quæ a loci situ nomen accepit, propterea quod in montiū conuallibus iacet, ad Christianam fidem reuocauit. His rebus gestis, quoniam primus Aragonium flumen transierat, Aragoniæ prouinciæ Comes appellatus est. Cuius titulis insignitus diebus paucis e vita discessit. Reliquit autem filium nomine Galindum. Item deinde mortuus est Garfias Ennicus superstitite filio Fortunio.

De Fortunio Garfia filio Duce tertio.

FORTVNIVS autem mortuo patre, Galindi Comititis Aragoniæ filiam duxit uxorem, & ratione coniugii Comitatus Aragoniæ titulos accepit, & ex uxore filium Sanctium Garfiam progeniuit, quem successorem & hæredem sibi reliquit moriens, anno octingentesimo decimo quinto.

De Sanctio Garfia Duce quarto.

30 **S**ANCTIVS Garfias Fortunio patri defuncto succedēs, exercitu cōparato Mauros acriter inuadit, quos a Suprarbrii & Ribagorciæ (sic enim loca quædā vocantur Hispanie) regionib. depulit, & sibi totam fere Nauarræ prouinciā subiecit. Vbi cum Mauris præliū committens hostium multitudine circumuentus, alioquin fortissime pugnans, occiditur. Quō mortuo sine prole, Mauri Nauarrā rursus occuparunt, eamq; tenuerunt vsq; ad Caroli Magni Imperatoris aduentum, qui fuit anno a Christi natali nongentesimo. Nā Carolus Imperator cum duodecim Ducibus, quos Pares appellant, in Hispaniā per montes Pyrenæos ingressus, aduersus Mauros bellā gessit asperrima, quos a Nauarra & Aragonia fere tota profligauit. Quibus rebus gestis Carolus Hispaniam quasi tutam relinquens, in Galliam reuersus est, & Aragonem Ennicum cui Arista cognomen erat, ex Gothica gente, vel (vt alii volunt) ex Comitatu Bigorriæ, sibi Ducem delegerunt.

De Ennico cognomento Arista Duce quinto.

40 **A**NNO igitur nongentesimo duodecimo, Carolo in Galliā reuerso, Ennicus Arista Dux electus, vir & manu promptus, & in armorum certaminibus ardens (vnde cognomen accepit, quippe qui nō aliter visis hostibus ardebat, quam in igne vritur arista) ex montibus Pyrenæis cum exercitu descendens Maurorum magnas copias deleuit, & victor in Nauarrā peruenit, vbi princeps a Nauarris & Aragonibus eligitur, propositis tamē nonnullis conditionibus, vt in eos æquis legibus vteretur, a quibus etiam iudex qui medius inter eos esset, petebatur, & Aragoniæ Iustitia vocaretur. His concessis conditionibus, cogitans quibus signis & armis vteretur, ei diuinitus reuelatum est, vt vbi in aere crucem videret, illic consisteret. Quod ubique diligenter obseruans, cum esset in planicie quadam quæ iacet inter

Suprarbros & Pyrenæos montes, in aere crucem candidam suspexit, cuius figurâ signoq; in vexillis & signibus vti perseueravit. Tandem moriens Garfiam Ennicū filium reliquit.

De Garfia Ennico Duce sexto.

ENNICO Arista vita defuncto successit Garfias Ennicus, vir non minus armis strenuus, quam vita & moribus integer, qui vxorem duxit Vrracam foeminam virtutibus & genere nobilissimam. Cum qua grauida & partui iam vicina per Nauaræ montes & aspera loca parum cautus exercitum ducens, hostibus occurrit, & commisso prælio quod vitare non potuit, occisus est, & cum eo simul vxor in utero lancea grauiter vulnerata inter fugiendū quasi mortua concidit, in valle montis cuiusdam qui dicitur Aiuar. Ad quem locum, Mauris abeuntibus & iam longe digressis, homo quidā nobilis cui Guiuara cognomen erat, peruenit, & Vrracam cognoscens quæ tunc egerat animam, dum eam perfusus lachrymis intueretur, infans manum per vulnus extulit. Proh quantum natura potest! conabatur enim infantulus ex utero matris moriētis exire. Quod cum animaduertisset Guiuara, statim cæso ventre mulieris eduxit infantē, & pannis inuolutum domū suam propere detulit, quem patrinis & testibus adhibitis, vt probare posset in posterū, baptismatis lauacro more Christianæ religionis Sanctiū Garcesiuū nominauit, & vxori suæ tradidit, vt clam & diligēter aleret. Qui iam puer factus & adultus, ne forte cognosceretur, alumni prudentia crassiorib. pannis indutus, etiā peronib. pro calceis utebatur, quod calciamenti genus ex corio crudo auarcas Hispani vocant. Cæterū post aliquot annos cum Aragones ad eligendū principem Iaccam conuenissent, illuc adolescēs annos natus circiter quindecim, cū equite qui eū clam nutruerat, veluti pastoris filius vilissimis tectus indumentis, & peronatus adducitur. Qui probationib. & argumentis euidentib. admissis, recognitus est, & princeps electus, & a peronib. quos, vt supra diximus, Hispani auarcas appellant, Auarca cognomē accepit. Eques autē a quo clam fuerat educatus, Latio cognominatus est, quod nomen & hominum genus in Hispaniā nostris quoq; temporibus extat non ignobile.

De Sanctio Garcesio cognomento Auarca, Duce septimo.

CÆTERVM Sanctius Garcesius Auarca, titulo principatus accepto, vxorem duxit præstantissimam nomine Todam, ex qua filium suscepit Garfiam Sanctium, qui etiam Tremulus dicebatur, de quo dicemus inferius. Progeniuit præterea filias quatuor: Vrracam quæ nupsit Alphonso Regi Legionis, Sanctiā quæ Ramiro Castellæ, Mariam quæ Ordonio Legionis, Blasquitam quæ Nugno Comiti Cantabriæ. Res autem gessit armatus admirabiles, siquidem Mauris victis ac depulsis a Cantabris, & Pyrenæorū montium finibus ad Naiaram vsq; peruenit. Per multis itaq; rebus præclare sancteq; gestis, moriens filium Garfiam Sanctium reliquit hæredem. Vixit autem annis sex & quinquaginta. Cuius corpus iacet in ecclesia sancti Ioannis a Pegna cognominata.

De Garfia Sanctio Duce octauo, qui Tremulus cognominatus est.

GARSIAS autem Sanctius Tremulus cognomen habuit, propterea quod cum bella futura sentiebat, tremore quodam afficiebatur, tametsi in prælio fortis erat & intrepidus. Ille siquidem tremor, & prudentiæ signum erat, & fortitudinis. Ideoq; cum esset & fortis & cautus, hostes sæpius debellauit. Annos enim octo & viginti (tot namq; tenuit principatum) magnam sibi deuictis Mauris gloriam comparauit, qui nunc iacet sepultus in ecclesia prædicta. Cui successit filius nomine Sanctius Maior, Hispaniæ totius Imperator.

De Sanctio cognomento Maiore, qui fuit totius Hispaniæ Imperator.

HIC Sanctius Maior non immerito fuit Imperator Hispaniæ totius appellatus. Nam totam fere deuictis hostibus Hispaniam Christiano nomini restituit. Si quidem

quidem Mauros omnes a Nauarræ, Aragoniæ, Castellæ, Legionis, Portugalliæ, Cantabriæ, & Vasconum finibus exterminauit. Fuit præterea non minus iustitia clarus, quam bello fortis. Vxorem duxit Eluiram fœminam nobilissimam, cuius erat castrum Aiuaris. Ex qua filium progenuit nomine Ramirum, qui (vr ante diximus, & paulo post clarius declarabimus) fuit Rex Aragoniæ primus. Cæterû Eluira defuncta Sanctius aliam duxit vxorem, Castellæ Comitis filiam, quæ Maior dicebatur, de qua tres illi filii nati fuere, Garfias, Ferdinandus, & Sanctius. E quibus Garfias maior natu matrem apud Imperatorē adulterii crimine falso detulit, propterea quod cum illi mater ex Imperatoris monitu & equorum præfecti consilio equum quendam Imperatori charissimum accommodare noluisset, vt est hominum improbitas, confinxit iniquus filius in fontem matrem cum eo qui equorum curam gerebat, se cõiunxisse. Nec destitit iræ facibus accensus, ob equi sibi vsu denegatum, matrem suam in summum discrimē adducere. Nam cum hoc Imperator audisset, vehementer dolens vxorem statim captam diligenter custodiri iussit, & omnium nobilium atq; doctorum conuocato concilio, in eam statuit, vt igni cremaretur, nisi quis eam aduersus accusatores filios vel armis vel legibus defenderet. Cæterum cum neq; legibus quisquam, neq; armorum certamine contendere cõtra filios Imperatoris auderet, solus tandem Ramirus Imperatricis priuignus vltro duellum fratribus obtulit. Verum enim uero dum parantur arma, dum causæ disputantur, vir quidam Christi sacerdos & moribus admodum sanctus, Garfiam & fratres eius Imperatoris filios adiuit, eosq; sanctissime commonuit, vt summum periculum quod eis imminebat, euitarent. Siquidē neq; fœliciter, neq; diutius filios victuros esse dicebat, qui matris innocentiam tanta immanitate perdere summoq; dedecore nomen Imperatricis deformare studuissent: qui præterea patri, pro cuius vita sanguinem profunderi debebāt, tantum doloris attulissent: qui demum totius Hispaniæ principatum qui vix nuper expulsis hostibus quieuerat, rursus perturbassent. His rationibus, & multis exemplis filiorū qui parentibus inobedientes ante diem miserandam vitam finiuerant, adductis, eos adeo commouit, vt cõfestim se falso matrem criminis accusasse dixerint, nec ob aliam causam, nisi quod eis mater equum denegauerat. Pœnitentia igitur ducti tanti sceleris, errorem desentes, ad Imperatorem venerunt veniam deprecantes: quibus Imperator ignoscere noluit, nisi prius a matre remissionem impetrarent, atq; si mater suū ius exequi veller, sese idem suppliciū de filis sumpturū esse respondit, quod vxori iubente lege statuerat. Mater autē cum multorū nobilium virorū supplicationibus, tum vero precibus illius religiosi qui principes monuerat, & ad pœnitentiam adduxerat, & amore materno iam commota, suis filijs pene matricidis hac conditione veniam & vitam concessit, vt ei Ramirus priuignus cuius admirabilem virtutem perspexerat, in Aragoniæ regno succederet. Quem præterea cunctis assentientibus, & etiam filiis, cum sæpe benedixisset, sibi filium & hæredem legitimum adoptauit. Tum demum omnium consensu ab Imperatore cum vxore statutum est, vt Garfias in Nauarræ, Ferdinandus Castellæ, Sanctius quem nonnulli Gonsalum nominarunt, in Vasconiæ, & Ramirus in Aragoniæ regno succederet. His rebus ita gestis & institutis, Imperator paucis annis a vita discessit, anno millesimo decimo octauo, qui fuit Hispaniæ fere totius Imperator annos quinquaginta quatuor, cuius corpus sepultum iacet apud Astures in ecclesia sancti Saluatoris Ouetanæ ciuitatis. Imperatrix item paulo post diem suum clausit, & in ecclesia sancti Ioannis a Pegna eius extat sepulchrum.

De Ramiro Aragonia Rege primo.

HISPANIÆ regnorū partitionem supra demonstrauimus, quemadmodū scilicet Garfiæ Nauarra, Ferdinando Castella, Sanctio Vasconia quam Suprabrū alii vocant, & Ramiro Aragonia contigit, a quibus ad hoc vsq; tempus cuiusq; prouinciæ Reges ordine descendunt. Cæterum nunc Castellæ & aliarū Hispaniæ prouinciærū successiones quas alio loco scripsimus, relinquentes, Aragonū duntaxat Regum seriem prosequemur. Ramirus igitur mortuo patre, Regis Aragoniæ

nomē quod eo viuente recusauerat, accepit, vxoremq; duxit Hermiffandam, quæ alio nomine Gilbiga dicebatur, Armeniacis & Bigorræ Comitum filiam. De qua filios duos habuit, Sanctium & Gonsaluum. Habuit & filias totidem, quarum altera nomine Tiresia nupsit Comiti Prouinciæ, altera cui Sanctia nomen erat, Comiti Tolosano. Cæterum Ramiri tempore Sanctius frater eius Suprarbrorum Rex occisus est a quodam Vascone nomine Tomanerio: quo mortuo sine liberis, omnis populi Suprarbrorum principatus Ramiro Regi sese dederūt, qui bellorum inter fratres causa fuerunt, in quibus Ramirus a Ferdinando Sanctii sui fratris filio qui mortuo patre in Castellæ regno successerat, occisus est. Qui reliquit heredem filium Sanctium. Nam Gonsaluus alius eius filius minor natu Iaccensis erat Episcopus. Reliquit præterea filium spurium nomine Sanctium, cui Auarium & alia oppida cum suis confinibus, & Comitum titulum dederat. Vixit autem Rex Ramirus post assumptum Aragoniæ regnum annos quadraginta sex, obiit anno millesimo sexagesimo tertio, qui iacet cum vxore sua in ecclesia prædicta sancti Ioannis.

De Sanctio Aragoniæ Rege secundo.

SUCCESSIT autem Ramiro mortuo Sanctius filius admodum adolescens (erat enim annorum octodecim) qui Fœliciam duxit vxorem, ex qua tres filios progeniuit, Petrum, Alphonsum, & Ramirū, qui fuit a patre religioni sancti Petri quæ Tomaris cognominatur, destinatus. Sanctius autem regno suscepto, multis magnisq; corporis & animi virtutibus feruens, armis accinctus aduersus Mauros magna prælia gessit. De quibus multas consequutus victorias, oppida multa recuperavit, multaq; condidit, Stellam scilicet, Lunam, Ayeruem, & alia per multa. Fugatis etiam Mauritanis hostibus ex Almeria, sancti Indaletii corpus ad ecclesiam sancti Ioannis a Pegna transtulit. Qui sanctus Indaletius diui Iacobi discipulus fuerat, & vnus de primis quos in Hispania sanctus Iacobus ad Christi cultum & fidem conuerterat: fuerat etiam Episcopus dictæ ciuitatis Almeriæ. Mauros præterea cum aliis in locis, tum vero apud Cæsaraugustā & Tutelam magnis affecit cladibus. Profligauit in prælio etiā semel Rhodoricum Viarium Cidum, qui Cid Ruidiez vulgo dicebatur, virum alioqui sui temporis fortissimum omnium ducē. Quem Rex Sanctius acriter armis persequabatur, propterea quod cum Ferdinando Castellæ Rege contra Ramirum patrem suū bellum gesserat, quo bello Ramirus occubuit. Cuius demum virtus admirabilis apparuit, cum Alphonso fratri patrueli Castellæ Regi cuius antea patrem Ferdinandum prælio vicerat, obsesso Toleti a Mauris, ob amorem quem maximum erga fidem Christianam habebat, iniuriā de morte patris oblitus, subuenire nō distulit. Deinde bellum quoq; gessit cum Garsia patruo Rege Nauarræ, quem vicit & occidit, & a Nauarræ totius populis Rex appellatus est, iuratusq; Oscam ciuitatem quam Mauri tributum quotannis pendentes possidebant, obsidione cinxit. In cuius oppugnatione sagitta percussus, paucis diebus occidit. Obiit anno sui principatus quadagesimo quinto. cuius corpus primū iacuit in ecclesia Castrimontis Aragonum, & deinde in monasterium sancti Ioannis a Pegna translatum fuit.

De Petro Sanctii filio, Aragoniæ Rege tertio.

PETRVS Sanctii filius patre adhuc viuente Ribagortiæ & Montisoniæ Regis nomen acceperat, mortuo vero patre Rex Aragonū confestim fuit appellatus, qui post mortem patris ducibus cum exercitu præmissis, Oscam ciuitatem proficiscitur, & prope ciuitatis muros castra posuit. Ad quem venit ex montibus Pyrenæis Fortunius Lizana, qui fuerat a Sanctio Rege foris hostis iudicatus, mortiq; destinatus. Hic Fortunius Petri Regis gratiā demereri cupiens, quem sciebat bellum Mauris Oscitanis illaturū, secum trecentos pedites Vasconiæ gentis clauis ferreis armatos adduxit. A quibus acerrime pugnantibus Mauri armorū nouitate, & virorum aspectu deterriti, victi statim ceciderunt. Quorū multis interfectis, Petrus Rex victor ciuitatē ingressus, Fortunium Vasconum Ducē a clauis quibus armatos Vascones adduxerat, quæ vulgo maza dicuntur, a Maza cognominauit. nā antea, vt supra

vt supra dictum est, Fortunius Lizana dicebatur. Quidã vero scripserunt hoc preliũ acre diuq; anceps fuisse, & victoria in neutram partẽ declinante, magnũ quendã ac mirabilem equitẽ apparuisse repente, protectũ candidis armis, & in medio petore flammeã crucẽ gerentẽ. Quo viso strenueq; pro Christianis pugnante, Mauri victi terga verterunt. Quorũ multis occisis, & reliquis fugientibus, dũ Christiani prædas & spolia colligunt, Maurorũ quatuor abscissa capita, multis & preciosis ornata gemmis & præcipuis armis inuenerunt exulta. Quapropter victor Petrus Christianorũ Rex, Mauros illos aut primarios viros, aut Reges fuisse ratõ, insignibus & armis suis adiunxit rubram & flammeam crucem in albo clypeo cũ Maurorum capitibus quatuor, & in memoriam visi equitis, & in signum victoriae suae. Cæterum Osca ciuitate a Christianis capta, Maurorũ Rex Almozaben ex Casar-Augusta cum maximis copiis veniens, in loco Osce ciuitatis propinquo qui Alcarraz vulgo dicitur, castra posuit. Quod Rex Petrus prospiciẽs, suas copias in aciem adduxit, & instructis ordinibus, Mauris, si configere vellent, signum dedit. Mauri autem nihil signo responderunt, & paulo post Christianis ad eos accedentibus, relictis castris, se fugæ mandarunt. Ex quibus fugientibus Christiani multos occiderunt, multosq; captos adduxere. Captus etiã fuit Garfias frater Regis Castellæ, cũ multis aliis Christianis qui contra Regem Petrum Mauris auxilio venerant: quorum multis interfectis, Garfiam seruauit incolumem, & captum secum perduxit.

20 Habuit autem Petrus vxorem Agnetem, quæ Petrum peperit vnicum filium, & alteram filiã nomine Hisabellam, quæ simul cum fratre teneris annis, & ante patris mortem vitã finiuit. Nam Petrus Rex post obitum liberorum vixit annos octo, qui discessit a vita tertio Kal. Octobris anno domini millesimo centesimo octauo, & etatis suæ trigesimo quinto. Hic Rex impetrauit ab Urbano secũdo Romano summo Pontifice primitias, decimas, & omnia beneficia Iuris patronatus, quæ quidẽ sacerdotia gentilitia Latine vocantur, omnium ecclesiarum & ciuitatum a quibus infideles hostes eiecerat, vt ipse ac sui successores in perpetuum sacerdotia, quibus vellent, conferre possent, exceptis episcopatibus. Pro quibus beneficiis Urbanus Pontifex illi sequentem bullam concessit.

30 **V**RBANVS Episcopus seruus seruorũ Dei, Petro charissimo in Christo filio, Hispaniarum Regi excellentissimo, eiusq; successoribus rite substituendis in perpetuum. Tuæ dilectissime fili deuotionis affectu per venerabilem fratrem nostrũ Aymericum Pinatensis monasterii abbatem acceptis literis circa sacrosanctã Romanam ecclesiam agnito, lætitia haud modica meus exhilaratus est animus, sed vt verum fatear, eisdẽ perlectis iræ perturbationisq; nimix commotione inuitatus, nec immerito. Ex earũ namq; initio dilectionis & reuerentiæ quam erga sanctam Romanam ecclesiam semper habuisti & habes, magnitudinem cognoui, quantũq; in ea confidas, quam deuote & fideliter animæ tuæ saluationem eius orationibus committas, aduertit: ex fine vero earundem tantam rerum cõieci abusionem, quæ 40 menti meæ longe a statu suo dimotæ maiorem quam credi possit, immitteret stuporem, te scilicet pro bonorum numerositate, malorũ multipliciter perferre, & perturbata prosperitate tribulationum in innocentiam tuã cateruas, vnde auxilia & consilia præcipue procedere deberent, irruere. Siquidem cum inter modernos regnorum rectores, quorum plerõsq; animarũ suarum negligentes, vel penitus oblitos, vtpote ab omni æquitatis itinere deuios plana via ad mortem inducentis si qui ingemiscimus, te fere solum diuino afflatum spiritu angustias ad vitam ducẽtis elegisse videamus, cum iustitiæ rigore constanter insistere ecclesiarum tranquillitati, & paci studiose inuigilare, pupillorum & orphanorum defensionem ingentem operam dare, paganę gentis depressioni & coarctationi, Christianę vero exaltationi & amplificationi cum summa incessanter strenuitate insudare, & (vt breuiter 50 concludam) cum totius mali propulsioni, totiusq; boni exercitiis efficaciter incumbere gaudeamus: ipsi tamen qui ex tam preciosorum fructuum gustu vicinam agnoscunt arborem, officiosius venerari ac excolere deberent, tui scilicet regni antistites, quib. pro assidua experientia tantorum meritorũ tuę specialius venerationi, tuisq; obsequiis esset insistendũ, in te, vt prætaxatarum literarum pande

series, insurgunt, & quia humili Christo conformatum patientiæ clypeum velle abiicere videntur, tanquam erectis cōtra te calcaneis tuam deprimere & contundere mansuetudinem non erubescunt. Veruntamen, &c.

De Alphonso qui Petro fratri successit, Aragoniæ Rege quarto.

QVONIAM Petrus, vt supra demonstrauius, nullos reliquit filios, ei successit frater eius Alphonso, cui nupsit Vrraca Alphonso Castellæ Regis filia, cuius nuptiis & coniugio Castellæ quoq; regnum tenuit, & principatibus regniq; coniunctis Imperatoris nomē accepit. Qui copiis auctis & magnis exercitibus comparatis, Mauros a Cæsaraugusta, a Tutela, a Daroca, a Bilbili quam nunc Calataiud Hispani vocant, a Tiriassona, a Boria, & multis aliis oppidis & ciuitatibus eiecit. Edificauit etiam plura, & imprimis Burgum Pompilonis, Soriam quam deuietis Numantinis Scipio deleuerat, nomenq; mutauit. nam prius Numantia dicebatur. Condidit & Almazanum, Berlangam, & Bilforatū. Erat enim Rex magnanimus & bellicosus: tamen si fuit in rebus diuinis & cultu Christianæ religionis negligentior, utpote qui sæpius equos in sacris locis & ecclesiis velut in stabulis habebat. Ideoq; quum Fragam oppugnaret, vt multorum fertur opinio, Dei iudicio repente concidit, vbi, sicut asserūt quidam, neq; mortuus, neq; viuus apparuit: tamen si non desunt, qui dicant eum repertum, & in monasterio Montis Aragonum sepultum fuisse. Qui tunc Castellæ regnum Comiti Tolosano suo priuigno restituerat. Vrraca siquidem Tolosæ Comiti antea nupserat, de quo filium habebat, cum Alphonso Regi se coniunxit. Perit autem sine liberis anno millesimo centesimo vigesimo sexto.

De Ramiro monacho Aragoniæ Rege quinto.

OMNES Aragoniæ Nauarræq; nobiles, Petro Rege sine liberis & propriis heredibus mortuo, de creando Rege conuocato concilio, singuli sententias dicere cœperunt, & cum alii alia, prout erat animi cuiusq; desiderium, protulissent, in hanc demum sententiam venerunt, vt Petrum quendam cui Ateres cognomen erat, dominum Boriæ ciuitatis, Regem haberent, ad quem magis Aragoniæ regnum spectare videbatur. Ad hunc autem legati missi nomine totius tam Nauarræ quam Aragoniæ regni cum venissent, eius mores & arrogantiam admirati, qui venientibus legatis quibus obuiam exire de more debuisset, domus ianuas clauserat, magis indignantes ad concilium reuersi, verba hæc dixerunt: Nō expedit nobis proceres eum habere Regem, qui cum Rex non esset, inflatus ambitione nos temere contempsit, & qui non modo nobis obuius non occurrit, sed ne nos admittit quidem, propterea quod esset magnis occupatus negociis, vt ianitores eius aiebant, qui nos ædes iā ingressos, ac si hostes essemus, immanissime repulerunt. Quidā tamen dicunt eum legatis accedentibus nō negociis occupatum, sed cum torso fore fuisse. Hac igitur iniuria proceres & illius superbia commoti, Ramirum Regis Petri fratrem Regem deligere statuerūt, qui iam diu in Gallia religioni sancti Benedicti seruebat, in monasterio quod dicitur sancti Pontii de Tomeriis. Imperata igitur a summo Pontifice facultate, Ramiro quem ex Gallia nuper adduxerant, Aragoniæ regnum detulerūt. Qui vbi regni curā suscepit, Pompilonem profectus, a Garfia Ramiro regnum Nauarræ quod iniuste possidebat, repetiuit. Nec illo restituente, contra Nauarros, Aragones bello contendere cœperunt. Erat autē Garfias Ramirus filius Garfiæ Regis Nauarræ, quem Ferdinandus Rex Castellæ frater eius occiderat. Qui post necē patris, metuens ne & ipse occideretur a patre Ferdinando, Valentiam se receperat, vbi tutius esse posset. Quem Nauarræ nobiles hinc per legatos accitū Regem elegerunt, propterea quod Aragones sine Nauarrorū consilio & autoritate sibi Ramirū monachū delegerant. Cæterū bellis acris accensis inter Nauarros & Aragones, cum Mauris belligerandi contra Christianos optata daretur occasio, Nauarræ nobiles & Aragoniæ, quo malis maioribus occurrerent, egerunt cum vtroque Rege, vt eorum controuersia totaque causa regni Nauarræ

Nauarræ sex optimis viris & prudentissimis committeretur. Fuerunt itaque iudices electi ex Aragonibus, Petrus Caxalis, Ferrerius Hofcetanus, & Petrus Ateres: pro Nauarris vero quidam nomine Latronius, Guillelmus Asnar Oretanus, & Ximinius Asnar cognomento Cortes, vel (vt alii dicunt) Torres. Qui simul rem & causam tanti ponderis diu pensantes, huiusmodi tandem sententiam protulerunt: vt Ramirus Rex Aragonum Nauarræ populis omnibus imperaret, & Garfias magister equitum diceretur, & ius in nobiles haberet. Cui Ramirus eorundem sex virorum precibus adductus, quorundam oppidorum vsum dominiumque concessit: quæ tamen oppida post Garfiæ mortem Ramiro Regi vel eius successoribus restituerentur. Quæ vero fuerint ea oppida, postea declarabimus. Erat autem Ramirus moribus & vita sanctissimus. Qui posteaquam religionem fuerat ingressus, sibi plures episcopatus & amplissimas dignitates oblatas recusauerat. Neque regni quidem curam sponte suscepit, sed efflagitantibus populis, & hortatione summi Pontificis, ne si ipse regnum negligeret, super eius possessionem noua & intestina bella confurgerent. Quapropter Ramirus & regnum suscepit, & Comitis Peitei filiam duxit vxorem, ex qua filiam progenuit nomine Petronillam, quâ Raimundo Berengario Barcinonensi Comiti matrimonio coniunxit, & Aragoniæ regnum dotauit. Cuius rei hoc extat instrumentum, de quo nihil mutans ad verbum ponere satius duxi.

20 **E**GO Ramirus Sanctii Regis filius, Rex Aragonensium, dono tibi Raimundo Comiti Barcinonensi cum filia mea meum regnum Aragonis ab integro totum, sicut diuisit ipsum Sanctius Rex maior, auus patris mei, & sicut diuisi ego cum Rege Nauarrorum Garfia Ramirez in Pampilona. Excepto illas tenencias, quas dedit Sanctius supradictus Regi Ramiro auo meo in Nauarra. Ex parte de Castella, dono tibi de Hariza vsq; Ferrera, de Ferrera vsque Tarrazona, de Tarrazona vsq; Tutelam villas & castella. Tutelam vero acquisiuit & cepit frater meus Rex Alphonsus, & dedit eam Comiti de Perges: pro honore ipse autem dedit eam Garfiæ Ramirez cum filia sua. de hoc sicut melius poteris facere, facias, vel cum eo conuenias. Cæsaraugustam vero dedi Imperatori de Castella cum suis appendiciis in vita sua tantum, & fecit mihi homenage de ea vt reddatur mihi vel successori meo post obitum suum. Quicquid enim mihi debebat facere, volo & mando vt tibi faciat. Hoc ex parte de Castella. Ex parte vero de Nauarra dono tibi de sancta Gratia de Portu, quam pater meus Sanctius bonæ memoriæ dedit sancto Saluatori suo monasterio, vsque Brozal, cum toto Ronchali, qui est honor de Rosca de Brozal, sicut vadit aqua de Sarasazo, & cadit in Ida, inde vero ad pontem sancti Martini. Et de ponte sancti Martini sicut currit Ida, & diuidit Nauarram & Aragoniam vsq; cadit in fluuium Aragonis, & inde per medium pontem ad vadum longum. Et de vado longo ad Gallippienzo, sicut currit aqua. De Gallippienzo autem, sicut currit fluuius Aragonis, & iungit se cum Arga, & cadit in Ibero flumine magno. Inde vero sicut currit Iber vsque iam dictam Tutelam. De Ronchali namq; & Alafues, & Quadreyta, & Valterra, sic dico tibi, quia dedi eas Regi Nauarrorum Garfiæ Ramirez tantum in vita sua, & fecit mihi homenage quod post obitum suum reddatur mihi vel successori meo. Quicquid enim mihi debebat facere, volo & mando vt tibi faciat. Hoc dono tibi & concedo filiis filiorum tuorum, qui fuerint de generatione de mea filia in sæcula sæculorum. Tu vero conuenis mihi in verbo veritatis, & mittis manus tuas inter manus meas, vt non alienes, neque facias alienare regnum istud, quod ego dono tibi a generatione filiorum filia nostræ. Nec post obitum Regis Garfiæ Ramirez dimittas filio suo Ronchal, & Alafues, & Quadreyta, & Valterra. Et vt in tota vita mea teneas me sicut patrem & dominum. Tamen retineo mihi regale dominium super omnes ecclesias regni mei. Super monasterium scilicet sancti Saluatoris Ligerensis, cui dono illam meâ medietatem de illo oliuare de Arascuas, propter ensen quem ibi acceperam, qui fuit de Lopis Ioan. Et super monasterium sancti Ioannis de Pinna. Et super monasterium sancti Victoriani. Et super omnes ecclesias parochiales & proprie proprium super sanctum Petrum de Ceresa cum suis appendiciis seu pertinentiis, & Pertusa,

& sancti Urbiz, & sancta Cæcilia. Licet regnum tibi tradam, tamen dignitatem meam non amitto, & cæt.

Cæterum cum esset Ramirus, vt supra diximus, vita sanctus & religioni maxime deditus, continue sancti Benedicti ordinis habitum sub tunicis gerebat, ecclesias frequentabat, monasteria & sanctorum ædes multas ædificabat. Quam ob rem a cunctis fere nobilibus tanquam nõ idoneus ad regni gubernationem negligebatur. Quod cum animaduertisset, & diutius ferre non posset, virum quendam cui plurimum confidebat, ad abbatem sancti Pontii de Tomeris clam misit, vt illius abbatis consilio qui satis prudens & sanctus erat, Aragoniæ regni nobilibus, a quibus contemnebatur, timori esse posset. Abbas autem Regis perlectis litteris, eius nuncium in hortum qui aderat, adduxit, & cum eo simul ingressus gladiolum gerens, Tarquini Regis imitatus exemplum, altiores hortuli flores & herbarum caules gladio decutiebat, & minoribus adæquabat. Hoc cum fecisset, nuncium dimisit. Qui ad Regem reuersus, ea quæ fecerat abbas in horto, retulit. Rex autem callidum prudentis abbatis consilium intelligēs, in Oscam ciuitatem se cõtulit, hic tintinnabulum magnum se facturum diulgauit, quod ex omnibus totius regni sui locis audiretur. Ad quam rem faciendam omnes Aragoniæ proceres conuocauit, qui Regis ineptias & deliramenta deridentes, & tam magni tintinnabuli formam videndi percupidi, libentissime conuenerunt. Quos Rex in partem domus interiorē ab hominum frequentia semotam singulos admittens, quasi deprehensos confestim iugulauit, ac occisos patres filiis accitis ostendit, quibus idem se prorsus facturum dixit, si mores parentum suorum qui suo regi minus obsecuti fuerant, imitarentur. Necauit autem viros ex potentioribus numero quindecim, quorum nomina sunt hæc quæ sequuntur: Lupum Ferrerium Lunam, Petrum Bergam, Rhodoricum Ximenium Lunam, Egidium Atrosilum, Petrum Cornelium, Ferdinandum Gometium Lunam, Garciam Bidauram, Gonsalum Pegnam, Raimundum Fozium, Petrum Martinum Lunam, Petrum Luxiam, Michaelē Dassorem, Sanctium Fontanam, & Ferritium Lizanam. Hac re gesta tintinnabulum non modo per totum Aragoniæ regnum, sed etiam per vniuersum orbem terrarum fuit auditum. Ex quo tempore Ramirus Rex omnibus Aragoniæ nobilibus fuit maximo timori, regnumque tranquillissime gubernauit vsque ad diem vitæ suæ vltimum, & in Osca ciuitate magnam ædificauit ecclesiam, quæ sancti Petri vereris dicitur, vbi monachos sancti Benedicti ordinis cum redditibus instituit: in qua nũc ecclesia sepultus iacet. Qui migravit a vita anno millesimo centesimo trigesimo octauo: regnauit autem annos decem & nouem. Quem dicunt quidam tempore quo fuit a religione reuocatus ad Aragoniæ regnum, sacris ordinibus initiatum, sed non ad rem diuinam celebrandam promotum fuisse: alii vero aliter asserunt, propterea quod sacerdotia & ecclesiæ redditus habebat, & multarum dignitatum titulos, quibus, qui sacerdotem fuisse negant, dispensatione summi Pontificis vsus fuisse volunt, & dignitates per suos vicarios & onera sustinuisse. Vbi vero regnum Petronillæ filiæ generoq; Raimundo Barcinonæ Comiti renunciauit, in ecclesia quam supra diximus, continue permanit.

LVCII MARINEI SICV-
LI DE REBVS HISP A-
NIÆ LIBER IX.

De Barcinonæ Comitibus, & eorum origine.

10 **R**AIMVNDVS Berengarius, Comes Barcinonēsis, quemadmo-
dum supra scripsimus, ratione matrimonii, propterea quod
Petronillam Ramiri Regis Aragonum filiam duxit vxorem,
Ramiro Regi suo socero in Aragoniæ regno successit: verum-
tamen non regis ipse, sed Principis Aragoniæ nomen assump-
sit. Sic enim Ramirus eius socer instituerat, vt Raimundus
ipse Berengarius Aragoniæ Princeps, & Barcinonæ Com-
es appellaretur: successores vero, Reges Aragonum, & Barcinonæ Comites
dicerentur. Cuius institutum semper fuit obseruatum, & nostris quoque tem-
poribus Rex Ferdinandus Catholicus princeps, & eius nepos Carolus Im-
perator & legitimus successor, qui proauos imitatur, in suis omnibus priuile-
20 giis & diplomatibus diligenter obseruant. Atqui me locus hic monet, & or-
do rerum postulat, vt qui Raimundus hic Berengarius, de quo loquor, & qua ra-
tione Barcinonæ Comes fuerit, exponam. Quæ quidem res etsi mihi longius repe-
tenda est, eam tamen multo paucioribus verbis ac dilucidius ostendam, quam fu-
erit a multis aliis enarrata. Anno Christianæ salutis septingentesimo decimo quar-
to Mauris Hispaniam misere vastatibus, homo quidam natione Germanicus, ge-
nere nobilis, & animo fortis, cui nomen erat Otogerius Golantes, quem Pipinus
Galliæ Rex Guianæ prouinciæ suæ præfecerat, vbi a castro nomine Cathalo quod
frequentare solebat, cognomen accepit, nouem viros Germanicæ gentis ad se
30 vocat sanguine claros & virtute probatos, quibus erant nomina hæc: Napifer Mō-
cata, Guillermus Ceruera, Calcerandus Pinus, Guillermus Raimūdu Ceruello,
Hugo Mataplana, Petrus Alemanus, Raimundus Anglesola, Gispertus Ribelles,
Berengarius Rogerius Ærillus. Qui cum audissent Hispaniam Mauris crudeli-
ter oppressam, & Christianum nomen iam deficere cœpisse, Christianæ religio-
nis amore flagrantibus, & laudis auidi, conuocatis aliis equitibus, cum exercitu par-
uo, sed tamen forti, celeriter in Hispaniam venerunt. Ad quos per saltus Pyrenæos
venientes Christiani omnes qui supererant & in fide permanferant, statim sese cō-
tulerunt. His ad societatem admittis Otogerius Dux electus ab omnibus, exerci-
tibus instructis contra Mauros proficiscens, breui tempore magnam Tarracōnē-
sis prouinciæ partem pulsus & occisis hostibus adeptus est, & captis multis oppi-
40 dis, Ampuriarum ciuitatem quam Mauri possidebant, obsidione premens, aduer-
sa valetudine correptus e vita discessit: qui tamen cum primum morbo decubuit,
conuocatis nouem commilitonibus quos secum duxerat, instituit vt sibi Napifer
Montecatinus, vnus ex nouem quos ante nominauimus, in ducis locum succe-
deret. Quod cunctis assentientibus factum est. Cæterum Napifer Otogerio mor-
tuo, de Maurorum aduentu qui copias innumerabiles ducebant, commonitus, ex
Ampuriarum obsidione discedens, cum suis copiis exiguis ad Ceritaniæ loca tuta
& Pyrenæos montes se recepit, vbi pueros, vxores, & impedimēta reliquerat. Hic
pro temporis conditione suas copias diutius continuit. Interim vero Carolus Ma-
gnus Imperator, & summus Romanæ sedis antistes, cum maxima hominum mul-
50 titudine Narbonam ciuitatem quam Mauri longa oppugnatione ceperant, vene-
runt. Ex qua vt facilius hostes eiicerent, in Hispaniam contra Mauros magnos
miserunt exercitus, in quibus erant equitum millia viginti, quibus Duces præ-
fecerant Roldanum, Oliuerium, Gabuinum, Otogerium Pelum, Otogerium
Normandinum, Gastonium, Angelem, Arnaldum Montaluanum, & Gerardum
Rosellium. His præcepit Carolus Imperator, vt quacunq; facerent iter, omnia

igne ferroque vastarent, & Mauros omnes delerent. Hi duces cum validissimis equitibus Pyrenæos montes ingressi, Napiferi copiis occurrunt. Quibus recognitis vltro citroque duces & equites omnes valde gauisi fuere, & copiis coniunctis e montibus descendentes, acriter hostes inuadunt. Quorum plurimis interceptis, & aliis profligatis, ad Vrgelli campos magna potiti victoria peruenerunt. Vbi commisso prælio campestri tres Maurorum reges occiderunt, Faregam Toleti, Superim Fragæ, & Alfach Segobricensem. Quo prælio periit ex Christianis ducibus Otogerius Normandinus. Hinc cæteri victores ad Carolum Rosillionem reuersi, magnis fuerunt honoribus excepti. Tunc Carolus Imperator & summus pontifex intellecta causa de nouem viris quos ante nominauimus, & cognita virtute mirabili, magna lætitia gauisi fuerunt, adeo vt in montibus vbi tunc erant, ecclesiam statim ædificauerunt sub honore nominis sancti Andreae, & in ea corpus Otogerii Normandini, quem supra campestri prælio sublatum fuisse diximus, celebratis solenniter exequiis, honorifice sepelierunt. Hanc ecclesiam Carolus, ne quandoque posset ab hostibus expugnari, maximis operibus vndique muniuit. Qua re perfecta Narbonam cum exercitu rediit, quam deuictis & expugnatis hostibus, & Magtano Narbonæ rege simul & Almanzore Cordubæ potentissimo fugientibus, recuperauit, & ab hostibus liberatam cuidam viro nobili qui dicebatur Henricus, cum Vicecomitis titulo tradidit. Cuius Romanus pontifex sibi ius ecclesiæ vendicauit, quod hactenus Narbonensis habet Archiepiscopus. Hinc rursus in Hispaniam reuersus a primo duce nouem virorum qui Otogerius Cathalo dicebatur, & vt quidam volunt, prouinciam Tarraconensem Cathaloniam nominauit, tametsi huius nominis ratio nobis est aliter alio loco notata, egitque cum summo Pontifice, vt a numero nouem virorum qui primum venerant in Hispaniam, eamque contra Maurostueri ceperant, in honorem nouem ordinum angelorum, in hac prouincia Tarraconensi nouem cathedrales ecclesias institueret. Cui summus Pontifex iusta petenti liberaliter omnia concessit, & sequentes ordinauit ecclesias.

De prouinciæ Tarraconensis ecclesiis cathedralibus, vna metropolitana, & suffraganeis octo.

Archiepiscopus ciuitatis Tarraconis.

Episcopus ciuitatis Barcinonensis.

Episcopus ciuitatis Vicensis.

Episcopus Gerundæ ciuitatis.

Episcopus ciuitatis Vrgelli.

Episcopus Dertosana ciuitatis.

Episcopus ciuitatis Elnensis.

Episcopus ciuitatis Rothensis, qui translatus fuit in Ilerdam.

Episcopus ciuitatis Minoreffe.

Verum enimvero non contentus institutis ecclesiis Imperator Carolus, qui vt Magnus nomine dicebatur, sic erat & animo splendidus, potens, & liberalis, instituit etiam a nouem viris in eadem prouincia nouem Comites, qui Potestates vocarentur, & Vicecomites totidem, nouem nobiles, quibus adiunxit alios nouem qui vulgo Valuaffores appellantur, quorum tituli nominaque ponuntur inferius.

Comes Barcinonæ.

Vicecomes Cardonæ.

Nobilis de Monclus.

Valuassor de Boxadors.

Comes Pallariensis.

Vicecomes Villamuri.

Nobilis de Bellera.

Valuassor de Toralla.

Comes Cerdania.

Vicecomes de Quersforadat.

Nobilis Duræ.

Valuassor Danneig.

Comes Vrgelli.

Vicecomes Agerensis.

Nobilis de terminis.

Valuassor de Guimerano.

Comes de Ofsana.

Vicecomes Capraria.

Nobilis de Scintillis.

Valuassor de Vilademay.

Comes Roslionis.

Vicecomes de Castellon.

Nobilis de Caneto.

Valuassor de Mūscot, qui dicitur nunc Dolms.

Comes Empuriarum.

Vicecomes de Rupeertino.

Nobilis de Ceruiano.

Valuassor de Fuxano.

Comes Bisulduni.

Vicecomes de Bas.

Nobilis de porqueras, qui dicitur

Valuassor de Besora. (de S. pan. 59)

Comes Tarraconæ.

Vicecomes de Scornalbou.

Nobilis de Castellet.

Illis

Illis præterea nouem uiris qui primum cum Ogerio uenerant in Hispaniam, singulis dominia singula distribuit, qui nuncii sunt quos uulgo Varones appellamus, & dominia Varonias. Quos etiam uiros Principes appellari iussit, sicut & Comites Potestates. Quibus peractis rebus, Imperator Carolus, quemadmodum supra demonstrauimus, Mauris a Nauarra & Aragonia fere tota depulsis, in Galliam reuersus in humanis esse desiit: qui tamen priusquam discessisset a uita, Ludouico filio qui ei successurus erat in regnis, testamento uerboque præcepit, ut quoad fieri posset, Christianæ religionis fidei non deesset, & omnia quæ statuerat de nouem uirorum dominiis, & reliquis dignitatibus in prouincia Tarraconenſi cœptis conficeret, & in perpetuum confirmaret. Quam rē Ludouicus Galliarum Rex patre mortuo uelut & patri filius obsequens, & Christianæ religionis admodum studiosus, & libenter suscepit, & plenius adimpleuit. Nam cū post Imperatoris Caroli Magni discessum, Mauri qui uicti in Bæticam prouinciam & ueriores Hispaniam se receperant, indignantes propter amissam citeriorem Hispaniã quam armis ceperant, ad noua bella contra Christianos insurrexissent, totamque fere prouinciam Tarraconenſem quadriennio rursus occupassent, Ludouicus paterni consilii memor cum magnis copiis & equitibus electis in Hispaniam uenit anno nongentesimo decimo septimo, & ingressus per montes Pyrenæos, Christianos quos Maurorum Reges sibi tributarios fecerant, commonuit se cum magnis exercitibus adesse, eos ut a iugo seruitutis & immanitate Maurorum liberaret, in Hispaniam uenisse dicens, quos hortabatur, ut simul in Mauros Christianæ religionis hostes armis acceptis consurgerent. Cuius consilio Christiani qui Maurorum sæuitiam nouerant, magno metu impediti obsequi nō potuerunt. Ludouicus nihilominus suis equitibus & diuino fretus auxilio, cohortibus instructis, a montibus Pyrenæis ad planiciem descendit. Maurorum autem Reges interim Ludouici Regis aduentus non ignari magnos exercitus coegerant, & Christianis obuiam ueniebant, qui loco, ubi Ludouicus castra posuerat, propius accedentes prælio contendere cœperunt. Acriter utrinque & æquo Marte pugnatum est, diuque pugna fuit anceps, plures tamen Maurorum quam Christianorum cadebant. Erat Maurorum peditum maxima multitudo, & quæ numero Christianos pedites excedebat, Christianorum uero maior erat equitatus. Quare Maurorum primum profligatis equitibus, eorum etiam pedites deficere cœperunt. Demum iam uicti Mauri terga uerterunt, quorum fugientium magnus numerus concidit. Nam cū ad siluas & aspera loca confugissent, in Christianos qui in auxiliū Ludouici Regis ueniebant, inciderunt, & eorum præter occisos plures quoque capti fuere. Ludouicus, hoc prælio gesto, in quo præcipuos Mauros occidit, & aliorū uires perfregit, magna potitus uictoria, breui spacio tēporis ex tota prouincia Tarraconenſi Mauros expulit, & patris omnia iussa perfecit. Christianis autē qui moniti ut aduersus hostes insurgerent, & propter metū obsequi noluerunt, idē stipendii nomē imposuit, quod Maurorū principibus antea pendere consueuerant, quod tributū hoc etiam tempore quisque suo domino quotannis persoluit. Qui populi uectigalibus obnoxii sunt, quos modo uulgus Remēfanos appellat. Cæterum Rex Ludouicus Comitibus, dominiis, & reliquis dignitatibus & titulis, ut pater ei præceperat, instituit, Barcinonæ sibi Comitatum retinuit, atque se unum fecit ex nouem Comitibus qui cæteris in honore & principatu præesset, & Barcinonæ Comitatus suo nomine uirum quendam præfecit genere nobilem, & in re militari præclarum, nomine Griffæum, uel (ut alii uolunt) Goffredū, qui natus fuerat in castro cognomento Arria, prouinciæ confluentis Ceritanæ cōiunctæ. Cui præcepit, & etiam cæteris qui Barcinonæ gubernationi præfuturi essent, ut armis & insignibus Ogerii Golantis uerentur, quæ sunt in aureo campo purpurei baculi quatuor, medius & extremi crocei uel aurei.

De Griffæo Barcinonensis Comitatus præfecto nomine Ludouici Galliarum Regis.

POST Ludouici Regis discessum, Griffæus Barcinonæ principatum non minori iustitia quā fide gubernauit. Verum enim uero uirtus eius & honor quo maior

erat, eo minus inuidia caruit. Nam vir quidam nomine Salamon, vnus ex Gallia magnatibus gubernationem Barcinonæ principatus affectans, eum falsis delationibus & infidiis in Ludouici Regis odium adduxit. Ad quem Ludouicus Rex Salamonis indignis sermonibus persuasus, legatos misit, quibus eum ad se venire iubebat in Galliam. Legatis autem præcepit, vt Narbonam cum venissent, suas ad eum literas mitterent. Nam Rex ad eum scribebat, vt suis literis acceptis ad legatos Narbonam statim veniret. Quapropter legati Narbonam profecti Regis literas & nuncios ad eum miserunt. Quas vbi Griffeus accepit, & Regis voluntatem cognouit, ad legatos Narbonam se contulit, quo etiam secum filium quem habebat pulcherrimum, sed admodum paruulum, duxit. Hic vbi cū legatis multa contulit, eques quidam ex his qui cum legatis venerant, orta verborum contentione, sicut fieri solet, Griffei barbam manibus inuasit, quē stricto pugione statim Griffeus occidit. Quapropter legati Griffeu captum cū filio simul ad Regem ducere statuerunt. Qui per Galliam proficiscentes, cum Podio vbi tunc erat rex Ludouicus, appropinquassent, legatorum comites de Griffeo colloquentes primū certare verbis, & deinde manibus & armis cœperunt. Quo certamine siue ficto, siue vero, solus fuit Griffeus occisus. Quem cum sepelissent, legati cum filio eius capto ad Regem venerunt, cui rem ordine narrauerūt. Rex autem Griffei mortem molestissime tulit, & eius filium dedit alendum Comiti Flandriarum, cui diligenter & honorifice commendauit. Qui Comes, quod Griffei fuerat amicissimus, puerū quidem & libēter suscepit, & diligēter educauit. De quo puero dicemus inferius.

De Griffeo cognomento Pilo, cui rex Ludouicus Barcinonæ principatus liberam possessionem & omnia proprietatis iura renunciauit, Comite primo.

NVNC, vt paulo superius pollicitus sum, de Griffeo dicam, quem Flandriarum Comes, vt antea dictū est, Ludouici Regis cōmendatione nutriendum suscepērat. Hic in ædib⁹ Comitis educatus & adultus, eius filia mutuo captus amore, cum diutius, ne principes a quibus tanquam filius nutritus fuerat, offenderet, vrgenti & placito amori repugnasset, puella tandem Veneris consauicia telis, concubuit. Quæ res omnes diu latuit, donec mater puellam grauidam esse cognouit. Cui filia cum crimen iam manifestum negare non potuisset, occultos amores patefecit, quibus virtutis causa ne parentes doloribus afficeret, diu restiterat, se demum amori magno conuictam succubuisse: nec Griffeu magis in culpa esse dicebat, qui multo fortius amori repugnauerat. His verbis commota mater filie pepercit, & accitum Griffeu pie monet & rogat, ne Flādriarum Comiti causa doloris esse velit, hortatur vt ab eo defloratam puellam & grauidam, vxorem ducat. Griffeus vero placitam & optatam puellam, pulchram & generosam nō recusat, sed continuo dat fidem vxorem sibi fore puellam Flādriarum Comitis filiam. Hac re sic acta, deinde Flandriarum Comitis vxor Griffei iam socrus, magnæ prudentiæ mulier, Griffeu mendici peregrinantis habitu induit, & cum eo duas mulierculas admodum vetulas, & simul in Hispaniam & Barcinonam ciuitatē misit, vbi Griffei mater & cognati complures erant. Griffeus itaque cum vetulis in Hispaniam profectus, Barcinonā peruenit. Quo tum, nescio quo fato, Salamon ex Cæritania, vbi fuerat diutius commoratus, venerat. Ingressus ciuitatem Griffeus clā noctu matrem adiit. Quæ vbi filium recognouit, affecta magno gaudio cognatos omnes ad se vocauit, quibus filium ostendit, & quid facturum venerit, filius declarauit. Qui consilium probantes Griffeu magis hortantur, vt mortem patris vlciscatur. Postero die per urbem Salamō equitabat incautus. De quo Griffeus admonitus ascendit equum, & occulto gladio succinctus ei obuius exit. Quem conspectum perstricto gladio grauiter percutiēs, ex equo deiecit & occidit. Qui cum se Griffei Barcinonæ principatus præfecti filium esse dixisset, ab omnibus collaudatus est, & Barcinonæ princeps appellatus, ac summis honoribus affectus. Qui spōsæ & datæ fidei non immemor, ad Flandriarum Comitē & eius vxorē legatos misit, vt ei filiam mitterent, quam parentes non inuitam & multis comitam nobilibus

bilibus miserunt, & Griffæus honorificentissime recepit, cum qua primum Christianorum more solenniter nuptias confecit, & deinde magnos ludos & spectacula varii generis celebrauit. Flandriarum vero Comes interea Griffæi focer vbi de filia suâ magnis honoribus intellexit, ad Ludouicum Regem se contulit, cui de filia matrimonio cum Griffæo, & quæcûque Griffæus egerat, omnia narrauit, eumque deprecatur, vt si Griffæus Comitem Salamonem occiderat, non magnopere miraretur, propterea quod Salamon patrem eius occiderat. Rex autem Ludouicus Griffæi virtute perspecta, & Salamonis necis cognita causa, Griffæo, supplicante focero, non modo pepercit, sed etiam Barcinonæ principatus gubernationem detulit, & ad vitam confirmauit. Hac de re Griffæus certior factus a focero, ad Ludouicum regem venit in Galliam ei gratias acturus. Cuius aduentus animusque regi certe gratissimus fuit. Cæterum Griffæo diutius apud Regem in Gallia commorante, Mauri rursus ad occupandum Tarraconensem prouinciam confurgunt. Quod vbi Griffæus intellexit, a Rege Ludouico iustum petiuit auxilium, quo aduersus Mauros prouinciam tueri posset. Cui Ludouicus respondit, sibi molestissimum esse, quod Mauri quos a principatu suo procul fugauerat, iterum bella mouerent, propterea quod ei tunc subuenire & opem ferre minus posset, atque Griffæum vehementer hortatus est, vt in Hispaniam rediret, & quoad posset prouinciam defenderet. Griffæus autem cum Regem Ludouicum Barcinonæ principatû iam parui facere cognouisset, foceri sequutus consilium, regi supplicauit, vt quoniam solus & propriis viribus aduersus Mauros prouinciam defensusurus esset, & onus supra vires susciperet, ei Barcinonæ principatus possessionem, proprietatis & omnia iura renunciaret. Cui rex liberaliter omnia concessit, & quicquid ipse rex in Barcinonæ, Ruffinonis quam Rossilionem prouinciam nunc appellant, & Ceritanæ principatu iuris habebat, Griffæo totum & integrum dedit, & liberalissima donatione renunciauit, & priuilegio patentissimo confirmauit, anno nongentesimo septuagesimo quinto. Griffæus hic igitur primus hac donatione Comes Barcinonæ principatus, anno prædicto cum suis & eius foceri copiis & equitibus ex Gallia Barcinonam venit. Hic omnibus totius principatus conuocatis vndiq; nobilibus, cum magnis exercitibus Mauris occurrit. Quos cum sæpe prælio vicisset, omnes demum paucis annis ab omnibus suâ prouinciæ finibus expulit, atq; victor insignis & legitime triumphans Barcinonem reuersus, in honorem virginis Dei genitricis, & suæ victoriæ memoriam, Rumpulli monasterium cum magnis redditibus ædificauit, in quo sibi sepulturam fecit. Qui ex vxore Flandriarum Comitis filia, de qua supra scripsimus, filios habuit quatuor, Rolfeum quem mater ante nuptias in domo parentum peperit. Sed hic Rumpulli monasterii religionem ingressus, ibi vitam peregit. Post hunc Griffæum genuit, qui non sine veneni suspitione peremptus est, & fuit in prædicto monasterio sepultus. Tertio loco Miron natus est, qui in Barcinonæ, Ruffinonis, & Ceritanæ principatibus legitimis hæredibus vacuis, Griffæo patri successit. Postremo natus est Sunerius, qui fuit Vrgelli Comes. Nam Hermengando Comite mortuo sine filiis, Vrgelli principatus ad Griffæum iure deuenerat. Obiit autem Griffæus anno nongentesimo nonagesimo secundo, & in monasterio Rumpulli iacet, in sepulchro quod (vt supra dictum est) ipse sibi præfecerat.

De Mirone Griffæi filio, Comite secundo.

GRIFÆO Miron filius successit, qui cessantibus bellis, annos decem & nouem principatum tranquillum quietumque continua pace gubernauit. Qui filios tres suscepit, Xiffreum quem sibi successorem reliquit, Oliuanum qui fuit Comes Bisulduni & Ceritanæ, tertium reliquit filium Mironem, qui fuit Gerûde ciuitatis Comes & Episcopus. Cæterum Miron hic moriens quatenus filios admodum paruulos relinquebat, eorum tutorem Sunerium fratrem & principatus gubernatorem instituit.

De Xiffreo Mironis filio, Comite tertio.

XIFFREVS igitur post Mironis patris obitum sub patruo Sunerio tutore permanſit annos circiter viginti. Sic enim pater eius Miron teſtamento ſcriptum reliquerat. Annos vero pupillares egreſſus a Sunerio patruo reſtitutam principatus adminiſtrationem ſuſcepit, in qua vixit annos decem & nouem. Moriens autē ſine liberis principatum reliquit hæreditario iure Borello Sunerii filio, ſuo fratri patrueli, propterea quod Oliuanus frater eius ad gubernandum minus erat idoneus, linguæ balbutientis impedimento. non enim vocem poterat emittere, niſi prius terram manibus effodiſſet: vnde Capella fuit appellatus, quod hoc capræ facere ſolent. Habuit autem Sunerius filios duos, Borellum maiorem natu qui patri ſucceſſit in Vrgelli Comitatu, & Hermengandum qui fuit Vrgelli præſul, vbi ſemper adeo ſanctē & religioſe vixit, vt non immerito in ſanctorū numerum relatus fuerit.

De Borello qui Xiffreo fratri patrueli ſucceſſit, Comite quarto.

HVIVS Borelli temporibus vndique Mauri magnis exercitiſus comparatis, Barcinonæ principatus Chriſtianos populos acriter inuaſerunt, quibus cum paruis copiis ex tempore coactis Borellus occurrit, & in cāpo qui eſt apud caſtellū Monticatinum, & Maſtabouem vulgo dicitur, prælio victus, & equitibus quingentis amiſſis, fugiens Barcinonem reuerſus eſt: quam, Mauri Borellum Comitē ſubſequuti, acriter oppugnare cœperunt, & omnia equitum capita quos in prælio trucidauerant, balliſtis impoſita proiecerunt in urbem, vt magis eos qui muros ciuitatis & portas defendebant, deterrerēt. Quæ quidem capita pie collecta, Comes Borellus honorifice ſepeliuit in cœmeterio martyrum, quod eſt in eccleſia ſancti Iuſti. Cæterum Mauris acrius oppugnantibus, Borellus cum ſe defendere non potuiſſet, ciuitate relicta diſcedere coactus eſt, & cum paucis equitibus in montes apud Minoreſſam ciuitatē ſe recepit. Huc Comites, Vicecomites, nobiles & equites omnes accitos, quid agendum foret amiſſa ciuitate, cōſuluit. Hi primum legatos ad regem Gallorum & ad ſummum Pontificem ſtatim mittendos eſſe dixerunt, imploratuſque auxilium: deinde legatis iam Romam & in Galliam miſſis, vt Borellus Comes publicis præconiis denunciaret ac polliceretur militarem dignitatem & ordinis equeſtris titulos & honores omnibus qui cum armis & equis ad eum venirent, aduerſus Mauros Chriſtiani nominis hoſtes, Barcinonæ principatum deſenſuri. Quod confeſtim Comes effecit, & quod præconio pollicebatur, cuique cum armis & equo ad ſe venienti priuilegium militaris & dignitatis & omnes immunitates conceſſit. Hoc præconio diuulgato, per paucis diebus, præter nobiles & equites qui iam militaribus priuilegiis & honoribus gaudebāt, alii quoque numero circiter mille conuenerunt, equis & armis præferoces. Quos Borellus honorifice ſuſcepit, & quoniam paratos ſe ad bellum gerendum cōtra Mauros veniſſe dixerunt, promiſſis honoribus inſigniuit, & Paratos cognominauit. Quorum genus adhuc & domus de Parata, quæ nunc Peralta dicitur, nomē habet. Cū his igitur Borellus Comes & aliis equitibus Mauros omnes a Barcinona totaque prouincia Tarraconenſi breui tempore ſubmouit, vbi reliquum vitæ ſuæ tempus tranquilliffime vixit, & finem Maurorum bellis impoſuit. Ex vxore filios duos progeniuit, Raimundum Borellum quem ſibi ſucceſſorem reliquit, & Hermengandum Vrgelli Comitem.

De Raimundo Borello, Comite quinto.

RAIMVNDVS Borellus principatus imperio ſuſcepto, vocatus ab Alphonſo Caſtellæ Rege contra Mauros in vltiorem Hispaniam, quam, vt alibi demonſtrauimus, a Romanis olim caſtellarum præfectis Caſtellam vocant, libenter profectus eſt, vtpote qui Maurorum vires frangere nomenque delere vehemētè optabat. Quæ Caſtellam verſus ad Alphonſum Regē cū exercitu proficiſcentem, præter

præter omnes fere Tarraconensis prouinciæ proceres & equites, Hermengādus etiam Comes Vrgelli & frater eius Hugo Comes Ampuriarum, Gastonius Monticatinus, Dalmatius Vicecomes Rocabertinus, Bernardus Comes Bisulduni, Higuetus Vicecomes Basensis, & præfules Aufoniæ, Vicensis, Gerundæ, & Barcinonensis cum magnis copiis comitati fuere, qui iuxta Cordubam cum Alphonso Rege qui magnos etiam ductabat exercitus, sese coniunxerunt. Vbi cum Mauris prælio commisso strenue pugnaverunt, & victis hostibus post aliquot dies Comes Raimundus Barcinonem rediit cum omnibus equitibus suis, præter Hermengandum Comitem Vrgelli, qui prælium primus ingressus, a Mauris multis cōfusus vulneribus cecidit. Quo mortuo successores eius a Corduba cognominati fuere, propterea quod periit prælio quod gestum fuit apud Cordubam. Raimundus vero victor Maurorum Barcinonem reuersus, vixit annos septemdecim, qui discessit a vita anno millesimo septimo, superstiti successore filio Berengario.

De Berengario Comite sexto.

BERENGARIUS Raimundi filius, post mortem patris Barcinonæ principatus administratione suscepta, militarem dignitatem cæterasque virtutes quæ principibus sunt maxime necessariae, minus exercuit. Siquidem corporis seruitiis & ignauitæ deditus, animi munera bonaque contempsit. Ideoque Maurorum vires & insidias temere despiciens, & in gubernatione sui principatus incautus, partem magnam prouinciæ Tarraconensis amisit. Hanc tamen, vt paulo post demonstrabimus, eius filius Raimundus Berengarius cognomento Vetus per arma recuperauit. Habuit autem præter Raimundum Vetum filios duos, Guillelmum Berengarium Minorellæ Comitem, & Sactium qui etiam fuit Minorellæ Comes post obitum fratris, & Prior monasterii sancti Benedicti Bagenfis.

De Raimundo Berengario cognomento Vetus, Comite septimo.

MULTA cœlo sunt & syderibus adscribenda, multa quoque moribus educantium pueros. Nam si bonus pater filium gignit improbum, vel si patre improbo bonus oritur filius, id quidem mihi videtur, vel fatis nonnunquam, vel nutricibus imputandum. Hoc mihi nunc in mentem venit ex Berengario, de quo supra locutus sum, qui natus optimo patre degenerauit, & idem Raimundum Berengarium filium genuit excellentem, qui, vt supra memorauimus, militari virtute præclarus non solum partem Barcinonæ principatus a Mauris propter ignauiam patris occupatam recuperauit, sed etiam Maurorum Reges duodecim campestri prælio victos sibi tributarios fecit: qui demum multas & magnas de Mauris victorias cōsequutus, multis equitibus quorum viribus & auxiliis vsus fuerat, magna munera multaque oppida, dum viuerent, assignauit. Vxores habuit duas, ex altera genuit duos filios, Petrum Raimundum, & Berengarium Raimundum, ex altera Raimundum Berengariū: quorum Petrus Raimundus natu maior veneno periit, vt aiunt, a nouerca dato, Raimundus vero Berengarius eius fuit hæres. Obiit Barcinonæ, vbi iacet in sede ciuitatis, cuius quidem sedis & ecclesiæ cathedralis author ipse fuerat, & sibi sepulchrum condidit prope ianuam sacrarii.

De Raimundo Berengario Barcinonæ Comite octauo, qui Caput stupæ fuit appellatus.

FUIT hic Raimundus Berengarius multis & corporis & animi muneribus excellens, & in primis in militaribus rebus belloque gerendo fortitudine strenuus, moribus & humanitate cunctis benignus, in Dei cultu & Christiana religione feruens & pius, liberalitate largaque munificentia magnanimus, vita in omni genere probus & consuetudine facilis: statura præterea corporis magnus, facie pulcher, aspectu iocundus, cui erat flaua densaque cæsaries, vnde Caput stupæ nomen habuit. Cuius magnis & innumeris virtutibus inuidens frater eius Berengarius, & princi-

patus cupiditate commotus, occultas molitus insidias, eum Gerundam versus ex Barcinona incaute proficiscentem crudeliter occidit. Cuius mortem totius principatus populi maxime lugentes & nobiles omnes vlcisci cupiētes, in fratricidam qui principatum occupare conabatur, arma ceperunt. Quod animaduertens Berengarius fraterno sanguine pollutus, magno metu perterritus mutus est ilico factus, ac solus fugiens & tanti criminis pertæsus errorem, & iam pœnitentia ductus, in pœnam peccati sponte Hierosolymã profectus est, vnde corpore animoque defesso reuertens in itinere defecit. Ceterum Raimundus Comes antequam occideretur, assumpto principatu duxerat vxorem Roberti Guiscardi Messanæ & Apulię ducis filiam, ex qua filium progenuerat Raimundum Berengarium, qui post necem patris in Comitatu Barcinonæ successit anno millesimo octogesimo secundo. Cuius mater orbata marito monasteria duo condidit, alterum ordinis sancti Bernardi in valle Mariæ, qui locus est in Caprariæ Vicecomitatu, & alterum ordinis sancti Benedicti iuxta ciuitatem Gerundam, quod sancti Danielis appellatur, in quo diutius per sancte vixit vitamque finiuit. Huius Comitis tempore fuit Vrgelli Comes Hermengandus vulgo Gerbus cognominatus, homo strenuus in armis, qui res præclaras gessit, & Belagurium multa que oppida deuictis Mauris recuperavit.

De Raimundo Berengario nono Barcinonæ Comite.

RAIMVNDVS vero Berengarius patri non in principatu regnoque solum, verum etiam in magnis & multis virtutibus legitime successit. Fuit enim virtutum omnium splendore præclarus, & præcipue in armorum certaminibus, quippe qui monitus de Imperatricis Alemanię periculo, quam a duobus Alemanię viris potentissimis atque fortissimis adulterii accusatã Imperator morti destinauerat, nisi quis eam intra annum duello liberaret, vno viro sui principatus nomine Rochabuma Domicello comitatus, ad Imperatoris curiã clam profectus est. Hic omnibus ignotus, sancti Francisci habitu indutus, ad Imperatricem a multis in quadam turri diligēter custoditam, quasi patrinus & confessionem eius auditurus accessit. Cuius confessione prudenter audita, cum eam sine crimine falsoque accusatam fuisse cognouisset, illi quis esset aperuit, & quo consilio venisset ostendit, vt eam scilicet indigne delatam apud Imperatorem, Deo iuuante, liberaret. A qua prius impetrauit, vt eum per triduum post certamen & duellum cōfectum nemini de-regeret: quod Imperatrix illi libenter promisit, & iureiurando confirmauit, & ingentes gratias egit. Cæterum Comes Raimundus die certaminis Rochabumam Domicellum socium quem secum duxerat, cum altero de duobus Imperatricis accusatoribus certaturum, non inuenit. Ideoque campum ad pugnam constitutum solus ingressus Imperatori supplicauit, vt cum altero primum confligeret, & deinde si victor esset, cum altero congredere-tur. Hac re impetrata ab Imperatore, certamē ingressus cum altero qui fortior habebatur, eum multis ictibus percussum fortiter occidit. Alter autem cum hoc vidisset, metu deterritus experiri cum victore fortunæ casus in armis non audens, sine pugna iam victus manus dedit. Tum lætitia plenus Imperator Raimundum Comitem iam victorem e campo deduxit, & ad hospitium eius quod erat in ingressu ciuitatis, comitatus, & amplissimis collaudatum verbis honorifice reliquit. Comes autem qui cognosci nolebat, prima nocte discedens, magnis & continuis itineribus Barcinonam paucis diebus reuersus est. Imperator vero postero die victorem Comitem cognoscere cupiens, & plenius commendatum magnis muneribus prosequi, regalibus paratis conuiujs eum simul & Imperatricem ad se vocari honorifice iussit, multis missis nobilibus. Qui cum ad hospitium Comitis venissent, & eū discessisse nunciatū esset, ad Imperatorem redeuntes, ab hospitiis noctis hora fere secunda discessisse victorem, retulerunt. Imperatrix autem cum venisset, ab Imperatore, quisnam fuisset eius defensor, & vbi reperiri posset, interrogata: vbi esset sese nescire respondit, verum qui fuisset cognouisse, sed nisi post biduum propter fidem & iusiurandum quod illi præstiterat, non posse dicere. Biduo igitur assumpto, suæ salutis & honoris

honoris Imperatrix autorem coram multis magnatibus Imperatori declarauit. Quod cum Imperator audisset, ingentem hominis virtutem vehementer admiratus, eum per totam ciuitatem, perque omnes vias & exitus missis quamplurimis equitibus perquiri iussit. Quo peruestigato diligenter & nusquam reperto, magis Imperator eum vidēdi desiderio commotus, Imperatrix, inquit, vxor charissima, nulla nos vnquam mensa, nullus nos vnquā thorus coniunget, nisi prius Raimundum Berengarium Barcinonæ Comitem videro. Tuum est igitur eum diligenter quærere & ad nos inuentum adducere, qui te non sine magnis laboribus & vitæ periculis aduenit, & ab ignominiosa morte liberauit. Non enim quiescere potero, nisi talem virum cognoscam, & quoad potero eius virtuti quæ mirabilis est, satisfaciam.

De aduentu Imperatricis in Hispaniam.

QVAPROPTER Imperatrix huic Imperatoris voluntati quæ ratione virtuteq; mouebatur, obsequi cupiens, quatuor Cardinalibus cum suis omnibus Episcopis & familiaribus & trecentis equitibus comitata, Raimūdu Berengarium Barcinonæ Comitem quærere statuit, rebusque necessariis ad profectioem comparatis ab Imperatore discedēs, quadraginta diebus in Hispaniam peruenit. Quæ cum saltus Pyrenæos pertransisset, & eius aduentus Barcinonæ Comiti Raimundo nunciaretur, statim nobiles omnes totius principatus Comes Raimūdu conuocauit, ac cibariis & rebus ad præsentem vsum necessariis omnium generum cõquisitis & comportatis, ex Barcinonæ ciuitatis portis vsque ad Moncatæ castellū, quo ventura erat Imperatrix cum maxima hominum multitudine, mensas instruxit, & variis rebus impleuit per passuum millia circiter duodecim. Mensis compositis & omnibus epularum generibus refertis & oneratis, Comes cū præcipuis totius principatus mulieribus & equitibus trecentis Imperatrici apud Gerūdā ciuitatem peroptatus occurrit. Cui iam appropinquanti duos Cardinales Imperatrix honoris & beneuolentiæ gratia multosque nobiles obuiam misit. Comes autem Raimundus ad Imperatricem cum peruenisset medijs inter duos Cardinales, & ex equo descēdere conaretur, a multis equitibus & a Cardinalib⁹ ipsis quos Imperatrix præmonuerat, in equo retentus est. Equitantem igitur Imperatrix excepit, & multis verbis honorifice collaudatum summis honoribus affecit. Quo cū itinere toto colloquendo, Cardinalibus & reliquis equitibus mēsas, & variorum cibariorum copias, & aliarum rerum apparatus admirantibus, Barcinonam peruenit. Hic per dies quindecim ludi magnifici, variaque spectacula, & armorum ficta certamina in laudes Imperatricis & honores magnis sumptibus & apparatu mirabili celebrata fuerunt. Quibus spectaculis & ludis confectis rebusque necessariis comparatis, ad Imperatorem Raimundus Barcinonæ Comes cum Imperatrice simul profectus est. Cui munificentissimus Imperator & summis honoribus excepto multas & ingentes gratias egit, & præter plurima munera donaque preciosissima, Prouincię quoque Comitatum cum omnibus emolumentis, commodis, iuribus, & titulis largitus est.

De Comitibus Raimundi expeditione contra Mauros in insulam Balearem.

CVIVS Comitatus accepta possessione, Raimundus Comes permultis & magnis muneribus ornatus Barcinonam reuersus, omnibus Tarraconensis prouinciæ conuocatis equitibus, magnos exercitus Ianuensium & Pisanorum nauibus impositos in maiorem Balearium insulam quam Maioricam vocant, traiecit. Hanc enim tunc insulam Mauri possidebāt, quibus deuictis & expulsi, insulanos omnes ad Christi cultum fidemque reduxit. Verum enim uero dum hic Comes diutius cõmoratus est, interea Mauri Barcinonam magnis copiis oppugnare cœperunt. Hinc igitur in Hispaniam reuersus Barcinonensibus auxilium implorantibus, insulam & ciuitatem Balearium quam ceperat, Pisanis & Ianuensibus commendauit, quos ad securitatem certo fœdere & iureiurando sibi socios adiunxit,

& armorum suorum parte decorauit, vt scilicet sancti Georgii signis & armis quæ Barcinonæ Comitatus erant, vterentur. Ianuenses autem post Comitatus discessum cæca pecuniæ cupiditate conuicti, Mauris auri magnum pōdus offerentibus ciuitatem & insulam restituerunt. Quod indignum facinus vbi Comes Raimundus intellexit, vehementer indignatus omnibus sui principatus populis & equitibus præcepit, vt ne cum Ianuensibus vnquam pacem haberent, sed odia semper & inimicitias perpetuas exercebant. Barcinonam tamen cum venisset, contractis auxiliis Mauros ab obsidione fugauit, quorum fugientium plurimos occidit, & induciarum fœdus quod cum Regibus Ilerdæ, Dertosæ, & Valentia sibi tributariis iniuerat, dissoluit, eosque bello victos a ciuitatibus & principatu deiecit. Multa præterea gessit memoratu dignissima, quibus & fortissimi viri nomen & Christianissimiglioriam sibi comparauit.

De eius uxore & liberis.

VXOREM duxit Dulciam Gilberti Prouinciæ Mediolaniquæ Comitatus filiam, quæ duos peperit filios, Raimundum Berengarium qui mortuo patri successit, & Berengarium qui fuit Prouinciæ Comes: filiâ vero genuit vnica quæ nupsit Alphonso Regi Castellæ. Cæterum Raimundus Barcinonæ Comes post multas & magnas res magnifice sancteque gestas, Barcinonæ iâ senio retardatus, diu, velut a laboribus emeritus, conqueuit. Vbi ætate postrema moriēs anno millesimo centesimo tricesimo primo, Hospitalis Hierosolymitani ordinis in domo pauperum sibi habitus induit, quibus eius corpus inuolutū iacet in monasterio Rupulli.

LVCII MARINEI SICVLI DE REBUS HISPANIÆ LIBER DECIMVS.

De Raimundo Berengario Barcinonæ Comite decimo, qui cum Petronilla Ramiri Regis filia fuit Aragonia princeps, & vtriusque principatus unione.

AD Raimundum iam nunc Berengarium redeo, de quo cum supra scribere cœpissim, me maiores & antecessores eius ab incepto diuertere fecerunt. De quibus quoniam quæ necessaria erant, omnia dixisse videor, reuertor vnde digressus sum. Raimundus itaque Berengarius, vt ante diximus, Petronillam Ramiri monachi Regis Aragonum filiam duxit vxorem, ex qua filios duos procreauit, Alphonsum cui regnum Aragonum & Barcinonæ Comitatum reliquit, & Sanctium qui fuit Russinonis & Ceritanæ Comes. Filias habuit totidem, Dulciam quæ nupsit Regi Portugallia, & alteram quæ fuit vxor Hermengandi Comitatus Vrgelli. Fuit hic Raimundus Barcinonæ Comes & Aragonia princeps multis & magnis virtutibus excellētissimus. Siquidē prudentia singulari, fortitudine, munificentia, modestia, humanitate, iustitia, cæterisque præstantissimis animi virtutibus, omnes sui temporis principes excelluit. Fuit etiam corporis dotibus admodum fœlix, forma pulcherrimus, & omnium membrorum singulari præstantia iuuante natura mirifice compositus. In bello vero gerendo fortis, & cautus, & laboris patientissimus. Nam ad Alphonsum Castellæ Regem sororium suum contra Mauros cum exercitu profectus, post multa prælia quæ fortissime gessit, & hostes acriter oppressit, demum Almeriam ciuitatem obsedit, & continuis oppugnationibus captam prudēter euertit, propterea quod Mauris ex Africa in Hispaniam traicientibus hospitium præbebat.

De reditu

De reditu eius ad Barcinonam.

HINC cum exercitu victore Barcinonam reuersus anno millesimo centesimo quadragesimo octauo, non diutius conqueuit. Siquidem anno sequenti nobilibus Barcinonæ principatus adiuuantibus, Dertosam ciuitatem quam Mauri rursus occupauerant, obsedit, & paucis diebus expugnatam cepit, multis hostibus occisis & aliis captis. Hac victoria valde lætatus, Barcinonæ ciuibus aurei torquis vsu & alia corporis ornamenta cōcessit, & Guillermo Raimundo Monticatio, Petroque cognomento Samenato, qui duo primi contra Maurorum propugnationem acerrimam castellum ciuitatis quod erat armis & aliis rebus præmunitum, ingressi fuere, duas capti castelli partes diuisit, tertiamque partem sibi retinuit. Post autem captam Dertosam cum victricibus copiis Ilerdam profectus est, in cuius obsidione Guillerum Raimundum Monticatum & alios legatos a Rege Ramiro de Petronillæ matrimonio missos, comiter ac lætanter excepit. Nā quamuis visus Guillermo Raimundo Monticatio qui Tarraconis Archiepiscopus nuper occiderat, & a principatus Barcinonæ finibus exulabat, magna animi perturbatione repente commotus est, vbi tamen eius aduentus causam cognouit, eū libenter audiuit. Cui non solum de morte præfulis impunitatem facile concessit, sed etiam a Romano Pontifice veniam & absolutionem procurauit, et mox Mequentiam & alia dedit oppida cū iure proprietatis & in perpetuum. Et Ilerda ciuitate capta cū legatis expetitum matrimonium confecit. Quod quidam nō apud Ilerdam, sed Barcinonæ confectum fuisse scripsere, sed hoc nihil refert. Hanc igitur Barcinonæ principatus & Aragoniæ regni coniunctionē factam, nostris temporibus aliis auctam regnis additis, Dei benignitate & virtute Ferdinandi Regis & Caroli nepotis eius, ampliorem fœlicioremq; fore speramus.

De conditionibus ab eo cum legatis Regis Ramiri constitutis, & insignibus armorum.

VBI vero conuentum de coniugio fuit, legati cōditiones quas a Ramiro Rege præmoniti fuerant, petiuere: primum vt Raimundus, quemadmodum supra visum est, non Rex Aragoniæ, sed princeps diceretur: deinde vt Aragoniæ nomen Barcinonæ nomini præponeretur, hoc modo & ordine sequēti, *Raimūndus Dei gratia Princeps Aragoniæ, & Comes Barcinonæ*: tertia conditio fuit, vt in præliis gerendis eius vexillifer & primipilus ex Aragonibus esset. Quæ omnia Comes Raimundus facile concessit, & iureiurando ac instrumento confirmauit, & a successoribus vsq; ad hoc tempus obseruatur. Item statuerunt, vt in prælio semper diui Georgii nomen inuocaretur, & quibus armorum signis ipsi Raimundo & successoribus esset vtendum declararunt, vt scilicet galea & arma capitis essent Aragoniæ, quæ sunt, vt ante diximus, liuidi coloris cum cruce candida, cruce sancti Ioannis Hierosolymitani persimili: vestis vero, clypeus, & equi phaleræ rubri coloris & crocei, quæ sunt arma Barcinonæ Comitatus. Mox etiam sua signa Raimundus Aragoniæ magnatibus & populis petentibus dedit, & arma sancti Georgii quæ Barcinonæ principatus erant, & Maurorum Regum capita quatuor, et crucem rubram in medio positam, cuius virtute Mauros vicerat, & eorū Reges occiderat. Vbi enim Petronillam duxit vxorem, Dertosam, Fragam, Mequentiam, & Mirabetum cepit, eorum Regibus occisis, quorum capita cum signo crucis in suis armis gestare consuevit, vt & crucis gloriam virtutemque, & Maurorum confusionem denotaret.

De Mauris ab eo victis & pulsis, & multis ædificatis ecclesiis.

CÆTERVM Raimundus confectis nuptiis cum Petronilla Ramiri Regis filia, regnisq; coniunctis maiores vires & potentiā nactus, Mauros Barcinonæ principatus & Aragoniæ regni finibus exterminauit, & trecentas ædificauit ecclesias. Fuit enim princeps Christianissimus, & in rebus quæ diuinū cultum fidemq; catholicam videbantur augere, tam liberalis, quam feruens & pius. Ecclesias liqui-

dem non ædificauit solum, sed etiam magnis redivitibus excoluit, & sacerdotibus moribus & vita probatis commisit. Cæsaraugustanæ vero ecclesiæ, præter alios redivitus, Albalatum quoque oppidum celebre donauit.

De vltione mortis fratris eius, & tempore atque loco sua mortis.

DEINDE cum Berengarium fratrem suum Prouinciæ Comitem crudeliter a suis populis occisum cognouisset, in Prouinciã cum exercitu profectus, in necis eius vltionem Arletum ciuitatem & alia complura oppida castellaque deleuit. Hinc in Hispaniam reuersus, Aragoniæ regnum & Barcinonæ Comitatum non minori prudentia quam fortitudine gubernauit. Obiit, vt quidam scripserunt, 10 apud ciuitatem Ianuam, in Burgo qui dicitur Sandanna, Idibus Augusti, anno millesimo centesimo sexagesimo secundo. cuius corpus in monasterium Rupul- li delatum, fuit honorifice sepultum.

De Alphonso Rege Aragonum sexto & Barcinonæ Comite.

ALPHONSVS hic vnitis Aragoniæ & Barcinonæ principatibus primus Ara- gonum Rex & Barcinonæ Comes fuit appellatus. Edidit opera multa præclara non solum viri fortis, sed etiam liberalis & Christi cultus amantissimi. Condi- dit ciuitatem Turolium & Ruffinonis, quam nunc, vt supra diximus, Ruffilonem 20 vocant, & Pallaris Comitatus vniuit. Cum Rege Castellæ diuturna bella magna- que gessit, in quibus victoriam consequutus ad suos reuersus principatus, Po- puleti monasterium ædificauit, in quo sibi sepulturam elegit, & ecclesiæ magnos redivitus instituit in perpetuum. Ædificauit & alias sanctorum ædes & monasteria multa, & aliis in locis, & etiam Barcinonæ.

De eius uxore & liberis.

VXOREM habuit Sanctiam Alphonfi Castellæ Imperatoris filiam, ex qua illi filii tres nati fuerunt, & filiæ quoque tres: quorum primus nomine Petrus in Ara- gonum regnum & Barcinonæ Comitatum mortuo patri successit: secundus Al- phonsus qui fuit Prouinciæ Comes: tertius vero Ferdinandus primum Populeti monachus, deinde fuit abbas Montis Aragonum. Filiarum prima nomine Con- stantia, fuit vxor Regis Vngariæ, quo mortuo Federico nupsit Romanorum Impe- ratori: secunda Leonora fuit vxor Comitis Tolosani: tertia vero nomine Sanctia nupsit filio Comitis Tolosæ. Mortuus est Alphonfus Rex Aragonum in oppido Perpiniãno, anno millesimo centesimo nonagesimo sexto, septimo Kalendas Maias, qui fuit sepultus in monasterio Populeti.

De Petro Alphonfi filio, Aragonum Rege septimo & Barcinonæ Comite.

ANNVM agens Petrus Alphonfi filius Rex Aragonum vigesimum, regni gu- bernatione suscepta, Mariam Guillelmi Montis Pessulani filiam, & Impera- toris Constantinopolitani neptem duxit vxorem, de qua Iacobi filii factus est pa- ter. Fuit autem rex in bello gerendo fortissimus. Qui cum Regi Castellanorum contra Mauros auxilium tulisset, in vltiorem Hispaniam & in Bæticam prouin- ciam apud Idubedam ciuitatem, quæ nunc Vbeda dicitur, deuietis Mauris quo- rum maximus erat exercitus, insignem victoriam reportauit.

De eius profectioe Romam ad summum Pontificem, & eiusdem coronatione.

HINC Romam profectus ab Innocetio tertio summo Pontifice coronatus est corona panis azymi, hoc est sine fermento, in ecclesia sancti Pancratii: quin etiam impetrauit a Pontifice, vt quamuis ipse Romæ coronatus fuerit, eius tamen successores in perpetuum Cæsaraugustæ coronarentur a Tarraconis antistite, quemad-

quemadmodum priuilegio & diplomate quod Innocentius illi concessit, continetur. Cuius exemplum in monasterio sancti Ioannis a Pegna custoditur, hoc exordio: Innocentius Episcopus seruus seruorum Dei charissimo in Christo filio illustri Petro Regi Aragonum, &c.

De aliis rebus eius quas Romæ gessit.

ROMÆ dum commoratus est, cum vxore diuortium facere conatus est, sed Innocentio summo Pontifice non consentiente, cum ea vixit: quæ tamen Romæ post finitam litem Regis consequuta coniugium, paucis diebus a vita discessit, quæ sepulta iacet in ecclesia sancti Petri in sacello sanctæ Petronillæ. Renunciavit Romæ Rex etiam iura patronatus, quæ sacerdotia & beneficia, vt ante diximus, gentilitia Latine dicuntur, omnium ecclesiarum sui principatus. Cuius rei causa summus Pontifex Innocentius ei concessit, vt ipse & successores eius in pontificatu vexillum ecclesiæ ferrent cum armis Aragoniæ, quæ sunt crocei rubrique coloris. Concessit etiam vt omnes bullæ quæ a Romana curia mitterentur, essent munitæ chordula prædictorum colorum. Verum enimvero nobiles Aragonum Barcinonæq; principatus omnes de renunciatione iuris patronatus, quod eis & omnibus populis principatus nocitura videbatur, vno ore reclamauerunt, seque voluntati & renunciationi Regis de iure patronatus non assentiri publicis instructionibus testati fuere.

De eius expeditione contra Simonem Comitem Montisfortis, & morte eiusdem.

SVB idem tempus cum Tolosanus Comes cum Simone Montisfortis bellum gereret, Rex Petrus Roma discedens cum exercitu contra Simonem venit, quem prælio vicit, & Gallos omnes Simonis exercitus in fugam vertit. Cæterum fugientes Gallos insecutus, & a suis qui eius cursum adæquare non poterant, remotus longeq; digressus, a fugientibus hostibus qui eum inter se quasi solum viderunt, conuersis circumuentus occisus est. Quo mortuo Simon filium quoque eius Iacobum quem commendatione patris educauerat, secum retinuit, quem sæpe repetitum ab Aragoniæ populis & magnatibus liberare noluit, propterea quod Iacobus ipse Simoni Montisfortis mortem sui patris impune remittere iureiurando nolebat. Quapropter Aragoniæ Barcinonæq; principatus nobiles & omnes equites ex communi consilio legatos Eximinum Cornelium, Guillelmum Ceruarium, Petrum Haonium, & templi magistrum Romam ad summum Pontificem miserunt, supplicantes vt eorum honori & Regis Iacobi capti salutem Pontifex maximus consuleret. Quo iubente Simon Aragoniæ & Barcinonæ principatus populis Regem suum quem indigne post necem patris captum tenebat, liberaret, suisque restitueret. Quod si forte Simon a Pontifice iussus facere nollet, vnus ex Aragonum legatis apud Pontificem Simoni tanquam proditori & pontificalis læsæ sanctitatis reo perduellionis diem diceret. Simon autem commonitus a duobus Cardinalibus quos ad eum Romanus antistes miserat, se nullo modo liberaturum respondit Iacobum Aragonum principem, nisi prius Iacobus ei mortem sui patris iureiurando remitteret. Hoc cum legatis nunciatum esset, vnus eorum nomine Petrus Haonius ad Simonem literas misit, quibus eum proditorem appellans ad duellum prouocabat. His literis acceptis Simon, & a Cardinalibus commonitus, Iacobum iam liberum & incolumem Cardinalibus restituit, quem illi Romam ad Pontificem & Aragoniæ legatos adduxerunt. Ille autem cum summo Pontifici gratias egisset, Romæ paucos dies commoratus cum legatis Barcinonam se contulit. Habuit præter hunc Iacobum Rex Petrus filiam quandam spuriam, nomine Constantiam, quæ nupsit Guillelmo Raimundo Montecatino, cui dedit nomine dotis Aitonam & alia oppida, anno millesimo ducentesimo duodecimo.

De Iacobo Petri filio, Aragonum Rege octavo & Comite Barcinona.

IACOBVS autem Petri Regis filius ob res magnifice sancteq; gestas Iacobus Rex Fortunatus & foelicis memoriæ fuit appellatus, qui (vt nonnulli volunt) genitus

fuit quasi diuinitus. Nam cum pater eius multarum mulierum captus amore teneretur, a Regina Mariæ suæ coniugis quam minus adamabat, lecto concubituque pertinacius abstinebat. Maria vero Regina quæ fuit moribus & vita præstantissima fœmina, prolis admodum cupida, ne moriens principatus & regna sine successoribus & legitimis hæredibus relinqueret, egit cum Regis cubiculario, ut clam pro puella quam Rex concupiuerat, ad eum adduceretur velut puella honesta satis & verecunda, quam Rex nec agnosceret, nec alloqueretur. Cum ea igitur hac conditione supposita Rex vna nocte concubuit, quam iam grauidam factam cum mane Rex & ante diem, ne forte cognosceretur, dimitteret: Non a te, inquit illa, discedam charissime coniux, nisi nos prius in lecto coniunctos aliqui te viderint, quibus in posterum si, quod vehementer opto, pepererim, tecum simul in lecto cubuisse probare possim. Tum Rex quamuis delusus, lætus tamen, Reginae suæ coniugis industriam plurimum commendauit, & duobus accitis nobilibus actus illius noctis publice notari seruarique iussit.

De loco & tempore natiuitatis eius, & qua ratione nominatus fuit Iacobus.

CONCEPIT igitur Regina illa nocte, quæ post nonum mensem Iacobum peperit, in Montepesulano, Kalendis Februariis, anno millesimo centesimo nonagesimo sexto. Quæ paritura cum primum dolores sensit, & se commisit obstetrici, multis orantibus religiosis & equitibus pro salute parturientis, filium edidit. Quo nato summa lætitia Regis & omnium nobilium, per omnes Aragoniæ & Barcinonæ principatus populos, supplicationes & vbique res diuinæ celebratæ fuerunt. Infantem natum Regina statim ad ecclesiam misit, ad imaginem Mariæ virginis. Cum puero multis ecclesiam ingredientibus, sacerdotes qui matutinas horas recitabant de infantis aduentu ignari, tunc psalmum canere cœperunt, Te Deum laudamus. Hinc ad aliam ecclesiam cum infante venerunt iidem qui eum deferebant, vbi sacerdotes etiam ipsis ingressis canere cœperunt, Benedictus dominus Deus Israel. Tum vero in aulam reuersi cum infante, Reginae rem narrauerunt, quæ summa lætitia affecta, cum Rex Infanti nomen eligeret, duodecim cereos albos eiusdem longitudinis, ponderis, & crassitudinis accendi iussit apud altare facelli, in laudem & honorem Mariæ virginis & duodecim Apostolorum, quorum singula nomina singulis cereis scripserat, voueratque ut illius Apostoli nomen imponeret, cuius cereus reliquis extinctis & consumptis solus diutius perdurasset. Hac igitur ratione natus infans Iacobus fuit appellatus, propterea quod cereus in quo diui Iacobi nomen scriptum fuerat, reliquos virtute superauit.

De educatione, & discriminibus & periculis in ea.

HOC igitur modo nominatus infans cum in ædibus paternis educaretur, magnum discrimen euasit. Eum quidem cognati qui regnum eius affectabant, de medio tollere conati sunt. Pueri nanque in cunis dormienti supra cubiculum eius foramen instruxerunt, in quo lapidem grandiolem posuerunt, mox in caput eius casurum. Sed cadentem lapidem Deus innocentium custos, & puerorum tutor a cunis infantis auertit. Hac re comperta Rex & Regna de educando custodiendoque filio diligentiore curam adhibuerunt, quæ post multas electiones demum Simoni Comiti Montisfortis cui plurimum confidebant, alendum tradiderunt.

De expeditione eius in insulas Baleares & gestis in ea.

QUI post necem patris, de qua supra late scripsimus, a Simone Comite Montisfortis Aragoniæ legatis iussu summi Pontificis restitutus Barcinonam venit, vbi diu commoratus post susceptum regnum cum multa præclare gessisset, demum cum magna classe magnoque numero nobilium totius Aragoniæ regni Barcinonæque principatus in insulas Baleares traiecit. Vbi multis præliis fortissime gessit,

gestis, Maioricarum tandem ciuitatem, defessis Mauris qui propugnabant, & penitus deuictis continuis oppugnationibus, murisque perfractis ingressus est pridie Kalendas Februarias, anno millesimo ducentesimo vigesimo nono. Capta autem ciuitate ex tota insula Mauris expulsis, eorum bona mobilia militibus impartitus, cum exercitu victore in Hispaniam rediit, & Valentiam breui tempore cepit fugatis Mauris. Hinc adeptus est & Murciae prouinciam vsq; ad Carthaginem nouã. Quæ bella confecit anno millesimo ducetesimo quadragesimo primo.

De eius vxoribus & liberis.

ADOLESCENS adhuc puellam quandam adamauit nomine Tiresiam, Ioannis Bidauræ filiam, quam cum neque blanditiis vllis, neque muneribus allicere potuisset, nocte quadam in domum patris ipsius puellæ se contulit, ibique latuit. Post autem mediam noctem cunctis iam dormientibus puellæ cubiculum ingressus, ad eam tandem peruenit. Quæ cum in sui amorem flagrantem cognoscens dixit, se nullo modo cum illo rem habituram, nisi fide & iureiurando coniugium promitteret. Ille autem cum primum de coniugio recusasset, & puellæ cuncta præter nuptias pollicitus esset, eamque flectere non potuisset, amoris iam stimulis agitatus, viro quodam adhibito qui eum obseruabat, Tiresiam puellam Ioannis Bidauræ filiam sibi vxorem fore iuratus est. Optatis igitur potitus amoribus, ex Tiresia duos filios progenuit, Petrum cui dedit castrum Ayerbæ, & Iacobum quem fecit dominum castri Xericæ & multorum locorum iuxta Valentiam, a quibus locis cognominati fuerunt, & regia sumplerunt insignia quæ maternis armis circudederunt; quos etiam Rex in testamento legitimos filios nominauit, in clausula quadam legati eius testamenti quæ sic incipit: Item filios meos Iacobum & Petrum, quos legitime suscepimus ex domina Tiresia Ægidii de Bidaura, instituimus nostros hæredes in castris & villis, quæ & quas dedimus eisdem cum charta, prout in ipsis plenius continetur. Cæterum Tiresia post hæc a Rege, vt nuptiæ & matrimonium solemniter celebrarentur, efflagitante, de Regis ipsius matrimonio cum Leonora Alphonfi Castellæ Regis filia, legatis vltro citroque missis, agi cceptum est. Et a multis Rex Iacobus persuasus, vt Alphonfi Castellæ Regis filiam potius habere vellet vxorem, quam Tiresiam Ioannis Bidauræ, legatos in Castellam misit ad matrimonium conficiendum. Quod cum intellexisset Tiresia, statim procuratores in Castellam misit, qui die quo sponsalia fierent, matrimonium quod Rex Iacobus Tiresiæ fide, iureiurando, testibusque confirmauerat, publice denunciarent. Quam rem cum procuratores ex condicto iussuque Tiresiæ diligentissime fecissent, Rex Iacobus indignatus Tiresiam capere conatus est, eam, vt nonnulli opinantur, vt occideret. Illa vero sibi periculum metuens a Rege, paruo suorum consanguineorum comitatu clam fugiens Romam se contulit. Hinc Regi literas citatorias misit, quibus eum prouocabat ad causam pacti patrimonii coram summo Pontifice disputandam. Pontifex autem partibus auditis, cum Tiresia sine testibus (nam miles vnus qui iuriurando Regis interfuerat, a vita discesserat) matrimonium sola probare non potuisset, Iacobo Regi permisit, vt cum Leonora Castellæ Regis filia matrimonium contrahere posset. Quam Rex autoritate Pontificis vxorem duxit, ex qua filium progenuit Alphonsum.

De eius accusatione apud summum Pontificem.

CÆTERVM Rex Iacobus & eius vxor Leonora post confectas nuptias, & Alphonso filio iam adulto, apud Pontificem Romæ nec opinantes delati fuere, propterea quod consanguinitatis gradu coniunctissimi matrimonium contrahere sine consensu summi Pontificis non poterant. Quam ob rem legatos Rex ad Pontificem misit oratum, vt consummatum iam connubium cõfirmaret. Gregorius autem summus Pontifex, quoniam Rex Iacobus & Tiresiam primam coniugem deceperat, & Leonoram sibi cognatione valde proximam dolis subreptitiis

vxorem duxerat, illorum matrimonium non solum confirmare noluit, sed etiam dissoluit, & in perpetuum diuortium nunciauit, Alphonso tamen filio legitimo remanente, literasque concessit quibus eum legitimum fecit. Quæ quidem literæ sunt in forma propria sigillo plumbeo Gregorii summi Pontificis munitæ. Quas si quis legere voluerit, inueniet in archiuario regni in domo deputationis.

De discordia eius cum Alphonso filio.

VERVM enimvero facto diuortio cum Leonora coniuge iussu Pontificis, Alphonso eius filio matris iniuriam & separationem moleste ferens, Iacobo patri qui eam sibi consanguinitate coniunctam vxorem duxerat, bellum intulit, totamque fatigauit Hispaniam, donec res inter patrem & filium, quæstioque mirabilis arbitrio regni commissa prudenterque discussa finem bellis imposuit.

De vltima eius vxore & liberis.

DEINDE Rex Iacobus Alphonso filio vita defuncto, quoniam iuuenis adhuc erat, vxorem duxit Hiulesiam, quæ alio nomine dicebatur Ardeura, filiam Regis Vngariæ, quæ primum filium peperit nomine Petrum, qui patri fuit hæres in Aragoniæ regno & Valentiaë Barcinonæque principatu. Post Petrum genuit Iacobum, qui successit in regno Balearum, id est Maioricarum, & Comitatu Ruffinonis & Ceritaniæ, ac in monte Pessulano. Tertio partu edidit Sanctium, qui fuit Toletanus Antistes, & prælium contra Mauros ingressus occubuit. Peperit etiam filias quinque, Hisabellam quæ nupsit Regi Gallorum, Violantam quæ fuit Regina Castellæ, Constantiam quæ fuit vxor Emanuelis fratris Regis Castellæ, Mariam quæ teneris annis obiit in Daroca ciuitate, & sepulta iacet Cæsaraugustæ in templo sancti Saluatoris. Vltimam genuit Leonoram, quæ item paruula discessit a vita, iacetque in monasterio Bonæuallis in principatu Barcinonensi. Suscepit præterea Rex Iacobus ex aliis fœminis filios duos, Petrum Ferdinandum scilicet, & Ferdinandum Sanctium. Et Petro quidem dedit Ixar oppidum, a quo oppido Petrus titulum & cognomen accepit, & Regis Nauarræ filiam duxit vxorem. Cuius filii & reliqui successores armis & insignibus Aragonum, & Nauarræ catenis & baculis vsi sunt. Ferdinando vero Sanctio dedit oppidum nomine Castrum. Huius etiam successores a Castro cognominantur, & armis vtuntur, etiam baculis cū duabus stellis.

De eius expeditione contra Mauros Granatenses.

NON obmittam quod nunc mihi venit in mentem, Regis Iacobi magnum facinus & memorabile: quippe qui requisitus a Rege Castellæ genero suo, vt simul cum eo bellum Mauris Granatensibus inferret, velut inuitatus ad nuptias, expeditionem libentissime suscepit. Et bipartitis exercitibus Castellæ Rex cum terrestribus copiis Granatam profectus, eam multis tormentis & telis oppugnare cœpit. Iacobus vero Rex Aragonum post aliquot dies cum magno pugnatorum numero ex littore Barcinonæ classem soluens, Almeriæ quam Mauri reædificauerant, applicuit, & equitibus expositis in littore, primum campos omnes & hortos igne ferroque vastari iussit, deinde ciuitatem machinis & telis terra marique acriter oppugnat. Tormentis offensi Mauri propugnantes muros ciuitatis deserunt, Christiani summotis hostibus propius accedunt. Paucis diebus muri machinis concussi lapsam ruinamque iam significare videbantur. Quod animaduertentes Mauri cum se tueri non possent, impetratis induciis ad colloquium venerunt, Regique Christianorum si discedere vellet ab obsidione, magnum vectigal soluendum quotannis obtulerunt. Quibus Rex Iacobus respondit, Hispanorum moris esse a ciuitate iam expugnata & victis hostibus primum ciuitatis portas, & deinde vectigal accipere. Itaque si prius ei portas ciuitatis attulerint, postea tributum quod offerant vltro, libenter accipiet. His verbis Regis hostes magis perterriti, illi ciuitatis

ciuitatis omnes portas a valuis conuulsas attulerunt. Portis igitur allatis de tributo conuenerunt. Cæterum cum Castellæ Regis equites hoc audiuissent, inuidia commoti, propterea quod Rex Iacobus quindecim dierum spacio, nec amplius, tam magnum facinus egerat, & Rex Castellæ quatuor iam mensibus nihil oppugnando fecisset, suo Regi persuaferunt, victoriam & honorem Regis Aragonum Castellanis omnibus & eorum Regi magno dedecori futurum. Quorum vocibus indignis prauisque cõsiliis Castellæ Rex impulsus pacem cum Mauris Granatensibus & amicitiam confirmauit, & ab obsidione ciuitatis cum exercitu discessit. Quibus abeuntibus Mauri Granatenses obsidione soluti, magnum Almeriæ subsidium confestim miserunt. Quo superueniente Rex Iacobus inde discedere coactus est, ne Maurorum ingenti multitudine circumuentus opprimeretur. Verum enim uero sui generi causa de pace & amicitia quam cum Mauris confirmauerat intellecta, vehementer indignatus, Carthaginensem prouinciam quæ Castellæ Regis erat, cum exercitu percurrens pene totam vastauit, & Castellæ regnum hostiliter ingressurus generoque bellum acrius quam Mauris illaturus erat, nisi cum liberis ad eum filia eius Castellæ Regina uenisset, quæ patrem filiis ad pedes eius flentibus expositis mitigare vix potuit. Siquidem Rex multis filie precibus & nepotum lachrymis aut nihil aut parum commotus, Dionysii Portugalliæ Regis filii supplicationibus, & Petri Cæsaraugustani præsulis & aliorum nobilium cõsiliis persuasus, iræ quam maximam conceperat, tandem cessit, conditionibus propositis, vt idem præsul & Dionysius cæterique nobiles tanquam iudices vtriusque Regis causam cognoscerent, & totam litem componerent, pacemque confirmarent. Quorum virorum sententia fuit hæc, vt Rex Aragonum de Murtiæ regno quod armis victis Mauris acquisiuerat, ab oppido quod Castrum Gualda canar appellatur, possideret vsque ad Oriolam ciuitatem: partem vero reliquã Rex Castellæ, qui tamen Aragonum Regi focero suo pecunias quas in acquisitione illius prouinciæ consumpserat, persolueret teneretur. Huiusmodi sententia in aula Valentia ciuitatis reperitur in registris eius ad verbum perscripta.

30 *De Iaccensi moneta ab eo confirmata, & insigni laude ciuitatis Ilerda.*

40 **M**ULTIS Aragoniæ nobilibus atque populis supplicantibus, Iaccensem monetam, id est in Iacca ciuitate percussam, iureiurando confirmauit, vt neque aliis signis imprimi posset. Quæ quidem moneta Iaccæ percussa fuit anno millesimo ducentesimo trigesimo sexto. Pro cuius monetæ confirmatione & stabilitate ipsi Regi datus est aureus nummus, quolibet septennio soluendus ab his quorum res familiaris valeret nummos aureos decem: propterea quod illis temporibus septem solidos nummus aureus valebat. Quod hac ratione factum est, quia antequam huiusmodi monetæ confirmatio fieret, Reges omnes monetam facere conuenerant, quorum vnusquisque suo signo monetam percutiebat. Quapropter moneta nunc illa Iaccensis diuersis temporibus excusa, multiplex & formata variis impressionibus inuenitur. Ideoque Rex Iacobus in Aragonia, Barcelona, & Valentia monetæ excudi iussit figuris & titulis differentes, quas in aureis, argenteis, & æreis nummis cernere licet. Cæterum Valentia suæ monetæ signum tanquam munus accepit ab Ilerda ciuitate. Nam cum Rex Iacobus Valentiam Mauris plenam propugnatoribus obsideret, conuocatis ducibus & cuiusque ciuitatis præfectis, constituit cunctis assentientibus, vt quæ ciuitas primum Valentiaë muros oppugnando prorumperet, & ciuitatem ingrederetur, ea in suæ virtutis & honoris memoriam Valentiaë colonias mitteret, & pondera, mensuras, & monetæ signum conferret. Cum igitur Ilerdæ ciues acriter oppugnantes primum Valentiaë muros diruissent, expugnatam ciuitatem Mauris fugatis & occisis ingressi summa lætitia, gestientes ei, prout Rex imperauerat, cultores adolentes numero mille totidemque puellas virgines tradiderunt, & cum mensuris & ponderibus florem lilii vnum quo monetam insignirent. Nam prius Ilerda quatuor in suis armis & insignibus lilii floribus utebatur, nunc vero tribus dumtaxat. Quamob-

rem Valētia gratissima ciuitas in literis quas ad Ilerdam scribit, eam matrem semper appellat, & in magnis rebus non secus ac parentem charissimam consulit, & Ilerda Valentiam filiam vocat, cuius commodis & honoribus diligenter incumbit.

De liberalitate eius erga milites.

ANIMI magnitudine, munificentiae splendore cunctos sui temporis principes superauit: quippe qui Maioricarū ciuitate capta, Maurorum bona & praedas omnes militibus diuisit. Inde in Hispaniam reuersus cum Valentiam ciuitatem & eius prouinciam armis cepisset, praeter praedas & magna dona quae praecipuis equitibus distribuit, trecentis etiam militibus census equestres & magnos fundos dedit in perpetuum, & Regi Castellae genero suo magnam Carthaginēsis prouinciae partem, a qua Mauros fugauerat, sponte reliquit.

De loco & tempore mortis eius.

CVM esset Rex Iacobus Xatiuae multis defatigatus laboribus, & senio iam confectus, profluuio ventris & febre vexatus in lecto decubuit. Sed aegrotans in Algeziram e Xatiua lectica delatus est, ut hinc ad Petrum filium quem apud Xatiuam cum exercitu reliquerat, cibaria & res alias ad belli usum necessarias mitteret. Caterum hic vehementiori febre morboque grauatus, se moriturum pene cognouit. Ideoque vir Christianissimus, omnibus negociis & humanis rebus omissis, animae statim prudētissime consuluit. Accito enim patrino sacerdoti magna contritione confessus omnia, ecclesiae sacramenta deuotissime recepit. Postero autem die non minori diligentia testamentum condidit, in quo Petrum filium natu maiorem in regno Aragonum, Valentiae, & Comitatu Barcinonae reliquit haeredem, & Iacobum filium minorem instituit in regno Maioricarum, Ruffinonis, Ceritaniae, & Montis Pessulani. Hoc modo testamento celebrato, Petrum filium ab exercitu vocari & ad se venire iussit, cui coram multis nobilibus cum ea quae testamento scripta fuerant, recitasset, primum dei cultum & res omnes diuinas, & deinde fratrem Iacobum, & omnes equites, domesticos familiares, & populos diligentissime commendauit. Petrus autem genibus flexis partis manus & pedes osculatus, eius omnia iussa libentissime se facturum respondit. His rebus confectis, Rex, ut qui rebus humanis omnino renunciat, sibi Cisterciensis ordinis habitum induit, & de Rege se monachum & religiosum fecit, atque Deo seruire maxime cupiens, Populetum proficisci statuit, ibique permanere. Ceterum cum ex Algezira Valentiam delatus esset, ibi grauius aegrotans vitam finiuit, anno millesimo ducentesimo septuagesimo sexto, octauo Idus Augusti, & aetatis suae anno septuagesimo secundo: qui nunc iacet in monasterio Populeti.

LVCII MARINEI SICV-
LI DE REBVS HISPA-
NIAE LIBER XI.

De Petro Iacobi filio, Aragonum Rege nono & Barcinona Comite, qui post Manfredum socerum Sicilia regno successit.

10

20

30

40

50

PETRVS Iacobi Regis filius, adhuc viuentē, nec non inuito patre, Constantiam Manfredi Regis vtriusque Siciliae filiam duxit vxorem. Quem quidem Manfredum Carolus regis Gallorum frater, Siciliae regni quod in feudum a summo Pontifice obtinuerat, cupiditate captus, de medio tollere cum saepius cogitasset, eum tandem occultas molitus insidias aggredi statuit. Nam cum primum regni Neapolis omnes fere nobiles magnis muneribus & multis largitionibus maioraque dona pollicitus, vt a Rege suo Manfredo deficerent, subornasset, deinde cum magnis copiis in Italiam venit Neapolim versus profecturus. Cui Manfredus equitum suorum proditoris ignarus, obuiam ire non dubitauit. Comitatus igitur hostibus domesticis & familiaribus aduersus Carolum proficiscitur. Sed erat ei praeterea aliud non minus incommodum, propterea quod vbique per Italiam fere totam timebatur, & praecipue Romanis & Florentinis formidolosus erat, quibus magna damna & multas iniurias intulerat. Nam cum Carolus magnis copiis Romam peruenisset, Florentini, vt in historia Florentiae scribit Leonardus Aretinus, & alii plures scriptores meminerunt, haec ab initio prospicientes per aduersas factiones domo eieci, magnam in spem venerant in sua redeundi. Itaque studio & diligentia praueeniendum rati, per legatos ad Clementem quartum summum Romanae sedis Antistitem missos & operam suam contra Manfredum polliciti sunt, & vt eos nouo Regi commendatos faceret, postularunt. Percunctanti Clementi de eorum viribus & statu, haec ferme referuntur: Viros esse militares, grandi numero, armis, equis affatim structos, hos clientum magnam item sequi manum. Seniorum praeterea ac eorum qui in bello gerendo minus apti viderentur, magnum numerum superesse. Hanc totam multitudinem vrbibus Etruriae a Manfredi suisque, quod aduersa sectaretur, expulsam, in exilio ipso nome & gloriam sibi per arma virtutemque peperisse. Iam vero in Gallia horum opera non stetisse solum Romanae sedis fautores, verumetiam depulsis aduersariis superiores esse. Pontifex excellentiam virorum admiratus, magnumque eius belli momentum in eorum fiducia reponens, oblationem grato se recipere animo, & sibi commendationem curae fore respondit. Cohortatus deinde ad persecutionem virtutis, vt eos sibi partibusque suis magis coniungeret, insigne suae gentis proprium illis ferendum perpetuo donauit. Ea est imago rubentis aquilae caerulei draconem vnguibus prementis. Id tunc insigne de Pontifice susceptum exules habuerunt. Tunc igitur & sua ipsi sponte, & Pontificis hortatu egregie se praeparantes, Guidonem cui cognomento Guerra fuit, virum consilio manuque praestantem, sibi ducem praefecerunt. At vbi primum Regis copias appropinquare cognitum est, obuiam illi in agro Mantuano profecti, Gallos in admiratione sui decoris conuerterunt. Ornati siquidem armis, equisque, & caeteris quibus militares insigniuntur viri, etiam inter Gallos valde conspicui erant. Suscepti ergo benigne a praefectis regis, & vna iter facere rogati, quod Etruria validis aduersariorum praesidiis tenebatur, & simul quod in ea implicari bello haudquaquam Galli volebant, per Flaminiam atque Umbriam Romam petiere. Gratissimus fuit Carolo Erruscorum aduentus, utpote qui primi ex Italicis sese illi coniunxerant, & accedebat Pontificis commendatio grauis, & ducum qui cum illis iter fecerant, fidei simul virtutisque testimonium. Itaque benigne eos allocutus Rex amplissimis verbis gratias egit, quod suos per ignota loca & impacatas regiones iter facientes egregia virtute in-

dustrisque adiuuarint. Enimvero magna a se præmia expectare eos debere, modo si foelicitas adsit, quam pietas & iustitia & profecto suæ vires & amicorum certissimam pollicentur: seque domo animatum venisse, vt nomine duntaxat regio contentus esse velit, cæterum ac victoriæ præmia his qui secum militauerint, partituro. His itaque huiusmodi verbis cum tandem finem Rex fecisset, Guido quem sibi præfecisse Etruscos diximus, in hunc modum locutus est.

Oratio Guidonis ad Carolum pro Florentinis.

ET SI nostrum erat, o rex inclyte, tibi potius gratias agere quam te nobis, tuam tamen & humanitatē libenter agnouimus, & eam cum fortitudine ceterarūq; virtutū tuarū cumulo adiunctam esse magnopere gaudemus. Nos quidem sæuitia Manfredi patriis pulsi sedibus, non quantus ardor est exhibere modum possumus, & hæc ipsa quæ restant corpora & lacertos præstare magis cum tēpus poscet, quam nūc intempestiue ostentare iuuabit. Tibi autem gratias agere & habere nos conuenit, quod vagis errantibusque tanquam salutare sydus coelitus nobis effulgens, viam ac spem remeandi domum, quam primo non cernebamus, apparuisti. Tua enim summa virtus stragem hostiū, ac per eorū ruinam reditum nobis in patriam certissimum pollicetur. Pro te igitur ne dum quod paucorum dierū iter duces tuos profecuti qualescunq; operas inpēdimus, sed ne cum in vulnera quidem ac ferrum ruerimus, satisfecisse tibi actuis in nos meritis existimabimus. Atqui duæ, vti nos putamus, res ad fidem belli plurimum valent, cōmune hostis odium, & expetita victoriæ præmia vtrinque accommoda. Hæc duo Florētinis cæterisq; Tuscis qui tua signa in hoc bello secuturi sunt, cōuenire videmus. Nec enim fuit, nec esse debuit aduersus vllum vnquam maius & ardētius odiū, quam nobis est in Manfredum: quippe qui non solum has recentes quas nuper ab eo perpeffi sumus clades, sed damnatam inuisamq; stirpem & patris & aui & proauī iniurias in filio prosequemur. Hæc enim scelestā nefandaq; familia ab extrema Germanorū barbarie exurgēs, fortunatos tranquillosque per idem tēpus Etruriæ populos ad vulnera ac sanguinē & vrbiū vastitatē perpulit, nec vllas iam multos annos calamitates vidimus quarū hic non fuerit semen & causa. Verū hæc cōmunia mala & ab vtraque factione, si modo penitus non desipiant, pariter deploranda. Illud propriū nostrarū partium, quod nunquā Pontifices Romanos hæc familia persecuta est, quin nobis quoq; qui eadē sectabamur, fuerint ab eisdē persecutoribus clades inflictæ. Federicus huius proauus, qui Sueuorū nomē Romani principis falso indutus est, quā nefaria molitus sit, non ignorare te credimus. Sensit Italia non Romanum Imperatorem, quem ille falso se mentiebatur, sed nouum Hannibalem aduentasse, qui cum Mediolanū vrbem inclytam, ac maximū Romani imperii ornamentum hostis & barbarus euertisset, sparfit per Etruriam venenata malorū semina, cū ciuili dissidio per singulas vrbes factō malos foueret, bonos persequeretur. Securus est huius acerbitem Henricus filius eius, qui ad scelus paternū summam ipse ingratitude addidit, post regni munus liberalissimū persecutor acerrimū factus. Successit in hæreditatē scelerum alter Federicus huius Manfredi pater. Is quid aduersus Pontifices molitus sit, memorare quid attinet? Narrāt enim & narabunt quandiu memoria hominū fuerit, concilia aduersus illius vesaniā Lugduni celebrata, cū Pōtifex Italia profugus vix vltra flumen Rhodani tutū ad dānandum huius perfidiam locū inuenerit. Hæc tibi nota sunt Rex, & cum tuæ domus laude coniuncta. Sed quid aduersus nostrarū partiū homines putas illā sæuitiā per hæc ipsa tēpora edidisse? cum quanto magis irritaretur, tanto aduersus Pontificis fautores illi rabies atrocius insaniret. Pulsi tunc vrbibus nostri exularunt, castellis & arcibus quibus se receperāt, obsessi sunt. Qui vel fortuna aliqua belli, vel longa obsidione in eius manū peruenerūt, barbaram illius crudelitatem experti, per varia & inaudita supplicia vitam amisere. Sunt multi in hoc cœtu quē vides, quorū ille parentes aut fratres aut agnatos necarit, qui nunc arma tecū ferentes eadē illa supplicia in filio deposcunt. Affulserat tandem post huius mortem parumper fortuna,

tuna, nobis restituta patriam Manfredus iterum dissipauit. Itaque illud satis certū exploratumque est, nos nunquam quietē habituros, nisi hæc familia funditus deleatur. Quare & veteri odio & præsentis spe quietis ita nos ardere in Manfredum puta, vt omnis acceleratio ad eius perniciem segnis ac tarda nobis videatur. Solet vero nonnūquam mentes hominum sollicitas reddere præmiorum suspicio, quorū is qui plus potest, sine graui iactura exoluere promissa non valet. Absunt hæc a desiderio præmiorū nostrorum. Nos enim ea sequimur præmia, quæ nihil cōmoditati, nihil potētiæ tuæ detractura sunt, sed vim ac robur allatura. Non enim agri, neque vrbes hostium bello captæ, sed reditus in patriam nobis præmium fit. Sic autem statuimus, & tua in regno potentia nos in Etruria seruabit, & ipse velut murum habebis ad vim, si qua vnquam regno tuo immineat, ab ea parte propulsandam. Summa igitur erga te fide hos fore homines persuade, quos & commune hostis odium, & communis vtilitas tibi coniungit. Illud vero tanquam summum addidisse volumus, vt tanti finito bello nos feceris, quantum in ipso bello promereri conspexeris: deuotos certe & addictos tibi vtrumque habebis.

De prælio gesto inter Carolum & Manfredum apud Beneuentum.

HAc oratione magis Florentinorum voluntate perspecta, Carolus multo maiori fiducia cum Gallicis & Etruscorum copiis Neapolim versus contendit. At Manfredus cōtractis vndique copiis, apud Samnium statuit hostibus occurrere. Quod vbi Carolus intellexit, ipse quoque Samnium petit, ac demū iuxta Beneuentum vterque constitit. Hic primus instructas copias in aciem Carolus eduxit: nec detrectauit pugnam Manfredus. Sed eductis in acie copiis fortunæ se offerens signum prælio tuba dari iussit. Concursum est acriter vtrinque, pugnaque diu fuit anceps, Germanis pro Manfredi, Gallis & Tuscis pro Carolo enixe dimicantibus. Nec milites solum, sed & Reges ipsi cominus pugnantes plurima ea die discrimina pro victoria subiere. Post longum certamen Caroli fortuna scelerior. Siquidem profligatis Germanis Manfredus acerrime pugnans occiditur. Quo prælio præter magnam vtriusque factionis cædem, multi quoq; nobiles & ignobiles capti in manus victoris deuenerunt.

De Conradini Imperatoris aduentu in Italiam contra Carolum.

ANNO vero sequenti cum Carolus in Etruria ciuitates quæ Federicū & Manfredum secutæ fuerant, præter Senenses & Pisanos, ad se traduxisset & dominare conaretur, Conradinus in Italiam Tridentumque iam peruenisse nunciatur, & in vrbe Roma ac Sicilia magni motus afferuntur. Quarum rerum causa fuit hæc. Hispani viri duo regii generis erant, Henricus & Federicus. Hi aduersus fratrem regnum in Hispania gubernantem infensi, tandem patria extorres exularunt, collectaque virore manu, quando se contra fratrem nil proficere posse existimabant, in Africam transgressi, Tuneti apud Regem longo tempore meruerunt. Ibi præda simul & stipendiis ditati, cum de communibus tandem fortunis consultarent, placuit vt Henricus qui maior natu erat, cum omni pecunia & cætera gaza Italiam traiceret, Sardinia regnum a Pontifice maximo petiturus. Delatus igitur e Carthaginis portu, cum ex consilio Italiam Pontificemque adiisset, fauore vtitur Carolo qui nuper victo Manfredi magna apud Pontificem gratia præualebat. Et erant sane Henricus & fratres eius arctissimo consanguinitatis gradu materna stirpe Carolo coniuncti. Quamobrem & necessitudinis iure, & procurationis beneficio inductus, petenti Carolo magnam pecuniæ vim Henricus mutuat. Sed dum Pontifex de regno deliberat, & Caroli gratia concedere parat, ortis in vrbe Roma seditionibus, ciuibusque ad arma ruentibus, ad sedandas eas tempestates a Romanis Henricus exposcitur, ac ex Viterbio vbi tunc Pontifex erat, Romam vocatur, Senatusque potestas volente populo illi tribuitur. Pacata itaq; vrbe, cum veluti dominatū iure partū nullo Pontificis respectu exerceret,

ac maiora quædam moliri videretur, Pontifici simul & Carolo in suspicionem venit. Ob id intermissum Sardinia negotiū est a Pontifice, & Carolus repetēti mox pecunias, ne maiores ad nocendum facultates illi adessent, bono consilio haudquaquam reddebat. Cœperat Henricus iam inde ab initio contrariam Pontifici Caroloque factionem magis fouere, vtramque tamē intra urbem æquitatis simulatione continebat. Vt vero suspicionem Pontificis aduertit, alienus subito factus, Pisanos ac Senenses cæterosque huius factionis homines occulte sollicitare cœpit, ad Conradinū item mittere, fauorem suum fratrisque, ac Romanam urbem, si aduenerit, polliceri. Itaque ad Federicum Cōradus Capitius Neapolitanus tunc exul regni cum vna Pisanorum naui missus est, literas ferens ab Henrico fratre, vt cunctis posthabitis, ex Afrīca in Siciliam ad res innouandas traiceret. A Conradino etiam frequentes ad Siciliae populos & paternos amicos literas regio nomine scriptas detulit. Maturata igitur re Federicus & Capitius in Siciliam trāseunt, ducentos milites Hispani generis, totidem Germanos, Tuscos vero quadringentos secum traduxere. Vbi spargendis Conradini literis, & maioribus quam attulerāt profitendis, breui admodum tempore Siciliam fere totam, præter Syracusas, Messanam, & Panormum ad defectionem compulerunt. Et simul Romæ dum de Siciliae motu auditum est, Henricus non ultra cunctandum ratus, viros amplissimos principes ciuitatis qui Guelfarum partium erant, ad se in Capitolium euocatos armatorum corona circumdat. Ex his Neapolionem & Matthæum Vrsinos homines gratia summaque nobilitate confestim, ne quis motus in vrbe suscitetur, extra urbem captiuos delegat: Ioānem vero & Lucam Sabellos in Capitolii carcere afferuat: diuersæ autem factionis hominibus veniam impunitatemque promittit. Ita repente mutatis rebus, eodem pene tempore de Conradino aduētū, ac de Romanæ urbis motu, Siciliaeque defectu Carolus certior factus, ancipitique perculsus malo, Senensium Pisanorumque curam omittere, ac velut ad domesticum extinguendum incēdium properare coactus est. Relicta igitur parte equitatus in Etruria, ne Conradino veniente ciuitates quæ in fide eius erant, præsidio vacuæ foret, reliquæ omnes copiæ a Carolo contrahuntur, & per Brutios & Lucanos itemque per Siciliam ad inhibendas defectiones præsidia summittuntur. Per idem fere tempus Pisani quatuor & viginti naues longas ad populandam maritimam oram sollicitandasque ciuitates aduersus Carolum dimiserunt: editumque erat, vt cum littus Italiae satis lustrassent, exulesque (magna illorum vis ea in classe vehebatur) suis locis exposuissent, in Siciliam ad Federicum & Capitium peruaderent, auxilio partium, si quid expediret, futuræ. Conradinum in Italiam venientem supra decem Germanorum millia vsque Tridentum profecuta sunt. Inde seu pecuniarum inopia, seu quod satis virium sibi afferre in Italiam propter studia partiū existimabat, ad tria millia delectorum equitum retentis, ceteram multitudinem domum remisit. Ipse Tridento profectus secus Athesim fluuiū Veronam peruenit. Inde ad dexteram flectēs in Ligures duxit. Nam recto quidem itinere haudquaquam petere Etruriam tam exiguis copiis ausus est, Bononiensibus, Reginis, Mutinensibus, & aliis quibusdam ciuitatibus cum Pontifice Caroloque sentiētibus, populisque Etrurię Apennini iuga obsidere paratis & transitu Germanos arcere. Quare Ligures petens cum ad littus inferi maris descendisset, ipse quidem cum paucis maridelatus, copiæ vero per Lunēsem agrum pedestri itinere Pisas venerunt. Paucis hic diebus ad quietem assumptis, cum Pisanis ac cæteris suæ factionis qui ad eum ex omni Etruria, quantum ad neminem vnquam gratulabundi gratia conuenerant, Lucensium ingreditur fines. Erant Lucæ Caroli equites, quos in Etruria ob hoc ipsum supra ostendimus a Carolo dimissos, & præterea Florentinorū cæterarumque ciuitatum ingentes equitum peditumque copiæ.

De prælio gesto ab equitibus Conradini aduersus exercitus Caroli.

Homnes obuiam hostibus egressi ad duo fere passuum millia, quasi pugnaturi constituerunt. At Germani & cæteri qui cum Conradino erant, aduersam aciem

aciem intuentes, se ad pugnam compararunt. Flumen e proxima fluens palude acies dirimebat. Hæc dum vtriq; vt alteri prius transeant expectant, spacio diei frustra consumpto, cum nihil aliud quam sese inuicem conspexissent, irrita mora demum abscessere. Conradinus haud multo post Pisis mouens per Florentinum agrum Bonicium peruenit, paucisq; diebus circa ea loca moratus, cum omnibus copiis Senas contendit. At equitibus Caroli quos præsidii causa relictos in Etruria diximus, hoc propositum erat, vt æquis fere itineribus cum hoste per amica videntes oppida suis facerent animos, & hostes a populationibus cohiberent. Itaq; vt Senas peruenisse Conradinum intellexere, ex Florentino agro Aretium (nam ea tunc ciuitas in Caroli partibus fidissima erat) transire pergunt. Cumq; Varicum peruenissent, Florentinorum equitatu comitante, præfectus Caroli quasi in se satis virium esset, dimissis Florentinis equitibus & offerentium vltra prosequi repudiata opera, cum suis Aretium versus ire perrexit. At hostes id futurum suspicati, ducibus Florentinis exulibus decem fere passuum millibus ab Aretio insidias locant. Iter est per angustum inter sinistros montes & Arni ripas, varioq; connexu vallium, aptissima insidiis loca. Eo cum Caroli equites neq; explorato, neque satis composito agmine descendissent, Conradini equites repente signo dato a fronte & a tergo simul inuadunt. Occupatur pons a Germanis, & quod facile erat, transitu arcetur, alii simul terga premunt, alii desuper tela conuoluunt. Ita in medio circumuenti cum nusquam prorumpere valerent, nec vllus ad ostentandum virtutem locus adesset, breui opprimuntur. Toto ex equitatu Caroli parua admodum pars quæ ante detectas insidias pontem transierat, euasit: reliqui omnes aut in eo loco cæsi sunt, aut captiui Senas adducti. Hanc victoriam Conradinus magnificentius extollendo cum id late fama literisq; vulgasset, multos mortales quasi quodam futuri euentus præfagio a Caroli fauore ad se deflexit. Cæterum neq; imminens Conradini terror, nec oppressio copiarum Caroli, aliquas Etruriæ ciuitates a fide eius auertit, quando etiam Aretini ipsi quorum in oculis pene facta est cædes & profligatio, in partibus Caroli constantissime perseuerarunt. Inter hæc Pisanorum naues quatuor & viginti quas dimissas supra demonstrauius, omnia circa Caietam & aliquam maritimam oram populatæ, cum multis in locis exules, vt commodum erat, exposuissent, multaque ad rebellionem concitassent, tandem in Siciliam nauigarunt.

De Conradini Imperatoris aduentu in urbem.

PAUCOS dies Conradinus Senis commoratus, inde mouens exercitum per Vi-
terbiensem agrum vbi tunc erat Pontifex, Romam peruenit. Ad quem præmi-
serat Pontifex, eum monens graui censura, ne Siciliæ regnum quod ad Romanam
spectaret sedem, neve Carolum ab eadem sede Regem appellatum impeteret. Sa-
tis superq; esse, quod Romani Pontifices pro sua beneficentia nuper a maioribus
eius ingratiſſime perpeſſi eſſent. In ipsum tandem Pontificis madata spernentem
latæ erant cenſuræ, quas adoleſcens ſublîmi animo vſq; adeo contempſit, vt ante
Pontificis oculos exercitum ducere, & hoſtilia cuncta oſtentare non dubitarit. Et
cum multi trepidarent tenentium partem eccleſiæ propter magnam multitudinẽ
eum ſequentiũ, ipſe Pontifex vir ſanctus orationibus & ieiuniis deditus, conſtans
& intrepidus ait: Non oportet timere, quia omnis conatus eius vt fumus euane-
ſcet. Romæ appropinquantem populus Romanus armatus obuiam progreſſus, o-
mnium ordinum gratulatione, imperatoria tranſuectum pompa in Capitolium
perduxit. Ibi cum non modo principes, verum etiam omnes cuiusq; generis ſtu-
diis partiũ incenſi ex Etruria, Vmbria, & reliqua Italia conueniſſent, paratis omni-
bus quæ ad bellum neceſſaria erant, quod per Caſſinum aditus in regnum Caroli
præſidio teneri nunciabatur, per Tiburtinum Albanumq; agrum regni fines in-
greſſus eſt. Quo cum veniebat Henricus Hiſpanus cum haud contemnenda ma-
gnu, magnoq; militum numero mercede cõductorum. Carolus vero & apud Meſ-
ſanam quæ per id tempus mari terraq; oppugnabatur, & per maritimã regni oram

multis locis copias necessario dispererat, in Erruriaq; partem miserat equitatus: magna tamen animi fiducia his quas habebat copiis ad hostem ductus, non procul ab eo castrametatus est. Ibi cum multitudinem ac robur hostium vireſq; examinaret suas, artis & ingenii opus fore statuit. Nam aperto quidem certamine nō superare, sed nec hosti quidem se resistere posse confidebat. Consilio ad eam rem vsus dicitur Nardi cuiusdam senis, cuius hortatu Carolus ex omni suorum exercitu octingentos equites delectos, in scias hostibus, proximo sub colle continuit, reliquam vero multitudinem in planitiem dimisit, præfecto quodam ex suis regio ornato, sic vt Rex ille crederetur: ipse non longe ab his quos post collem reseruauerat, paulo superiori de loco pugnam spectaturus cōstitit. Conradini duces cum acies instruerentur, Ligures, Tuscos, & Hispanos in fronte collocarunt, Germanos circa signa in subsidiis posuerunt. Vt ergo pugnari cœptum est, Tusci, Hispani, & Ligures ingenti ardore Caroli turmas aggressi magnam stragem ediderunt. Nec longo tempore impetus eorum sustineri potuit. Sed postquam antesignanis reiectis ventum est ad intima Caroli agmina, & præfectus Regis ornatus insignibus ad terram prostratus est, clamantibus cunctis Carolum esse captum, Germani quoq; & hi qui in subsidio erant, ne expertes victoriæ forent, sese pugnae admiscuerunt. Ita profligatis hostibus, victor quoq; insequendo propellendoq; dissipatur. Nullum iam in campis agmen, nullum in subsidiis robur manserat. Vagus miles & prædæ intentus, quasi victor certissimus, exultabat. Maxima pars fugiētes infecta sese longe a conspectu abstulerat. Tunc repente Carolus circumducta delectorum acie in campum descendit. Stricto ipse ac denso agmine sparſos inuadit, multis subita vi oppressis, aut in fugam versis, in ipsa signa Conradini fertur, ac vno momento dissipat. Conradinus ceu miraculo attonitus, cum e victore victus inopinato factus esset, cum paucis inde comitibus fugit. Carolus suos ab insequendo continuit, sed densum conglobatumq; tenens agmen, redeuntes ab insectatione suorum hostes integer fessos, & in compositos structus excipiebat. Per hunc modum oppressis hostibus victoria potitus est Carolus.

De Conradini fuga & eiusdem cade.

CONRADINVS Romam peruenit, & a Guidone Feretrano quem proficiscēs ad bellum Romæ in præsidio reliquerat, exceptus est. Populus quoq; Romanus eum recepit non inuitus in scia adhuc plebe cladum receptarum. Sed mox aduentantibus Romanis ciuibus qui ab Henrico nuper pulsi cum Carolo in pugna fuerant, ducibus Vrsinis & Sabellis ciuibus, confestim fuit in armis. Quam ob rem metuens Conradinus vrbe relicta Haustauram incognitus petiit, vt inde Pisas nauigaret. Sed circum ea captus loca Carolo deditur. Nec multo post Neapolim ductus, securi percussus est. Quo etiam genere mortis simul cum eo perierunt Dux Aſcuriæ, & Gerardus Pifanus. Henricus vero Hispanus in agro Reatino quo fugerat, captus & Carolo traditus, iure quodam consanguinitatis & pactione eius qui tradiderat, vitam redemit, perpetua tamen captiuitate damnatam. Post hæc in Sicilia cæterique regni locis omnia in Caroli potestatem rediere.

De Siculorum defectione aduersus Gallos, & aliis rebus.

SVB cuius imperio durissimo Siciliae populi multa mala damnaq; sustulerunt, sed breui tempore. Nam post Manfredi & Conradini cædem, vt scribit Leonardus Aretinus, cum Siciliae ciuitates quæ rebellauerant, in Caroli potestatem rediissent, præfecti ad eas gubernandas viri Gallici, ferocesq; natura ac superbi, innumeras Siculis clades inferebant: tantaq; erat gubernatorum petulantia, tanta barbaricæ gentis immanitas, vt non iam liberorum hominum, sed mancipiorum loco Siculi omnes haberentur. Pro leuissimis rebus ac sæpe pro verbo liberius emisso, supplicia aderant crudelissima. Delatorū plenæ erant vrbes, laquei & secures in leuissimis

uissimis habebantur pœnis. Ad hæc rapacitas & auaritia Gallorum inexhausta, & auri cupido insatiabilis, nocentes pariter & innocentes peruadebant, nec vllus rapinarum erat modus. Diuitiæ pro crimine læsæ maiestatis habebantur, vt quisquis amplissimo erat patrimonio, ita in periculum acerrimè vocabatur. Id hominum genus rebellionis autor fuisse, id maledixisse Regi, id Manfredi vel Conradini imaginem domi habuisse accusabatur. Fortunarum iacturæ iam in cōsuetudinem venerant, optabiles quidem, modo supplicia & excarnificationes cessarent. His accedebant libidines non maiorum modo, verum etiã ministrorum in vxores & filias Siculorum sine vllō respectu & verecundia, vt cuiq; placitum fuerat. Hanc durissimam seruitutem & immanitatem aliquot annos perpeffe ciuitates, tandem superante patientiam magnitudine iniuriarum, in furorem vertuntur. Initium autem rerum nouarum a Panormitanis est factum. Hi enim extra urbem festū agentes, ad locum propinquum qui Mons regalis dicitur, & a Panormo distat passuum millia fere tria, in festis Paschalibus resurrectionis ibant plurimi vtriusq; sexus & cuiuscunq; conditionis, tam Panormi ciues, quam Galli qui ciuitatis gubernationem & magistratus exercebant. Cum ergo a Gallis eo profectis arma explorarentur Siculorum, & eo prætextu mulierum sinus & mamillas obtrectarent, concitata ob eam feritatē seditione, Gallos lapidibus primo, mox armis persecuti omnes interfecerunt. Qui in urbem reuersi in reliquos Gallos impetu magno irruentes ad vnum occiderunt. Rumor deinde Panormo in alias ciuitates delatus, eodem exemplo ad arma & cedes populos excitauit. Ita per totam Siciliam trucidati, cum ardor eorum petulantia proprio sanguine extinctus esset, non solum diuitias male coacervatas, sed corpora insuper Siculis reliquere.

De Caroli profectioe in Siciliam & aliis rebus.

HOC tempore Carolus erat in Etruria, qui Siculorum audita defectione, cum Florentinos & alias ciuitates rogasset, vt ei auxilia submitterent, suis comitatus copiis in regnum magnis itineribus contendit, Rhëgiumque profectus, quæ per breuis est in Siciliam traiectus, constitit. Hic dum copiæ quas expectabat, conuenirent, quæ necessaria erant ad transitum parat. Atqui perdifficilis erat in Siciliam transitus, propterea quod omnes fere naues eius in Sicilia portibus & nauilibus asseruabantur, quæ tunc Siculi cuncta tenebant. Itaq; contractis prius ex omni Italia ora maritima nauibus, Messanam quæ proxima erat, traductis copiis obsidere cœpit. Vehemens huius vrbis oppugnatio fuit, nec remissior sanè eorum qui obsidebantur in resistendo audacia. Nam & Carolus in hac vna vrbe quam primo circumsteterat, iudicium de se fieri apud alios Siciliae populos haud falso existimabat, vt res in ea successisset, ita ab aliis quoque aut formidari se aut contemni. Mamertini autem contra victoris iram pertimescebant. Gallorum enim superbia crudelitasque ante oculos versabatur. Cui fœditati honestam profecto mortem censebant præferendam. Carolo circa Messanam habentē castra, bellumq; terrorem Siculis ostentante, ciuitates crebris legationibus ad Petrum Aragonum Regem missis, sibi vt subueniret precabantur, quoniam vxor eius Constantia Manfredi quondam Siciliae Regis filia esset, ad quam, consumpta virili prole, haud dubie pertineret successio regni: possessionem vero ciuitatis vnanimiter & cupientissime offerre. Iam vero Manfredi mortem vlcisci, ad quem magis quam ad generum nepotesque spectaret, præsertim cum idem sit interfector, idem occupator regni, idem ciuitatum vexator. quæ pati vt ludibrio habeantur, contra decus sit regii nominis.

De Petri Regis Aragonum in Siciliam profectioe & gestis in ea.

HIS oratorum verbis Petrus Aragonum Rex permotus, & omnium iam Siculorum desiderio & voluntate perspecta, regni tam felicitis occasionem negliger omittendam non putauit. Cum igitur Siciliam capeffere statuisset, legatis

gratias agens, omnium Siculorum salutem & honorem sibi magnæ curæ fore respondit, ac se rebus ad profectiorem necessariis comparatis, in Siciliam nauigaturum, non tam regni cupiditate commotum, quam Manfredi foci sui mortem vindicaturum. Expeditione igitur suscepta, & legatis honorifice dimissis, ac admonitis quid interim facere Siculos oporteat, in Siciliam transitum properauit. Adiuuabat eius celeritatem, quod ipse paulo ante magna parata classe in Africam traiecerat, afflictisq; magna strage Barbaris, & oppido in littore expugnato, non longea Sicilia victorem exercitum & classem habebat. Ex littoribus igitur Africæ quadraginta triremes & alias naues onerarias soluens, prospera vsus nauigatione, per paucis diebus in Siciliam delatus Panormi littoribus applicuit. Hic elatis Aragoniæ signis, vt a Siculis ex composito cum legatis agnosceretur, portum subiit, & cum multis equitibus expositus, a quamplurimis qui aderant Siciliae nobilibus ciuibusque Panormitanis Rex appellatus, apparatu regali pompaque mirabili foelicem urbem & ingentilætitiâ plenam, exultanti plebe puerisque salientibus, ingressus, per omnes vrbis vicos & parietes aulæis purpureis, sericis & aureis pannis excultos ac stratos, in regias ædes vnde ciues paulo ante Gallos deiecerant, maxima Siculorum & Hispanorum nobilium multitudine comitante, perductus est. Hinc multis nauibus instructis, Messanam quam Carolus, vt supra diximus, oppugnabat, ire contendit. Quod vbi Carolus intellexit, eum expectare periculosum fore ratus, aduersante tota Sicilia in ea includi & penuria commeatus vrgeri, dissoluendam obsidionem & in Italiam remeandum statuit. Hoc Caroli consilium vbi per castra delatum fuit, tantus repente concursus ad mare factus est, properantibus cunctis ne in postremis traicerent, vt non multum a fuga & desperatione res illa differri videretur, tentoriaq; machinas, & apparatus omnem in castris reliquerunt. Vix dum traducto exercitu, Siculorum & Hispanorum classis aduenit. Carolus autem in Apuliam transgressus, quia non decertandum tunc existimabat, copias dissoluit, & amicorum auxilia domum remisit. Ex hoc itaque tempore Sicilia fuit Aragoniæ domui coniuncta, tempore quo Martinus quartus erat Pontifex. Cuius Pontificatus cepit anno domini millesimo ducentesimo octogesimo primo, & durauit annos quatuor & duos menses.

De rebus a Petro Rege in Sicilia statutis.

PETRVS autem Rex Aragonum, Carolo de Messanæ littoribus expulso, & Siciliae populis tandem quiescentibus, & regni totius rebus compositis, ciuitatibus & oppidis cunctisq; nobilibus regni magnos honores, libertates, & omne genus immunitatis cum diplomatibus & amplissimis priuilegiis contulit. Quibus rebus iam peractis, Constantia Regina eius vxor ab eo accersita, cum filiis & multis comitata nobilibus ad eum in Siciliam venit.

De Caroli aduentu in Hispaniam, & duello cum Petro Rege.

CAROLVS autem de Siciliae regno iam desperans, & multas perpeffus iniurias & incommoda, filio eius Salerni principe a Petro Rege Aragonum capto, ad Pontificem Romam se contulit. Ad quem valde questus, illum ad duellum prouocauit, quod ex vtriusq; consensu atq; Pontificis ad certam diem constitutum est, vt apud Angliæ Regem in ciuitate Bordegali ageretur. Quo cum Petrus Aragonum Rex maturius & ante diem peruenisset, de insidiis quæ sibi parabantur a Gallicis, vt eum de medio tollerent, admonitus, die pugnae constituta armatis circiter meridiem campum ingressus, eos qui campum obseruabant, vtrum Carolus adesset, interrogauit. His vero non adesse Carolum respondentibus, ter campum percurrit armatus. In cuius rei probationem testibus & instrumentis acceptis prope discessit. Cum vero Carolus deinde sole iam inclinante ad certamen venisset, de Regis Aragonum re gesta ac discessu perdoctus ingemuit, magnaq; percitus ira Romam

nam reuersus, a Pontifice contra Petrum Regem Aragonum excommunicationem & grauissimam censuram obtinuit, ac vt Rex Petrus non modo Siciliae, sed etiam Aragoniae regno priuaretur. Hac impetrata re cum maximis copiis Hispaniam ingressus, ad Gerundam vsq; ciuitatem peruenit. Quam obsessam cum multis machinis & tormentis oppugnare cœpisset, eius exercitus grauissima pestis inuasit. Qua multis extinctis, ex cadauerum putore corruptus aer sæuiorem morbum faciebat. Erat præterea in ciuitate Gerunda templum diui Philippi, in quo sancti Narcissi corpus multis celebratum miraculis obseruabatur. Hinc ob neglectam religionem, propterea quod equos in altaribus velut in præsepibus alebant, grandium muscarum variique coloris agmen Gallos impetens aculeis non secus ac gladiis occidebat. Qui multis malis oppressi, de victoria desperantes a ciuitate iam capta discesserunt, & in itinere passim cateruatimq; concidebant. In quibus & ipse Carolus languore confectus, lætica delatus apud Ampurias defecit.

De loco & tempore mortis eius, & liberis.

OBIIT in villa Franca tertio Idus Nouembris, anno millesimo ducentesimo octogesimo sexto, & ætatis suæ quinquagesimo quinto. Reliquit autem filios quatuor, & duas filias, Alphonsum qui ei successit in regno Aragonum, & Iacobum qui primo fuit Siciliae Rex, & mox mortuo Alphonso Rex fuit Aragonum. Post hunc Federicum genuit, qui fuit etiam Rex Siciliae. Postremo natus est Petrus, qui sine vlllo principatu cum fratribus vitam degit. Maior vero eius filia nomine Hifabella, fuit Regina Portugalliae, & altera Constantia nomine, vel (vt alii volunt) Violanta, nupsit Roberto Regi Neapolis. Iacet autem Rex Petrus in sanctarum crucum monasterio. Cuius mors cum ab omnibus Hispaniae populis, tum vero a Siculis fuit multis & veris lachrymis deplorata.

De Alphonso Petri filio, Rege Aragonum decimo & Comite Barcinonæ.

EX Petri Regis filiis Alphonfus natu maior, vt supra diximus, in Aragoniae regno successit, homo plurimis maximisq; virtutibus & animi & corporis excellentissimus, & præcipue fortitudine & liberalitate præstantissimus, statura corporis & forma pulcherrimus, quibus naturæ dotibus omnium hominum in se animos oculosq; conuertit. Qui tempore quo pater eius a vita discessit, erat in ciuitate Maioricarum, vbi de patris morte nuncios accipiens, magno luctu totius ciuitatis & suæ curiæ, funus eius celebrauit. Hic paucis diebus commoratus, dum prouinciæ Balearis statum gubernationemq; composuit, multis comitatus nobilibus in Hispaniam traiciens, Cæsaraugustam peruenit. Hic a ciuibus & multis aliis regni totius equitibus honorifice receptus, & obseruandi priuilegiorum formas & regni constitutiones iuratus, solenni more rituq; regni seruato coronatus est, quâ plurimis & regni nobilibus & Cæsaraugustæ ciuitatis assistentibus. Fuit autem, vt paulo ante diximus, Rex cum cæteris animi dotibus, tum vero liberalitatis & munificentie virtute præstantissimus. Tunc enim præcipue gaudebat, tunc ingentem lætitiâ vultu præ se ferebat, cum preciosa munera, cum dona insignia largiebatur, adeo vt non immerito fuerit a naturæ suæ munificentia & immensa liberalitate Rex Alphonfus Largus cognominatus. Qui cum olim ad colloquium cum Angliæ Rege conuenisset, illius intercessione Carolum Salerni principem quem Rex Petrus longo tempore captum tenuerat, a carcere & custodia liberauit, duobus tamen eius filiis obsidibus acceptis, & septem nobilibus regni Neapolis.

De eius studio & amore erga bonos & odio contra malos, & aliis rebus gestis.

CÆTERVM vt viros bonos & fideles honore, sic & improbos odio persequebatur: quippe qui multos quorum virtutem fidemq; perspexerat, mirifice dilexit, & honorifice commodeq; tractauit, in prauos autem & seditiosos fuit casti-

gator acerrimus, & Iacobum patrum qui Gallorum partibus adhæserat aduersus patrem Petrum Regem Aragonum, Maioricarum regno priuauit. Quo regno positus expulso Iacobo, alteram Balearium insulam quæ minor appellatur, deuictis Mauris suæ ditioni subegit. Fuit præterea Rex Alphonfus uita cœlibe (nullam enim duxit uxorem) ideoq; Castus fuit cognominatus. Qui cum grauiter ægrotaret, sancti Francisci habitum accepit, quo indutus obiit Barcinonæ, anno millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, & ætatis suæ vigesimo septimo, iacetq; Barcinonæ sepultus in ecclesia fratrum Minorum in tumulo matris. Atqui moriens hæredem instituerat Iacobum fratrem Siciliæ Regem. Sic enim pater eius in testamento statutum reliquerat, ut & Iacobus etiam cum Rex esset Aragoniæ, Siciliæ regnū Federico fratri minori renunciaret.

De Iacobo Alphonsi fratre, Sicilia Rege, qui post fratris obitum, relicto Sicilia regno Federico fratri minori, fuit Rex Aragonum undecimus, & Barcinonæ Comes.

ARAGONIÆ regni Barcinonæq; principatus, & Valentia nobiles, Alphonso Rege mortuo fineliberis, Ampuriarum Comitem cum testamenti Alphonsi Regis exemplo ad Iacobum Siciliæ Regem legatum in Siciliam miserunt, ut ad Aragoniæ, Barcinonæ, & Valentia principatus capiendam possessionem statim veniret. Qui cum primum legationem accepit de morte Regis Alphonsi, peractis exequiis, & Siciliæ regno, prout pater in testamento statuerat, Federico fratri qui tunc erat in Sicilia, renunciato libereq; relicto, multis Siciliæ nobilibus comitatus cum triremibus octo Cæsaraugustam in Hispaniam venit, ubi, ut mos & consuetudo est Aragonum, sanctiones & priuilegia ciuitatis regniq; iuratus, honorifice regni coronam accepit.

De eius uxoribus & liberis.

VXOREM duxit Mariam Castellæ Regis filiam, sororem suam patrualem, cum qua nondum deflorata diuortium fecit iussu Romani Pontificis, propter consanguinitatis gradum coniunctissimum. Hac igitur dimissa, Blancham duxit uxorem, Caroli Neapolitanorum Regis filiam. Cuius peracto matrimonio, Ludouicum & Robertum fratres uxoris, quos, ut supra demonstrauimus, obsides pro Caroli liberatione diutius tenuerat, a custodia liberauit. Qui custodia soluti & liberationem nacti, ad Carolum patrem Neapolim statim se contulerunt, & Ludouicus qui maior erat, ad quæ Neapolis regni successio spectabat, viso patre, regniq; successione renunciata, sancti Francisci ordinis religionem ingressus est, qui postea propter integerrimos mores & uitæ sanctitatem ad Tolosæ pontificatū fuit assumptus, ac post mortem in sanctorum numerū relatus. Huius frater Robertus in Neapolis regno, Carolo mortuo successit, & Violantam sororem Regis Iacobi duxit uxorem: qua uita defuncta Sanctiam duxit Maioricarū Regis sororem, quæ Neapoli condidit ecclesiam sanctæ Claræ, & sanctæ Crucis, ordinis Minorum sancti Francisci obseruationis, in quo nunc sepulta iacet. Duxit præterea Rex Iacobus post Blanchæ mortem Elisendam Monticatinam, quæ monasterium condidit iuxta Barcinonam, quod Petras Albas appellant, ibiq; iacet.

De priuilegiorum totius regni confirmatione eius & aliis rebus.

POSTVLANTIBVS multis Aragoniæ populis suorum priuilegiorū confirmationē, omnibus assensus est, & liberaliter omnia compleuit. Qui ex uxore Blancha Caroli Neapolitanorū Regis filia filios quinque procreauit, Iacobum, qui cum Leonoram Castellæ Regis filiam duxisset uxorem, sine tactu pudoris illius, sancti Ioannis Hierosolymitani ordinis religionem fuit ingressus, & inde Montefani ordinis Magister electus. Post autem Iacobum natus est Alphonfus, cui nupsit Tiresia nepus

neptis Comitis Vrgelli. Quo matrimonio hæreditario iure Comitatum nactus Vrgelli, Sardos qui rebellauerant, ad officium & obsequium redire coegit. Petrus tertio loco natus est, qui primo fuit Comes Montium Pratēsum, & deinde Comes Ampuriarum. Quartus numero genitus est Raimūdu Berengarius, Pratarum Comes & Ribagorciæ. Postremo Ioannes fuit editus, qui fuit Archiepiscopus Toletanus, & postea Tarraconensis & Alexandria Patriarcha. Filias progeniuit totidem, Constantiam quæ fuit vxor Emanuelis filii Regis Castellæ, Mariam etiam Petri Infantis Castellæ, Blancham quæ monialibus Xixenæ monasterii præ fuit, Violantam quæ nupsit principi Tarentino, & Hisabellam quæ fuit vxor Ducis Austriae. Habuit præterea filium quendam nothum, & alteram filiam quæ puella obiit. Filius autem nomine Iacobus Ioannam Lupi Lunæ filiam duxit in matrimonium, cum qua Comitatus Lunæ titulos accepit.

De pace inita inter Iacobum Regem Aragonum & Carolum socerum eius.

INIRO cum Blanca Caroli filia matrimonio, Romanus Pontifex Bonifacius egit cum eo, vt Carolo socero Siciliae regnum restitueret, eiq; summus Pontifex & antecessoribus eius omnes iniurias quas ecclesiæ multas & graues intulerant, remitteret. Ad hanc rem cum Iacobo Rege conficiendam quidam Cardinalis e
 20 Roma missus, in Hispaniam cum venisset, nondum perfecta re discessit a vita. De cuius morte Pontifex a Carolo Rege certior factus, duos Archiepiscopos quibus eandem causam delegauit, in Hispaniam misit, qui pacem inter ipsos Reges confirmarent & publicis præconiis denunciarent, & Iacobum Regem Aragonum & omnes eius principatus populos & antecessores eius ab omnibus interdictis, censuris, & excommunicationibus absoluerent, & ecclesiæ reconciliarent. Quæ res fuit solenniter celebrata publicis præconiis, Gallis qui aderant exultantibus.

De oratorum Sicilia querelis apud Iacobum Regem.

30 CVM autem Rex Iacobus Siculorum legatos qui nuper ad eum venerant, accitos monuisset, vt ecclesiæ Caroloq; parerent, & iam flentes consolari conaretur, illi diu lachrymabundi respondere vix poterant. Tandem post magnos fletus, eorum quidam vir non indoctus, Iacobe Rex, inquit, permultos populos a suis principibus defecisse multis in locis legimus, & oculi nostri sæpe viderunt, sed a suo Rege populos fuisse desertos nec vidimus quidem vnquam, nec audiuius. Quapropter erit quidem nostra magis quam aliorum miseranda conditio, magisq; deploranda calamitas. Tua siquidem spe patrociniq; destituti, quid omnes Siciliae populi facere debeant, te non ignorare credimus. Qui quodcunq; mortis genus & omnes cruciatus perferrent potius, quàm Gallis seruire queant, & cuiuscunq; vel barbari quidem principis imperium libentius patientur, quam insolentissimos
 40 Gallorum mores & indignissimum iugum seruitutis vno die tolerare velint. O decus Aragoniæ domus, & magnum pietatis exemplum, cur pateris inclytam tuam & maiorum tuorum famam hoc vno dumtaxat dedecore deformari? Cum præfertim qua nos tibi lege sumus astricti, eadem tu quoque nobis honeste deesse non possis. Quod si regia tua maiestate tuoque fauore Siculos qui volentes Aragoniæ domui se subiecerunt, indignos esse iudicas, & Siciliae regnum quod plurimi maximi principes concupiscunt, aspernaris, nobis saltem consilium non deneges, sed quem debeamus optare Regem nobis consulas. Tum Rex his legatorum verbis
 50 & aliorum fletu commotus, ac dolore confectus, ingemens & obortis lachrymis, Ite, inquit, boni viri ad domus vestras, vbi Federicus frater meus vobis & Siculis omnibus liberius quam ego consulere poterit. Hoc responso accepto legati purpureas & sericas vestes, quibus exculi erant, a pectore scindentes a Rege discesserunt, & in signum magni doloris malique futuri nigras sibi vestes & perlongas induerunt, atque triremium malos, antennas, & vela, quæ candida erant, in atrum colorem verterunt omnia. Cum his mœstitiæ signis in Siciliam delati,

totius regni conuocatis nobilibus, Federico, quæ frater eius Rex Aragonum de Sicilia regno cum Carolo pactus fuerat, retulerunt.

De prælio nauali quod gessit aduersus Federicum fratrem Regem Sicilia.

FEDERICVS autem legatis auditis, proceres qui aderant, & omnes equites oculis circumspiciens, Magna, inquit, liberalitate Rex Aragonum frater meus vsus est proceres, & summo quidem principe digna, sed inani tamen & prorsus inutili. Nam qui rem promittit alienam, aut certe delirat, aut iocatur & dandi voluntatem non habet. Is vero qui huiusmodi promissa munera se sperat habiturum, stultus & fatuus haberi debet. Iam scitis equites vestræ Siciliae & patriæ regnum nobis ab Alphonso patre testamento fuisse relictum, sicut & illud Aragonum fratri meo Iacobo. Non dedit ergo Rex Aragonum Carolo Siciliae regnum, quod dare non poterat. Ille igitur si munificus esse velit, Aragonum regnum suum cui velit renunciet: nos vero nostrum tutemur. Hæc cum dixisset, Siculos hortatus ad regni defensionem, cunctis exultantibus ab Episcopo Cephalensi statim coronatus, viros cogere, & arma parare cœpit, ac imprimis maritimas omnes ciuitates & totius insulæ portus munitionibus, tormentis, & aliis rebus ad belli vsum necessariis prudentissime compleuit, & in Messanæ portu sexaginta triremes & alias naues armis & electis militibus oneravit. Iacobus vero interea Rex Aragonum ex Hispania simul cum Carolo socero & vxore sua Romam venerat. Vbi rogatus a Bonifacio Pontifice, vt Carolum in Siciliae regni possessionem, sicut promiserat, collocaret, cum ingenti classe & idem Carolus cum eo cæterique duces ex portu Neapolis in Siciliam soluerunt. Quibus appropinquantibus Federicus in mari quod est Siciliam versus, Nonis Quintilibus occurrens, prælium commisit. Vtrinque diutius & acerrime pugnatum est, plurimis hinc inde cadentibus, & paucis sine vulneribus, Rege etiam Aragonum grauiter in pede sagitta percusso. Demum post longum certamen Siculi magnitudine nauium hostilium ac multitudine profligati, Messanam rediere, nonnullis triremibus amissis, & magno militum numero desiderato. Rex autem Aragonum cum triginta triremibus suis in Hispaniam remigravit. Carolus vero cum reliquis ducibus primum Neapolim, & deinde Romam se contulit. Et Federicus Gallis gementibus & inuitis Siciliam retinuit.

De loco & tempore mortis eius.

POST naualem pugnam in Hispaniam reuersus, vt supra demonstrauius, cum Valentia & Aragonia conuentus egisset, Barcinonam demum se recepit. Vbi aliquandiu commoratus, a vita discessit pridie Kalendas Nouembris, anno millesimo tricentesimo vicesimo septimo, ætatis vero suæ anno sexagesimo sexto, qui fuit sepultus in sanctarum crucum monasterio. Hæredem autem & successorem sibi filium reliquit Alphonsum, abdicato Iacobo maiore natu & primogenito, qui contra Sardos rebellantes & ad Pisanos deficientes in Sardiniam missus a patre, expeditionem Sardiniaque simul & regnorum successionem recusauit.

De Alphonso Iacobi filio cognomento Benigno, Aragonum Rege duodecimo & Barcinonæ Comite.

ALPHONSVS igitur magno cum exercitu Aragonum, multisque Cathalanis & Valentinis in Sardiniam profectus, breui tempore Sardos omnes patris imperio subegit: multis tamen habitis præliis, in quibus animi fortitudinem mirabilem, & rei militaris industriam, & officium magni ducis ostentauit, & præcipue in Callaris ciuitatis expugnatione, quam non minori constantia patientiaque laboris, quam viribus cepit post multas oppugnationes, ciuibus & Pisanorum multis equitibus qui pertinaciter propugnabant, occisis. Itaque magna cum victoria totius insulæ imperio, Sardis perdomitis & Pisanorum magnis copiis præliis,

fufis, potitus, ad patrem triumphanti perfimilis in Hispaniam remeavit, quem pater ingenti lætitia plenus summis honoribus excepit. Et Iacobus frater eius honoribus inuidens, Leonora fponfa relicta quam (vt in vita patris Iacobi memorauimus) non vitiauerat, sancti Ioannis Hierosolymitani ordinis religioni se dicauit. Alphonfus igitur hæreditario iure paternoque testamento, mortuo patre, Cæsaraugustæ regni coronã accepit, anno millesimo tricentesimo vigesimo septimo:

De vxoribus eius & liberis, & tempore mortis:

10 **V**XOREM, vt supra scripsimus, adhuc adolescens Tiresiam Dantensam duxit, Guillelmi Dantensii filiam, & Vrgelli Comitissæ neptem, cuius coniugio fuit Comes Vrgelli, & Vicecomes Agerensis. De qua quidem vxore filios duos progeniuit, Petrum qui ei successit in regno. Nam propter expeditionem patris contra Sardos, auo patreque viuentibus, hæres vt primogenitus fuit institutus. Progeniuit etiam Iacobum, cui dedit Vrgelli Comitatum. Item Federicum & Alphonsum, & duos alios, ac vnicam filiam Tiresia peperit, qui primis ætatis annis a vita migrarunt, & omnes Cæsaraugustæ iacent in ecclesia sancti Francisci ordinis Minorum, apud altare maius iuxta tumulum matris. Obiit autem Tiresia quinto Kalendas Nouembris, anno millesimo tricentesimo vicesimo septimo. Qua mortua nupsit Alphonso Regi Leonora Castellæ Regis filia quæ prius Iacobo desponsata fuerat, quæ peperit Ferdinandum Dertosæ Marchionem. Qui, vt nonnulli volunt, iussu Petri Regis fratris eius fuit occisus in oppido Castellione apud Valentiam. Peperit etiam Ioannem qui apud auum in Castella obiit, & filiam Constantiam quæ fuit vxor Iacobi Maioricarum Regis vltimi. Rex autem Alphonfus obiit Barcinonæ, anno millesimo tricentesimo tricesimo sexto, qui iacet Ilerdæ in monasterio sancti Francisci ordinis Minoritarum. sic enim viuens testamento mandauerat. Sub idem tempus mortuus est etiam Federicus Rex Siciliæ, tribus superstitibus filiis, Petro qui successit in Siciliæ regno, Ioanne qui fuit Dux Athenarum, & alio qui iuuenis obiit sine titulo dignitatis.

De Petro cognomento Cerimonioso, Rege Aragonum decimo tertio & Comite Barcinonæ.

40 **P**ETRVS Alphonfi Regis filius, adolescens & annos natus fere septendecim, Leonoræ nouercæ veritus insidias, quæ priuignum, vt quidam scripserunt, de medio tollere studebat, vt Ferdinandus eius filius post Alphonfi Regis obitum in regno succederet, a patris domo curiaque recedens, ad montes Pyrenæos se contulit, vbi magnis honoribus a Ceritanæ & Ruffinonis populis receptus caute vixit multos annos, vsque ad tempus mortis patris Alphonfi. Mortuo autem patre regni gubernationem suscepit, & Ferdinandum fratrem qui multos Aragoniæ populos ad rebellionem concitauerat, occidit, ac nonnullos Aragoniæ nobiles qui Ferdinandi factionem secuti fuerant, Cæsaraugustæ capite puniuit, ibique priuilegium vnionis de regni voluntate coram plurimis nobilibus gladio suo tanta percutus ira celeritateque profecuit, vt sibi læuam manum percussit.

De bello quod gessit contra Petrum Castellanos Regem.

50 **Q**VI cum Henrico Trastamaræ Comiti, Castellæ Regis fratri, inuito Castellæ Rege faueret, commotus Petrus Castellanos Rex pacis fœdus quod antea confirmauerat, dissoluit, & cum magnis copiis Aragoniæ fines ingressus multa damna populis intulit, atq; Boriã, Bilbilim quam Calataiutum vocat, Darocam, & Taroliolum expugnauit, Valentiamq; prouinciam ingressus Saguntum cepit, quam Valentini Murum veterem dicunt, & Valentiam obsidione circumdã, multis tormentis oppugnare cœperat. Ad quem Petrus Rex Aragonum cum magno equitum

peditumque numero profectus, ab obsidione fugauit, regnique sui finibus ex-
lit, & Castellam ingressus Henricum iuuare non destitit. Cuius auxilio Henricus
Petrum fratrem Castellæ Regem occidit qui fratre perempto Rex ab omnibus
Castellanorum populis appellatus est. Cæterum Petrus Rex Aragonum Henrici
virtute perspecta, filiam suam Leonoram Ioanni eius filio qui patri in Castellæ re-
gno successurus erat, in matrimonium dedit.

De profectioe eius in Sardiniam & aliis rebus ab eo gestis.

REVVS Aragoniæ regni iam compositis, in Sardiniam transit rebellantem.
Cuius prouinciæ populis post multa prælia ad obsequium adductis, Ianuen-
ses ad quos Sardi defecerant, multis cladibus affecit. Hinc in Hispaniam reuersus,
Darocam, Turolium, Bilbilim, quæ prius oppida fuerant, ciuitatis titulis & infi-
gnibus ornauit. Iacobum autem Balearium Regem suæ sororis maritum, propter
ea quod ei denegauit obsequium, Maioricarum, Russinonis, & Ceritaniæ princi-
patibus quos nomine suo tenebat in feudo, spoliavit, quas prouincias Aragoniæ
regno coniunxit. Iacobus autem Balearium Rex dum Maioricarum regnum ar-
mis defendere conaretur, a Ducibus Petri Regis occiditur. Cuius corpus iidem
Duces Valentiam detulerunt, vbi iacet in ecclesia maiori.

De vxoribus eius & liberis.

VXORES plures accepit, Mariam Nauarræ Regis filiam, quæ filiam peperit Io-
annam quæ fuit vxor Ampuriarum Comitis, & duas alias, quarum altera nu-
psit Federico Siculorum Regi Petri filio, & altera quæ paruula migravit a vita. Pe-
perit & filium Petrū, qui natus paucis diebus obiit. Ioanna autem defuncta, Leo-
noram duxit Portugalliæ Regis filiam, quæ post confectas nuptias perbreui spacio
temporis obiit. Qua mortua, Leonoram duxit filiam Regis Siculorū, ex qua susce-
pit Ioannem & Martinum filios, quorū alter ei successit in regnis, & alter fuit Dux
Montis albi. Genuit & filiam Leonoram, quæ, vt supra narrauimus, nupsit Ioanni
Castellæ Regis filio. Leonora quoque defuncta Rex iam senio confectus, amore
cuiusdam mulieris viduæ deperditus, hominis admodum pauperis filiz, quæ Sibi-
lia Forciana vocabatur, propterea quod in oppido nomine Forcia in Ampuriarū
prouincia nata fuerat, eam demum duxit vxorem, quæ filiam peperit vnicam no-
mine Hisabellam, quæ fuit vxor Iacobi Comitis Vrgelli & Vicecomitis Agerensis.

De eius indulgentia & obsequio erga Sibiliam Reginam.

CÆTERVM Petrus Aragonum Rex hac vxore suadente, cui omnibus in rebus
nimis obsequabatur, & omnia indulgebat, a se multos ob res male gestas alie-
nauit, multaq; fecit graua & censura digna populari. Siquidem, vt Sibiliæ Regine
morem gereret, Ioannem filium primogenitum abdicare conatus est. Quod quid-
dem & sine vlla causa fecisset omnino, nili regni nobiles populiq; reclamassent. Et
Ampuriarum Comitem generum suum quem oderat Regina, indignissime tra-
ctauit, multisq; bonis & honoribus priuauit: ac Ioannam filiam pro Comite mari-
to suo intercedentem Barcinonæ coram plurimis nobilibus aperta manu percussit
in facie. Quæ nimia verecundia summoq; dolore percussa cum domum suā se
contulisset, paucis diebus obiit.

De morositate eius & aliis rebus.

IN domus autem suæ familiæq; componendis ordinibus & viuendi nouis perue-
stigatis exemplis & domesticis officiis fuit adeo diligens ac morosus, vt non im-
merito Cerimoniosus & superstitiosus fuerit appellatus. Qui tempore belli quod
aduersus Regem Castellanorum gessit, Barcinonam vasis omnibus aureis & ar-
genteis aliisq; preciosis rebus euacuauit, & argentea quidem vasa cuncta cōflauit
in regales argenteos signo ciuitatis impressos: ex aureis vero florenos percussit cū
signo

signo lili floris & imagine S. Ioannis, vt sunt aurei Florentinorum. Quod monetæ genus primum Barcinonæ cœptum, postea Valentia, Maioricis, & Perpignani fieri iussit. Valentia præterea sua arma cōcessit, quæ sunt in clypeo baculi crocei rubriq; & corona desuper imposta.

De tempore mortis eius & atate.

PRÆFUIT autem regnis annos vnum & quinquaginta, qui discessit a vita Barcinonæ, anno millesimo tricentesimo octogesimo septimo, natus annos septuaginta duos, & primum iacuit Barcinonæ in ecclesia maiori quam Sedem Barcinonenses vocant, & deinde fuit delatus in monasterium Populeti.

De Ioannæ Petri filio & successore, Aragonum Rege decimo quarto & Comite Barcinonæ.

IOANNES in regnis mortuo patri succedens, vxorem duxit Matthæam filiam Comitis Armeniacensis, ex qua filiã genuit nomine Ioannam, quæ nupsit Matthæo Foxæ Comiti. Ceterum Matthæa cum hanc filiam peperisset, breui tempore mortem obiit. Et Ioannes Rex duxit vxorem Violantam, filiam Ducis Ebaris, quæ peperit filium qui Cæsaraugustæ paruulus obiit, & Gerundæ Delfinus dicebatur. Peperit etiam Violantam filiam, quæ nupsit Ludouico Regi Neapolis & Andegauenfium Duci.

De morum eius varietate & indulgentia erga secundam vxorem.

FUIT autem Rex Ioannes Matthæa prima eius vxore viuente munificus, benignus, multisq; virtutibus excellens, & omnibus regnorum suorum populis & nobilibus admodum charus, pacis studiosus, & Musicæ cultor insignis. Vbi vero Violantam duxit, eius voluntati nimis obsecutus & omnia indulgens, a se cunctorum fere nobilium & multorum populorum mentes & cultus auertit. Quod cum animaduertisset vxor Violanta, vt Aragoniæ nobiles & Barcinonæ principatus equites opprimeret, omniaque sola disponderet, & ad arbitrium suum administraret, Armeniacensem Comitem multosq; Gallia proceres cum magna hominum multitudine, Rege consentiente, ad se, vt conuenirent, in Hispaniam vocauit. Quibus appropinquantibus, & iam vltra Gerundam ciuitatem transgressis, Martinus Ioannis Regis frater cum multis equitibus Aragonum, Cathalanis, & Valentinis occurrit, ac illorum multis occisis, reliquos ab Hispaniæ finibus expulit. Quo prælio Valentini multi qui suam illic virtutem militarem & inuidiosam erga regiam dignitatem animos viriliter ostentarunt, a Rege nobilitatis titulos & equestris ordinis dignitates acceperunt, ex quibus fuerunt inter alios quorum nomina mihi minus nota sunt, equites qui nunc a Villa noua cognominatur, & Scribarum domus, Corellarum genus, & familia Montagnis.

De rebus que tempore eius in suis principatibus acciderunt.

HOC Ioanne regnante, & in Augusta cæsarea commorante, nonis Augusti, anno millesimo tricentesimo nonagesimo primo, populi Barcinonæ principatus, Aragonum, Baleares, Valentini tumultuantes aduersus Iudæos insurrexerunt omnes, exceptis Cæsaraugustæ ciuibus quos Regis præsentia cōpescuit. Qua persecutione in Iudæorum perniciem violenter exacta, Rex nonnullos qui præcipua motus & seditionis causa fuerant, capite puniuit, & alios magna parte bonorum multauit. His exactis pœnis, ad Baleares cum Regina profectus, Maioricarum ciues, vt ducenta millia florenorum persoluerent, coegit.

De reditu eius in Hispaniam & morte repentina.

HINC in Tarraconensem prouinciã remeans, cum ventis reluctans Barcinonæ littus tenere non potuisset, in loco qui dicitur Caput Crucis apud

Ampurias expositus, in oppidum Castillonem se recepit. Vbi per aliquot dies commoratus, in saltus & montes propinquos cum multis equitibus venatum profectus cum lupum venatores occidissent, dum, si lupus an lupa esset, a venatoribus quæreret, repente mortuus e mula qua vehebatur, decidit. Cuius corpus Barcinonæ sepultum iacuit in ecclesia cathedrali, quod deinde iussu Martini fratris Populetum delatum fuit. Obiit autem quartodecimo Kalendas Iunias, anno millesimo tricentesimo nonagesimo sexto.

De duobus Martinis Regibus, patre & filio, altero Aragoniæ quintodecimo & Barcinonæ Comite, & altero Siciliae.

IMPERANTE in Aragonia Rege Ioanne, de quo proxime locuti sumus, Martinus eius frater dux Montis albi Mariam Lunæ Comitissæ filiam uxorem duxerat, ad quam mortuo patre sine filio successore Lunæ Comitatus iure deuenerat. Ex hac uxore filium suscepit nomine Martinum, qui Federici Siciliæ Regis filiam duxit uxorem, & Federico socero sine virili prole defuncto ratione matrimonii Siciliae regni titulos & coronam accepit. Cuius pater Martinus cum de Ioannis Aragoniæ Regis sui fratris erga se voluntate dubitaret, quoniam eum a quibusdam de sua & Martini filii morte paranda sollicitari nonnullis cōiecturis animaduertat, cum filio & nuru paruisque copiis Cathalanorum, Aragonum, & Valentinorum in Siciliam traiecit, oblata vel honesta tunc occasione, propterea quod in Sicilia principibus, vt fieri solet, absentibus, magni tumultus & multæ seditiones erant. Vbi seditionibus compositis, sedatisque tumultibus, nurus & filii nomine Siciliae regno tantisper præfuit, donec legatos Aragonum de Regis Ioannis morte nuncios accepit. Ad quem mortuo Rege Ioanne suo fratre sine filio (sic enim Petrus eorum pater in testamento reliquerat) Aragoniæ regni successio spectabat.

De aduentu eius in Hispaniam & aliis rebus.

CELEBRATIS igitur in Sicilia tota Ioannis Regis exequiis, cum septem trimesibus & aliis nauibus, multis Hispanis & Siculis comitatus equitibus, ad Martiniæ portum delatus est. Hic dies quinque commoratus, Auinionem petiit, vbi tunc erat sedes Benedicti Lunæ summi Pontificis, a quo fuit exceptus honorificentissime. Hinc autem profectus in Hispaniam, primum Barcinonam, & deinde Cæsaraugustam peruenit, vbi Rex salutatus ab omnibus, cum magna ciuium læticia coronatus est in ecclesia sancti Saluatoris, Idibus Maiis, anno millesimo tricentesimo nonagesimo octauo.

De morte Mariae uxoris eius, & coniugio Margaritæ.

A coronatione eius anno fere nono Maria Regina multis corporis fatigata laboribus, & animi curis cōfecta migravit ab humanis in Villa Regali regni Valentiniæ. Qua mortua Martinus Rex habendorum liberorum cupidus, uxorem duxit Margaritam Pratarum Comitissæ filiam, Benedicto Luna summo Pontifice dispensante, propterea quod ei valde proximus cum illa cognationis gradus intercedebat. Cæterum natura minus eius desiderio satisfecit. Ex ea enim prolem nullam prorsus habuit.

De morte eius & Martini filii Siciliae Regis.

SVB idem tempus obiit etiam Martinus Rex Siciliae filius eius in ciuitate Callari, Sardis qui rebellauerant subactis, & in obsequium Martini patris eius adductis. Discessit autem a vita quinto Kalendas Sextilis, anno millesimo quadringentesimo nono, & iacet in ecclesia ciuitatis Callaris apud aram maiorem. Post mortem vero Martini Siciliae Regis superuixit Martinus pater eius Rex Aragonum menses ferme decem, qui discessit ab humanis prope Barcinonam in monasterio

monia-

monialium ordinis Cisterciensis, cui Vallis donzellæ nomen est, pridie Kalendas Iunias, anno millesimo quadringentesimo decimo. Hinc autem Barcinonam delatus, in ecclesia Pontificali quam Sedem Barcinonenses vocant, sepultus honorifice iacuit ad latus aræ maioris vsq; ad tempus Regis Alfonsi Ferdinandi sui successoris filii, a quo simul cum Violanta Regina fuit in Populeti monasterium colatus, vbi iacet cum reliquis Aragoniæ Regibus. Regnavit autem Martinus Rex Aragonum annos quatuordecim, qui moriens sine liberis Aragoniæ regnum ad patriæ & bonorum regnicolarum iudicium reliquit, vt scilicet propinquiorem ac meliorem virum, & cui iustius regnum deberi videretur, ac tutius committi posset, eligerent.

De Ferdinando Ioannis Castellæ Regis filio, qui post Martini mortem Aragonia successit, Rege sextodecimo & Barcinona Comite.

CÆTERVM vt Ferdinandi ad Aragoniæ regnum successio referatur, pauca repetenda sunt prius, quibus non Ferdinandi solum successio, sed filiorum quoque eius paternum ac maternum genus agnosceretur. Ab Ioanne itaq; Castellæ Rege, qui fuit Hisabellæ Reginæ nostri temporis Ferdinandi Regis vxoris paternus proauus, dicere in animo est. Ioannes Castellæ Rex, vt paulo ante mentionem fecimus, Leonoram Petri Aragonū Regis filiam in matrimonium duxit, quæ duos peperit filios, Henricum qui ob infirmam corporis valetudinem Valetudinarius fuit appellatus, & Ferdinandum de quo loquimur. Ex quibus Ioannes pater Henricum maiorem natu Regem instituit, & Ferdinando quem propter eximiam eius corporis animiq; præstantiam plurimum diligebat, moriens magnam bonorum mobilium partem testamento reliquit. Henricus autem mortuo patre, quamuis minus prospera corporis valetudine, singulari tamen animi sapientia cæterisq; virtutibus quæ ad bonum principem spectant, regnū sanctissime gubernavit, & Ferdinandum fratrem cuius erga se fidem cæterasq; virtutes egregias in multis & magnis rebus perspexerat, summo semper amore dilexit. Cui præter multam pecuniam magnaque munera, multorum quoque oppidorum possessionem & cum omnibus iuribus proprietatem donauit, propterea quod eius animi gratitudinem prius in exiguo munere cognouerat. Quare non immemor fraternæ benevolentia regis quæ liberalitatis Ferdinandus, cum post fratris Henrici Regis mortem omnes fere Castellæ magnates Toletum Castellæ primariam ciuitatem conuenissent, vt quem essent habituri Regem cognoscerent, ipsumque Ferdinandum sese vehementer optare significarent, nulla quidem cunctatione nullaq; dominandi cupiditate captus, Ioannem statim fratris Henrici filium admodū paruulum suo humero impositum cunctis astantibus ostendens, Rex, inquit, proceres hic est, Ioannes fratris mei filius, nobis omnibus legitime colendus. Ego autē tantisper eius nomine Castellæ regni gubernandi curam suscipiam, donec meus hic Ioannes ex fratre nepos adolescat. Huic igitur, vt nos ratio regni que iura monent, obsequium præstemus, solenni q; sacramento rituq; nostro seruato, nos Regem hunc habituros astringamus. O vocem diuinam & summis laudibus extollendam! quæ quidē naturam superauit humanam, quæ prorsus imbecilla est ad potentiam cōtemnendam. Hic igitur Ferdinandus cum maximis plurimisque virtutibus magnopere polleret, ab omnibus quidem totius Hispaniæ populis mirum in modum colebatur. Quapropter Martino Aragonum Rege auunculo suo mortuo, cum hæreditario iure (erat enim Leonoræ Martini sororis filius) tum eximio suarum virtutum splendore, ab Aragoniæ magnatib. ac populis ab Antiquera, quod est Baticæ provincie oppidum, per legatos accitus est, vt Aragoniæ Regis titulum, possessionem, & coronam acciperet: commonitis tamen & citatis prius omnibus eius competitoribus, scilicet Federico Comite Lunæ Siciliæ Rege Martini Regis Aragonū nepote, Ludouico Rege Neapolis & Andegauenſium Duce, Mathæo Comite Foxano, Alphonso Gandiæ Duce & Ribagorciæ Comite, & Iacobo cognomento Pratenſi. Quorum partim venerunt, partim procuratores miserūt. Cæterum cum

super hoc diffensiones inter Aragonos, Valentinus, & Cathalanos oriretur, in quibus præter alios etiam Garfias Cæsarugustanus Archiepiscopus cum Antonio Luna liberius contendens occisus est, quoniam alii Ferdinandum, alii Iacobum Aragonum Vrgelli Comitem, alii Ludouicum Gandiæ Ducem Regem optabāt. Ut igitur maioribus malis occurrerent, & populorum accensos animos extinguerent, & furores compescerent, nouem viris virtute vitaq; probatissimis commissares est, quorum iudicio ac sententia Rex Aragonum futurus eligeretur. Fuerunt itaque huius rei iudices electi ex Aragonibus, Dominicus Osceanus Episcopus, q̄ postea fuit Cardinalis, Berengarius Bardaxinus iureconsultus egregius, & Franciscus Aranditanus eques. Valentinorum nomine fuerūt, Vincentius Ferrariensis ordinis prædicatorum, qui post mortem nō sine multis magnisq; miraculis sanctorum catalogo fuit ascriptus, Ludouicus Cartuxanus prædicti Vincentii frater, & Petrus Beltranus successor Generii Rabaci, qui eo tempore in insaniam incidit, quam (vt nonnulli volunt) ne sententiam suam diceret, simulauit: tamen mente captum fuisse certissimum constat. Pro Cathalanis vero Sagariga Tarraconensis Archiepiscopus, Guillelmus Valseca, & Bernardus Gualbes sententiā laturi erāt. Qui simul omnes hanc ob causam in Caspam Aragoniæ prouinciæ oppidum omnium consensu sese contulerunt, vbi complures dies commorantes, & vt veri prudentes omnia quæ in posterum potuissent accidere cogitantes, tandem seruatit competitorum iuribus, & eorum perspectis moribus & rebus gestis, Ferdinandum cæteris prætulerunt. Quem quidem non immerito coronandum iure declararunt. Quorum iudicium, quoniam eorum sapientiam & vitæ sanctitatem satis perspexerant, omnes quidem partes dissentiente nullo tanquam Dei oraculum acceperunt, & cum ingenti omnium lætitia Ferdinandum confestim Regem appellauerūt. Qui cum in Castellæ regno, vt supra dictum est, magnum oppidorum numerum magnumq; patrimonium ab Henrico fratre relictum habuisset, Vrracam quæ mox Leonora nomen accepit, Alburquerqui Comitem admodum diuitem vxorem duxerat, cuius erant oppida quinque, & Castellæ principatus qui Hispanie dicitur Infantatus. Ex qua Ferdinando foelicissima proles orta est. Quinque enim filii nati sunt omni naturæ munere præstantes, Alphonso qui patri omnibus successit in regnis, suaq; virtute proprioq; labore Neapolitanorū regnum adeptus est: Rex quidem vnus maximum sui temporis omnium virtutum ac præcipue liberalitatis exemplum. Fuit enim munificentissimus princeps. Quo factum est, vt omnium hominum gratiam facile promeruerit. Sed de hoc alias. Secundo autem loco natus est Ioannes, qui cum ex dote Blanchæ Reginæ Nauarræ, Regis Nauarræ nomen & coronam assumpisset, deinde Alphonso fratre sine legitimis liberis & successoribus moriente Siculis & Aragonib. imperauit: de quo iam plenam confecimus historiam. Post Ioannem natus est Henricus, qui sancti Iacobi ordinis magister equitum fuit: deinde Sanctius qui Alcantaræ & Calatrauæ ordinis militiæ præfecturam gessit: postremo vero natus est Petrus qui Neapolitano bello periit. Filia quoq; dux, Maria quæ nupsit Ioanni Regi Castellanorum, & Leonora quæ fuit vxor Regis Portugaliæ. Sed ad Ferdinandum redeo.

De eius aduentu in Aragoniam & coronatione.

IN Caspæ igitur oppido publice lata pro Ferdinando sententia coram Benedicto Luna summo Pontifice, regni proceres oratores ad eū statim miserunt. Quibus accitus ad accipiendam Aragoniæ regni successionem, cum liberis & vxore multis Castellæ nobilibus comitatus, Cæsarugustam venit, vbi in maximo populorum & equitum totius regni conuentu celebratis conditionibus & statutis, ac obseruandorum priuilegiorum facta confirmatione, fuit honorifice coronatus in ecclesia sancti Saluatoris, tertio Nonas Septembris, anno millesimo quadringentesimo duodecimo. Qui priusquam vocatus esset ad Aragoniæ regnum, acre bellum Mauris Granatensibus intulerat, quos Antiquaria & aliis expugnatis oppidis, magnis cladibus affecerat.

De rebus eius gestis post acceptum Aragoniæ regnum.

VBI vero Aragoniæ suscepit imperium, noui principatus rebus iam compositis, multa præclare gessit, & Iacobum Comitem Vrgelli qui cōtra eum rebelauerat, captum & bonis omnibus mulctatum, custodibus adhibitis in Castellam misit. Vnde mox in Xatiuæ castellum detrusit perpetuo carcere damnatum. In quo Comes angustiæ carceris impatiens breui tempore vitam finiuit.

De aduentu Sigismundi Imperatoris ad eum in Hispaniam.

ERAT hoc tempore Romæ lethiferum schisma, & ecclesiæ multorum annorum pernicioſa diuisio. Tres enim Pontifices erant, quorum vnus Benedictus Hispani generis, qui ante pōtificatum Petrus Luna dicebatur, diuersarum factionum veritus insidias in Hispaniam venerat, qui, vt supra scripsimus, coronationi Ferdinandi Regis præfuerat. Cuius causa Rex Ferdinandus & Christianæ religionis amore commotus, legatos ad Imperatorem Sigismundum misit rogatum vt Nisam, quæ ciuitas est Galliæ maritima non longe ab Hispaniæ finibus, conuenirent, vt schisma iam diuturnum tollerent, & vniuersæ Christianitati & Dei ecclesiæ consulere. Sigismundus autem Christianissimus Imperator, accepta legatione sanctoq; Ferdinandi Regis cognito desiderio, simul cum legatis eius iter ingressus Nisam venit. Interim vero Ferdinandus etli Valentia vnde legatos ad Imperatorem miserat, grauiſſimo morbo decubuerat, triremem tamen ingressus e Valentia ad Colibritanum portum magno dolore fatigatus peruenit. Hinc lectica Russinonem oppidum quod Perpignanum vocāt, delatus, indies crescente morbo ultra progredi non valuit. Quapropter de valetudine eius certior factus Imperator, ad eum Russinonem venit. Cui Ferdinandus in Hispaniam iam ingressus Alphonsum cum reliquis filiis magnoq; numero nobilium obuiam misit, & interea sancti Frãcisci monasterium, propterea quod erat capacissima domus, hospitium parare iusserat. Ille autem cum venisset, vbi paululum conqueiuit, Regem in lecto iacentem adiit, & honorificentissime receptus est, longoq; sermone vtro citroq; habito, demū familiaribus amoris, duo soli multa contulerunt. Hinc digressus Imperator ad Pontificem Benedictum, in oppidi arcem se cōtulit. A quo magnis honoribus exceptus, & eius pedes osculatus, Ferdinandi Regis & omnium Christianorum principum suoq; nomine multa verba fecit, cui suam & aliorum voluntatē apertissime declarauit (Nam ceteri Reges ad Imperatorem sua vota detulerant) & prudentissime supplicauit, vt quemadmodum Pontifices alii pro communi Christianorum salute & Dei cultu & honore facere parati erant, ipse quoq; pōtificatus onus & dignitatem deponeret. Benedictus autem quo magis ab Imperatore rogabatur, eo pertinacius in sua cōtumacia permanebat, affirmans vnum se dumtaxat atq; verum esse Pontificem. Tunc Imperator ad Ferdinandum Regem reuersus, ei Benedicti propositum retulit. Rex igitur & Imperator illi obsequium denegarūt, & ne quis eum Pontificem diceret, iusserūt. Quod vbi Benedictus intellexit, metuens ne vel captus pontificatum dimittere cogeretur, vel aliquod periculum subiret, noctu clam egressus ex oppido Colibrim se contulit, ac prima luce triremem quam ibi paratam cum aliis habebat, ascēdit. De cuius discessu Rex Ferdinandus certior factus, equites ad eum statim misit supplicatū, ne discedere vellet, ppter ea quod apud se tutius esse posset, quam apud alium quenquam. Cui Benedictus per equites ad se missos hoc modo respondit: Mene qui te feci in desertum misisti? Alulit enim ad Regis coronationem cui Benedictus Pontifex, vt supra diximus, præfuerat, perinde ac si dixisset, ego te Regē feci, & tu vis me priuare pontificatu? Hoc responso dato remos impellens in Peninsulam, hoc est in insulam paruulam quæ Paniscula dicitur, apud Valētiā se recepit. Et Sigismūduſ Imperator ex Hispania discedēs ad imperium reuersus est. Rex vero Ferdinandus adhuc infirmus aduersa valetudine Barcinonam venit. Hinc in Aragoniam proficiscens itineris labore defessus, in Equalato oppido recidit in grauiorem valetudinem. Qua victus decessit

quarto Nonas Aprilis, anno millesimo quadringentesimo decimo sexto, ætatis vero suæ quadragesimo tertio. Aragoniæ autē regno præfuit annos quatuor & menses nouem. Qui sepultus est in monasterio Populeti. Cuius vxor Regina Leonora peractis exequiis in Castellam rediit, quæ in oppido Methymna cognomento Campo, sororum quæ Sanctimoniales dicuntur, monasterium condidit nomine Sancti Ioannis Dominarum. Ibi per sancte vixit annos nouendecim, & diem suū clausit Nonis Ianuariis, anno millesimo quadringentesimo trigesimo quinto.

De Alphonso Rege Ferdinandi filio cognomento Magnanimo, qui fuit Rex Aragonum decimus septimus, & vtriusq; Siciliæ, & Comes Barcinonæ.

AD magnam Ferdinandi Regis fœlicitatem & inclytam Aragoniæ Siciliæq; re-
gni gloriam filius eius Alphonfus, ingens omnium virtutum cumulus, accessit. Cuius res magnifice strenueque gestas, quæ plurimæ sunt & immortalitate dignissimæ, ego consulto transeo. Eas enim Laurentius Vallenfis, & Bartholomæus Faccius, duo præstantissimi viri fideq; dignissimi, chartis nunquam perituris facundissime scriptas reliquerunt. Si quis igitur Alphonfi Regis virtutes & res fortissime gestas summis laudibus excultas cognoscere velit, & Laurentium legat & Faccium, qui de rebus gestis & virtutibus eius magnam & veram confecerunt historiam. Cæterum Laurentianum de Regis Alphonfi rebus gestis opus, quod a multis asseritur ab eo editum fuisse, ego nondum vidi. Bartholomæi vero Faccii magnum volumen, & in decem libros diuisum, Neapoli perlegi nuper apud quendam Antonium siue Bernardinum, cui cognomento est Bononia, qui eos Venetorum legatis ad Ferdinandum Regem transcribendos commodauerat. Quibus certe libris & recenti fama commotus, Alphonfi Regis multas & ingētes virtutes admiratus, illam demum Stoicorum comprobauit sententiam, quæ mihi perdifficilis hæctenus videbatur, vt omnes illi virtutes inesse crederemus, in quo saltē earū vna esse videretur. Atq; adeo quidem Stoicorū nunc a me vetus confirmatur opinio, vt nullam prorsus litem deinceps illis intendam. Fuerunt enim in Alphonso Rege virtutes tam cumulatae & perfectæ, quam multæ. Quæ non modo magnis historiis ac fama circumferuntur, verumetiam multis adhuc viuētib; & Hispanis equitibus & Siculis, qui rebus ab eo gestis interfuere, memorantur. Ipse quoq; memini post captam Neapolim quod Siculos maximis honoribus illustrauit, quibus amplissima munera tribuit, quorum domus & genus præclaris nobilitatis titulis ornauit, quos equestris ordinis dignitate censuq; donauit.

De eius eloquentia & eruditione.

CVIUS ego virtutes & res gestas mecum cogitans, illud vnum quod rarissime contigit, nostris præsertim temporibus, præsepe mirari soleo, quod summus Princeps, & quinquagenarius, & maximis plurimisque curis districtus, ad Latinas literas respexit, earumq; desiderio commotus & amore iā captus, a primis Grammaticæ rudimentis veluti puer omni cura solutus discere cœpit. In quibus Laurentio Valla & Antonio Panormita præceptoribus vsus, breui quidem tempore plurimum profecit. Hinc poetas & oratores omnes totius Italiæ atq; Siciliæ, quorum consuetudine mirum in modum delectabatur, mirifice iuuuit & quam maxime coluit. Qui vbi scientiæ fructum gustare cœpit, amplissimam & pulcherrimam sibi suisq; literatis hominibus bibliothecam comparauit, libris quam plurimis conquisitis & emptis immenso precio. Quos autem venales inuenire non poterat, a publicis & priuatis bibliothecis commutato, dum transcriberentur, accepit, atq; multa Græcorum volumina cuiuscunq; scientiæ per viros eruditos & eloquentes in Latinum sermonem traducere diligentissime curauit. Cuius auspiciis & amplissima liberalitate nimirum, Latinæ literæ quæ iam pridem miserandam iacturā fecerant & penitus ad interitum peruenerāt, fuerunt ad pristinum statum & meliorem cultū restituta, in magnoq; precio ac veneratione habitæ. Floruerunt sub tanto principe

principe quidem non solum bellorum duces & in re militari fortissimi equites, sed etiam vates & rhetores omnes, in omni genere literarum indulgentia summi Regis excitati. Qui quanta & ipse claruit eloquentia, scripta quidem eius & orationes quædam facile declarant, quarum, quoniam de rebus eius gestis mentionem nullam sum facturus, aliquid hic apponere placuit, ut cæteri principes aut invidia palleant, aut idem facere studeant diligenter.

De eius sermone consolatorio ad Gabrielem Surrentinum familiarem.

10 **V**T vales mi Gabriel? Medici quidem te extra mortis periculum esse affirmant, si modo illos obedienter audias. Quod ut facias, te hortor atq; etiam rogo, ne secus faciendo ipse tuæ mortis causa fuisse infameris. Et in medicis quidem haud paruum præsidium vitæ est, verum in Deo multo maius ac certius. Is enim non vitæ modo, sed mortis etiam sanitas & salus est. Illum ergo in primis ante oculos habes, illi tota cogitatione adhæreas, qui te fecit, qui te a morte moriens redemit, qui te iudicaturus est. Illum si quando offendisti, nunc contritione, oratione, confessione, & sacris mysteriis tibi places ac propitium reddas. Hęc cum feceris, & facies scio, & quidem deuotissime, si bene pietatem ac constantiam tuam noui, hæc (inquam) cum feceris, illius postea voluntati ac misericordiæ læto & forti animo te
 20 permittas. Solus enim, quid nobis profuturum, quid contra nociturum sit, præno-
 scit. Nec te timor aut potius opinio mortis offendat. Mors quippe bene pureque morientibus vita est. Hinc & dissolui cupiunt qui bene vixerunt, & esse cum Christo, ut bene actæ vitæ præmium consequantur, lumen æternum. Et profecto mors vitæ principium est, atq; eius vitæ quæ neq; doloribus, neq; metui, neque inuidiæ, neq; ærumnis vllis subiecta est, neq; ipsi quoq; morti quicquam obnoxia. Et si al-
 30 tius aliquanto repetamus, inueniemus, mortem nihil aliud esse quam peccandi finem. Nam cum Adam contra mandatum Dei in flagitium lapsus esset, ne viuendo culpa reuiuisceret, & in peccato persisteret, eius corpus e terra factum, terræ Deus reddidit, non ut creaturæ quam fecerat, sed ut peccato quod creatura ipsa commi-
 serat, finem imponeret. Deus igitur & principium & finis, cum is vult, nascimur, cū
 vult, etiam morimur. Et sunt hæc prorsus quidem diuinitatis suæ, nihil ad nos per-
 40 tinentia: illud vero tantummodo nostro reliquit arbitrio, ut bene recteq; viuendo bonum nasci sceremur finem. Hoc itaq; quod vnum nostrū est, id est ut in Christo domino moriamur, summa ope adniti debemus. Quod qui faciunt, nō plane moriuntur, sed transeunt a corruptione ad incorruptionem, a mortalitate ad immortalitatem, a perturbationibus ad tranquillitatē. Nō absurde fortassis quidā existi-
 marunt mortem non modo malum non esse, sed bonorum omnium maximum. Verum enimvero quoniam euocationis diem neq; horam nobis scire datum est, perquam salubre fuerit nos præparatos esse cum Deo sentientes & mandatis eius
 50 obsequētes, nec diem differre tutum esse, sed insipienter factum potius existiman-
 dum. Plerosq; enim vidimus summa corporis incolumitate repente interceptos: contra nonnullos vsq; ad medicorum desperationem redactos conualuisse. Ego quidē in præsentia, ut vides, sanus, integer, & validus sum, adde & tot tantorumq; Rex regnorum, opibus, potentia, existimatione fortassis nō in postremis: sed nun-
 quid profutura hæc mihi quicquam intelligam ad horam mortis dignoscendā? aut si intelligam, putem me vel temporis momento illi resistere, aut repugnare posse? Minime. Cum hæc igitur omnia in Dei tantum potestate sint, nihil nobis reliquum
 videtur, nisi cum Deo bene sentientes, eius præceptis (ut diximus) cum in omni
 vita, tum in vitæ termino maxime obediamus. Sed quoniam te verbis meis ala-
 60 criorem aliquanto factum intueor, pergam te monere, & iis quidem monitis, qui-
 bus hæc breuis hora non modo sine metu, sed cum gaudio quoque transigenda vi-
 deatur. Credimus firme omnes, quod Deus hominem fecerit ad imaginem & si-
 militudinem sui: nec cum fecerit, credimus corpus fecisse sui simile, sed inflasse illi
 spiritum, id est animam, ad similitudinem sui. Id cum ita sit, quid nobis scilicet
 potest accidere, quam dimittere luteum corpus, vitiorum sarcinam, & ad eum

euolantes redire, qui nos non dedignatus est ad similitudinem sui facere, quo spiritus noster diuino ipsius spiritu repletus, diuinitatis particeps, & felicitatis eius agat æuam, perpetuo inter angelos & sanctorum choro? Et quoniam nos similes sui natura creauit, & simile appetat simile, oportebit nos legi naturæ parere, hoc est, ipsi Deo, ut nemo vnquam sapiens repugnauit. Natura ergo rapimur ad fruitionem Dei, ad quam ne id refugias, nisi morte migrandum est nemini. O ineffabilem Dei benignitatē! Dedit iis qui credunt in nomine eius vel Dei filios fieri posse, & adhuc veremur mori, atq; id statim facere, quod, velimus nolimus, quādoq; facturi sumus. Sane nisi Deus id expresse vetuisset, nō expectanda, sed consciscenda nobis mors esset, quo citius anima nostra perueniret ad patrem rerū omnium & factorem & dominum, quo simplicitatem, puritatem, æternitatem, atq; (vt ita dixerim) Deitatem recognosceret, & recuperaret suam in contemplatione rerum cœlestium & consortione sanctorum. Quid nos ita, non dicam amplius mors, sed agitatio mortis deterreat, a qua momento temporis absoluihur, & in qua, aut nullus est sensus, aut certe breuis quidam efflatus, & is quidem æquanimitate lenior ac facilior? Adeo ne molles aut insolentes erimus, vt quod omnibus prorsus subeundum est iter, nobis vnis haud esse subeundum arbitremur? Adeo ne stulti atq; dementes, vt nobis naturam, non naturæ nos parere debere cogitemus? Atqui viridior e vita exeo in flore ætatis. Quid refert, obsecro, quam cito quis exeat, si semel exeundum? Nunquam ne animaduertisti, quod quo magis crescimus, eo magis decrescit vita? Quanquam per immortalem Deum quid in hac vita potest esse diu, cum ipsa etiam hominum longissima vita per breuis sit, & puncti instar iudicanda, si cum æternitate eam conferas? vt non temere fortassis credendum videatur, nō ex interuallo aliquo, sed vna eademq; hora homines mori & nasci omnes. Cæterum is mihi demum viuere videtur, & in ætate adhuc imperfecta vitam perfectam ducere, qui vsq; ad sapientiam, id est, vsq; ad cognitionē Dei vixit, qui conscientia sua fretus mortis fiduciam præ se ferens læto atq; hilari animo obeat aut abeat potius. Et si vis etiam, dinumerentur anni & seruetur ordo, vt libet, quid tibi paucorum annorum accessio boni potuisset asserere? aut quid non mali potius? Tibi summa nunc tui principis gratia, tibi fratres & parentes incolumes, tibi patria ipsius tuæ & haud paruus, ppter ea dominatus, tibi facultates & copiar non mediocres, sed horum pleraq; fortunæ temeritate reguntur. Quæ certe nobis pro gratia inuidiā & malevolentiam subegerit, pro sanitate morbos & ægrotudines, pro dominatu seruitutem & exilium, pro fluentia & diuitiis paupertatem & inopiam, pro bona ætate rēdium atq; odium. Hi nimirum, hi fructus sunt quos præsens vita acerbissimos exornare consuevit, quos euitare & morte præcidere sapiens vir, si liceat, debet, & tunc secum bene feliciterq; actum esse existimare, si cū hæc fucata & fallacia bona sibi arriserint, ea deserat. Nec vero te vlla de parentib. aut fratribus quos relicturus fortassis es, subeat sollicitudo. Eos quidem mihi cordi iam iamq; esse & fore scias, nō minus sane, ne quid ardentius dicam, quam te ipsum, in cuius recordationem Martinum fratrem & ipsum præclaræ spei adolescentulum in tuos honores, in tuas fortunas, & fortunarum spem protinus assumo. Tu vale æternum, & si mandatis meis impigre semper obtemperasti, nunc si a Deo Opt. Max. ac regū Rege tibi vitæ exitus denunciari videatur, lætus agensq; gratias pare & obtempera. Hac oratione confirmatus & erectus adolescens, paulo post hilariter & cum Dei mira cognitione migravit. Rex illi inferias magnifice persoluit, & sepulchro huiusmodi distichon exculpi mandauit.

*Qui fuit Alphonsi quondam pars maxima Regis
Gabriel, hac modica nunc tumulatur humo.*

Oratio eius ad Ferdinandum filium contra Florentinos proficiscentem.

COMPVLSVS tandem Florentinorum iniuriis quas nobis ac Venetis sociis & amicis nostris quotidie inferre pergunt, constitui animo te quo nihil habeo in vita charius, aduersus eos cum hoc exercitu mittere, sperans Dei ope qui iustitiæ fauet, & tua atque horum militum virtute fore, vt acceptas iniurias vlciscamur,

scamur, simul vt cognoscant iniuste se fecisse, qui cum hostibus nostris foedus atque amicitiam iunxerint, seq; in eo errasse, neq; satis recte eorum reipublicæ consuluisse. Et quo id alacriore animo suscipias agasq;, hosce veteranos commilitones meos mihi charissimos, quos tibi magnæ gloriæ, si iis vti sciueris, futuros reor, trado tuæq; fidei mando, quorū virtus ac fides multis meis magnis laboribus ac periculis superioribus bellis mihi nota & spectata est, quorum opera omneis ad hunc diem victorias & Neapolitanum hoc regnum triumphumq; adeptus sum, quibus deniq; adiutoribus ac bellicis magnam Italiæ partem maiorum nostrorum imperio & gloriæ adiecimus. Hos velim in primis ames charosq; habeas, putesq; nihil ne vitam quidem ipsam a me tibi commendari posse diligentius. Quod cum feceris, meam a te gloriam amari expetiq; tunc deniq; existimabo. Hos vide ne temere in discrimen mittas. Nec vero multum a te cohortandi aut oratione incitandi erunt, si quid periculi subeundum fuerit, magis a te reprimendus moderandusq;, quam verbis accendendus eorum animus erit. Tales tibi viros ad necessarios casus referues facito, in quibus scilicet de dignitate tua agatur aut fama. Nec vero apud me dubium relinquitur, quin eos ita habiturus sis, vt Imperatorem eundem habere se sentiant. Id autem te ante omnia monitum velim, ne tantum tuæ aut horum militum fortitudini fidas, vt arbitreris absq; diuina ope a te hostes superados. Victoria enim non ex hominum consiliis, sed ex summi Dei voluntate ac potestate proficiscitur. Tum deniq; tibi militares artes profuturas scito, cum Deum tibi pietate ac iustis factis propitium reddideris. Eum igitur, si vincere expetis, pure mente colito, spemq; omnem victoriæ in eo reponito. Et si quando, quod solet in bello contingere, tibi quidquam aduersi acciderit, quo existimare possis ipsum Deum tibi subiratum esse, vide ne ab eo per impatientiam aut animi perturbatione discedas, sed potius satisfaciendo ei reconciliari stude. Solet enim Deus quos diligit, interdum malis afficere, & quos constantes in aduersis videt, rursus in meliorem fortunam restituere. Existimationis diligentissima tibi ratio habenda erit, putandumq; nihil ea re in humanis rebus pluris esse aut fieri debere: quippe cum victoria nonnunquam magis existimatione & fama, quam militum robore ac virtute comparetur. Et victoria quidem sæpe cladibus mutatur, at fama si cum probitate & fide coniuncta fuerit, & permanet & cum omni æuo perdurat. Honestati itaq; a te incumbendū erit, qua detracta, nec principi illi Deo placere, neq; apud mortales autoritatem vllam stabilem aut gloriam consequi possumus. Veneto- rum vero amicorum ac sociorum nostrorum reipublicam nostram esse existimato, eamq; non minore studio ac diligentia quam statum nostrum defendito. Pro qua quidem conseruanda & amplificanda, nec sumptui nec militum labori parcas iubeo. Cum iis eo animo societatem iunxi, vt quandiu nobis vita contigerit, omnia eorum prospera & aduersa mihi communia habiturus sim. Nec te ab hoc proposito deterreat, aut pecuniæ, aut alius cuiuspiam rei indigentia. Namq; omnia quæ bello vsui fuerint, tibi a nobis abunde suppeditabuntur, & (vt vno verbo agam) non magis tibi quam mihi ipse defuturus sum, vt scias si modo tibi ipse non defueris, nihil tibi per nos defore. Illud postremo obseruato ac mandato memoriæ, in quo tua laus & gloria elucescet, si qui ex hostibus antequam oppugnentur in deditionem veniant, eos benigne in fidem tuam recipias: ac si qui fortasse obstinatoribus animis diuturnam obsidionem pertulerint, cum in potestatem tuam venerint, clementiam potius quam illorum pertinaciam respicias, magisque quid te ac gente nostra quæ semper crudelitatem odio habuit, quam quid illis dignum fuerit cogites. Quæ si obseruaueris & nobis lætitiā & tibi gloriam paries.

Oratio Dominici Firmani Cardinalis ad eum pro Italiae pace concilianda.

REM sane facilem & tibi vltro expetendam (vt pro omnibus his legatis verba faciam) a te Rex oratum venimus, pacem scilicet ac societatem tuam, quorum vtrumque & dare & accipere tuæ bonitatis est, præsertim hoc miserrimo

tempore, quo vniuerso Christiano generi ac religioni nostræ sanctissimæ periculum ab exteris nationibus impendet. Quæ causa imprimis hosce populos ac principes mouit, vti armis positis communi quieti consulerent. Nec vero putes ab hisce in agenda pace contemptui esse aut neglectui habitum, quod eam te inconsulto fecerint. ita enim fieri necesse fuit, quo facilius cõficeretur, quæ fortasse aliquãto plus difficultatis alioquin fuisset habitura. In ea enim haud præterita est honesta de tua dignitate mentio. Sed & tibi relictus & cõcessus eius ineundæ locus. Nec tu id in status tui detrimentum aut dedecus vllum factum arbitrere. Quod si te nõ alia ratio moueret, quã Italicæ quietis, quæ prouincia diutissime exagitata atq; intestinis bellis vexata est, ita vt qui vicit, similior victo videatur, esse tamen & æquitatis & humanitatis tuæ communem hanc pacem & societatem amplecti, vt tandem aliquando, quantum in te esset, quiesceret, atq; vt hanc ex ea pacata laudem gloriamq; tuarum laudum cumulo adiiceres. At cum in præsentiarum non de ea pacanda, sed potius de tutanda & conseruanda agatur, multo magis debes communi huic fœderi & consentienti cæterorum populorum ac principum voluntati acquiescere. Imminet enim nobis bellũ & graue & periculosum, quale multis iam sæculis in Italia non auditũ. Agitur salus Italiæ, agitur salus totius Christianæ Reip. agitur salus sanctissimæ religionis nostræ. Mahometus atrocissimus Christiani nominis hostis non cõtentus capta Constantinopoli, quæ vrbs a Constantino potissimum aduersus Teucrorum impetus condita est, in cuius expugnatione, quas cedes, quæ incendia, quas rapinas, quos incestus, quas templorum violationes, quas sacrorum corporũ prophanationes, quæ Christi Dei nostri, quæ virginis sanctissimæ ludibria commiserint, non es nescius: non contentus (inquam) Græcia oppressa, quæ aut iam omnis parer, aut metu eius contremiscit: nõ contentus deniq; finitimarum gentium obsequio, emergere iam e Græciæ claustris, atq; in Italiã erumpere, Romamq; caput ac sedem sacrosanctæ religionis nostræ petere velle minitatur. Nec solum nullam accepit pro tantis sceleribus suis pœnam, sed tertiũ iam annum Thraciæ Græciæq; dominatur, omni interim post captã Constantinopolim tempore ad comparandos exercitus contrahendasq; vires ex quibuscunq; gentibus collato. Persuasit sibi hostis callidissimus, si dissentientem Italiam inuenerit, ea se facile potiri posse: hac autem subacta, cæteros Christianos populos ac principes imperata facturos. Properat hostis acerbissimus, quo nos bello contententes improviso opprimat, nullũ tempus pestiferis consiliis eius exequendis aptius existimans. Nec fallent eum profecto cogitationes suæ, si ociosi illius conatus expectabimus, si nõ occurrerimus eius furori. Tanta est eius potentia, tanta auri atq; argenti vis, tanta classium moliendarum opportunitas, tanta deniq; eius hominũ in bellum multitudo. Clausum est iam mare Ægæum nauibus nostris, nec amplius nisi plures simul onerariæ, eaq; magnæ, Ægæi maris insulas & orientales oras quibus in locis Christianis negociatoribus vberimus quæstus solebat esse, adire iam nõ possunt. Clausum est nobis mare Ponticũ, & ipsum generi nostro fructuosum, castellis transitũ impredientibus in ipso Bosphoro Thracio ab vtroq; littore excitatis. Habet præterea in bellum consentientes Scythas, genus hominum & multitudine, & corporum robore, & bellandi artibus formidabile, qui Christianorũ oppida quæ in Ponto sunt, aut breui opprimant, aut certe quieta esse non sinent. Diuisit iam in omnes partes Barbarorum & infidelium nationum oratores, ad eos maxime quos mari viciniore expeditioni suæ prædesse posse intelligat, vt illorũ auxiliis atq; opibus suffultus incorruptissimam fidem nostram funditus euertere, ac sacrilegi illius Mahometi (quod Deus auertat) nefandis legibus subiiciat. Nec dubiũ est quin & Syros, & Afros, & Mauros reges, & cæteros etiã a mari remotiores aduersus Christianos in belli societatem trahat. Mira est enim vis religionis, quæ etiam si mala ac detestabilis sit, tamẽ animis semel insita ac penitus impressa, inflammare homines & concitare ad sui timorẽ solet. Omnes enim quam ipsi colunt religionem, potiorem ac sanctiorẽ aliena putant. Hæc mala Italiæ atq; pericula sola pax atq; consensus vel tollere, vel subleuare potest. Tantũ enim est Italię in armis nomẽ, vt vel solo rumore cõfectę pacis ac publici fœderis possit in solētissimũ hostẽ a pernicioso conatibus

nantibus suis absterrere. Sed nec hoc quoque satis est. Duce enim & autore opus est, præsertim bello maritimo, in quo maxime victoria reposita videatur. Qui enim plus classe potuerit, facile profecto terrestris belli victoriã cæteris reliquerit. Nam quandiu mare illi tutum ac liberũ fuerit, nec commeatu nec milite propter vicinitatem terrę Afriacæ ac paterni regni prohiberi poterit: quo commercio atque opportunitate sublata, aut fame aut ferro vincatur necesse est. Te autem vno neminem aptiorem ad tantum imperium gerendũ arbitrantur, omnes ad te summo consensu hanc præfecturã deferunt, vident in te omnia abunde esse quibus eiusmodi Imperatorem præditum esse oportet, summam scilicet belli scientiã, egregiam virtutem, amplissimam auctoritatem, maximam foelicitatem. Quarum omnium rerũ mirifica exempla iis quæ gessisti bellis demonstraisti, Neapolitano, Marsiliensi, Hispaniensi, Africano. Vident etiã id quod maxime in huiusmodi bello requiritur, te maritimis copiis ac nauibus plurimũ posse, tantumque Maiestati tuæ tribui, vt nulla Italiæ ciuitas, nulla classis futura sit, quæ tua signa non libens sequatur, quæque mandatis tuis parendũ non existimet. Quæ res maxime in hac expeditione necessaria existimatur. cæteris enim æqualitas ipsa inuidiã excitat, nec alios alius præesse patitur, tibi omnes promptissime absque inuidia obtemperaturi sunt. Nec vero et si antehac magna & præclara facinora gessisti, superiora bella tua cum hoc bello gloria comparanda sunt. Illa enim superiora habent fortasse aliquid quod nõ omnes probent, quoniam non sine Christianorũ sanguine confecta sint. Hoc autẽ veram & solidam & constantẽ omnium opinione gloriã in te habet, quod contra Barbaras gentes, cõtra religionis persecutores atrocissimos suscipitur ac geritur, in quo qui interficit, magnũ pietatis locũ sibi apud Deum immortalẽ vendicat. Hoc tuũ factũ omnes vno ore laudabunt, & consentienti fauore prosequentur, nec erit vllus tam iniquus rerũ æstimator, qui non illud omnibus rebus hac ætate nostra ab omnibus Regibus gestis merito anteponendũ iudicet. Hanc igitur prouinciam quo possis suscipere, communẽ hanc Italiæ pacem ac foedus ineas oportet. Nã absque hoc, nec Italiæ vires componi, nec magnũ aliquid mari geri potest, præsertim contra hostẽ potentissimũ. Qui postquã Constantinopoli potitus est, nihil omnino prætermisit temporis ad ædificandas classes, cuius rei magnã ei commoditatẽ præbet, & loci situs, & materiæ copia, quæ in ea regione permagna est. Hoc vt agas, a te petit vehementer Nicolaus Pontifex maximus, a quo ego legatus ad te venio, qui imminetibus periculis fidei ac reip. Christianæ obuiam iri quamprimũ expetit. Hoc te orãt hi legati clarissimi viri, hoc te omnis Italia, hoc te vniuersum Christianũ genus, vt te duce maritimi belli in cõmunibus periculis vti queat. Noli obsecro Italiæ deesse, Remp. Christianã, sanctissimam religionẽ nostram, quantũ in te est, tuere ac serua, noli pati fidem nostram ruere in qua animarũ nostrarum salus consistit, occurre impendenti malo, noli expectare dum immanissimæ gentes Christiano nomini inimicissimæ ad tantũ bellum coeant, quod sustinere tota Europa nõ valeat.

Nam quota pars orbis terrarum Europa est, cuius etiam magnam partẽ Scythæ tenent. Tantos possunt hæ gentes exercitus cõficere, vt illorum tantummodo aspectum Christiani ferre vix possint. At si maturabimus, omnia nobis secunda erunt. Recepta enim maris possessione, cũ in Græciã, Thraciam exercitus nostri transfugerint, Mahometi furor cohibebitur, & cæteræ gentes rei euentum tacite expectabunt. Caue Rex prætermittas hanc sempiternæ ac veræ gloriæ occasionẽ, quæ tibi a Deo immortalis permessa & parata est. Cogita quanta sit eorũ principum gloria, qui pro Christiano nomine vel amplificãdo vel conseruando aduersus hostes religionis nostræ bella gesserũt. Carolus ille Francorũ Rex qui Aquitaniã, & Galliam Togatã, & Thraciam, & alias quasdam gentes e manu barbarorũ ereptas ad fidẽ nostrã redegit, & Magni appellationẽ meruit, & quandiu orbis terrarũ stabit, ab omnibus mortalibus pleno ore laudabitur. Gottfredi nomen qui Hierosolymas & Christi Dei nostri sacratissimum monumentũ eiectis Syris aliquando recepit, qui postea locus rursus in eorum potestãte nostra negligentia recidit, in omnibus gentibus perquã illustre est. Sigismundi Imperatoris gloriã qui contra hosce Teucros sapius prospere pugnavit, nulla vnquam ætas conticescet. Ioannis Vaiuodæ qui

toties sua virtute atq; consilio huius Mahometi patrem prælio fudit ac vicit, multis Teucrorum millibus cæsis, quanta sit fama apud omnes vides. Sed nil te magis commouere debet, quam religionis nostræ sanctissimæ discrimen, in qua animarum nostrarum fœlicitas sempiterna continetur. Pro hac decertandum, pro hac fundendæ vires, pro hac deniq; vita ipsa exponenda est. Si tu pacem hanc & fœdus Italicum aspernabere, reliqua Italia obtorpescet, aut de bello intestino sollicita erit. Qua cessante aut de maritimis apparatus nihil cogitante, cæteri Christiani principes ac populi qui sibi remotiores ab hoc incendio videntur, & ipsi quoque omissis belli curis domi se continebunt. Quapropter amplectere obsecro hanc communem pacem ac societatem, quæ communis non solum Italiæ salutis, sed & totius Christiani generis atque ordinis causa instituta est, teque ad bene merendum de toto genere Christiano, de Italia præsertim quæ te tanquam Ducem & Imperatorem suum respicit, natum esse ostendet. Pro qua quidem re componenda, in iis quæ æqua & honesta postulaueris, hosce legatos & eorum ciuitates ac principes eam ob rem ad te profectos, faciles reperies.

Responsio eius ad legatos.

NVNQVAM mihi adeo secundæ res aut domi aut belli fuere, quin si cum bello pacem commutare licuerit, bello pacem prætulerim. Nec vero nisi aut lascivitus, aut pro sociis ad hunc diem arma suscepi ac gessi. Nec me tam ratio vlla mouit imperii aut regni augendi, quod Dei munere satis esse amplum atq; opulentum scio, quam meæ ac popularium meorum quietis ac tranquillitatis. Isq; semper finis consiliorum meorum fuit, vt absq; iniuria in pace viuerem. In bello pacem, nõ in pace bellum quærere soleo, & si quando a nobis hostis pacem petiit, nunquam eum aspernatus sum, nunquam reieci, sed honestis conditionibus petitis pacem dedi, proq; amico postea habitum passus regnorum meorũ commercio perfrui. Hoc posterius bellum Florentinum, iam neminem nescire arbitror, Venetorum sociorum & amicorum causa, non vlla cupiditate mea a me susceptum esse. Quoscunq; vrgeri premiq; ab hostibus cernerem, non fuit æquitatis meæ in tanto Itæ discrimine destituere. Ita si a me esset petita pax, vt a Venetis, non fuisset profecto durior in ea concedenda, quam ipsi Veneti quorum gratia bellum suscepam. Nec debuit certe, vt Venetorum pace loquar, res tanta præsertim quæ mea tantopere referret, me in scio atq; incõsulto agi. Sed quæ acta sunt redargui magis, quam emendari queunt. Ego per me stare nolim, quin hæc pax atq; societas communis fiat. Nolo consentienti Italiæ deesse, potissimum cum hanc ipsam societatem ac pacem, quemadmodum ipsi differuistis, ad totius Christiani generis salutem & conseruationem pertinere agnoscam. Video enim quorsum tendant Mahometi huius insolentissimi conatus, video quid struat ac moliatum tantarum classium atq; exercituum apparatus, video quo spectet illius audacia, quo ve sit pertinacia & cupiditas eius euasura. Si fuisset bello vacuus, omnes profecto iam vires in eius perniciem conuertissem, nec essem passus quantum in me fuisset, eius furorem euagari latius. Sed bellum consilia mea conturbauit. Quo nunc liberatus, Deo volente, propositum meum prosequi poterò. Ego enim labenti reip. Christianæ deesse, nec volo, nec possum, & vel dux vel comes huius gloriosissimæ expeditionis ire non recuso, tantumq; abest vt eam deserere in animo habeam, vt omnes copias ac facultates meas in eam rem collaturus sim, ne vitæ quidem parsurus. Statui enim pro illius religione defendenda vitam exponere, qui pro humano genere conseruando vitam exponere non dubitauit. Sic maiores mei, sic ego ab adolescentia institutus sum, vt diuinam religionem omnibus rebus anteponebam. Sed si honesta concedentur atq; postulabuntur, nec Pontificis maximi cuius autoritatem plurimi facio, nec horum populorum ac principum voluntati refragabor, atq; huic necessariæ expeditioni seruiam.

Eius oratio ad Cardinales & Italiæ principes in expeditione contra Teucros.

SCIO plærosq; vestrum demirari, patres venerabiles & inclyti proceres, quod cum toties de expeditione in Teucros verba fecerimus, eamq; miro consensu omnes capeffendam censuerimus, cur illa hætenus a me dilata ac pene derelicta videatur. Quod equidem nolim arbitremini, aut negligentia mea, aut pusillanimitate fortassis accidisse. Nam & bellum hoc nobis necessarium visum est, & utcumq; tandem omnino suscipiendum. Verum dum alios Europæ principes respicio, ad quos huiuscemodi belli cura, vel autoritate, vel potentia, aut rerum peritia magis pertinere videbatur, in hunc vsq; diem rem distulimus, certe ne insolentiæ aut arrogantia argui possemus. In præsentia vero cum illorum neminem ad hanc rem animum intendere animaduertam, ac propterea hostium animos indies magis crescere atq; inolescere, statuo si id quoq; vobis visum fuerit, bellum in Christi domini ac Christianorum hostes vltèrius non differre, non quod ad tantam belli molem per me ipse satis omnino esse confidam, sed quod in Christo cuius res maxime agitur, quamplurimum sperem. Hic enim & vires nobis, & opes, & industriam, & deniq; victoriam suggeret. Nam si nunquam sperantes in seipsum dereliquit, cur nos qui non in nostra potentia quæ nulla est, sed in eius brachio & benignitate confidimus, destituat, præsertim eius ipsius iniurias vlciscentes? Bellum quidem contra eos suscepturi sumus qui Christi summi & singularis Dei templum fœdauerunt, Mariæ matris effigiem sagitta per ludibrium transfixerunt, sanctorum martyrum reliquias partim igni, partim canibus edendas abiecerunt. Quo quidem in bello si vicerimus, orbis terrarum præmium erit: si victi fuerimus, cœlum. Vt cumq; igitur res cedat, magna nobis & immortalis gloria paratur. Verum ego beneficia omnipotentis Dei nonnunquam mecum reputans, tria illa vel præcipue commendare ac præferre soleo: primum, quod me non beluam, sed hominem, hoc est animal ratione præditum, fecerit: alterum, quod Christianum: tertium, quod tot tantorumq; regnorum Regem & dominum. Sileo præter hæc plura. Sed his tribus tantum Deo optimo ac benignissimo me obligatum & obnoxium sentio, quibus mihi nisi mortalium ingrattissimus esse & haberi velim, haud amplius oscitandum aut torpescendum sit, neq; expectandum an quid alii moliantur aut parent, sed rumpenda potius mora classi q; habenæ immittendæ. Nam per immortalē Iesum, quid est quod verear, quo minus bellum hoc honestissimum ac piissimum amplectar? an ne corpusculum hoc, an ne regna & reliqua bona, an ne deniq; animam ipsam amittam? Verum hæc omnia vt a Deo mihi concessa, ita ipsi Deo tandem restituenda sunt, vt plane profitear, quicquid huic bello destinandum sit, meum non esse, atq; ei cuius id est, iure ac merito reddi debere. Bellum itaque nobis proponitur, in quo nihil quod nostrum sit perdere possumus, sed in quo etiam perdendo vincamus perpetuamq; fœlicitatem adipiscamur. Sat munda seruiuimus, sat voluptatibus concessimus, reliquum ætatis Deo dandum & cõsecrandum est. Victoriã olim de sæculari regno dimicantes consecuti sumus, quid speramus fore si de Christo ac pro Christo pugnam omnium pulcherrimam subierimus? Perpudeat iam Christianos & Christianorum principes tot populorum a Mahometanis debellatorum, tot Regum procerumq; interemptorum, tot hominum in seruitutem adductorum aut in Mahometanam perditissimam hæresin redactorum, virginum stupratarum, Dei veri ac sanctorum imaginum subuersarum, atq; huiuscemodi prope innumerabilium contumeliarum. Etiam cogitemus capta Constantinopoli, hoc est claustris Asiæ diffractis, nisi hostium conatibus statim obstiterimus, de nobis deq; Christiana religione protinus actum esse. His atq; aliis rationibus adducor, si vos item annueritis, bellum pro fide catholica contra Teucrum, quod nobis atq; omni Christianæ reip. faustum, fœlix, & fortunatum sit, confestim suscipere. Auctote.

Decius

De eius uxore & liberis, & loco & tempore mortis.

VXOREM duxit Alphonfus Mariam Henrici Castellæ Regis patruī sui filiam, ex qua prolem nullam suscepit: ex aliis tamen mulieribus Ferdinandum genuit filium, quem primum Calabriae Ducem, & deinde moriens Regem Neapolis instituit. Habuit præterea filias duas, Mariam quæ fuit vxor Marchionis Ferrariæ, & Leonoram quæ nupsit filio Ducis Sueffani, cui dedit Rossani principatum: Aragonum vero & Siciliae regnū cæterosq; principatus reliquit Ioanni fratri Regi Navarrae. sic enim Ferdinandus pater eius testamento mandauerat. Decessit autē Rex Alphonfus in Castro nouo ciuitatis Neapolis, quarto Kal. Iulii, anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo octauo, & ætatis suæ sexagesimo quinto.

LVCII MARINEI SICV.
LI DE REBUS HISPANIÆ
LIBER DVODECIMVS.

De Ioanne Aragonia Rege decimo octauo.

IOANNES secundus Ferdinandi Regis filius, Alphonso fratri qui sine legitima prole decessit, in Aragoniæ & Siciliae regno successit. De cuius vita rebusq; gestis, quæ multæ magnæq; fuerunt, quæ præcipua sunt, vt nobis moris est, breui volumine perstringemus.

De loco & tempore natiuitatis eius.

FVIT itaque Ioannes Aragoniæ & Siciliae Rex natus Methymnæ, quæ Campus cognominatur, in ædibus paternis venali foro coniunctis, tertio Kalendas Iulias insigni die, quo Petri & Pauli Apostolorum Christi laudes & merita celebrantur, anno vero a partu virginis millesimo trecentesimo nonagesimo septimo. Est autem Methymna oppidum nobile Lusitaniæ prouinciæ, & quinque principum natale solum foelix, & a scriptoribus memoratum. De quo nos etiam scripsimus alio loco. Vbi Ioannes Rex, de quo loquimur, non solum natus est, sed etiam cum reliquis fratribus, Alphonso scilicet, Henrico, Sanctio, & Petro diligenter educatus, & ab eisdem morum & literarum magistris institutus. Quam quidem patriam charissimam semper habuit, & eius habitatores suosque conterraneos mirifice dilexit.

De vxoribus eius & liberis.

ANNVM agens fere vigesimum Blancham Navarrae Reginam Caroli Regis filiam duxit vxorem, ex qua filium progenuit Carolum, qui fuit Vianæ princeps appellatus, de quo alio loco latius referemus. Progenuit & filias duas, quarum altera Henrico Castellæ Regi nupsit, cum quo diuortium fecit, propter eius (vt ferunt) impotentiam defectumque naturæ: altera nupsit Gastonio Foxano Comiti, quæ filios peperit, de quibus alio loco scribemus. Cæterum Blanca Regina defuncta, Ioannam duxit vxorem Federici Almirantis Castellæ filiam, quæ peperit Ferdinandum Regem Catholicum, & Ioannam quæ fuit vxor Ferdinandi Neapolitanorum Regis. Peperit & aliam filiam nomine Marinam, quæ teneris annis obiit.

De sta-

De statura & forma corporis eius.

STATURA fuit mediocri, & omnibus membris a capite vsq; ad pedes totus æqualis & congruens, forma conspicua, aspectu graui, ore pulchro, colore candido, capillo plano & sufflauo, superciliis disiunctis, oculis subnigris, dentibus raris, exiguis, & candidis, mento venerabili, voce virili plenaque, sed aliquanto retenta pressaq; propter nares angustas: cui præterea formosissimæ mulieres candidissimas manus inuidebant.

De valetudine & cultu corporis eius.

PER omnem vitam valetudine prospera vsus fuisse perhibetur, sed extremo tēpore & iam octogenarius podagræ morbo laborauit, & oculorum luminibus per temporis interualla caruisse fertur. Eius autem per tot annos prosperæ valetudinis adiuuante natura causæ tres præcipue fuere, mundities scilicet, cuius studiofissimus erat, & abstinentia potus & cibi, a quorum satietate semper abhorruit, & laboris cuius patientissimus erat, vsus assiduus. Moderata siquidem corporis exercitatio valetudini plurimum confert. Arborum fructibus libentius vescabatur, quam carnis & aliis ciborum generibus. Ficus virides & recentes appetebat, & eas maxime quas Aragonēs Buriafotas appellant, & Latini Duricorias. In corporis autem cultu non minoris munditiæ fuit, & modo sericis, interdum aureis, nonnunquam purpureis vestibus induebatur. Collo plærumque torquem duntaxat ex auro, nonnunquam margaritis & aliis gemmis preciosissimis contextum gestare consueuit. Cultus denique corporis adeo fuit studiosus, vt omnes etiam domesticos vtriusque sexus & cuiuscunque ætatis non secus ac seipsum sæpius induerit.

De ludis & venationibus eius.

FATIGATVM multis negociis animum magnisque laboribus, interdum spectaculis & voluptatibus honestis reficiebat: quippe fictis armorum certaminibus & equitum ludis, paribus hastis hinc inde concurrentiū, quod certamen canarum ludū vocant Hispani, delectabatur. Virorū præterea mulierumq; choreis libenter interfuit. Erat quoq; venationibus deditus, & ferarū magis quā volatiliū.

De dilectione eius erga suos, & eorum fide & obseruantia in eum.

EQVITES militesque suos tantopere dilexit, vt nulla in re alia sæuitia notatus vnquam fuerit, nisi suorum vlciscendis iniuriis. Necem duorum Ducum quos Galliæ Rex in auxilium eius cum exercitu contra Gothalanos miserat, plurimorum iugulo qui cædis illorum autores fuerāt, vltus est. Et in oppidulo nomine Momalone, quod est apud Barcinonam, ob vnum interfectum equitem a Momaloniis qui venienti sibi portas clauerant, septendecim Momalonensium viros prope se strangulari iussit, spectauitque morientes. Plurimis delinquentibus vltimoque supplicio destinatis, quoniam eorum ope in defendenda sua dignitate vsus fuerat, facile pepercit. Quosdam etiam Baleares duarum factionum quæ regiæ maiestatis læsæ crimen commiserant, eorum virtutis bellicæ memor, qui multos annos eum bellum gerentem secuti fuerant, admonitos vt sibi cauerent in posterum, neve iterum delinquerent, impune dimisit. Multos denique in bello peremptos, magno coactus dolore, collachrymatus est. Hac humanitate cunctos quidem sibi fideles ac deuotos faciēbat. Ab eo enim Gothalanis deficientibus, præter omnes Aragonēs, Siculos, & Valentinos equites, multi quoque Gothalanorum nobiles ad eum cum exercitibus & pecunia cæterisque rebus quæ ad bellum gerendum vsui erant, sponte venerunt, nec domum, nisi confectis bellis, redierunt.

De virtute bellica per eum culta & eiusdem militari eloquentia.

VIRTUTIS bellicæ studiosissimus & amantissimus fuit. Milites enim quos in prælio fortes animososque cognouerat, a pugna statim redeuntes amplissimis & honorificentissimis verbis collaudatos, equestris ordinis titulis & honoribus ornabat, ac plerumque secum discumbentes, modo socios, modo fratres appellabat. In eloquentia militari magis formæ suæ dignitate verborumque grauitate, quam dicendi arte cultuque sermonis milites ad sua vota perduxit. Apud Ampostam oppidum de quo alio loco dicemus, omnes fere milites, equites, ducesque nonnullos longo labore defessos & hyeme sæuiente a castris omnino discedere volentes, magna vi orationis retinuit: & apud Rubinatum longiori sermone milites hortatus, cum paruis copiis ingentem hostium multitudinem deleuit.

De eius clementia & humanitate.

NATURA lenissimus fuit, magnumque clementiæ nomen exhibuit. Per multos enim contra eum insurgentes, in prælio victos & manu captos, ac de vita desperantes, humanitate misericordiaeque commotus, seruauit incolumes. Ceruarix ciuibus qui sola fame coacti sese dederunt, quicquid cibariorum tunc habebat in castris, impartiuit. Ilerdensium quoque legatis, nomine ciuitatis veniam & impunitatem petentibus, inuito ac vociferanti exercitu qui prædam & spoliū ciuitatis affectabat, omnia concessit. Barcinonæ præterea ciuibus duntaxat pro vita supplicantibus, non vitam solum & libertatem donauit, sed etiam bonorum omnium possessiones quas amiserant, restituit.

De liberalitate eius & audientia.

CVPIDITATIS & avaritiæ per omnem vitam non modo nullum experimentum, sed ne coniecturam quidem vnquam præbuit. Immo si liberalitas eius ex animi potius magnitudine, quam ex fortunis & opibus existimetur, non immerito quidem inter munificentissimos principes annumerabitur. In multos enim viros qui liberaliter ei seruiant, ingentia munera & amplissima beneficia contulit. De quibus multis omissis, per pauca quasi necessaria eius munificentiæ testimonia, referam. Rhodorigo siquidem Rebolleto cuius militarem virtutem & erga se fidem cognouerat, die nuptiarum eius, aureorum quos florenos Aragones vocant, milia sexaginta tribuit. Ioanni Villamarino classis eius præfecto, qui terra marique multos annos ei magnosque labores impenderat, Bosam in Sardinia ciuitatem liberaliter in perpetuum dedit. Bellum gerens cum pecuniarum nihil penitus haberet, cuidam equiti pro vxore & liberis quos fames vrgebat, pecuniam petenti, sex argenti vasa quæ sibi sola ad mensæ vsu relicta erant, impartiuit. Vestem præterea nullam vnquam sibi induit, quam non eodem die petenti sub hac conditione concesserit, cum deposuero, cubicularioque iubebat, vt ei, quum aliam indueret, traderet. Denique nemo vnquam ab eo pecuniam petiuit, cui si plures non haberet, saltem centum nummos argenteos nõ dederit: qui deniq; si pares animo facultates habuisset, omnes principes munificentia superasset. Supplices autem & eum in omni genere negotiationis adeuntes benigne semper & patienter audiuit.

De beneuolentia & cultu eius erga vxores & liberos.

VTRAMQUE coniugem non solum mirifice dilexit, sed quoque studiosissime coluit, quibus & se facilem semper præbuit, & omnibus in rebus morem gessit, & iniuris nihil vnquam fecit. Erat enim cum vxoribus cæterisque foeminis natura benignus, ingenio facilis, consuetudine dulcis & placidus, atque moribus elegans. Eodem modo liberos etiam semper amauit, tametsi Carolum Principem Vianæ, posteaquam nonnullorum prauis consiliis deceptus paternam gratiam contempsit, non amore solito diligere videbatur, odisse tamen non poterat. Erga domesticos insuper & familiares omnes lenis ac beneuolus semper extitit.

De cultu eius circa parentes, & amore erga fratres quandiu vixerunt.

PARENTES quandiu vixerunt summa veneratione coluit, quorum animos nō dicam re, sed ne leui quidem verbo vnquam offendisse perhibetur: & fratres quibus ipse charissimus erat, pariter omnes amabat, ac non modo Alphonso qui eum præcedebat ætate, sed reliquis quoque minoribus operam, labores, & quod signum maioris humanitatis erat, obsequium præstabat. Cunctos denique, tam parentes, quam fratres atque sorores, & viuos summo cultu semper amauit, & vita functos magnis honoribus, sacrificiis, & orationibus prosequutus est. Ipse
 10 nanque defunctis omnibus superuixit.

De morte parentum, fratrum, & sororum eius.

SI QUIDEM post vtriusque parentis & duarum sororum obitum, primum Sanctium fratrem, & Petrum qui in obsidione Neapolis icu bombardæ percussus interiit: deinde Henricum, qui & ipse quoque apud Olimetum Castellæ oppidum de quo postea dicemus, ab hoste peracuto gladio in sinistra manu vulneratus infra paucos dies nimio dolore periit: postremo & Alphonsum Regem qui Neapoli vitam cum morte commutauit, amisit.

De eius in pulchras mulieres inclinatione.

IN Venerem natura pronum, & pulchrarum mulierum amatorem fuisse, quibusdam argumentis & rationibus constat. Nam & præter liberos quos (vt supra diximus) ex vxoribus habuit, alios etiam plures ex concubinis alioquin nobilissimis fœminis progeniuit. Habuit enim Ioannem Archiepiscopum CæsarAugustanum, & Alphonsum ducem Villæ formosæ: quorum matres Castellana & generosæ fuerunt. In Nauarra quoque ex fœmina genere nobilissima, de Ansarum familia, suscepit Ferdinadum & Mariam, qui puerilibus annis e vita migrarunt, &
 30 Leonoram Litini Comitem. Et Barcinonæ tempore iam extremo & annorum fere octoginta puellam forma præstantem, nomine Francinam Rosam, adamauit. Verum cum hac, osculis duntaxat contentus, amoris opus non perfecit. Nam postea quum puella nupsisset sponso, a quo die nuptiarum virginitatis munera postcebat, se quidem non violatam esse multarum mulierum testimonio probauit.

De habitationibus eius.

AETATE prima, sicut supra diximus, Methymnæ natali solo mirum in modum delectatus est. Hinc digressus in Aragoniam, CæsarAugustam & Barcinonam
 40 libenter incoluit, & nonnunquam Valentiam. Quarum etiã desiderio deinde ex Neapoli, Alphōso fratre relicto, cū Henrico altero fratre reuersus est in Hispaniã.

De clementia & seueritate eius erga reos.

REORVM pro criminis qualitate alios condemnabat, alios absoluebat. Erat enim in iudicando & administranda iustitia non minus clemens & facilis, quam seuerus & grauis: quippe qui Carolum filium qui ei patri bellum sæpius intulit, ter in prælio vicit, & ter etiam captum liberauit. Gothalanorum præterea qui ab eo defecerant, multos ad eum reuertentes & veniam supplices deprecantes,
 50 impune quidem benigneque recepit. Iacobum autem Aragoneum & Ioannem Monticatinum, nec non & complures alios in defectione pertinaces belloque victos, vltimo supplicio, sed lata prius sententia tamen, affecit. Plærisque reis etiam capitis, accusatione tamen cessante, non solum vitam concessit, sed etiam multam pœnamque fiscalem remisit.

De fortitudine eius contra hostes.

ADVERSUS hostes animum fortem & inuictum, & in omnib⁹ periculis admirabilem fortitudinem semper exhibuit. In expeditione enim Neapolitana fratrem Alphōsum secutus, quum in Ligustico mari fratres eius & reliqui totius clas-
sis duces ab hostibus ob eorum nauium magnitudinem multitudinemque cape-
rentur, solus ipse hostes acerrime præliantes, a suæ nauis ingressu, milites suos
hortatus & fortissime pugnans, prohibuit: nec eius nauim capere hostes, nisi ei
& suis omnibus oblata libertate, potuerunt. Cæsaraugustæ quum & Henrici Ca-
stellæ Regis legati ei bellum indixissent, si Stellam & alia Nauarræ oppida, quo-
rum census Rex Henricus pro pecuniis quas Carolo Vianæ Principi mutuauerat, 19
sibi deberi dicebat, restituere nollet, se nihil Henrico debere legatis eius respōdit.
Eodem tempore Ludouici quoq; Regis Gallorum legati veniētes, ab eo similia &
eadē conditione petiuerunt, quibus & ipse eodē modo respōdit. Quum autē eius
equites ei, qua fiducia duos potētissimos principes contra se venturos expectaret,
dixissent, Multo minus, inquit, equites, hostes præsentēs quā absentes timēdi sunt.

De cultu Christianæ religionis & celebratione festorum & solennium dierum.

CHRISTIANÆ religionis & catholicæ fidei festorumque dierum cultor sem- 20
per diligentissimus extitit. Quotidie namque rebus diuinis & sacris officiis in-
terfuit, omniū sanctorum dies festos, quū pridie deuote casteq; ieiunasset, summa
veneratione celebrauit. Die vero quo Christi natalis recolitur, humanæ salutis
gratia, magnaque lætitia affectus, quotannis post nocturnas cerimonias & solen-
nes celebrationes, omnes domesticos & complures etiam familiares conuiuari
consueuit. Sed virginis Dei genitricis cui deuotissimus erat, omnia festa præcipue
vigilatiusq; colebat. Deniq; quadragesimas omniumq; sanctorum vigilias, ab ad-
olescentia & vigesimo suæ ætatis anno vsq; ad septuagesimū, ieiunio & abstinentia
carnis obseruauit.

De studio & diligentia eius circa cultum diuinum.

CIRCA cultum diuinum diligentiorē & Christiani nominis studiosiorē
fuisse permultis constat argumentis. Quippe qui multorum sanctorum festa
quæ negligentius colebantur, venerari multo solennius, diligentius & obseruari,
indictis præconio pœnis contrarium facientibus, iussit. Mauros qui suæ ditionis
erant, Mahometanum nomen inuocare vetuit, indignissimum facinus & maxi-
mum dedecus existimans, in terris Christianorum a perditissimis Mauris Maho-
metæ hominis improbissimi nomen tanquam Dei numen inuocari. Hac igitur in-
uocatione dimissa, statuit, vt quum Mauri conuocandi essent, vel tuba, vel tympa-
no, vel buccina vocarentur. Item statuit vt die corporis Christi dum corpus Do- 40
mini per vicos, vt fieri solet, deferretur, si quis vel Iudæus vel Maurus conspiceret
qui non statim detecto capite genua in terram defleceret, in carcerem con-
iectus ab ecclesiastico censore muldaretur. Festum quoque de Mariæ virginis
conceptione, sicut & alia eius festa, celebrari summa cum veneratione præcepit,
& ne quis virginem in peccato originali fuisse conceptam neque publice neque
priuatim dicere auderet. Instituit etiam vt sancti Georgii festum vigilanter ma-
gnaque veneratione coleretur, eiusq; dies non secus ac dominicus obseruaretur.

De cura & ordinatione eius in litibus abbreviandis.

REVVS diuinis & humanis quoque negociis consulere cupiens, ne litigantibus,
vt plarumque fieri solet, vires & res temporis interuallis & iudicium negli-
gentia deficerent, totum anni tempus in agendis causis & expediēdis negociis o-
mnibus liberum esse statuit. Conuocatis. n. consiliariis & iureconsultis quibus iura
populis administranda commiserat, Omnes, inquit, principes qui populorū suorū
commo-

commodis & honoribus consulunt, cunctisque iustitiam sine dispendio temporis administrant, magnum quidem Deo Optimo Maximo sacrificium offerunt. Statuimus igitur, vt quocumque tempore causas agere, litigantes audire, ius dicere, & sententiam ferre nostrorum regnorū iudices possint, exceptis tamen diebus quos in honorem Dei & virginis eius genitricis omniumque sanctorum reuerenter coli sacrosancta præcepit ecclesia. Hos enim nos & venerari diligenter volumus, & omnis operis & forensis actionis vacuos esse iubemus, & eadem præterea solennitate vt sancti Thomæ, Iuliani, Martini, Laurētii, Sebastiani, Christophori, Braulii, Antonii, Blasii, item sanctæ Annæ, Catherinæ, Lucianæ, Apolloniæ, Engratiæ, & Sanctæ Crucis, & cuiuscumque nostræ ciuitatis & oppidi conceptiua festa sacraque quotannis celebrentur.

De legibus & institutis per eum editis.

LEGES & sanctiones vel quum gubernator esset Aragoniæ, vel quū postea rex, multas & quidem perutiles edidit. Cæterum hæc etsi lectoribus valde profutura cognosco, quoniam tamen in Aragonum libris quos Aragoes suos Foros appellant, plene omnia descripta sunt, a me tanquam non necessaria huic operi nostro prætermittenda putauimus. Ad eorum tamen lectionem omnes homines hortamur, eos præsertim qui principatus & regnorum curam gerunt. Inuenient enim multa quæ vel ad rectam sanctamque gubernationem, vel ad bene beateque viuendum poterunt imitari. Bonus quippe rex & humanarum diuinarumque rerum studiosus non solum bona cuncta & honesta præcepit, verum etiam mala omnia & illicita prohibuit. Homines enim Christianos qui cum aliquo fœnore pecuniam mutuaissent, & omnes lenocinium faciētes, amissis bonis infames esse iussit, & tanquam latrones & nefarios homicidas exterminauit. Illud etiam non honestum minus quam vtile constituit, vt ne quis lugubres vestes a tergo longiores per terram traheret, sed æquales & ad talos vsque duntaxat: qui vero longiores indueret, & vestes amitteret, & solidos sexaginta pauperibus erogandos persolueret: totidemque sartores qui contra statutum vestes longiores fecissent, damnauit.

De militia eius & bellis per eum gestis.

REX Nauarræ tyrunculus adhuc & admodum iuuenis, militiæ munus cum Alfonso fratre in expeditione Neapolis exercere cœpit, in cuius vrbis oppugnatione longaque obsidione terra marique fortissimi ducis experimentum præbuit, & laborum tolerantiam admirabilem. Ad quam expeditionem cum ingenti classe magnoque hominum numero electorum non Hispaniæ solum, sed etiam Sicilia & Italiæ, ex littore Barcinonis anno a natali Christiano millesimo quadringentesimo trigésimo, Kalendis Augusti profecti fuere. Cæterum de hoc bello quod in obsidione Neapolitana per annos viginti gestum est Alfonso Regis imperio, mihi scribendum non est. Nam etsi belli huius gloria magnæque victoriæ laudes non minus ad Ioannem Regem Nauarræ & reliquos fratres qui fortissime dimicarūt, quam ad Alfonso pertinere non ignoramus, quia tamen Alfonso dux & autor huius expeditionis fuit, scriptores totius belli victoriam gloriamque tribuerunt. De rebus enim gestis Alfonso regis, de dictis & factis memorabilibus Laurentius Vallenensis & Bartholomæus Faccius eleganti stilo copioseque scripserunt. Hoc igitur bellum non nostri operis esse existimantes, transimus ad alia quæ Rex Ioannes per se gessit.

De rebus eius in Hispaniam, & de rebus gestis in ea.

QUI post expugnatam captamque Neapolim cum Henrico fratre reuersus est in Hispaniam, vbi & Nauarræ suo regno, & Aragoniæ rogatu Regis Alfonso præfuit. Hinc autem multis equitibus Aragoniæ comitatus & Henrico fratre, in Castellam ad Ioannem fratrem suum patruelem Castellæ Regem, eum visendi &

salutandi gratia profectus est. Cuius aduentus cum Aluaro Lunæ molestus esset, Aluarus idem causa fuit, vt inter vtrumque Regem graues inimicitia, magna discordia, mortale odium, & intestina bella orirentur, quibus vtrinque nō solum damna malaque, sed etiam cedes & mortes crudelissima cōsequuta fuere. Sed hæc quoniam scripta fuerunt ab aliis magnis voluminibus, ego, sicut alia cōsueui, breuiter attingam. Aluarus itaque qui Ioāni Castellæ Regi charissimus erat, & omnium rerum regis domus curam gerebat, timens ne sibi Rex Castellæ fratres suos patruales Aragoniæ principes anteponeret, homo pollens ingenio & oratione facundus, omnibus modis & artibus nitebatur, ne fauore sui Regis & autoritate qua plurimum valebat, priuaretur, vtrumque Regem commisit. Sic est enim humana conditio, sic sunt hominum mores, vt non modo superiores, sed ne pares quidem ferre possint. Quapropter Aluarus Luna suis cōsiliis Aragonem in Castellæ Regis inuidiam adduxit, & persuasionibus effecit, vt Rex Castellæ Regem Nauarræ & reliquos Aragonem apud se cōmorari nullo modo pateretur: propterea quod honori suo regis dignitati non solum nō honestum, sed etiam periculosissimum esse dicebat. A quo Rex iam multis persuasus argumentis & rationibus, etsi eos sine causa dimittere non audebat, se tamen adeuntes vultu minus familiari, quam cōsueuerat, excipiebat. Quod quum Ioannes Rex Nauarræ, eiusque frater Henricus, & Almiratus Castellæ Federicus qui tunc honorē & bellica virtute omnes Hispaniæ primates anteibat, animaduertissent, nulloque modo tolerandum existimantes, sibi præter suos affines & propinquos qui plurimum poterant, alios etiam complures Castellæ magnates quibus Aluarus inuisus erat, adiunxerunt. Qui cum omnes vnum in locum conuenissent, statuerunt, vt Aluarum Lunam vel Regis Castellæ consuetudine colloquioque priuarent, vel si id facere non possent, quocumque modo de medio tollerent. Itaque Regem Castellæ simul adeuntes, vt eum dimitteret, a suaque regia summoueret, efflagitarunt. Quod si faceret, mirum in modum omnium tam Castellanorum, quam Aragonum nobilium quibus ille detrahebat, animos ad quæcumque vellet excitaret, semperque paratissimos haberet: si autem facere nolleret, & illum apud se tot nobilibus inuitis habere vellet, se quidem honorem & dignitatem suam non neglecturos esse dixerunt. Quibus Rex Castellæ qui Aluarum plurimum diligebat, ad hunc modum respōdit: Bonorum principum moris esse, vt familiares & amicos qui bene fideliterque seruiissent, non inhoneste dimitterent, sed honorifice retinerent, non officiis & dignitate priuarent, sed commodis & honoribus augerent: idque omnes Castellæ Reges facere consueuisse. Quod igitur iniuste petebant, dixit se minime facturum, propterea quod Aluarum Lunam qui ei liberaliter & studiose plurimum annorum labores impenderat, honeste & sine causa turpiter eiicere non posset. Se præterea non ad aliorum præscriptum, sed ad suam voluntatem dixit esse victurum, ac si quid in Aluarum Lunam molirentur, illius quidem salutem & honorem sibi magnæ curæ fore significauit. Quibus verbis illorum indignantes animos a se multo quidem magis alienauit, & præcipue Ioannis Nauarræ Regis & eius fratris Hærici, qui quum Regis Castellæ fratres patruales essent, Aluarum præpositum sibi ferre nullo modo poterant. Tunc itaque Rex Nauarræ iam discessurus, indignatione dissimulata, ac pene subridens ad fratrem Henricum & alios qui cum eo venerant conuersus, Optime, inquit, equites, Rex Castellæ frater meus patruelis locutus est. Nā quod ipse pro nostra dignitate non fecerit, nos quidem ipsi qui nobis deesse non possumus, multo melius faciemus. Cū suo igitur Aluaro permaneat, eiusque voluntati, vt solet, morem gerat. Hæc cum dixisset, statim discessit. Quem frater Henricus & socer Federicus ceterique proceres qui cum eo venerant, Castellanorum Rege pene solo relicto, consecuti fuere. Cæterum post hoc colloquium quo Regis vtriusque voluntas patefacta est, Aluarus Luna sibi valde timere cœpit & diligenter cauere, qui nusquam, nisi vel simul cum Castellæ Rege, vel armatorum manu septus vsquam progrediebatur, singulisque noctibus apud se custodes & vigiles armatos habebat. Quæ quidem res multo magis animos Aragonum irritauit, multorumque malorum initium fuit. Nam etsi Aluarus tuēdi se potius quam alios offendendi

offendēdi causa secum milites ducebat armatos, eum tamen plures inimicis quos
 metuebat, minari existimabant. Hinc igitur inter Castellanos & Aragones & v-
 triusque Regis equites & familiares contentiones cœptæ fuerūt, hinc (vt supra di-
 ximus) magni totius Hispaniæ tumultus, & inter Hispanos Reges intestina bella
 orta sunt. Nam qui primum certare verbis & aduersarios laceffere cœperāt, quum
 deinde ab illis in se dici quod nolebāt audiuiſſent, irascētes ad manus & arma de-
 uenerunt. Hi quum sui Regis causam & honorem defenderent, ipsos etiam Reges
 ad bellum gerendum concitarūt, qui perturbatis animis & iam fraterni nominis
 & propinquitatis obliuī, diutius hostiliter dimicarūt. Commemorare possem quot
 10 & quibus in locis sēuissima prælia gessere, quæ quidē eo crudeliora fuerunt, quod
 inter duos Reges fratres patruales & inter equites affines, cognatos & propin-
 quos gesta sunt, & in quibus apud Methymnam Ioannes Castellatorum Rex, Al-
 uaro Luna fugiente, a Rege Nauarræ captus est. Aliis deinde præliis multorū no-
 bilitium Regis vtriusque non solum captiuitates, verum etiam crudelissimæ caedes
 & indignissimæ mortes cōsecutæ fuere. Cuius belli permultos variosque casus, &
 omnia quæ vtrique Regi grauiter acciderunt, ego consulto transeo, tanquam mi-
 nime necessaria, propterea quod ab aliis scriptoribus qui Ioannis Regis Castellæ
 vitam memoriæ prodiderunt, longa quidem historiarum serie iam pridem edita
 perlegi. Multis igitur omissis certaminibus quibus Ioannes Castellatorum Rex
 20 mirum in modū fuit oppressus, vltimo demum magnoque prælio quod apud Oli-
 metum oppidum gestum est, Aragones a Castellatorum multitudine profligati
 fuere. Quo prælio præter alios Aragones vulneratos & interfectos, etiam Henri-
 cus Nauarræ Regis frater, vt superius diximus, in læua manu lethale vulnus acce-
 pit: qui etsi nimio dolore vulneris conficiebatur, militibus tamen qui superati dif-
 fugerant, ad sua signa reuocatis, prælium redintegrare volebat, nisi cum Rex eius
 frater qui numerosam hostium multitudinem conspexerat, retinisset, & in tuti-
 orem locum cum omnibus copiis adduxisset. Postero autem die quum vix Henri-
 cus dolori vulneris resisteret, & vitæ suæ anceps esset, Regem fratrem suū depre-
 catus est, vt in Aragoniam cum exercitu proficiscerentur: quoniam si sibi mori-
 30 endum esset, multo quidem maiorem dolorem spiritus eius sentiret, si fratrem
 quem vehementer amabat, apud hostes & in alieno regno relinqueret. Cuius de-
 siderio Rex morem gerere cupiens, Aragoniam versus eodem die cum omnibus
 instructis copiis discessit, & paucis diebus in oppidum Bilbilim quod Calataiu-
 tum vocant Aragones, peruenerunt, vbi Henricus vulneris dolore cōfectus a vi-
 ta discessit. Cuius obitus & Regis & omnium Aragonum mentes mirum in modū
 consternauit. Fuerat enim Henricus multis magnisque cum corporis, tum etiam
 animi virtutibus insignis, nec humanitate & clementia minus, quam generositate
 & excellētia clarus, in militaribus officiis æque consilio ac fortitudine pollēs, mo-
 ribus elegans, consuetudine facilis, ingenio perspicax, liberalitate splendidus, pie-
 40 tate benignus, diuinarum rerum & Christianæ religionis diligentissimus cultor:
 & in quo denique vno magno & spectato viro nimirum paternas omnes virtutes
 agnoscere facile poterat. Pudet igitur me tantum virum tanta virtute præditum,
 tantoque naturæ munere præstantem tam breui sermone referre. De cuius pro-
 fecto virtutibus eximiis & rebus præclare magnificeque gestis non parua confici
 posset historia. Nam si quæ vel in Hispania, vel in Italia fortissime gessit, & quam
 laudem vel gloriam bello gerendo fuerit assecutus, delibare velim, longe quidem
 ab instituto meo digressus videri potero. Quapropter quæ de rebus eius gestis &
 meritis laudibus dicenda iure fuerant, silentio transibo, si prius eum dixero fere
 cunctis tam Hispanis quam Italis quam charissimum fuisse. Ideoque funus eius
 50 ab omnibus Aragoniæ & Siciliæ populis, atque Castellatorum plurimis, summo
 mœrore multisque lachrymis celebratū est, sed ab illis præcipue nobilibus, a qui-
 bus non minori fletu quam pompa funerabatur. Ioannes vero Rex multis qui
 eum diligenter consolari conabantur, flendum esse respondit, se nanque non
 fratrem, sed vitæ suæ lumen, ac se ipsum potius perdidisse dicebat. Ille autem etsi
 dolore vulneris intolerabili torquebatur, patientia tamen admirabili summaque

constantia gemitum supprimebat, ne Regem qui prope eum lachrymabundus recumbebat, grauius afficeret. Defuncti corpus peractis exequiis in Populeti tēplum delatum est.

LVCII MARINEI SICV-
LI DE REBVS HISPAN-
NIÆ LIBER XIII.

De bello quod cum Carolo filio gessit, & cum populis Barcinonæ principatus.

REVERSUS in Aragoniā, vt supra demonstrauius, & Henrici celebratis exequiis, cum in ciuitate Calataiuti conuentus ageret, populisque iura petētibus redderet, accepit, quod sibi præter opinionem accidit, in Nauarra magnos tumultus & factiones esse duas: alteram scilicet Agramōtanorum, qui Ioannam Reginam: & Lusetanorum alteram, qui Carolum Vianæ principem sequebantur. Carolus enim cum Reginam quæ Nauarræ regno voluntate Regis præerat, quod regnum materno iure hæreditarium sibi deberi consultus & persuasus a multis crediderat, non æquis oculis intueretur (nā sibi magnum certamen parat, quisquis inducit filio nouercam) & more cupiditatis humanæ regni Nauarræ imperio captus, omnium Lusetanorum quibus charissimus erat, coniurationem fecit, vt expulsa Regina Regem quoque a Nauarræ finibus inhiherent. Cæterum de hoc bello quod ego iussu Ferdinandi Regis scripturus sum, prius Hispano sermone scripserant equites duo: Gonsalus scilicet ab Auila cognominatus, & Ioannes Rochabertinus qui Castellanus Ampostæ dicebatur, qui Regis castra sequebātur, & omnibus præliis cæterisque rebus interfuerent. Quorum scripta vulgaria quasi commētaria mihi tradi iussit Rex Ferdināus, quæ partim ad verbum, partim ad sensum Latinitate donabo. Huius vero belli præcipuam causam primumque motum alii aliter ortum fuisse referunt. Ego autem quod ceteri senserint, aliorum iudicio relinquēs, tantorum malorum causam fuisse arbitror inconstantiam varietatemque fortunæ. Quæ cum Barcinonæ ciuibus & cunctis eius prouinciæ populis maximos honores & opes amplissimas inuidisset, primum quosdam Nauarræ populos, & deinde Barcinonæ principatus fere omnes in suum armauit exitium, filiumque contra patrem stimulauit. Quod, vt vnde digressus sum reuertar, cum Agramontani qui Regem vel absentem maxime colebant, sensissent, subito sese contra Lusetanos, armarunt, & Reginam quæ tum Stellæ commorabatur, enixissime defenderūt, Regemque per literas & nuncios hac de re certiore statim fecere. Qui cōmonitus de Reginæ periculo, confestim qui aderant cōuocatis equitibus, illo profectus est, multosque Nauarræ populos inuenit in armis esse. Cæterum monere nos hic locus & ratio videtur, vt qui Lusetani sint & Agramontani, propter absentes dicamus. Omnes igitur fere Nauarræ nobiles diuisi sunt in partes duas, quarum alii Lusam, alii Agramontem oppidum possident. Hi propter & oppidorum propinquitatem (spacio enim trium millium inter se distāt, & quæ inter alia oppida duo sita sunt, alterum nomine sancti Ioannis Pedis portus, & alterum sancti Pelagii) & propter vetus odium maiorum suorum, inter se fere semper armis & bellis præliisque contendunt. Ab Agramonte itaque Agramontani, & a Lusa Lusetani dicūtur. Hæc autem & ad rem cognoscendam, & ad tollendam ambiguitatem scribenda pernecessarium fuisse duximus, ne quis hoc loco Lusetanos a Lusitania prouincia dictos forte putaret. Rex autem, vt ad inceptum redeamus, in Nauarram ingressus, cum Agramontanis apud Stellam (quæ distat a Pompilone ciuitate Nauarræ primaria viginti millia passuum) se coniunxit, & ad Carolum legatos misit qui eum monerent, vt ab incepto

tam turpi falsoque desisteret, neque stultis Lusitanorum consiliis suam salutem & honorem crederet, quibus commotus tam vile nefas, tam execrabile scelus commisisset. Nam monstri quidem perfimile ducitur, si filius patrem, non dicam offenderit, sed offendere cogitauerit. Quod facinus indignissimum a se principe Christianissimo commissum eo foedius omnibus grauiusque videretur, quod ne Barbaris quidem vnquam & infidelibus accidisset. Quare ne committeret, vt tam impium tamque immane sibi nomē obici iure possit, ne Gallorum atque Aragonum Regum Christianissimorum genus huiusmodi turpitudine tantoque dedecore pollueret. Patrem ad filium legatos misisse, non quidem quod ab eo aliquid sibi periculum metueret, sed vt filius magnam infamiam fugeret. Quod si suū per-
 10 tæsus errorem faceret, statim paternam gratiam & amorem in perpetuū facile recuperaret: sin autem in eo quod cœpisset perseveraret, & inimicorum potius quā paterna cōsilia sequeretur, satis certo sciret se vel patri, vel Deo graues pœnas esse daturum. Quod si sibi sua culpa prauisque consiliis acciderit, multo quidem grauius laturus esset: quod etiam effugere facile poterat, si patri, si rationi parere voluisset, propterea quod sibi vt cōsuleret, a patre pie sancteque monitus fuerit atque rogatus. Ne igitur & sibi & patri causa doloris esse velit. Ei nāque si mali quid accideret, maiorem Regi propter amorem paternum dolorem fore, quam sibi dixerunt. Hæc cum audisset Carolus, etsi ratione & oratione commotus errorem suū
 20 cognouit, eumq; conatus & cœpti statim pœnituit, a Lusitanis tamen quibuscum coniuauerat, qua coniuratione sibi periculum a Rege metuebāt, ne desisteret ab incepto iam persuasus, se patris gratiam & auctoritatem plurimi facere respōdit, eiusque voluntati morem gerere paratissimum esse, iustaque & imperata omnia libentissime facturum, si tamen ab eo Nauarræ regni quod post suæ matris obitum ad se iure pertinebat, sibi possessio relinquatur. Non decere patrem, filium quem amat, suo iure priuare: neque filium patri a quo suo regno spoliatur, obsequium præstare: neque vel indignum vel iniquum cuiquam videri debere, si quis sua regna vel alia bona defendat, vel ab iniuste possidentibus reposcat, quem æquius est credere deum hominesque iuare. Quod si filium quod suū est a patre petere turpe videtur, patrem quidem rem filii contra ius fasque possidere neque honestum neque laudabile esse. Si autem patri filii sui rebus vtilicet, & filius patrem suarum
 30 rerum vsu priuare non debet. vtatur regni nostri Nauarræ populis pater si velit, sed tanquam meis, non autem pro suis. Quod si me populisque meis inuitis alienum regnum possidere & vsurpare voluerit, ei referre & affirmare poteritis, nos regnū nostrum vel armis habituros, vel cum eo vitam simul amifuros. His cum responsis legatis ad Regem reuertentibus, Carolus omnes Nauarræ populos & equites nobiliores quorum erga se fidem & benevolentiam multis in rebus cognouerat, ad se statim vndique conuocauit, & in armis esse iussit. His de rebus atque discordiis Henricus Castellæ Rex certior factus, & iniuriarum quas ab Aragonum Re-
 40 ge superioribus diebus acceperat non oblitus, in auxilium Caroli cum equitum septem millibus venit, quibus Rex priusquam se cum Caroli copiis coniungeret, cum multis Aragonum equitibus occurrit. Quibus cum apud Vianam, quod est vltimum Nauarræ oppidum Castellam versus, prælio committēs, omnes in fugā conuertit: quo tamen prælio plures vtriusque partis equites periire. Rex autem, Castellanorum copiis fuis & profligatis, Vianæ, si forte redirent hostes, firmissimum præsidium relinquens (hac enim iter est in Nauarram) reuersus ad Carolum, multa post prælia quæ apud Stellam, Pompilonem, Olitum, & Ilumberrum gesta fuere, cum tandem apud Ayuarum montem, qui locus distat a Stella decem & octo millia passuum, prælio vicit, & manu captum & incolumem in Monroi castel-
 50 lo custodiendū reliquit: quem tamen paucos post dies amore paterno & clementia commotus a carceris custodia liberauit. Cæterum ne contra eum filius aliquid in posterum auderet, Ludouicum Beamontium eiusque quinque filios in septennium obfides accepit. Erat autem Ludouicus Lusitanæ factionis fere princeps, & Nauarræ Comestabilis, atque Carolo ex genere materno sanguine coniunctus. A Regibus enim Gallorum genus & originem ducebat, habuitque filios omni

virtutum genere præclaros, Carolum, Tiuautum, Henricum, Philippum, & Ioannem qui nunc Nauarræ Comestabilis est, & Leonoram Ioannis Regis Aragonum filiam habet vxorem, nostraque tempestate cum liberalitate cæterisque multis virtutibus, tum vero animi fortitudine & militari excellentia prælioque gerendo quam maxime pollet, & a Ferdinando Rege nostro Christianissimo & propter affinitatem (eius enim sororem Ioannis Aragonum Regis filiam, vt paulo superius ostendimus, in matrimonium accepit) & etiam propter suas excellentes multasque virtutes maxime diligitur. Hi autem quamuis pro Caroli liberatione manerent apud Regem, Carolus tamen cuius animus regnandi cupiditate semel incensus quiescere non poterat, nulla eorum ratione habita patri rursus bellum intulit, ac post multas pugnas demum apud Stellam suorum aliis occisis, pluribus captis, pene solus aufugit, ac plane deterritus & patris iram non iniustam & animaduersionem timens, Neapolim ad Alphōsum patrum Neapolitanorum Regem discessit. Quem rex Alphonsus etsi magnifice primum ac honorifice suscepit, mox tamē sui aduentus cognita causa, grauiter inculcauit, quod patre viuēte regnum affectasset, quod ei a quo genitus fuerat, inferre bellum ausus fuisset. Cūque eum patri reconciliare, paceque coniungere conaretur, nondum perfecta re, nec sine multorum iactura omniumque Christianorum lachrymis a vita discessit. Quo mortuo Carolus Neapolis regnū ab omnibus fere populis oblatum sibi non sine magno virtutis exemplo recusauit, pauloque post propter ingentes Italiæ tumultus multasque seditiones quæ post Alphonsi Regis obitum mouebantur, in Siciliam traiecit, vbi summa veneratione & ingenti omnium Siculorum lætitia atque apparatu pene regali receptus est. Pro cuius aduentu patrisque regnorum acceptione, ad quem Alphōso fratre mortuo Aragoniæ Siciliæque regnum iure deuenerat, per omnes fere Siciliæ populos multis diebus ludi magnifici & spectacula varii generis edita & celebrata fuere. Deinde autem Carolus aliquandiu commoratus in Sicilia, se quidem Siculis omnibus indies multo chariorem faciebat. Tanta enim erat huius principis modestia, tanta morum elegantia & vitæ integritas, tanta liberalitas, tanta denique humanitas, vt nihil quidem quod ad recte sancteque viuendum & ad verum perfectumque principem pertineret, in eo desiderari potuerit: adeo vt nō modo summæ probitatis & omnis virtutis nomen sibi vēdicauerit, sed magnæ quoque sanctitatis exemplum haberetur. Quam ob rem non immerito quidem a Siculis omnibus & Italiæ populis, Neapolitanis præsertim apud quos fuerat aliquot dies, non vt princeps solum, sed etiam tanquam numen ingenti veneratione colebatur. Qui legatis e Sicilia missis ad Regem, vt ei reconciliaretur, tandem cum per eos se in gratiam patris rediisse cognouit, multis Siciliæ magnatibus comitatus in Hispaniam reuersus est, & Regis manus & pedes osculatus, Lusitanos omnesque Nauarræ populos qui ad eum defecerant, in patris obsequium redire coegit. Quare non parua lætitia Rex affectus ob reditum filii quem plurimū diligebat, Barcinonæ vbi tunc erant, magnos ac diuersos ludos ingenti pompa & apparatu magnisque sumptibus edidit, vrbe iam plena tum ciuibus & his qui Regem sequebantur, tum etiam totius prouinciæ maxima hominū multitudine, qui vel principis aduentu, vel fama quoque ludorum vndique conuenerant. Verum enimvero fortuna semper inconstans, cuius officium est gaudiis humanis & felicitatibus inuidere, & alta deprimere, & Regis ocio & honoribus & Barcinonæ opulentissimæ ciuitatis opibus inuidens, sicut olim Romanorum potentiā immensam dominamque terrarum per socerum ac generū ciuilibus bellis atque intestinis & armis illicitis attriuit, sic etiam, vt Barcinonæ vires & opes ingentes frāgeret, filium contra patrem sæpius incitauit. Carolus namque peractis iam & celebratis spectaculis cum & omnium ciuium atque aliorum populorū animos erga se prouos sibi que maxime deditos cognouisset, & superiorem pati durum & indignum secum existimauisset, paterni amoris & honoris penitus oblitus (tātum enim dominandi cupiditas potest) tertio iam contra eum experiri fortunam decreuit. Clā igitur omnes quibus plurimum confidebat, cum se adirent, sui consilii indignique perpetrandi facinoris participes fecit. Nonnulli etiam quibus bellum pace gratius erat,

erat, gladioque magis quam honesto labore gaudebant victumque querebant, eū
 magis quotidie sollicitare. Ad eum præterea accedebant omnes qui scelerū suorū
 conscientia vexabantur. Plures denique eo animo principem cum Rege armis
 contendere cupiebant, vti extincto Rege principem quoque de medio tollerent,
 omnique dominatu liberi essent. Laborabat enim fortuna, Barcinonæ omnino
 delere foelicitatem, superbiamque deprimere, cuius opes & res admodū secundę
 per orbem terrarum mirabiles atque inuidiosæ nimium ferebantur. Erat enim
 ciuitas illustrissima principibus, equitibus nobilissima, omnibus rebus quæ ad vi-
 uendi vsum pertinent, ditissima, omnium fere ciuitatum terra marique potentis-
 sima, multis magnisque rebus domi forisque gestis clarissima, adeo vt eius nomen
 atque potentia non immerito Hispaniæ, Galliæ, Africæ, cæterarumque nationum
 principibus timori vel maximo fuerit. Florebat enim non solum maximis opibus
 ac diuitiis, sed etiam plurimorum virorum prudentia singulari, optimis moribus
 & institutis. Ciues omnes in administranda republica atque ad augenda quasi ve-
 rerum Romanorum ordinem moremque sequebantur, qui nihil vnquam nimis,
 sed omnia tam publica quam priuata pro modo rationeque faciebant. Non igitur
 illorum diuitias resque familiares vllæ discordiæ, non lites, non iudicia, non iurgia,
 non seditiones, vt in plerisque fit, minuebant: quippe qui ratione potius naturaq;
 quam legibus vivere malebant. Nobiles armis & equis officiisque militaribus stu-
 debant, hisque sese exercebant, & aduersus hostes feroces erāt. Mercatores hone-
 stissime commercia tractabant, in quibus exercēdis non tam quæstus auidi, quam
 veri, fideles, ac liberales erāt. Sacerdotes & omnes qui rerum sacrarum curam ge-
 rebant, pie sancteque semper viuebant, summaque veneratione atque timore di-
 uino cultui sacrisque rebus incumbere. Reliqui ciues cuiusque ætatis aut liberali-
 bus, aut mechanicis artibus, quibus erat cultissima ciuitas, operam dare. In qua ne-
 mo circūforaneus, id est desidiosus & inanis erat, sed honesta alii alia negocia ex-
 exercere. Itaque nemo malus, nemoque pauper, sed optimus quisque erat atque di-
 tissimus. Hac fama ciuitatis non ex Hispania tota solum, sed ex aliis quoque mul-
 tis nationibus homines huc vndique quotidie conueniebāt, ciuitatemque liben-
 ter incolentes in dies maiorem ditioemque faciebant. Hinc præterea multæ ciui-
 tates ordinem moremque viuendi sanctissimum, hinc exempla Reip. gubernadæ
 pulcherrima, hinc cæteras bonas artes imitabantur. De cōditore tamen eius affir-
 mare nihil ausim, siquidē omniū qui de ea scripserūt, de autore incerta opinio est.
 Nā quod nonnulli de Barca nona pueriliter fabulātur, ego quidē non minus fal-
 sum, quam ridiculū existimo. Cæterū fuit olim situ ciuitas admodū parua, & a lit-
 tore maris vno fere stadio remota: pulchra tamen ædificiis, & altis tota mœnibus
 clausa. fuerunt & ciuitatis portæ numero quatuor, in totidē mundi partes vergen-
 tes, æquo fere omnes inter se spacio distantes, quæ adhuc extant, & in ipsius pene
 ciuitatis vmbilico visuntur. Postea vero crescēte hominū multitudine bis vndiq;
 magnificis ædibus & cōspicuis sanctorum templis aucta, bis etiam præualidis mu-
 ris superbisque turribus cincta est. Quæ quidem etsi magnitudine nonnullis vrbi-
 bus cedit, ædificiorum tamen elegancia, littoris amœnitate, viarū munditie, vico-
 rum rectitudine, æqualitate domorū, amœnissimis hortis quos variis arboribus &
 nonnullis palmis quæque domus cultissimos habet, forma denique rerum omniū
 & excellenti pulchritudine, meo quidem iudicio, cui absit inuidia, cūctis profecto
 ciuitatibus est anteposenda. Plura præterea de hac ciuitate memoratu digna nar-
 rare possemus, quæ ne longius ab incepto discedamus, omittimus. Redeo igitur
 ad Carolum, qui Barcinonensium consiliis & opibus fretus, tertio, sicuti supra de-
 monstrauius, aduersus Regem cui charissimus erat, fortunam voluit experiri.
 Cuius consilii Rex penitus ignarus, & a filio sibi cauendū nihil existimans, ex Bar-
 cinona Aragoniam versus decedere statuit. Hinc itaque proficiscens ad delectus
 habendos, Aragoones apud Fragam, quod oppidum est Aragoniæ primum, situm
 apud Cingam fluuiū, & Gothalanos Ilerdam, quæ ciuitas est in ripa Sicoris amnis,
 ad diem certum conuenire iussit, & Ilerdam die tertio peruenit. Postero die quo-
 que in ciuitatem Carolus nō bonis auspiciis ingressus est. Nam dum hic Rex com-

moratur, donec, ut imperauerat, Gothalanorum equites & omnes nobiles ad de-
 lectum conuenirent, quidam de eo suspiciones, quidam prauas cogitationes, non-
 nulli conatus etiam impios ad Regem detulere. Quæ cum Rex ab aliis diligenter
 quærens, vera esse reperisset, non sine magno dolore & animi motu filium in se-
 motam ædium partem accersitum huiusmodi verbis alloquitur. Inter omnes
 patres, immo omnes mortales, neminem infœliciores vnquam fuisse credo, filio-
 rum causa, Carole fili mi, quam ego sum: propterea quod te talem filium genui,
 quem me genuisse pœniteat, & de quo vel inuitus vltimum sumere supplicium
 non humano solum, sed diuino quoque iure compellar. Tua enim superbia, tua
 crudelitate, nostra clementia, nostra pietas, nostra patientia victa est: sola iustitia
 nobis vtendum. Nam dum me alenitas, dum amor paternus tuis peccatis & erro-
 ribus veniam tribuit, & indigno tibi vitam concessit, cum tam impie sæpius deli-
 quisses, me quidem iniustitiæ nomen subire coegit, tibi que ad peccandum multo
 maiorem præbuit audaciam. Et dum timui vulgi sermones, dū odiū multitudinis
 vitare conatus sum, si de te supplicium vel iustissime sumpsissem, te longe deterio-
 rem ego feci. Ideoque dum tuæ salutis rationem habere volui, tu me tanquam ini-
 micum acerrimum omnibus modis perdere tentasti. Quam ob rem quid me nūc
 in te statuere oporteat, qua pœna tua crimina plecti debeāt, quod te subire suppli-
 cium pro tuis ausis æquum sit, diuina quidem & humana nos exempla cōmonent.
 Scimus enim angelum qui superbia tumescēs, in Aquilone sibi statuere sedem, &
 suo creatori similem se facere cogitauerat, Dei iustitia de cœlo fuisse deiectum.
 Multos præterea mortales fuisse legimus viros etiam sanctissimos, qui iubente le-
 ge de propriis filiis cum deliquissent, vltimum sumpsere supplicium. Quod si Deus
 omnipotens, in quem passio cadere nulla potest, ut iustitiæ suæque voluntatis no-
 bis præberet exemplum, ingratiitudinis & superbiæ crimē impunitum esse noluit,
 superbosque de sede deposuit: si multi quoque parentes humanæ virtutis amore iu-
 stitiaque commoti, pro causis alienis in filios suos animaduertent, quod ego te
 dignum supplicium inueniam, si me qui in te educando & boni patris, piæ quoque
 matris officio functus sum, tua immanitate nō modo de regno meo expellere, ve-
 rum etiam vita spoliare sæpe conatus es? Tantum ne apud te regnādi cupido, tan-
 tum inimicorum nostrorum sceleratissima cōsilia potuere, ut patris animam gla-
 dio perdere nullo Dei timore, nullo hominum iudicio, nulla impeditus verecun-
 dia tantopere laboraueris? O infœlicem illum semper & infaustum diem quo te
 genui! Alii enim principes alique patres omnes ad suam custodiam, ad suæ vitæ
 securitatem, ad suam gloriam filios progenuere, quorū virtute, quorum laudibus,
 quorum rebus honeste magnificeque gestis magnopere perpetuoque gauderēt:
 me vero solum in orbe terrarum, nescio quo fato, filius meus insidiis, odio, coniu-
 rationibus, armis præliisque cōtinuo persequitur. Quod si vel ego tuis oculis tam
 inuisus fui, si te dominandi cupiditas tantopere vexabat, nonne tempus vel breuif-
 simum expectare potuisti? nonne patris ætas iam præcipitata qui annum quintum
 & sexagesimum agebat, monere te debebat, ne paucorum annorum impatientia
 tantum nefas, tantum scelus, tantum dedecus admitteres? Ego nanque quæcun-
 que mihi Deus nostrique maiores habenda & gubernanda tradiderunt, eodem
 Deo & natura iubente cum vita ipsa relicturus sum. Moriens enim mecum ferre
 non possum. Nec quenquam habebam præter te, ad quem nostra bona omnia he-
 reditario iure pertinerent. Tu autem siue tuis siue aliorum consiliis deceptus, non
 solum regna paterna & maiorum nostrorum principatus, sed nostrā quoque gra-
 tiam in perpetuum amisisti, teque omni supplicio, iudicio omnium, dignum fecisti.
 Quapropter si quid in te grauius a nobis statutum fuerit, nemo quidem sine iustif-
 sima causa, nemo sine ratione factum cognoscet. Hæc locutus Rex, qui Carolum
 custodirent, & illius domus vbi tunc erat, exitu prohiberent, vocauit, adhibitisque
 custodibus eum respondere volentem reliquit, ac inde paulo digressus lachrymas
 & gemitus continere non potuit, tantum paterna pietate mouebatur. Carolus au-
 tem patris sententiam & indignationem timēs, quæ sibi mortem minabatur, mul-
 tis profusus lachrymis & oppressus, maxima verecundia oculos attollēs & sursum
 aspiciens,

aspiciens, quasi Dei clementiam imploraturus, Væ, inquit, mihi misero, si neque clementiæ neque misericordiæ spes vlla relicta est. Quæ res vbi innotescere cœpit, non paruo quidem dolore atque tristitia omnes affecit. Omnes enim tum regiz domus equites, tum ciues tota nocte non sine gemitu casus huiusmodi magnum malum summumque dolorem allaturos querebantur. Præterea magnus erat in tota ciuitate tumultus. Omnes enim Ilerdæ ciues desiderabant Carolum e carceris custodia liberari. Captus fuit etiam cum eo Iohannes Beamontius, Ludouici quem supra memorauimus, frater. Hunc enim Carolus propter propinquitatem & assiduam fere consuetudinem plurimum diligebat, & eius consilium & auctoritatem omnibus in rebus præcipue sequebatur. Hinc Rex cum Carolum
 10 Mirauerum sub custodibus mittere statuisset, multorum nobilium Aragoniæ precibus commotus, ad Iassariam, quæ domus est apud Cæsaraugustam ciuitatem, missum custodire diligentissime iussit. Qua de re Gothalani certiores facti, qui res nouas & prauas belligerandi cogitationes animo conceperant, quo sibi libertatem vendicarent, ex totius prouinciæ nobilioribus legatos ad Regem quindecim, qui scirent quam ob causam captus Carolus & in carcerem coniectus fuisset, statim miserunt. Hi cum Ilerdam ad Regem venissent, eorum quidam Petrus Vrreus Tarraconensis Archiepiscopus, qui vel eloquentia, vel dignitate cæteros antecedeat, apud Regem orationem hanc habuisse fertur. Si leges &
 20 iustitia te cogunt, inuictissime Princeps, vt in Carolum filium tuum, ac potius in te ipsum grauius animaduertas, cum tu illum progenueris semperque plurimum dilexeris, nos tibi pro illius salute & incolumitate supplicare non necessarium ducimus. Nam etsi misericordia, pietate, & humanitate quam maxime mouemur, nos tamen ipsa ratio tuaque voluntas multo quidem magis conuincit. Præterea quis est tantum a ratione alienus, vt putet patrem pro filii vita qua nihil illi charius esse potest, aliorum precibus indigere? Quod tamen cum ita sit, summo quidem compulsi dolore causam scire desideramus, quæ res te de proprio tuo sanguine supplicium sumere coegit. Omnes enim non tui solum populi, verum etiam aliz gentes quæ tuam clementiam & humanitatem non ignorant, non sine
 30 magno stupore admirantur, si nunc aliquid grauius in filium tuum statuendum censeas, cum cæteris delinquentibus ac inimicis, si nemo queratur, facillime parcere consueueris. Ea namque homines præcipue in magnam admirationem adducunt, quæ valde præter naturam fieri existimantur. Huc accedit, excellentissime Rex, quod sicuti quenquam sibi ipsi nocere difficile est, ita & post admissam culpam facile est suis erroribus ignoscere. Nos quem finem res hæc sit habitura, non possumus non magnopere timere. Mentis enim nostræ non nisi magnum dolorem affuturum nobis prædicant. Ne hactenus, quæ res nos maxime cruciat, scire nobis licet, quæ nostræ huius infelicitatis causa sit. Vna siquidem omnium voce clamatur, Carolum Vianæ principem ab omni culpa liberum esse. Præteritos enim erro-
 40 res omnes sciunt te filio tuo iam sponte remisisse. Quæ igitur nunc te causa mouerit, intelligere non possumus. Ad te itaque oratum venimus, clementissime Rex, vt & eius rei nos participes fieri velis, vt populis qui nos ad tuam Maiestatem miserunt, respondere & rationem reddere possimus, & Carolum ex te fuisse genitum memineras, & principatus tuos quos tibi maiores tui in pace tranquillissima reliquerunt, concordia prudentiaque conserues. Hæc cum dixisset Præsul, orationi suæ finem fecit. Cæterique legati flentes idem Regem deprecati silentium fecere. Quibus Rex pauca hæc verba respōdit. Nulla ira, nulla rerum præteritarum recordatione mouemur. Sed nuper quod in honorem nostrum atque salutem Carolus vester conatus est, nisi iusta animaduersione plectendum censeatur, me profecto non pium neque clementem, sed stultum potius ac dememem iudicare omnes merito deberet. Illum enim scimus rebus nouis studuisse, in patris perniciem plurimum vigilasse, falsa & iniqua regnandi dominandique cupiditate commotum, nostros me viuente principatus affectasse, nihil magis quam vitam patris odisse, cui nuper indignas tendebat insidias. Nulla enim re maiori dolore concutitur, quam propter patris fœlicitatem. Me namque vt opprimere deque medio tollere posset,

ab Henrico Castellæ Rege exercitus & auxilia petisse quis ignorat? Nihil denique non ausus est, nullo sceleris genere deterritus, vt nostram perderet senectutem. Ex quo & cogitare & intelligere possumus, aut illum diem sceleris non fuisse quo ex me conceptus est, aut bonum eius ingenium præter naturæ suæ bonitatem prauis aliorum consiliis fuisse conuictum. Quæ res multo quidem maiorem mihi affert quam cuiquam mortalium dolorem. Cogor enim iustas de filio vel inuitus exigere pœnas: cuius quidem supplicium nostram magis animam percutiet. Quod si pietas & amor paternus ignoscere filio velit, mihi tamen non licet. Illis enim veniam dari æquum est qui & imprudenter, & semel, & in re non magna deliquere, non autem eis qui scientes, qui pluries impia maximaque crimina committunt. Nam si quis, quod ei non liceat, semel commiserit inscitia, si quis etiam bis, excusari imprudentia potest: si quis vero tertio rediit ad crimen, aut demens est, aut obstinatus. Huic igitur si venia daretur, & impune peccare liceret, quæcunque mala committeret in posterum, non illi quidem, sed eis ascribenda viderentur qui eum vel punire vel prohibere poterant. Carolus itaque ea animaduersione pœnaque plectetur, vt cuiquam deinceps nocere non possit. Quam in re me iustissime statuisse viros bonos existimatos non dubito. Huic sententiæ legatis respondere non audentibus, Rex Fragam versus discessit, pauloque hic moratus Ilerdam reuersus est. Barcinonenses autem interim qui nouis rebus studentes magnos exercitus coegerant, & suæ ciuitatis imperio se potiri posse sibi falso persuaserant, sexaginta legatos cum aliis quindecim quos paulo ante memorauimus, ex potentissimis ciuitatis electos ad Regem miserunt. Ex quibus quendam virum Abbatem Ageræ hoc modo Regem allocutum ferunt. Illi principes, diuino & humano consensu, principatu populorumque suorum cultu & obsequio digni sunt, excellentissime Rex, qui & communes utilitates priuatis anteponunt, & in eo semper manent quod cum sui principatus populis fide & iure iurando statuere: ille autem qui omnia ad sua commoda, ad suam voluntatem metitur, & iusiurandum fidemque violat, hic quidem & diuinam & humanam legem contemnens, sese & principatu & suorum obedientia manifeste facit indignum. Quod si ita est, quid nos facere debemus, si ius nostræ libertatis iustitiam clamat, si Vianæ principatus & omnes tuorum regnorum populi non immerito Caroli nostri principis liberationem desiderant? Eadem fides & obseruantia quam tibi debemus, nos etiam illum defendere compellit. Quod vt faciamus, & ratio & fortuna ipsa nos vehementer hortantur, quæ non pedibus nos, sed alis perpetuo fouet, maximisque viribus excitat. Ideoque populorum motus & excitatos animos compefcere etsi vellemus, nobis tamen nullo modo liceret. Omnium mentes harum rerum infœlices euentus præfagire videntur. Quid enim boni ex tanto malo sperare licet? Fidem enim & obseruantiam quam tibi hactenus seruauimus & in perpetuum seruare iure iurando statuimus, si tua culpa semel amiseris, non facile quidem ad tuum reuocabis obsequium. Populi nanque qui iustam ob causam a suis principibus deficiunt, aut sero quidem ad eos, aut nunquam redire solent. In bellis opulentus & numero magnus exercitus, de paucis & omnium rerum penuria laborantibus facile victoriam consequitur. Duces nobis ac milites præter nostros auxiliares & stipendiarii non deerunt. Pecuniis enim quas bellorum neruos appellant, cæterisque rebus ad bellum gerendum necessariis abundamus. Vires iam & animos nostros, atque in militari scientias, cum alii multi, tum vero Gallorum principes populique qui ferocissimi bellicosissimique semper fuere, sunt experti. Qui olim cum magnos in Hispaniam duxissent exercitus, & Gerundam vsque peruenissent, quæ ciuitas prope centum & quinquaginta passuum millia a Gallia finibus distat, amisso Rege cum exercitu, per pauci quidem domum fugientes redierunt. Præterea nullæ gentes externæ, ne Hispanicæ quidem, nobis absque sua pernicie bellum intulere. Terra marique nostra plurimum valet ac timetur autoritas. Scimus enim nomen nostrum omnes formidare piratas. Ob rerum gestarum memoriam multasque nostras & insignes victorias Africæ quidem, & Europæ, atque Asiæ non paruo

paruo timori sumus. Hac etiam causa totius Hispaniæ principes gratiam & amicitiam nostram appetunt, colunt, & plurimi faciunt. Nostri maiores qui fortissimi iustissimi que fuere, non tam militum numero ac multitudine, quam virtute atque labore posteris imperium & rempublicam auctam reliquere. Omnes homines natura ad res magnas & amplissimos principatus aspirant, at tamen illi tantum sua vota consequuntur, & diutius parta tueri & conseruare solent, quos non temeritas, non praua regnandi cupiditas, non odiosa crudelitas, sed ratio, sed iuris ac virtutis amor, sed ipsa denique semper amabilis humanitas comitatur. Quod si ita est, quænam tibi tuorum regnorum spes habenda est? Quam ob rem noster erga te amor, fides, pietas & obseruantia, quæ tibi iure debentur a nobis, huiusmodi tempore nos Maiestatem tuam deprecaturum prope venire coegerunt, vt & saluti filii tui, & nostræ tuæque quieti atque honori mature consulas. Tum Rex conuersus ad proximos venerabili ac vere regia grauitate sic respondit. Quod ratio & iustitia monent, hoc facere statuimus. Nunquam enim, siue in nostris, siue in aliorum causis ac periculis sententiam lataturi simus, ab officio & ratione discedemus. Principes autem qui iustitiam exercent, & supplicii improbos afficiunt: & de bonis optime merentur, & hominum societatem conseruant, & Deum sibi tanquam maximis sacrificiis conciliant in perpetuum, propitiumque faciunt. Gloria autem & quicquid cum ea turpiter acquiritur, durable non est. Nos autem quod bonis clientibus ac populis in officio permanentibus præstare debemus, hoc quidem speramus a nobis neminem vnquam iuste desideraturum: quod nisi de fontibus etiam pœnas debitas exigerem, facere non possem. Præterea non est Ducis famam & victoriam quærentis, priusquam videantur pericula, timere, & illorum motus & defectionem sine causa sperare qui sibi semper fidelissimi fuerunt: qui tamen si temere tentare aliquid auderent, sibi pro sua dementia pœnas esse duros. Hæc dum agebantur in aula, Rege veteri Gothalanorum fidei & amori plurimum confidente, illorum & magistratus & duces clam populis persuaferant, vt Rege capto, eius omnes consiliarios interficerent. Quod consilium & tam numerosæ multitudinis conspirationem, qui vel præmii spe, vel meru pœnæ ad Regem referret, nemo repertus est. Tantum enim rerum nouarum studium & belligerandi cupiditas omnium mentes inuaserat, tantusque furor sensus oppresserat, vt non a Rege solum quem ardentissimo semper amore, & tanquam numen aliquod summa veneratione prosecuti fuerant, verum etiam a seipsis alieni fuisse videri potuissent. Cæterum illis armiam capientibus, Rex per indicia rem cognoscens, suos clam in consilium conuocatos monuit, vt quid agendum foret, ex tempore consulerent. Tum itaq; Petrus Durreus hæc statim respondit. Vetus Gothalanorum fides, & virtus, atque amor erga suos principes (inquit) magnanime Rex, salutis & incolumitatis tuæ nobis spem certissimam pollicentur. Nos autem pro nostra pugnantibus omne periculum propelemus. Ideoque fortunæ cedendum non arbitror, ne forte hostibus mali futuri maiorem & optatam præbeamus occasionem. Hæc domus opportuna satis, & inexpugnabilis loci natura & ædificiorum munitione, certam nostræ salutis ostendit securitatem. Milites & multos & fortes habemus. Arma nobis non desunt. Bonorum omnium subsidia aduentura in auxilium nostrum dubitandum non est. Quicquid ergo hostes, si iam repugnare velint, facere decreuerint, expectandum censeo. Discedentes enim belli iam cœpti manifesta signa daremus. Abiitio præterea nostra fugæ persimilis omnibus videretur. Quæ res & regiam tuam auctoritatem famamque minuere, & inimicorum audacem plurimum augere posset insaniam. Illi denique viri de suis hostibus victoriâ consequuntur, qui se laboribus & periculis exponunt. Huic sententiæ cunctis assentientibus, Rex solus non acquieuit, qui diuino spiritu cõmonitus, Honorẽ, inquit, & salutem vestrã, viri fortissimi, ego non secus ac vitã meam charã habeo. Ex duobus periculis quod magis obesse potest, hoc præcauere & effugere diligenter debemus. Scimus iam Gothalanos in armis esse. Qui si contra me belligerantes violata iam fide semel nos aggredi prælio cœperint, nisi penitus omni ratione careant, vitæ suæ spem omnem in nostra morte positam

esse putabunt. Hoc igitur euitare periculum prudentis ego, non autem timentis existimo. Facilius est enim apud populos honori consulere, quam fidem illorum per scelus amissam & voluntatem reconciliare. Quod si huiusmodi belli casus inuitabilis est, malo quidem hostibus in liberis occurrere campis, in quibus fortissimus quisque non sine spe suæ salutis pugnare & suis uti viribus possit, quam partibus angustiis inclusus cum paucis inermibus impetū armatæ multitudinis expectare, ubi nobis captiuorum more vel agnorum potius in cohorte clausorum pereundum esset, aliis aliorum mortem spectantibus. Hæc cum dixisset, de secunda vigilia equum ascendens, Bernardum Rocabertum cui plurimum confidebat, cum paucis armatis clam ciuitatis custodibus præmissum ad portam quæ 10 prædicatorum dicitur, paruo comitatu subsecutus egressus est, ac nulla parte notis itinere intermisso, postero die Fragam, quæ distat ab Ilerda passuum fere millia viginti, peruenit. Nonnulli tamen eum cuniculis sub mœnibus actis egressum ferunt. De tertia autem vigilia & noctem paulo post mediam Franciscus Espla, Iohannes Agullon, & Graus Ceruillon præcipui coniurationis autores, & qui manus impias in regio scædare sanguine destinauerāt, in Regis aulam venerunt. Vbi cum Regem non inuenissent, summa tristitia & dolore affecti, domum suam reuersi nouitate & magnitudine sceleris agitati, noctem totam insomnes transiere, magno tota ciuitate tumultu fluctuante. Quæ res summo dolore metuque legatos afficiebat. Perspiciebant enim viri prudentes nefarium hoc tanti sceleris initium, non nisi perniciosum & infelicem finem habiturum, timebantque ne quod insolentes homines ausu fuerant, Rex illorum consilio factum forte putaret. Die sequenti cum omnes cõiurati magno cum exercitu Fragam proficisci statuisent, quorundam vsi consiliis hoc iter distulere: omnes tamen totius principatus populos in armis esse iusserunt, qui paucos post dies cum magnis copiis Ilerdam conuenere. Hic cum Regem CæsarAugustam profectum accepissent, Fragam magnis itineribus contendunt, eamque ciuibus & magistratu consentientibus ingrediuntur. Sub idem tempus Regi nunciatum est, Castellæ Regem Henricum, pacis & amicitiaæ fœdere neglecto, in Aragonum fines cum magnis exercitibus aduentasse, magnumque equitum & peditum numerum ad oppugnandum Boriã misisse, 20 quod oppidum distat a CæsarAugusta passuum millia circiter triginta. Eodem tempore Valentini quoque Gothalanorum tumultu permoti, alii secreto, alii publice arma, equos, atque alia omnia quæ ad bellum gerendum necessaria videbantur, parare. Siculi præterea, Sardi, Baleares, & aliarum insularum populi omnes anticipes, & in neutram partem declinantes, quid cæteri facerent, expectabant. Interim etiam Ludouicus Requisentius qui Regi fidelissimus erat, Barcinonæ captus est, propterea quod Gothalanis quibus præerat, contra Regem conspirantibus assentiri noluerat. Et Lusitanis in Nauarra iterum bellum Agramontanis inferentibus, Hispania fere tota maximis perturbationibus vexabatur. Hic autem Rex prudentia singulari, ut & fortunæ conatibus occurreret, & populorum furores extingueret, Carolum statim e carcere liberauit. Quem Regina Barcinonam proficiscens vsque ad Villam Francã secum adduxit. Vbi Barcinonæ legati Reginam ab itinere prohibuere, leges quasdam & conditiones petentes, quas non tam necessarias, neque tam iustas, quam ad culpam suam protegendam & excusandum errorem quem non leuem commiserant, excogitasse videbantur. Regina autem re non concessa (erat enim iniqua) Barcinonæ itinere dimisso CæsarAugustam ad Regem reuersa est. Carolus autem Barcinonam profectus a ciuibus cæterisque prouinciæ populis, ut patri bellum inferret, assidue incitabatur. Quod cum audisset quidam Carolus Artheca cognominatus, Ilumberrum oppidum cui regio iussu diutius præfuerat, pro Carolo principe gubernare ac defendere cœpit. Ad quem oppugnandum Alphonsus Aragoneus cum exercitu profectus, prope muros oppidi caltra posuit. Cui Rex ut pro tempore opportunum mittere subsidium posset, cum Aragonum copiis Sangosam venit, quod oppidum abest ab eo passuum millibus octo. Cæterum cum hic Alphonsus Aragoneus propter eius in re militari præstantem & excellentem fortitudinem & rerum gestarum gloriam sit sæpius memorandus, 30

morandus, qui fuerit, hoc loco dicere per necessarium ducimus. Alioquin non dubito, omnes qui eius virtutes in rebus bellicis & præliis ab illo fortissime gestis legerint, illius genus & antecessores qui fuerunt scire desideraturos. Fuit itaque Regis Ioannis de quo scribimus, filius, non tamen ex legitimo matrimonio, & Villæ Formosæ Dux, qui paternam & omnium maiorum suorum in re militari præliisq; gerendo virtutem non solum est imitatus & æquavit, sed longe quidem superavit. Quod & Rex ipse & Duces non Hispani solum, sed Galli quoque omnes vno ore prædicabant. Ego autem præter ea quæ ab eo gesta his commentariis scripturus sum, multa quoque alia commemorare possem, & quibus locis cum paucis equitibus magnas hostium copias fuderit, quot & quantas victorias præter omnium opinionem consecutus fuerit. A pueritia enim & teneris annis tanquam natus ad Martis opus se semper in armis exercuit. Nam & bellis quæ pater aduersus Reges Castellæ, & contra Gallos & Nauarræ populos atque Gothalanos reluctantes fortissime gessit, omnibus non interfuit solum, sed præfuit, & summam sibi laudem & gloriam comparauit: verum etiam deinde Ferdinandum Regem fratrem secutus aduersus Alphonsum Portugalliæ Regem & Mauros Granatenses, famam Ducis & gloriam immortalē adeptus est. Vir fuit corpore magnus, sed animo multo maior, qui post multas & insignes victorias, deniq; in oppido Castellæ quod Linares appellant, vitam finiuit, reliquitq; filium Alphonsum qui sibi in Ducatū Villæ Formosæ successit. Reliquit & alios nothos multis virtutibus præclaros. Hoc igitur Alphonso filio & Ioanne CæsarAugustæ Archiepiscopo altero filio, se nō minus felicem Rex existimabat, quam reliquis quos ex legitimis nuptiis suscepit. Nam Ioannes quamuis religione magis quam re militari semper fuit occupatus, non parvam tamen laudem sibi gerendo prælio comparauit. Sed de his hæc pauca sufficiant. Nunc ad rem redeo. Carolus itaq; Artheca cum se oppidum diutius defendere nō posse animaduertisset, ad Regē Castellæ legatum misit rogatum auxilium: quod nisi mature sibi succurrerit, se cum oppido in Regis Aragonū potestatem venturum dicebat. Ad quē Henricus, Aragonum Regi nocere desiderās, equites numero mille subsidio misit, quos Gonsaluū Saiauetram Alcantaræ ordinis militiæ præfectum cū aliis copiis & Rhodoricum Marchenam subsequi iussit. Quod Rex cum animaduertisset, Duces & cōsiliarios omnes ad concilium conuocatos, quid agere deberet, statim consuluit. Tum Rhodoricus Rebolletus primus sententiā suam dixit. Etsi tuus exercitus virtute magnus est, fortissime Rex, numero tamē satis exiguus, adeo vt nisi diuino iuuetur auxilio, tantæ hostium multitudinis impetum sustinere nullo modo possit. Quare tuam salutem in tantum conferre discrimen, ego non fortitudinis esse, sed extremæ dementiæ iudicārē. Scimus enim Rex Castellæ quot armatorum millia conficere possit, Aragonum plures a te alienatos esse non ignoramus, Gothalanos in te refractarios ad tuam perniciem Principem Carolum incitasse nobis certissime cōstat. Hi si cum Castellanorū & aliorū copiis se forte coniūxerint, nobis quidem neq; victoriæ, neq; salutis nostræ vlla spes est. Nam quid paucis, quamuis fortibus, contra tot hostiū millia sperare licet? Quod si viris fortibus & magnanimis pro virtute atq; iustitia tuenda, pro honore vitæ profundere gloriosum videtur, nos tamen non nostra quidem, sed Regina, sed Ferdinandi filii tui causa, tuæ salutis habere rationem debemus. Nā si tibi, quod Deus auertat, grauius aliquid accideret, nobis iam victis, non dubium est quin venirēt in hostium potestatem. Qua re nec infelicius euenire nobis quidquam posset, nec contumeliosius. Hoc igitur tantū malum summumq; dedecus ne nobis cōtingat, summo studio atque diligentia prospiciendum cauendumque est. Mea igitur sententia est, vt nos prælium committere & cum hostibus congredi & experiri fortunam permittas, teque tuto in loco contineas. Omnis enim & Regina & Ferdinandi filii tui, omniumq; tuorum salus in tua ipsius salute posita est. Tu itaque dum futuris incolumis, vbicunq; fueris, etsi nos peiores fortunæ casus sequantur, nunquā tamen de nostra salute desperabimus. Huius opinioni Martinus Lanucius non assentiens, hoc modo locutus est. Ego Regis gloriam ducibus attribuendam non ænseco, cum præfertim sæpenumero Regis vel nomen vel aspectus in prælio causa

victoriæ fuerint, cuius fama sua regna tutatur, augetque, atque cõseruat. Te igitur
 in agmine viso, fortissime Rex, tuosque inter pugnādū hortante, & hostiū frāgen-
 tur animi, & tuorū alii virtute, alii pudore coacti mortis omnia pericula contēnē-
 tes, acrius certe pugnabunt, quod in tua præsentia pugnantes tuos equites milites-
 que sæpe fecisse, vocem tuam audientes experti sumus. Ideoque paruo cum exer-
 citu plærunque ingentes hostium copias profligasti, de quibus præter tuam atque
 aliorum opinionē in speratam victoriam habuisti. Te igitur, inuictissime Rex, præ-
 liis imminentibus interesse oportere arbitror, tuosque milites hortari & voce ma-
 nuque iuuare, non autem quid alii fecerint expectare, vt si quid acceperint detri-
 menti, non absentiam tuam, sed vel fortunam, vel suam ipsorum culpam accusare iure
 possint. His consiliis nemine respondēte, Rex quoque cunctatus parumper
 ac si vtriusque iudicium perpenderet, tandem quasi Lanucii sentētiā compro-
 basset: Hactenus, inquit, non meminisse vos arbitror, proceres, Castellę Regē vn-
 quam cū maioribus copiis aduersum me sine magna sua calamitate pugnasse. De
 quibus multas & insignes victorias me cõsecutum fuisse vobis commemorarem,
 nisi scirem vos & earum rerū memores esse, & participes honorifice fuisse. Quas
 res ego non fortunæ, non nostris viribus, vt multi faciūt, attribuo, sed Deo optimo
 maximo, qui semper pro iustitia virtuteque pugnātibz aspirat. Quare dū rectum
 sequar, & iustam causam habuero, neque præliis vnquam abstinēbo, neque de sa-
 lute ac victoriā desperabo. Hoc modo locutus, & concilio dimisso quieti sepa-
 rumper dedit. Erat enim tempus noctem iam post mediam. De quarta autē vigilia
 conuocatos vndique milites armari, & pontem transire, & in vltiorem fluminis
 ripam conuenire iussit. Prima luce subsecutus cohortes, Alphōsum Aragonem
 cuius supra mentionē fecimus, ab Ilumberti obsidione reuocatum cum exercitu
 secum coniunxit: & cū omnibus copiis Montem Regalem versus, qui locus abest
 a Sangosa passuum millia circiter viginti, signis militariibus erectis, & ingenti tu-
 barum & tympanorum concētu proficiscitur. Huc cum exercitu bene instructo
 contendens, in itinere locum castris elegit montis natura satis commodum, & vbi
 perpauca contra multos pugnare tuto poterant. Hoc ideo fecit ne eius exercitus
 qui numero erat inferior, ab hostibus in loco facili circumueniri posset. Erat autē
 hæc loci natura, vt perpauca regii milites in summo iugo montis, hostes a tergo ve-
 nientes propellere facile possent. Nam a latere nullus hostibus aditus patebat. rāta
 enim loci ex vtraque parte difficultas & asperitas erat. Vbi vero castra posita erāt,
 hic locus & ad planiciem quæ prope aderat, descensum, & ad castra regressum fa-
 cilem præbebat. Hic itaque Rex & loci opportunitate & militum virtute nimium
 fretus, hostes expectare constituit, quibus Ilumberrum ituris hac commodius iter
 & expeditius erat. Cæterum cum hoc Regis consilium Castellānorū duces intel-
 lexissent, periculum metuētes, recto itinere omisso, per aliud obliquum Ilumber-
 rum cum exercitu peruenerūt. Qua re cognita Rex Sangosam prope rediit. Hic
 aliquādiu commoratus cum hostes committere præliū recusassent, seq; in oppido
 continerent, Põpiloniis, Lerinatibus, cæterisque Nauarræ populis Ioannē & Al-
 phonsum Aragonem Duces cū exercitu præsidio relinquens, Bilbilim (quod est
 oppidum Aragoniæ nobile magnūque, & Calataiutū vulgo appellatur) vt delectus
 haberet, profectus est. Hinc Regina ad Villam Francā reuersa, partem legū & con-
 ditionum quas petierant, Gothalanis concessit, vt in eos iura omnia & imperium
 Carolus haberet: Rex vero toto eorum principatu interdictus, Regis tantum no-
 men retineret. Hac impetrata & confecta re, Ludouicus Requisentius & Ioānes
 Beamontius, quos deprehensos fuisse demonstrauius, e custodia statim liberati
 fuere. Cæterum paulo post Barcinonenses cū aliis prouinciæ populis, omnia quæ
 concupiuerant adepti, cum iam a Regis imperio ac iure liberi viderentur, pro sua
 libidine omnia facere, iustū atque iniustum sibi velle, ac pro virtute & æquo sce-
 lus & arrogantiam exercere, nemini ne principi quidem suo Carolo propter eius
 mansuetudinem & facilitatem parere. Quin etiam Carolus quotidie sollicitabatur
 ab illis, vt armis patrem persequeretur, vt concubinam legitimis sibi nuptiis vxorē
 cõfirmaret, quo filius in regno paterno sibi succedere posset. Illorū igitur Carolus
 insolentiam

insolentiam & immanitatem indignanter grauiusque ferens, ex nimio dolore in grauiſſimam febrem incidit. Pro cuius ſalute Barcinonenſes aſſidue pecunias ingentes profundere, vota multa concipere, bona omnia promittere, Deo reliquiſq; cœlitibus ſacrificia præſtare. Ille autem, vt erat princeps Chriſtianiſſimus, vbi ſuæ animæ more noſtræ Chriſtianæ religionis conſuluit, patris clementiam ſtatim & miſericordiam inuocauit, inimicis omnibus pepercit, ſuos ad bene viuendum & pro ſe orandum hortatus, paucis diebus Barcinonæ diſceſſit a vita: cuius funus nõ ſine maximo mœtore & acerbiffimo luctu ab Hiſpaniæ populis, & a Siculis omnibus celebratum eſt. Erat enim omnium virtutum ſplẽdore præclarus, moribus integerrimus, & iuſtitia, modeſtia, liberalitate, clementia, humanitate, cæteriſque rebus quæ (vt ante diximus) ad optimum perfectumque principem pertinent, omnes quidem principes anteaſſit.

LVCII MARINEI SICV-
LI DE REBVS HISPAN-
IÆ LIBER XIII.

De bello contra Gothalanos.

Vb idem tempus Vianæ ciues ad Caſtellę Regem defecerant: & Alphonſus Aragonæus quem Rex (vt ſupra diximus) Pompiloniis & aliis Nauarrę populis præſidio reliquerat, cum Caſtellanorum Ducibus & copiis ad Barzuciam oppidum quod a Viana non lōge diſtat, prælium commiſerat, eoſque proſtigauerat. Quo prælio ex Caſtellanis præter occiſos ac vulneratos equites, etiam quadringenti cum equis & armis capti fuere. Tū

itaque ne maiora ſequerentur incommoda, Alphõſus Carillus Toletanæ ſedis antiſtes, & Henricus Hiſpaniæ maris præſes, quem Almirantem vocant Hiſpani, inter vtrumque Regem pacis autores fuere. Ad cuius pacis & amicitie ſecuritatem & confirmationem, alter Nauarrę oppida quatuor, quæ Raga, Gardia, Arcus, & aliud nomine ſancti Vincentii, vocantur: alter vero duo, Lorca, quod oppidum eſt prouinciæ Carthaginenſis, & Cornagum Cantabriæ prope Numantiam, obſidũ nomine tradiderunt. Cæterum Gothalani poſt Caroli obitum ad Regem cateruatim veniunt, Ferdinandumque Regis ex Ioanna vxore ſecunda filium, qui tum annum fere decimum agebat, in principem a Rege petiuere: quem ſuum eſſe ac fore principem iureiurando, ritu, moreque patrio confirmarũt, & ſimul cum Regina Barcinonam proficiſcentem comitantur. Verum enimvero cum hic Barcinonenſes Reginam Principemque cernerent, & Regis aduentum maxime timerent, omnes qui antea deliquiſſent, coniurationiſque conſcii & participes fuiſſent, ſuorum errorum memoria & ſclerum conſcientia vexabantur. Timebant enim ne quandoque a Rege ſuppliciiis quibus ſe dignos putabant, afficerentur. Ideoque prius quam Rex adueniſſet, tumultus ingentes inter eos nouæque ſeditiones ortæ fuere. Simularunt enim (tantum metus improbos coegit) animam Caroli Principis defuncti de patre deque nouerca noctu per vicos ciuitatis miſerabiliter queſtam, multaque miracula feciſſe: perinde ac ſi non morbo naturali que morte Carolus, ſed aliqua re interceptus & ſublatus fuiſſet. Sic itaque cum ſe animaduerſione dignos agnoſcerent, & pœnæ metu quiete non poſſent, huius ſeditionis velamento ruruſ omnes in Regem conſpirant, & quæ ſinxerant Caroli diuulgatis miraculis, totius prouinciæ populos in fanaticos impulere furores. Hæc igitur coniuratione ac tumultu omnia quæ poſt longos magnosque labores quiſcere vix cœperant, ſtatim atque præter omnium bonorum opinionẽ vehementer perturbarunt, & in maximam ſolicitudinẽ adduxerunt. Omnes enim Remen-

ſæ, Ruffinonis, & Ampurdaniæ prouinciæ populi (ſic enim vulgo nominantur) ſe-
 roces homines, & qui montana loca incolunt (quos Pageſſes vulgus pro Paganis
 appellat) ſumma dementia furentes ad Pallarienſi Comitem cõuenerant, eumq;
 ducem & totius exercitus principem eligunt. Qui cum obſtinatum ruſticorum
 furorem compeſcere debuiffet, dominandi cupiditate commotus & ſpe falſa de-
 ceptus, in maiorem potius inſaniam compulſit. Dum autem tam malæ mentis ho-
 mines & rationis expertes vndique conueniunt, coniurant, arma parât, homines
 & exercitus cogunt, & Gerundam verſus ire contendunt: Regina ex Barcinone cū
 Ferdinando filio diſcedens, paucis comitantibus Gerundam venit Gerundẽſium
 precibus adducta, qui eius contra reſiſtentes auxilium implorauerant. Cuius diſ-
 ceſſus Barcinonæ ciuibus moleſtiſſimus fuit. Nam quum iam penitus nulli regio
 imperio parere ſtatuiffent, quo ſibi facilius aſſerent libertatem, Reginam cum
 filio de medio tollere cogitauerant. Ea itaque digreſſa, vt quæ mente praua conce-
 perant, liberius citiusque perficere poſſent, e magiſtratibus alios in carcerem cõ-
 ieecerunt, alios expulerunt a ciuitate, in exiliumque miſerunt, plures etiam occi-
 derunt. tantum enim apud eos non libertatis amor, ſed ſupplicii pœnæque metus
 inualuit. Regina autem paucis Gerundæ commorata diebus, quo Gerundẽſium
 precibus adducta venerat, vt ſupra ſcripſimus, qui ad eam, vt ſibi contra Remen-
 ſanorum aliorumque repugnantium impetum ferret auxilium, legatos miſerant,
 eos indiſciis percepit etiam ad tumultuantes ſecreto defeciſſe. Cum igitur Com-
 item Pallarienſem cum magnis hoſtium copiis Gerundam oppugnatum venire
 animaduertiſſet, ad ciuitatis magiſtratus qui tum in concilium conuenerant, filiũ
 Ferdinandum admodum puerum ſua manu ducens, pedibus ſuis venit. Quibus
 primũ labores quos tolerauerat, dum illos Regi reconciliaſſet, & concordia pa-
 ceque coniunxiſſet, commemorauit. Deinde quantum libertatis, quã gratiæ
 impetrãſſent a Rege ea deprecatrice, Carolum principem bis e carcere libera-
 tuũ fuiſſe, ſeque ad eos veniſſe eorum precibus adductam, vt illis contra Remenſanos
 alioſque perfidos inimicos auxilio eſſet, in memoriam adduxit. Nullo etiam mo-
 do ſe credere potuiſſe dicebat, eos crudelitatis autores futuros quibus opem ferẽs
 tanto vel ſtudio vel amore venire curãſſet. Item oſtendebat quam iuſtum & ho-
 neſtum viris claris & fortibus eſſet, in huiusmodi fortuna glorioſam potius oppe-
 tere mortem, quam vitam viuere non honeſtam: quod ſemper omnes Hiſpani nõ
 ſolum pro ſuis Regibus patriæq; ſuæ principibus, ſed etiam pro externis quos nun-
 quam vidiſſent, facere conſueuerant. Quam laudem & maiorum gloriã, qui Re-
 gibus fideliffimi ſemper fuerunt, imitari conſeruareque deberent, ne ſi quis ab of-
 ſicio diſcederet, nunc Hiſpania primum nouũ dedecus & inſignem ignominiam
 ſubiret. Poſtremo retulit quã fortes, quã fideles, quam boni viri iudicaretur, quan-
 tãque de ſe vel famam vel gloriã ſibi facturi eſſent: item quæ munera, quam gra-
 tiam ſperarent a Rege, ſi abſente eo principem vnicũ filiũ ab extremis periculis li-
 berarent, & incolumẽ patri reſtituerent. Illis denique piiffimis precibus, nec ſine
 lachrymis, de manu Ferdinandum filium Principem tradidit, Veſtri Principis, di-
 cens, optimi viri, non meam vobis commendo ſalutem & veſtræ fidei committo.
 Qui ſi virtute fideque veſtra ſummum quod imminet ei periculum, euãſerit, non
 dubitare debetis, quin parentes eius dignum vobis veſtra virtute præmium per-
 ſoluant, quibus etiam Deus omnipotens multo quidem maiora melioraque dona
 retribuet, qui malis pœnas graues & æternas, bonis autem perpetuam largitur fœ-
 licitatem. Hæc oratio prudentiffima mirum in modum omnium animos cõmo-
 uit, adeo vt non illi ſolum qui rectum virtutemque ſequebantur, ſed alii quoque
 qui contra regiam Maieltatẽ coniurauerant & clam ad hoſtes defecerant, ſeſe aut
 Reginam & Principẽ defenſuros, aut mortẽ pro eorũ ſalute ſubituros, iure iuran-
 do cõfirmauerint. Reginamq; obſecrare ſtatim cœperunt, vt & lachrymis parceret,
 & rogandi hortandique finem faceret, ac ſuæ ipſius & Principis ſalutis ſpẽ vel
 certiffimam haberet. Hæc cum omnes vna voce dixiſſent, conſeſtim, quoniam
 Comitæ aduentus cum magnis inimicorum copiis appropinquare ferebatur, ho-
 mines cogere, arma quærere, ciuitatem munire, omniaque ad propugnandũ ne-
 ceſſaria

cessaria parare cœperunt. Dum hæc in ciuitate parabantur, hostes cum exercitu
 ingenti propius accessisse nunciatum est. A quibus confestim ciues occurrentes
 portarum ingressus male viris & armis præmunitos defendere vix potuere. Hostes
 tandem repulsi prope ciuitatem castra posuere, tormentisque muros oppugnare
 cœperunt. Regina autem interim non sine maximo labore atque periculo in arcē
 templi, quod ibi fortissimū atque munitissimum erat, se recepit. Vbi tametsi subita
 magnaue ciuitatis trepidatione, suorum equitum non occulto timore, matrona-
 rum virginumque miserandis fletibus, anxia Principis cura, & salutis desperatio-
 ne satis angebatur: maximum tamē & vere regium animum, supraq; fœminei se-
 xus naturam fortissimum ostendit. Non enim cessit timori, non eius virtus in tanto
 10 periculo defecit, non virorum suffulta cohortationibus stetit, sed ipsa omnes equi-
 tes militesque, qui etsi fortes erant, suis tamen singulos nominibus appellans hor-
 tansque, multo quidem fortiores effecit. Apud quos in vnū conuocatos hæc ver-
 ba dixisse fertur. Illi viri perpetuo viuūt, fortissimi ac fidelissimi proceres, & cœ-
 lesti gloria perfruuntur, qui propter virtutem magnos adire labores seque pericu-
 lis exponere, & quamuis charam profundere vitam non recusarūt: qui vero con-
 tra rationem causam aliquam turpem sequentes, spretis nostræ religionis legibus
 indignum facinus ac scelus admittunt, illi quidem & suum posteris nomen inui-
 diosum relinquunt, & perpetuos mœrores & horrendas inferorum tenebras pati-
 20 untur. Quam ob rem etsi de fide fortitudineque vestra minime dubitabā, vos ta-
 men hoc tempore liberius admonere hortarique pernecessariū esse duxi, ne plus
 apud vos timor valeat, quam vestra solita virtus, neve mortalem & breuem infamemque vitam cœlesti ac perpetuæ fœlicitati præponendam putetis. Quā varia,
 quam mutabilis, quam inconstans, & in illis qui minimum possunt, & in his etiam
 qui rerum potiuntur, fortuna sit, his quidem casibus qui nobis nuper acciderunt,
 perspicere facillime possumus. Hoc enim a nobis non alienis, sed nostris exemplis
 probari potest. Quod cum grauissimum sit, sine summo quidem dolore, propter
 memoriam præteritæ fœlicitatis, cognoscere & sentire non possumus, Deo tamē
 immortales gratias agimus, propterea quod vos viros fortes atque fideles in tantis
 30 periculis & laboribus mihi socios habere contigit, quorum fortitudine freta, etsi
 Rex abest, de victoria tamen contra refragantes desperare non debeo. Capessite
 igitur arma viri fortissimi, & Ferdinandum Principem vestrum, liberos, & vxores
 vestras a perfidis, inimicis, sæuisque latronibus enixissime defendite. Quorū furor
 ac dementia, vt subitus est, & sine causa & ratione susceptus, ita breuis esse & ex-
 tingui facile solet. Ignobiles enim multitudinis & popularium motus riuulis com-
 parantur, qui cum pluuia confluentibus aquis maxime tumescunt, tum eorum im-
 petus cessante pluuia statim deficiunt. Omnipotentis igitur auxilium inuocate, &
 qui sitis semperque fueritis, hodie sceleratissimis hominibus ostēdite. Ego autem
 interea precibus & lachrymis apud virginem Dei genitricem pro victoria vestra
 40 omniumque nostrorum salute vigilabo. Hæc oratio fortes omnes multo fortio-
 res & animosos animosiores fecit, adeo vt perpauca cum ingentibus hostiū copiis
 pugnare non modo non recusauerint, sed etiam congredi vehemēter optauerint.
 Incenderant enim mirum in modum cum sermo Reginæ, tum Principis amor, fi-
 delium ac nobilium animos, & equitum veteranorum fortissima pectora contra
 resistentes ignobiles, qui cæci magno furore & insania commoti aduersum Regē
 suum arma temere assumpserant. Omnes itaque ex communi cōsilio & autorita-
 te, consensuque Reginæ, Puiccium qui tum Montesæ ordinis equitum magister
 erat, & rei militaris peritissimus, ducem delegerunt. Hic tamen dux electus cum
 propter hostium incursionem & repētinum aduentum Reginam pluribus verbis
 50 alloqui non potuisset, eius tamen dexteram osculatus, arcem statim communiri,
 quo Regina se receperat, & armari milites & omnes equites imperauit. Quos &
 armatos, & in hostes qui iam per portarum ingressus cum ciuibus acriter pugna-
 bant, exire cupientes, tunc in arce retinuit. Prospexerat enim vir prudens Comi-
 tem hostium ducem qui iam ciuitatem irruerat, arcem oppugnatam statim ven-
 turum, & Reginam & Principem Ferdinandum aut caperent, aut occiderēt. Quē

nec sua quidem opinio fefellit. hostes enim Reginam in arcem se contulisse rati, propterea quod ibi tutior esse poterat, eo subito cum magnis copiis contenderunt. Aliis autem permultis apud diui Dominici ædem quam Prædicatorum vocant, relictis, & per omnes portarum exitus, ne effugere Regina posset, dispositis custodiibus, prope arcem impiorum dux & in edito loco atque eminenti ligneam turrim erigi iussit, arcem templi, vbi Regina erat, æquantem. Hac ædificata, machinis & omnibus tormentorum generibus ædes Reginæ oppugnare hostes cœperunt. Regii milites interea contra hostium machinas & oppugnationes munimenta multa nouasque defensiones ac propugnacula parauerant, quibus oppugnationibus hostium facile resistebant. Hostes primum protecti vineis in arcem, si muros ascendere possent, contenderunt. Qui cum scalis appositis ascendere cœpissent, & propugnantium saxa magni ponderis sustinere non potuissent, scalis relictis in munitionem suam sese receperunt. Deinde multis continuisque diebus arcem machinis & tormentis, quæ bombardæ vulgo dicuntur, aliisque variis armorum generibus oppugnare non destiterunt. Et vt quidam ex his qui arcem defenderunt, nobis retulerunt, orbicularium lapidum millia quinque vno die hostium tormentis excussa, in area domus Reginæ collecta fuere. Cæterum post multas & magnas oppugnationes cum hostes reginæ domus turres expugnare non potuissent, nouum & occultum ingrediendi iter excogitarunt. Cuniculis enim sub terram actis, in eadem diem partem plures hostium penetrarunt, a qua Regina cum omnibus matronis & puellis suis non procul aberat. Quæ propterea hostium manus effugerunt, quoniam hostes ingressi temperare & continere se non potuerunt, sed magnis vocibus exultantes, veluti iam victores, Comitum Pallariensis & Barcinonæ nomen extollere statim cœperunt. Nam ad eorum exauditos clamores a Reginæ militibus multis ex partibus subito concursus est. Qui bipartiti, alii ingredientiis armis & ignibus regredi per cuniculos coegerunt, alii cum ingressis acerrime pugnares eorum plures occiderunt, & nonnullos captos vinculis & cathenis astrinxerunt. Multitamen e regiiis militibus, ita vti eis a Puiccio duce præceptum fuerat, turres & loca sibi commissa non deseruere, sed oppugnatis resistebant. Verum enimvero dum ita pugnabatur, Regina & horrendis pugnantium vocibus & fletibus ac plangentium mulierum virginumque miserandis fletibus exterrita, de filii salute iam desperans quasi exanimis in terram concidit, a matronisque suscepta filium perquirens, atque huc illuc errans, omnia pericula negligebat. Principe tandem ad templi ostium reperto, & re bene gesta, victis iam hostibus equites eam consolari confirmare: quippe qui hostes iam victos esse dicebant, propterea quod eorum qui magis audaces & fortiores fuerant, partim occiderant, & partim captos habebant, seque minime dubitare, quin hac accepta clade Comes Pallariensis cum reliquis copiis ab obsidione discederet. Idem ciues quoque dixerunt, qui aduersantium qui ciuitatem fuerant ingressi, multis occisis & captis, a ciuitate reliquos expulerant. Tum Regina cum honorificis verbis gratias omnibus egisset, templum ingressa deo sacrificia multa vota que concepta persoluit. Hinc domum reuersa hostes occisos humari, & captos custodire iussit. Cæterum hanc victoriam Ioannes Pollas, Petrus Zapatta, & alius Petrus cui Sena cognomen erat, tres & armis & aliis virtutibus nobiles equites, minorem fecere, qui per ciuitatis mœnia contra oppugnantes acerrime propugnantes, multis hostium tormentis percussi ceciderunt. Quorum interitus summo quidem mœrore non Reginæ solum, sed omnium equitum mentes affecit. Ex repugnantibus quoque, præter interfectos & alios captos, etiam Sarrienses in Reginæ potestatem venerunt. Qui cum eam & eius filium Ferdinandum, quibus possent insidiis & proditiombus perdere conarentur, a ciuitatis magistratibus qui, vt eos caperent, ex consilio Reginæ se hostes esse simulauerant, decepti fuerunt. Ab his enim in ciuitatem clam nocturne recepti, in sancti Philippi templum sese receperunt, vbi a regiiis equitibus qui armati in sacrario se occultauerant, statim deprehensi fuere. Quibus captis & in carcerem ductis Regina custodes certos adhibuit. Quæ res etsi nocturno tempore magnoque silentio peracta fuerat & paucis nota, prima tamen luce palam per omnes ciuitatis vicos,

tis vicos, insidiatores insidiis & proditores proditiōibus elusos fuisse, sermones
 ferebantur. Horum & Pallariensis Comitis cum aliis aduersariorum ducibus con-
 silium fuerat, vt ciuitatis magistratus omnesque Gerundæ ciues contra Regem
 multis commodis conditionibusque propositis concitarent, & captam Reginam,
 eius pudicitia multis prostrata, vel seruili more custodirent, vel cum Ferdinando
 filio simul occiderent, sibi que libertatem vendicarent. Cæterum malorum vin-
 dex & bonorum Deus protector prauum in auctores consilium vertit. Nam eodē
 die rumore de captis & compeditis Sarariē sibus in hostium castra perlato, magna
 quidem tristitia subitusque metus & Pallariensis Comitis & omnium resistētium
 animos mirum in modū perturbauit. Quibus præterea timorem auxit intra pau-
 cos dies inopinatus nuncius de aduentu Gallorum exercitus in Hispaniam, quos
 a Ludouico Gallix Rege propter Gothalanorum defectionem in auxilium Re-
 gis Aragonum missos, iam Pyrenæos montes transisse constabat. Cuius exercitus
 erant equites nobiliores & electi numero septingenti, quorum vnusquisque se-
 cum tres alios equites habebat, & armigerum puerum qui domini hastam gerit,
 & e duobus equis alterum ducit. hic est enim mos equitum Gallorum. Horum o-
 mnium Gastonius Foxanus Comes, Regis Aragonum gener, præfectus erat. Qui
 simul ac ingressus est in Hispaniam cum exercitu, certior ilico factus est Ioannam
 Reginam Regis Aragonum coniugem cum Ferdinando filio Gerundæ a Gotha-
 lanis recalcitrantibus iam diu & acriter oppugnari, & ob Regis absentiam magno
 in periculo esse. Hoc nuncio Foxanus Comes vehementer commotus, vt matu-
 rius Reginæ subueniret, nihil commoratus ordinibus instructis, & propter hosti-
 lium insidiarum suspicionem præmissis exploratoribus, Gerundam versus profi-
 ciscitur. Cuius aduentum Gothalani perfidi quos metus iam ceperat, formidan-
 tes, nocte motis castris & obsidione relicta, magno silentio discesserunt, & conti-
 nuis itineribus in Ampurdanorum prouinciam, quem locum tutum fore putabāt,
 sese receperunt. Regina autem post illorum discessum triduo Gerundæ commo-
 rata, dum quæ prouidenda erāt confecit, die quarto cum suis copiis & multis Ge-
 rundæ ciuibus egressa, cum exercitu Gallorum qui superuenerant, prope ciuita-
 tem se coniunxit. Et cum primum Gastonio illorum duci, deinde reliquis equiti-
 bus magnas gratias egisset, simul omnes magno cum exercitu Barcinonam ver-
 sus proficiscuntur, atque in itinere multa oppida quæ defecerant, ad officium &
 Regis obsequium redire compulerunt. Tandem Moncatam oppidum quod a
 Barcinona circiter octo millia passuum remotum est, peruenerunt. Hic autem
 quid facturi essent, consilium Regis expectare Regina decreuit. Rex autem cum
 esset in Celtiberia, de aduersariorum cōiurationibus & Reginæ laboribus ac peri-
 culis tandem certior factus, confestim Alphonsum Aragoneum cum exercitu
 Laletaniam versus, hoc est in prouinciam quam vulgus Cataloniam vocat, præ-
 misit, quem ipse non multo post subsequitur, & Thamaritum ingressus, quod est
 oppidum extremum Aragonum, hinc Bellagueram petēs, quæ ciuitas in ripa Si-
 coris posita, distat ab Ilerda passuum millia circiter duodecim, ciuitatis magistra-
 tus obuiam sibi venientes audit. Hos cum Rege hoc modo locutos accepimus.
 Tui ciues Bellaguerenses excellentissime Rex, nobis tuo nomine iubētibus, vt ap-
 paratu regali solitoque more maiestati tuæ obuiam prodirent, parere noluerunt,
 immo tuum aduentum tanquam hostis admirantes, non sine magno tumultu no-
 bis inhihentibus arma temere sumpserunt. Quapropter cum nihil tua dignitate,
 nihil tua salute charius habeamus, tuæ maiestati supplicatum venimus, vt ingres-
 sum tuum in ciuitatem hanc paulum differri velis. Nos enim in ciuitatem reuersi,
 rationibus (vt speramus) indignantium popularium motus compescemus, & se-
 dato populi furore cōpresso que tumultu ad te quamprimum reuertemur. Pru-
 dens atque fidele consilium Rex libēter secutus, Thamaritum rediit. Postero die
 legati ciuitatis & magistratus reuertentes ei reclusas ciuitatis portas esse, sed non-
 dum animos ciuium mitigari potuisse dixerunt. Tum secreto consultis a Rege du-
 cibus & consiliariis quid factū opus esset, & aliis alia sentientibus, Bernardus qui-
 dam cognomine Rocabertus, huiusmodi sententiam protulit. In Gothalanos

imperium si tibi retinere tuisque posteris conseruare velis, inuictissime Rex, hoc quod modo nobis fortuna periculum obiicit, si cum aliis infortuniis quæ pertulimus, quæque nobis subeunda supersunt, compares, neque magnum quidem, neque graue nimis tibi videri debet: præsertim si hostes priusquam sibi socios alios asciscant & vires maiores colligant, inuaserimus. Illis enim mora subsidii, nobis vero multum detrimenti afferet. Quam ob rem huius fortunæ casus ego quamprimum experiendos esse puto, tamen si fieri sine periculo non posse prospicio. Stultus est enim, non solum imprudens, quisquis cum hoste prælio contendit, si velut exploratam sibi victoriam pollicetur. Nam dum se fore victorem falso putat, & negligentius sibi consultit, & ab hoste deceptus multo facilius opprimitur. Nos tamen non tam certa victoriæ spes, non hostibus cedere, quam honoris & dignitatis nostræ ratio monere ac vehementer hortari deberet, & te ipsum præsertim Rex inuictissime, qui & munere naturæ & ingenii præstâtia reliquos omnes principes antecedis, & cuius nomen fortitudinis & rerum gestarum fama mirabilis omnibus prædicatur in terris. Huic consilio cunctis assentientibus, Rex quoque multo libentius acquieuit, idemque sensisse Rocabertum respondit, quod ipse secum facere decreuerat. Omnibus igitur monitis, & in ordinem instructis equitibus, & magno tubarum & tympanorum sonitu Bellagueram proficiscuntur. Quibus appropinquantibus quidam nomine Toralla Regi fidelissimus, ciuitatis portas quæ clausæ fuerant, subito patefecit. Omnium primus Rex ingreditur. Cuius aspectum grauitatemque ciues intuentes, alii metu, alii fide & obsequio conuicti statim arma deposuere. Rex autem in arcem profectus inimicorum dolos & insidias non defuturas prudenter cogitans, vbique custodes & armatorum vigilias disposuit. Die autem sequenti compresso iam & extincto populi tumultu, ex Tarraca legati clam ad Regem venerunt, qui in fide & obsequio quo semper fuerant, se permanere dixerunt, atque si Rex proficisci Tarracam velit, se illum regio solitoque apparatu suscepturos, & quæcunque imperaret facturos esse polliciti fuere. Rex autem nunquam se de illorum fide vel amore dubitasse, & pergratum esse sibi quod pollicebantur, & se Tarracam iturum propediem respondit. Dimissis itaque legatis, & Ioanne Aragoneo cum paucis equitibus Bellagueræ relicto, Tarracam profectus est, hic, vt dignitas regia postulabat, honorificentissime susceptus. Eodem die populi motus secretosque sermones qui sibi summum periculum portendebant, intellexit. Tantus enim Tarracenses omnes perdendi Regem furor inuaserat, vt dissimulare quæ facere constituerant, nullo modo potuerint: sed alii verbis, alii vultu, alii incessu, quod in animo scelus haberent, significare. Noctem igitur quæ secuta est, Rex militibus armatis & circumpositis custodibus fere totam egit insomnem, atque prima luce antequam subsidia aliique tumultuantes quos Tarracenses expectabant, conuenissent, cum suis ex oppido diligenter egressus, Bellagueram reuersus est. Sed eo iam digressio inimici indignantes animo disrumpebantur, quod neque ingredientem Regem adorti fuissent, neque ad statutum tempus, quod facturi erant, celare poterant. Dum ita fremunt & alii alios increpant, magnus tum finitimorum, tum aliorum quos ad scelus peragendum non sine magno stipendio sibi socios ascieuerant, superuenit exercitus. Hi erant numero fere mille, quos Ioannes Agullon cum multis equitibus peditibusque subsequerebatur. Tum vero Tarracenses cum omnibus fere finitimis populis sese contra Regem extulisse manifesta signa dedere. Sub idem tempus Barcinonenses quoque maius quidem crimen atque scelus admifere. Summa enim insolentia & immanitate furentes Regem publicis præconum vocibus hostem iudicauere. Quod cum Pratenfis Comes & Tarracensis Archiepiscopus audiissent, ad Regem statim cum suis omnibus copiis & facultatibus venerunt. Matthæus quoque & Petrus Monticatini, Guillelmus Arnaus Cerbellon, Antonius Cardona, & alii complures nobiles quos virtus, fides, & amor erga Regem sollicitabat, idem fecere. Hi omnes summa veneratione flexisque genibus Regis dexteram osculati, verba hæc pauca dixerunt. Etsi quæ immanes atque intractabiles Gothalani in te facere ausi sunt, excellentissime Princeps, nobis

nobis dolorem vel maximum attulerunt, nos tamen in summa molestia consolari quidem multa videntur: primum quod in huiusmodi temporibus & rebus quæ tibi indignissime acciderunt, nostram & bonorum omnium erga te fidē & amorem experiri facillime poteris: deinde quod speramus fore, vt improbi populi qui dementia & insania furentes ab officio & obsequio discesserūt, tua prudentia & fortitudine singulari, atq; tuorum equitum viribus quos tibi non defuturos certo scimus, oppressi, debitas tibi suorum scelerum pœnas persoluant. Nos præterea pro salute tua vel honore contra hostes impios & immanes iuste legitimèq; pugnantes, si forte ceciderimus, tam honesta quidem morte pro Rege nostro periisse iuuabit. Hoc enim ad te animo venimus, vt non faciamus solum fortia, sed etiā si necesse fuerit, patiamur. Tibi itaq; præter bona nostra omnia, id est oppida, castella, pecunias, ipsam quoq; animam pollicemur. Eorum voluntati ac virtuti Rex se satis facturum respondens, in Gothalanos, quoniam iam ratione contineri & ad sanitatem redire non posse videbat, milites cogere, arma parare, & bellum meditari quamprimum cœpit, auxiliisq; contractis & rebus quæ ad bellum gerendum necessariæ erant, comparatis, itineribus duobus & exercitu bipartito ad Ilerdam contendit. Hinc ex vtraq; parte depopulatis agris, & Ilerdæ ciuibus multis occisis, multisq; captis, magnam prædā milites asportarunt. Hac re audita totius fere prouinciæ populi, nec tamen sine maximo timore, magis in Regem sæuire cœperunt, atq; omnes quibus Regis salutem charam esse existimabant, inimiciter persequabantur. Itaq; dum multis locis præliis certabant, præter damna multa malaq;, plurimæ quoq; mortes secutæ fuere. Rex iterum cum Tarracenses Ilerdæ subsidiū missuros accepisset, vt eos impediret, priusquam venissent, & se cum aliis immergeris coniungerent, Ioannem Aragoneum cum exercitu Tarracam statim misit, vt Tarracenses non modo ab itinere prohiberet, sed etiam oppugnaret, & eorum agros igni ferroq; vastaret. Is igitur illuc profectus, prope oppidum castra posuit, & Ignicum Berberanā cum multis equitibus omnes agros possessionesq; Tarracensium depopulari iussit. Dum vastantur agri, interim equites ex oppido trecenti & quinquaginta totidēq; pedites egrediuntur. Cum his Ioannes Aragoneus suis equitibus ab agrorum vastatione reuocatis, & tuba signo dato prælium commisit. Quo prælio ex hostibus centum capti, occisi septuaginta fuere, reliquis salutis fuit imber magnus subito exortus. Hoc prælio gesto & depopulatis agris, cū captiuus Ioannes Aragoneus ad Regem triumphanti similis rediit. Rex interea rursus ad Ilerdam venerat, apud eamq; locum castris elegerat, & suos ad vastandum agros & quidquid in illis esset, miserat. Tum magnus equitū numerus cum pedibus plurimis e ciuitate profluens cum pontem transisset, constitit. Hi vt ulterius progredierentur, regii milites expectabant, quo facilius liberiori loco atq; commodiori cum eis pugnare possent. Verum enimvero cum Rex eos iam non prodire longius audere cognouisset, suis vt in eos impetum facerent, tuba signum dari iussit. Quod cum audissent, equites leuis armaturæ celeriter concurrentes illorū magnam partem occiderunt, multosq; captos adduxerunt, nonnulli per hortos & sibi notiora loca fugientes euasere. Eodem temporis spacio tota fere Gothalanorum prouincia, castellorum & oppidorum oppugnationibus, rapinis, prædis, direptionibus, incendiis, atq; cædibus quam maxime laborabat, adeo vt plures qui sua innocentia tranquillaq; vita læti sibi vixisse videbantur, eorum qui ad huiusmodi tempora non peruenissent, per beatam vitā mortemq; gloriosam fuisse dicerent: suam vero qui hanc sæuitiā vidissent, infœlicem esse gementes querebantur. Ceterum dum hæc apud Ilerdam gerebantur, ex Barcinona hominū millia fere decem, quibus præerat quidam nomine Marimon, Ilerdam versus magnis itineribus contendeabant, vt Regem vbicunq; esset, obsiderent. Rex vero illorum aduentum paruifaciens ab Ilerdæ obsidione minime discessit: sed potius cum audisset Ioannē Agullonem cū alio exercitu aduentare, & inimicis auxilio venire, ciuitati propius accessit, & quasi prope mœnia castra posuit, locaq; omnia atq; itinera recta transuersaq; occupari & suos omnes in armis esse iussit. Hic paulo post certior factus Hugonem Cardonam villam quam vulgo Miralcampum vocant, obsedis, sta-

tim castra mouens eo cum subsidio proficiscens, accepit in itinere Hugonem solis
 æstus impatientem ab obsidione discessisse. Dimisso igitur hoc itinere, in Alphan-
 darellam oppidum quod prope aderat, ingressus est. Ioannes autem Agullon in-
 terea cum magno hostium numero in oppidum quod castellum a sinorum dicunt,
 se receperat: quem Alphonfus Aragoneus cum paucis equitibus obsidione cin-
 ctum detinebat, & veniente subsidio quod ab Rege missum expectabat, oppu-
 gnare quamprimum decreuerat. Hoc dum meditatur, Rex insperato aduenit,
 conuocatosq; duces & omnes equites huiusmodi verbis alloquitur. Perutile
 nobis esse cogitavi, idemq; vobis rectum videri non dubito, proceres, si quam-
 primum hostes oppugnare cœperimus. Illis enim spatium vires, nobis vero labo-
 res auget. Ne sinamus igitur vt alios quos expectant, recipiant, neue propugna-
 culis atq; aliis munitionibus quas assidue parant, se defendere tutariq; queant: sed
 eos dum sunt imparati dumq; trepidant, aggrediamur. Facile enim erit vobis vna
 cum Rege vestro pro libertate, pro iustitia, pro virtute, pro fide denique (nam qui
 contra Regem pugnant, Deum etiam abnegant) sceleratos & immanes vincere
 aduersarios. Qui cum mali sint & degeneres, bonorum ac nobilium viribus resi-
 stere vultumq; ferre nullo modo poterunt. Illos siquidem sui sceleris conscientia
 atq; perfidiæ recordatio timidos, vos autem virtutis & fidelitatis memoria multo
 faciet fortiores. Virtutis igitur hodie vestræ & honoris mementote, & ne vxores
 liberiq; vestri in prophanorum & immanium hostium potestatem deueniant,
 fortissime diligentissimeq; cauebitis. Quod per facile vobis fore certo scio, si vos
 nobiles, vos fortes, vos armorum pugnandiq; peritos, contra rusticos, contra igna-
 uos & rei militaris expertes, si vos denique fideles contra renitentes pugnare me-
 mineritis. Illud præterea vos hortari magnopere debebit, quod si rem hodie be-
 ne fortiterq; gesseritis, laboribus omnino vestris optatum finem reperietis. Nam
 si, vt spero, de peruersis istis supplicium sumpserimus, non dubium est quin cæteri
 omnes confederati istorum exemplo perterriti quamprimum in deditionem
 veniant. Ego autem si res nobis ex sententia successerit, quod ita fore confido, &
 hostibus nefarii sceleris sui meritas pœnas, & vobis egregiæ vestræ virtutis ac fide-
 litatis præmia debita persoluam. Hac oratione habita omnes regiam volunta-
 tem, prudentissimum consilium, atque fortitudinem comprobantes, summa ala-
 critate cupiditateque pugnandi sese confestim armis & oppugnationibus accin-
 gunt, pugnamque deposcunt. Tum Rex suos omnes ad pugnandum contra sce-
 leratos, paratissimos esse videns, nihil moratus, positis & communitis ante oppi-
 dum castris, equisque dimissis, acies instruxit, & Alphonso Aragoneo primas op-
 pugnationis partes assignauit. Hunc Comitum Foxanum generum subsequi, &
 Bernardum Rocabertum cum suis copiis monticulum qui oppido impendebat,
 ascendere iussit, vt multis partibus vno tempore signo dato, celeriter concurre-
 rent. Ipse autem Rex subsidia fessis, quocunq; loco & tempore opus esset, sum-
 mitteret. Omnes itaque ordinatim dispositi, sicut a Rege præceptum erat, sum-
 ma pugnandi cupiditate signum dari sibi cupiebant. Hostes ad propugnandum
 muros ascenderant, paratique telis & saxis expectabant. Tum Rex primum ex
 tormentis iacilapides plurimos in muros portasque iussit. Deinde nudatis ac de-
 fertis a defensoribus mœnibus, & contractis saxorum ictibus portis, suis vt cele-
 riter concurrerent, signum dedit. Qui nihil ad celeritatem relinquentes, repen-
 te oppidum ingressi, & per vicos cum hostibus acriter pugnantes, eorum mul-
 tos occiderunt, pluresque captos adduxerunt in castra, quorum, prolata sen-
 tentia, alii gladio, alii laqueo extincti fuerunt. Ioannes Agullon in arcem con-
 fugit, quem quidem secuti regii milites oppugnare strenue cœperunt, sed
 eos Rex ab ea oppugnatione reuocauit in castra, & amplissimis verbis col-
 laudatos quiescere, quique vulnera accepissent curari quam diligentissi-
 me iussit. Deinde prope solis occasum per totum fere oppidum flammam &
 ignes coniecerunt. Hostium magna pars in arcem se recepit, quam ægerrime ea
 nocte ab incendiis & incursionibus militum regionum tutari potuerunt. De quar-
 ta autem vigilia post Luciferi ortū ad Regem de deditione legatos misere, si Ioan-
 ni Agul-

ni Agulloni cæterisq; inimicorum ducibus parceret. Rex vero ne huiusmodi conditione gloriam & autoritatem suam offenderet, & quia iustitiæ clementiæq; suæ præbere volebat exemplum, hanc sibi non placere, neq; iustam videri conditionem respondit. Cum hoc responso legatis reuertentibus, omnes hostes qui erant in arce, & cum his etiam Ioannes Agullon, cum nullam penitus spem suæ salutis haberent, omnibus deditiois ommissis conditionibus, in Regis potestatem venerunt. Tum castello Ioanni Londonio, viro nobili atq; strenuo, Regiq; admodum fideli commisso, & hostibus in cathenas coniectis custodibus adhibitis, Ioannes Agullon magna stipatus multitudine Regem adiit, eiusq; pedes humiliter osculatus, huiusmodi orationem habuit. Non quia me vel clementia vel vita dignum putauerim, ad te venio, fortissime Rex. tanta est enim mei criminis magnitudo, ut mortem quidem multo iustius, quam vitam precari queam. Sed quia pœnitentia ductus, venerandam Maiestatem tuam quam summa semper pietate antea coluissem, videre prius quam a vita discederem, vehementer optabam, ad te veni. Quod illis accidere solet, qui cum hoste antiquo suadente Deum abnegassent, deinde legibus & iudiciis mortis iam destinati, tum demum summo animi dolore suos errores intelligunt, atq; Deum quem contempserant, recognoscunt, & lachrymis perfusi & amare flentes eum complexi moriuntur, ipsamq; mortem qua se dignos cognoscunt, minime recusantes. Ego itaq; si suppliciiis omnibus, si quouis genere mortis me dignum cognosco, non veniam quidem, sed pœnam finemq; vitæ depono. Ea namq; me commisisse confiteor, excellentissime Rex, ob quæ nulla mihi viuendi spes habenda sit. Adductus enim regni cupiditate non te solum inlyte Rex, qui de me quam optime meritis semper fuisti, sed Deum quoq; qui me de nihilo fecerat, imprudenter offendi. Quapropter nullam esse causam video, quæ possit tuam in me iustitiam & animaduersionem retardare, nisi forte tua singulari prudentia videas me solum laboribus tuis atq; periculis quibus es vndiq; circumuentus, finem daturum. Plures enim principes qui se suaq; prudentia & ratione conseruare voluerunt, illis causa suæ salutis plerumq; vitam concedunt, & magnas offensiones iniuriarq; remittunt, quos leges & iura morti iam destinauerant. Qua in re non illorum quidem, sed suæ vitam rationem habuere. Potes tu igitur, prudentissime Rex, aliquandiu mortem nostram differre, & vitam protrahere, si viuus ego tibi magis prodesse, quam mortuus satisfacere possum. Cupio itaq;, quod me tibi præstare facile posse confido, te in tranquillum statum restituere. Coniuratorum enim mihi secreta omnia notissima sunt, qui ut me autore contra Maiestatem tuam insurrexissent, sic etiam per me ab inceptis omnes facile desisterent. Oro te igitur magnanime Princeps, ut non meæ, sed tuæ salutis, ocio, quieti, vitæ, qua dignissimus es, tua sapientia consulas. Plura dicere conantem aliosq; hostes qui cum eo venerant, Rex amoueri iussit, motiq; castris Bellagueram profectus est. Hic legibus inspectis, & pro iure sententia publice prolata, nonnulli hostium duces, ac præcipue coniurationis autores necati fuere: aliorum autem qui sub illis aduersum regiam Maiestatem stipendio meruerant, etsi mortis pœna plectendi veniebant, Rex tamen, paucis coniectis in carcerem, aliis omnibus, & clementia & iustitia vsus, armis traditis, vitam libertatemq; concessit. Dum hæc gerebantur, interea Ioannes Sarabius Regis legatus cum paucis equitibus Ceruariæ oppidi, quod ab Ilerda distat spacio fere viginti milliū, depopulatus agros, inde magna cum præda & pecorum numero Rubinatum oppidum quod non longius aberat, se recepit. Hic cum postero die hostium millia quatuor, quibus Hugo Cardona, & Gofredus a Castro cognominatus, & Rogerius Arillus præerant, ad se oppugnandum venire intellexisset, ad Regem confestim nuncium cum literis misit, quibus ostendebat quanto in periculo esset, quod nisi subsidium ad tempus submitteretur, effugere non posset. Dimisso nuncio & appropinquantibus hostibus, cum omnibus militibus quos secum habebat, in castellum quod ibi loci natura munitissimum est, se recepit. Hic etsi propter hostium numerosam multitudinem non paruo mortis metu premebatur, natura tamen arcis, & edificio validissimo, atq; spe certa subsidii, se suosq; confirmare, totaq; nocte propugnandi rationem & se tuendi modum cogitare, quæq; ad propugnandum vsu

erant præparare, arcemq; totam propugnaculis & armis munire. Die sequenti cum per turres defensiones & saxa disponderent quibus hostibus ascensum prohiberent, horam post meridiem fere tertiam longius hostium agmen & magnum equitum numerum atq; peditum aduentare prospiciunt. Horum qui primi aduenierant, nouissimos expectabant. Nam cum primum ad oppidum agmen appropinquasset, vltimum quatuor millium spacio longius aberat. Cum autem omnes conuenissent, dum castra ponunt, dumq; oppugnationis formam considerant, sol occidit. Nocte locis opportunis & electis, machinas & tormenta disponunt, quæq; ad oppugnandum necessaria erant comparant. Prima luce castellū multis tormentis oppugnant. Quibus vbi nihil obesse vident, & ex his qui arce continebantur, neminem conspiciunt, tormentis omissis castello propius accedunt, & parietibus multis partibus appositis scalis, protecti vineis ac scutis ascendere conantur. Tum vero regii milites in eos ascendentes ex turribus repente tela saxaq; magni ponderis deiiciunt. Quibus cum hostes resistere non possent, in castra statim reuersi tormenta rursus exercere cœperunt. Cæterum cum nullam castelli partem promoveri, ac se frustra niti animaduertissent, vineas plures turreq; quibus tutius muros ascenderent, facere cœperunt. Quæ priusquam conficerentur, postero die Rex cum subsidio celeriq; cursu veniens impediuit. Hostes nanq; Regem cum exercitu appropinquare cernentes, pugnandi consilium & rationem mutauere, & arcis oppugnatione dimissa, tametsi magno propter Regis aduentum timore premebantur, prælium tamen & pugnam expectare statuere, eorum ducibus copiarum numero qui maximus erat, confisis, & aliis omnibus certam victoriam pollicentibus. Quingentis igitur hominibus relictis atq; locis certis dispositis, ne regii milites qui castello clausi tenebantur, egredi possent, alii omnes iuga montis qui satis asper & ascensu difficilis aderat, occuparunt, locaq; omnia quæ adeundi summa erat difficultas, compleverunt. Hic positis castris, alii tormenta disponunt, alii ea loca quæ facilem præbere aditum hostibus videbantur, saxis, lignis, & quasi muris impediabant. Deniq; munitionibus peractis & instructis ordinibus, pugnam expectantes huiusmodi verbis alii alios cohortabantur. Hic est, hic dies nobis semper optatus, fortissimi viri, hic dies quotannis a nobis posterisq; nostris tanquam foelicissimus & nostrum omnium dies natalis celebrabitur. Hoc enim die renascemur omnes, hoc die nostra erit redempta libertas, hodie nostri principatus populi omnes nostra virtute atq; fortitudine liberi dominatu tandem peroptato ocio & tranquillitate fruuntur. In nostris nanq; manibus est victoria, quin etiam pauci qui Regem suum sequuntur, metu perterriti cum copiis nostris prælio contendere non audebunt. At si vel dementia vel aliquo scelere cæci congregari voluerint, cum perpauca sint, & contra libertatem seruitutem sequantur ac defendant, non dubitare quidem debemus, eos ad vnum perituros. Illis itaq; vel metu & cum ignominia fugientibus, vel prælio victis & occisis, nos oppido potiemur, & obsessi qui arce clausi tenentur, omnes in nostram venient potestatem. Tum quibus honoribus, quibus digni præmiis, quantaq; cum gloria nostra ad vxores & amicos reuertemur? Nos hodie seruitute, nos tyrannide patriam nostram liberabimus. Nos deniq; tam iniquis & iniustis bellis, nos tributis & indignis exactioibus quibus vexamur assidue, finem reperiemus. Absit igitur a nobis omnis timor, & animo forti magnoq; pugnam, ac potius victoriam expectemus. Non minus enim fortes qui expectant prælium, quam qui committunt, esse debent. Honestius quidem est atq; laudabilius viris fortibus pro libertate mortem subire, quam vitam viuere non honestam. Nos ratione, nos causa iustissima mouemur. nihil enim præter libertatem postulamus, pro qua fortissimus & optimus quisq; mori maluit, quam priuari. Hæc igitur hodie pro qua pericula omnia negligenda sunt, aut nobis vendicemus, aut pro ea gloriose omnes moriamur. In victoria vitæ nostræ omnis spes est. Nam victis neq; clementiam neq; misericordiam quidē nobis sperare licet. Cum autem animaduertisset Rex loci naturam vbi hostes constituerant, qui (vt supra demonstrauimus) altus erat & asper, ac si qua minus difficilis aditus hostibus patere videbatur, huc ne possent equites Regis pertrāsire, lapides plurimos magnasq; trabes cōiecerant:

ab illo-

illorum castris circiter mille & quingentos passus castra locauit. Hic primum pue-
 ros, omnesq; sarcinas & impedimenta vnum in locum, vbi tuti esse possent, addu-
 ci & conferri singulari prudentia vsus imperauit. Hunc locum etiam milites qui
 defenderent, si opus esset, cum præsidio disposuit. Deinde instructas acies biduo
 continuit, atq; metum simulans fugæ signa prærumq; dedit. Quod hac ratione fa-
 ciebat, vt hostes id conspicati, forte spe & opinione falsa decepti, prælium quod
 expectabant, ipsi committerent, & a loco vbi vinci non facile poterant, paruas Re-
 gis copias contemnentes, ad planitiem quæ proxima erat, descenderēt. Quod si fe-
 cissent, multo facilius superari potuissent. Cæterum diem post tertium hostes ex
 10 loco tuto suisq; castris excedere nō audentes, Rex suis obsessis subuenire & opem
 ferre percipiens, tandem vel in alieno ac difficili loco aggredi prælio statuit, con-
 uocatosq; suos omnes talibus verbis hortatus est. Virtus fidesq; vestra, fortissi-
 mi viri, quas ego multis periculis & rebus difficilimis sæpe sum expertus, me qui-
 dem magna spe atq; fiducia vehementer hortantur, vt sine vlla dubitatione hostes
 armis aggrediamur, de quibus certam nobis victoriam pollicentur. Nam si quos
 in Hispania, quos in Italia, quos in aliis terris principes magnosq; duces atq; exerci-
 tus a vobis in prælio pugnando fuisse superatos memoria reperere volueritis, ne-
 mo profecto vestrum dubitare debet, quin de hostibus ac rusticis hominibus
 victoriam facilem consequamur. Nos enim non fortitudo solum & rei militaris
 20 vsus scientiaq; iuuabit, sed causa quoq; quam iustissimam & honestissimam sequi-
 mur. Nos ratio quæ iuste pugnantis animos & vires auget, sed nos ipse deniq;
 bonorum protector Deus, qui iustos & innocentes in necessitatibus & periculis
 respicit, impiorum hostium manibus perire non sinet: qui non Regis modo sui no-
 men, sed Christi quoq; cultum maiestatemq; contemnere ac violare ausi, per sce-
 lus, velut olim Gigantes aduersum Iouem (vt aiunt) infania summa furentes ad re-
 gnum aspirant. Cuius incensi cupiditate Reginam & Principem vestrum Ferdi-
 nandum armis & insidiis stultissime perdere conati sunt, vitamq; iam indignissi-
 me spoliafent, nisi eorum innocentiam Deus respexisset omnipotens, & bonorū
 fideliumq; maxima virtus nobis absentibus defendisset. Hostium autem omnium
 30 qui sit finis futurus, ex hoc quidem nobis præcognoscere licet, quod temere sine
 causa, sine ratione contra nos arma sumplerunt: quod insano falsoq; consilio de-
 cepti, nostros principatus, bonos ac fideles omnes, suamq; patriam cuius quietem
 quærere debebant, laboribus continuis, maximis incommodis, & cladibus indi-
 gnissimis afficiunt: quod nos quibus amorem & obsequium præstare iustius po-
 tuere, quiescere non sinunt. Quos ego non vt subditos princeps malus vnquam
 tractaui, sed vt filios bonus pater summo semper amore dilexi: quos non illicitis
 vnquam tributis, non exactis iniuste vectigalibus vexaui, non vllis iniuriis affeci,
 sed bonis meis impartiui, muneribus & honoribus auxi. Nos eos liberalitate, be-
 neficiis, amore: illi vero nos insidiis, proditiōibus, odiis, armis deniq; persequun-
 40 tur. Quapropter hostes qui se crudelitati, superbiæ, ingratitude, coniurationibus
 atq; aliis permultis criminibus obnoxios fecerunt, quis dubitat & humanæ & diui-
 næ iustitiæ pœnas esse duros? Non enim me solum Regem, vti supra memorauī,
 sed Deum quoq; summa dementia furentes abnegarunt. Nō pro nostro igitur ho-
 nore solum, sed pro Christi quoq; cultu ac fide contra perfidos hostes bellum ge-
 rimus: quos eo timidiore in prælio fore certo scio, quo sine causa leuissime stultif-
 simeq; defecerūt. Semper enim mali trepidāt, nihilq; boni facere queunt qui suo-
 rum conscientia scelerum vexantur. Regem enim vel Imperatorem cuius vel au-
 toritate vel ductu excitentur, quem deniq; sequantur, non habent. Omni deniq;
 gratia & auxilio diuino destituti sunt, a quo se iam alienos impiè fecerunt, quum
 50 Regi, quum suæ patriæ bellum inferre statuerunt. Non ergo diutius hanc pugnam
 differre decreuimus. Vos itaq; moneo milites hortorq;, vt quisq; suæ virtutis & re-
 rum gestarum hodie meminerit. Hic enim dies victis hostibus & oppressis, labori-
 bus nostris finem faciet. In nostris siquidem manibus victoria est, quæ sumpto qui-
 dem de inimicis supplicio, pacem nobis & ociū præstabit. Ego autem & Regis &
 militis officio fungar. Semper enim & animo & corpore vobis adero, quippe qui